

National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

X. A
S. O. U.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1942:33
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG

RÖRANDE ÄNDRING
AV GÄLLANDE BESTÄMMELSER
I FRÅGA OM

PRÄSTUTBILDNINGEN

AVGIVET AV

YNGVE BRILIOTH

STOCKHOLM
1942

Statens offentliga utredningar 1942

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag till plan för organisationsarbetet inom försvarsväsendet. Beckman. 733 s. **Fö.** (Till betänkandet höra *dels* en bilaga innehållande personalförteckningar m. m., avsedd endast för tjänstebruk, *dels ock* ett hemligt bihang i tre delar.)
2. Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag. Marcus. 22 s. **Fi.**
3. Promemoria rörande bostadsförsörjningen. Av A. Johansson. Beckman. 77 s. **S.**
4. De yngre sjukhusläkarnas avlönings-, arbets- och bostadsförhållanden. Beckman. 106 s. **S.**
5. Promemoria med förslag till utvidgad vanhävdslagstiftning. Marcus. 55 s. **Jo.**
6. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 1. Allmänna uppgifter angående den tekniskt-vetenskapliga forskningsverksamhetens nuvarande läge m. m. — Allmänna synpunkter rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningen. — Erforderliga åtgärder för den tekniskt-vetenskapliga forskningens främjande och statens medverkan därvid. Hæggström. 195 s. **H.**
7. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 2. Förslag till åtgärder för främjande av den tekniskt-vetenskapliga forskningen på byggnadsområdet. Hæggström. 76 s. **H.**
8. 1938 års pensionssakkunniga. Betänkande med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare i statens tjänst. Marcus. 135 s. **Fi.**
9. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till folkskolans avlöningsreglemente m. m. Marcus. 191 s. **Fi.**
10. Betänkande med förslag till brandlag och brandstadga m. m. Norstedt. 164 s. **K.**
11. Betänkande med utredning och förslag angående betygssättningen i folkskolan. Hæggström. 330 s. **E.**
12. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 3. Förslag till åtgärder för skogsproduktforskningens ordnande. Hæggström. 124 s. **H.**
13. Betänkande och förslag angående förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Del 4. Järnvägsstyrelsen. Beckman. 88 s. **K.**
14. Promemoria angående hyresreglering. Norstedt. 54 s. **Ju.**
15. Betänkande med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga. Beckman. 108 s. **Fö.**
16. Betänkande med förslag rörande den centrala förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet. Hæggström. 360 s. **Fö.**
17. Betänkande med utredning och förslag angående barnmorskeväsendet. Idun. 101 s. 1 karta. **S.**
18. Beskattningsorganisationssakkunnigas betänkande med förslag till ändrad organisation av kammarrätten. Marcus. 128 s. **Fi.**
19. Betänkande med utredning och förslag angående semester för husmödrar. Norstedt. 96 s. **S.**
20. Utredning angående värmekostnaden i hyreshus. Idun. 187 s. **S.**
21. Betänkande med förslag till främjande av utskyldsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor. Marcus. 96 s. **Fi.**
22. Förslag till ny lag om behörighet att utöva läkarkonsten, m. m. Norstedt. 251 s. **S.**
23. Promemoria med förslag angående registreringen av landets företagare m. m. Marcus. 60 s. **H.**
24. Betänkande angående bilregistrering m. m. Hæggström. 103 s. 12 bil. **K.**
25. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 2. Tiden juli 1940—juni 1941. Idun. 504 s. **Fo.**
26. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna. Marcus. 96 s. **Fi.**
27. Stadsplaneutredningen 1942. 1. Förslag till åtgärder för snabbare handläggning av stadsplane- och tomtindelningsärenden m. m. Norstedt. 94 s. **Ju.**
28. Strafflagberedningens promemoria med förslag till lag om eftergift av åtal mot minderåriga m. m. Marcus. 56 s. **Ju.**
29. Socialvårdskommitténs betänkande. 4. Förslag till ändrad bidragsförskottslag m. m. Beckman. 82 s. **S.**
30. Betänkande angående revision av tjänsteförteckningen i vad avser allmänna civilförvaltningen. Del 2. Byråchefs- och rådstjänster m. m. Norstedt. 184 s **Fi.**
31. Betänkande med förslag till skärpt bestraffning av falskdeklaration m. m. Marcus. 99 s. **Fi.**
32. Betänkande med förslag angående hushållningssällskapens organisation och verksamhet m. m. Marcus. 477 s. **Jo.**
33. Betänkande med förslag rörande ändring av gällande bestämmelser i fråga om prästutbildningen. Av Y. Brilioth. Hæggström. 177 s. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1942: 33
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG

RÖRANDE ÄNDRING
AV GÄLLANDE BESTÄMMELSER
I FRÅGA OM

PRÄSTUTBILDNINGEN

AVGIVET AV

YNGVE BRILIOTH

STOCKHOLM 1942
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.
421622

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sid.

Skrivelse till Konungen 5

Historisk inledning 7

Överblick över prästutbildningen i vissa andra kyrkor 13

Finland s. 13; Danmark s. 14; Norge s. 17; Tyskland s. 18; England s. 19; Skottland s. 20; Augustanasynoden s. 20.

Den nuvarande prästutbildningen i Sverige 22

Studiernas anordning 22

Studietidens längd 35

Stiftsstyrelserna och prästutbildningen 41

Kritik och reformkrav 44

De teoretiska studierna 66

Teologisk-filosofisk examen 66

Teologie kandidatexamen 76

Religionshistoria med religionspsykologi s. 79; gamla testamentets exegetik s. 81; nya testamentets exegetik s. 83; kyrkohistoria s. 84; dogmatik s. 87; etik s. 88; praktisk teologi s. 91.

Undervisning och examination 97

Den praktiska utbildningen 103

Inledande synpunkter; den förberedande utbildningen 103

Den avslutande praktiska övningskursen 130

De homiletiska övningarna s. 132; den kateketiska utbildningen s. 137; liturgisk aktion och sång s. 140; kyrkorätt s. 142; övriga önskemål; de praktiska slutproven s. 143.

Lärartjänster och kostnader 152

Kompletterande synpunkter och förslag 159

1. Den andliga fostran s. 159; 2. Prästutbildning och värnpliktstjänstgöring s. 162; 3. Ekonomiska synpunkter s. 163; 4. Fortsatt utbildning s. 165.

Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse om ändrad lydelse av stadgan den 1 november 1907 angående filosofiska examina 167

Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse om ändrad lydelse av stadgan den 30 mars 1935 angående teologiska examina 168

Förslag till studieplan för teologie kandidatexamen 173

Förslag till föreskrifter rörande den praktiska prästutbildningen 175

TILL KONUNGEN.

Genom nådigt beslut av den 7 juni 1940 har Eders Kungl. Maj:t uppdragit åt undertecknad att verkställa utredning rörande ändring av gällande bestämmelser i fråga om prästutbildningen samt därefter till Kungl. Maj:t

avgiva de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Den 9 maj 1941 uppdrog Eders Kungl. Maj:t åt sekreteraren vid universitetet i Lund Per Ivan Örtengren att såsom sakkunnig biträda mig vid fullgörandet av detta uppdrag.

För att i samband med utredningen beaktas ha genom ecklesiastikdepartementet till mig överlämnats:

1) en skrivelse från Sveriges förenade studentkårer, innehållande en den 26 oktober 1938 daterad resolution från den detta år hållna s. k. studentriksdagen i Lund;

2) en till ecklesiastikministern ställd skrivelse från Sällskapet för medicinsk psykologi och psykoterapi (daterad den 28 september 1940);

3) besparingsberedningens promemoria av den 26 september 1941 angående besparingsåtgärder vid de svenska universiteten jämte en promemoria i samma ämne av professor Bernhard Karlgren;

4) yttrande av universitetskanslern av den 19 november 1941 angående besparings- och rationaliseringsåtgärder vid universiteten jämte därvid fogade underdåniga framställningar från teol. kand. J. J. Movinger m. fl. samt samarbetskommittén för Lunds universitets teologgrupper och praktargrupp rörande frågan om indragning av direktorsbefattningarna vid de teologiska fakulteternas praktiskt-teologiska övningsinstitut.

Sedan det mig anförtrodda uppdraget slutförts, får jag härmed överlämna mitt betänkande jämte till detsamma fogade förslag.

Växjö den 14 juli 1942.

Underdånigst

YNGVE BRILIOTH

Historisk inledning.

I något över ett århundrade har utbildningen för prästämbetet i vårt land varit helt förlagt till universiteten. Den hade i äldre tid huvudsakligen varit gymnasiernas uppgift. Alltifrån sin tillkomst under 1600-talets förra hälft kommo dessa att starkt präglas härav. Kraftiga biskopar, såsom Laurentius Paulinus i Strängnäs och Johannes Rudbeckius i Västerås strävade att utveckla sina gymnasier till verkliga prästseminarier, och med den teoretiska utbildningen förbundos även praktiska predikoövningar. Dessa voro i Västerås förlagda till det med gymnasiet förbundna »Collegium pietatis». Ehuru det teologiska intresset efter hand något trängdes tillbaka av modernare bildningsideal, bevarades dock intill nyare tid den intima förbindelsen mellan kyrkan och gymnasierna. Denna accentuerades jämväl genom lektorernas medlemskap i domkapitlen. I denna egenskap hade de också att fungera som examinatorer i prästexamen, som avlades inför domkapitlen och i äldre tid var det egentliga medlet att kontrollera prästkandidaternas kunskaper. Även om prästkandidaterna till större delen sålunda inhämtade sina humanistiska och teologiska kunskaper vid gymnasierna, blev det dock i varje fall från slutet av 1600-talet vanligt, att de tillbragte någon tid vid universiteten, ehuru i regel utan att där avlägga någon examen.

Prästexamen reglerades närmare genom 1686 års kyrkolag i dess 19:e kapitel. Den omfattade bibelns grundspråk, allmän kurs i den tidens filosofiska ämnen, där tonvikten kom att starkt ligga på de formella disciplinerna, såsom retorik och logik, ett starkt dogmatiskt och apologetiskt orienterat teologiskt pensum, till vilket hörde kännedomen om »loci communes» (de dogmatiska huvudställena) och »de förnämsta stridigheter», bibelns och kyrkans historia, kasuistik — den tidens etik eller moralteologi — samt de förnämsta, apologetiskt brukbara »huvudspråken» i bibeln.

De prövningar, som av domkapitlen förrättades på grundval av denna stadga, ha varit ganska skolastiskt präglade. Kunskapsstandarden hos prästkandidaten av genomsnittstyp har säkert icke varit särdeles hög. Examens formalistiska prägel markerades ytterligare därav, att den ända in på 1800-talet förrättades på latin. Under 1700-talet har den prästerliga bildningen säkerligen icke stått högt. Ett par omständigheter måste dock här ihågkommas. Prästutbildningen betraktades ingalunda som avslutad med examens avläggande. Kyrkolagen inskärper prästens skyldighet att fortsätta sina studier. Den nyblivne prästen fick som »diaconus» eller »capellanus domesticus» sin praktiska utbildning under ledning av den äldre präst, som han fick

biträda i ämbetet. Prästmötena hade som en av sina viktigaste uppgifter att främja och kontrollera den fortsatta teologiska utbildningen. Ingen kunde befordras till kyrkoherde förrän han avlagt *pastoralexamen* (obligatorisk från 1748, avskaffad 1884). Slutligen fanns jämte de enkla, huvudsakligen vid gymnasierna utbildade djäkneprästerna, vilka på sin höjd något år vistats vid ett universitet, en grupp av akademiskt bildade präster. Dessa hade endast i undantagsfall bedrivit grundligare teologiska studier, men voro i regel filosofie magistrar. De försök, som gjordes att införa en lägre teologisk examen, en s. k. *examen attestationis*, synas icke ha lett till några mer påtagliga resultat.[1] De högre teologiska examina, kandidat- och licentiatexamina, ha knappast avlagts av andra än dem som sökte akademisk befordran. Med de akademiskt bildade prästerna besattes alla de förnämligare pastoraten. Men till icke ringa del bestod denna lärdomsaristokrati inom prästerskapet av förutvarande lektorer och andra lärare, som blivit »utur oket släppta». Deras akademiska bildning var ofta mer humanistisk än teologisk. Med sin tids religiösa rörelser hade de ingalunda alltid den kontakt, som varit önskvärd.

Under pietismens liksom under upplysningens tid blev den traditionella prästutbildningen föremål för en skarp kritik. Ehuru utgående från olika förutsättningar möttes man i kravet på en mer praktisk utbildning. Från utlandet, från Halle likaväl som från Köpenhamn, kommo nya impulser. C. von Rosenstein (senare ärkebiskop) sammanfattar i en skrift »Om prästens danande» de nya praktiska kraven. Hans ståndpunkt är väl i ganska hög grad bestämd av tidens utilistiska inställning, men röjer på flera punkter ett sunt omdöme. Efter de humanistiska förstudierna skulle en teologisk utbildning komma, där tyngdpunkten var lagd på kännedomen om nya testamentet. Därefter skulle följa en praktisk seminariekurs, där ämnena skulle vara homiletik, kateketik och *jurisprudentia ecclesiastica*. Liknande synpunkter hävdades av biskop O. Wallquist, som också tänkte sig till de teologiska fakulteterna knutna seminarier.

Dessa planer förverkligades, ehuru i något förändrad form, genom de seminarier för prästutbildningen, som inrättades i Åbo 1804, i Uppsala 1806 och i Lund 1809. En viss inbördes olikhet rådde mellan dessa tre inrättningar: kursen var tvåårig i Åbo, i Uppsala och Lund ettårig. Gemensam var den bestämda inriktningen på de praktiska uppgifterna. Tydligt är, att de teoretiska förutsättningarna alltför mycket försummades. Enligt instruktionen för seminariet i Uppsala skulle inträdesfordringarna vara: »försvarlig och redig kunskap i dogmatiken, förmåga att någorlunda bokstavligt tyda nya testamentet i dess grundspråk, begrepp om det man kallar logiskt sammanhang samt någorlunda kännedom i svenska språkets grammatika». Undervisningen meddelades vid seminariet i homiletik, predikoskrivning och ministerialia,

[1] Se härom D. Fehrman, Lunds domkapitel och prästbildningen under 1700-talet, Kyrkohistorisk årsskrift 18, s. 230 ff.

kyrkolagfarenhet samt i någon utsträckning även i det grekiska nya testamentet. Lärarkrafterna voro direktorn, prefekten, adjunkten och docenten. Seminarierna ingingo icke i de teologiska fakulteterna, men stodo under ledning av lärare vid dessa. Med hänsyn till seminariernas behov inrättades de pastoralteologiska professurerna. Betydande insatser för prästutbildningen gjordes inom seminarierna av män som S. Ödmann i Uppsala, M. E. Ahlman, K. P. Hagberg och H. Reuterdahl i Lund. De mäktade dock icke fylla de orimliga uppgifter, som ålagts dem, då en tillfredsställande teoretisk utbildning saknades och gymnasierna genom 1807 års skolordning mindre än förr blevo i stånd att ge en grundläggande teologisk skolning. Bekanta äro särskilt Tegnérs hårda ord »seminarierna, som äro okunnighetens plantskolor och snart skola lyckas att förpassa hela vårt yngre prästerskap till drängstugan». Man får väl här i någon mån räkna med den berömde brevskrivarens fallenhet för retoriska överdrifter, liksom med hans något ensidiga intresse för den humanistiska bildningen. Det torde icke kunna bestridas, att seminarierna haft en betydelsefull uppgift i den svenska prästbildningens utveckling genom att betona behövligheten av rent praktisk undervisning och övning. Att de icke utan en grundligare teoretisk underbyggnad kunde meddela en tillfredsställande prästutbildning är tydligt.

Missnöjet med seminariernas resultat samt kravet på en läroverksreform, som skulle göra gymnasierna mera till allmänna bildningsanstalter än teologiska förskolor, ledde till 1831 års förordning om inrättande av en teologisk dimissionsexamen. Denna medförde, att seminarierna upphörde och den egentliga prästutbildningen för första gången blev en uppgift för de teologiska fakulteterna. Medan tidigare endast en mindre del av prästkandidaterna torde ha avlagt akademiska examina, och seminarieinrättningarna avsågo att bereda tillfällen till praktisk övning snarare än till teoretiska studier, gjordes genom förordningarna av 1831 den vid fakulteterna avlagda dimissionsexamen till obligatorisk förutsättning för att få avlägga prästexamen inför domkapitel. Varje teologie studerande skulle enligt de för Uppsalauniversitetet i kungl. brevet av den 12 mars 1831 givna föreskrifterna undergå examen i alla de teologiska fakulteternas läroämnen: dogmatik och moralteologi, teologiska prenotioner, symbolik, exegetik, kyrkohistoria och pastoralteologi och därjämte, efter dimissionsexamens avläggande, deltaga i homiletiska och deklamatoriska övningar. Härigenom kom såväl den teoretiska som den praktiska utbildningen att anförtros åt fakulteterna. Den nya ordningen framkallade nya klagomål, framför allt över den prästbrist, som blev en följd av de skärpta kraven. Från början införd för en tid av fem år, blev den bestående, sedan den vid 1834—35 års riksdag varit föremål för en ingående diskussion i prästeståndet: ett kungl. brev av den 7 september 1836 förklarade, att de 1831 utfärdade bestämmelserna skulle gälla tillsvidare. Ett år 1876 utarbetat för-

slag till ny stadga för prästutbildningen blev icke fastställt, och i stort sett ha 1831 års bestämmelser förblivit gällande intill år 1903.

Dimissionsexamen har gestaltat sig något olika i Uppsala och Lund. Den viktigaste skillnaden har varit, att ämnet praktisk teologi i Uppsala var en en del av den teoretiska examen, men i Lund helt ingick i den praktiska övningskursen, som i båda fallen var bestämd till ett år. Från början synes man ha avsett, att den teoretiska och den praktiska utbildningen skulle vara något så när likvärdiga. Under det århundrade, som förflutit sedan den nya ordningens införande, har tyngdpunkten alltmer förskjutits till den teoretiska delen av kursen, till vilken den praktiska mer och mer kommit att te sig som ett bihang. Den teoretiska utbildningen förstärktes genom införandet av den teologisk-filosofiska examen, från början avlagd i fem humanistiska ämnen: latin, grekiska, hebreiska, historia och filosofi — vilka sedermera begränsats till tre. Den nya examen infördes år 1865. Från början fakultativ, ehuru belönad med ett prästerligt tjänsteår, blev den obligatorisk 1877 som villkor för inskrivning i den teologiska fakulteten — för den som icke avlagt högre filosofisk examen. År 1883 upphävdes rätten att för densamma räkna tjänsteår. En gräns var fortfarande dragen mellan dimissionsexamen, vars egendomliga benämning angav dess uppgift att blott garantera en nödtorftig kunskapsstandard för dem, som skulle »släppas ut» till kyrkans tjänst, och de egentliga teologiska lärdomsexamina, teologie kandidatexamen, som med sina höga krav i alla teologiska ämnen var en synnerligen krävande och tungrodd examen, och den ytterst sällan avlagda teologie licentiatexamen. Doktorsgrad kunde icke förvärvas genom akademiska specimina, utan förlänades av konungen som en särskild hedersbetygelse.

De förändringar, som sedermera genomförts, ha väl på viktiga punkter modifierat, men ej i grund omgestaltat den gamla ordningen. Det är knappast behövligt att här i detalj referera den stundom ganska livliga diskussion om prästutbildningen och det teologiska examensväsendet, som fördes under 1800-talet. Denna diskussion ledde omsider fram till en utredning, som år 1897 uppdrogs åt en kommitté med biskop N. J. O. H. Lindström som ordförande. Dess övriga medlemmar voro domprosten P. Eklund, professorn sedermera biskopen H. W. Tottie, domprosten N. J. Linnarsson och kontraktsprosten Aug. Pettersson. Närmast utgick denna kommitté från synpunkter, som framställts av Tottie i en skrift »Den teoretiska prästutbildningen». Kommittén fick i uppdrag »att utarbeta ett både den teoretiska och den praktiska utbildningen omfattande förslag till stadga angående undervisnings-, studie- och examensväsendet inom de teologiska fakulteterna vid rikets universitet». Dess betänkande och förslag avgåvos den 2 juli 1898. (»Förslag till stadga angående undervisnings-, studie- och examensväsendet inom de teologiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund jämte vissa i samband därmed stående förslag.») Här hade den gamla dimissionsexamen

upphöjts till teologisk kandidatexamen. Denna skulle delas på en teoretisk och en praktisk avdelning. Faktiskt innebar detta ett upptagande av traditionen från Lund, enligt vilken hela ämnet praktisk teologi var förlagt till de praktiska övningarna. Den teoretiska examen skulle avläggas i ämnena: 1) teologisk encyklopedi och apologetik, 2) gamla testamentets exegetik, 3) nya testamentets exegetik, 4) kyrkohistoria, 5) symbolik, 6) dogmatik, 7) teologisk etik. För godkännande av examen skulle krävas att ha erhållit minst betyget *godkänd* i fem av dessa ämnen (i varje fall i nya testamentets exegetik, kyrkohistoria och dogmatik) samt i de två andra minst betyget *försvarlig* — detta betyg (det gamla admittitur) kom att i 1903 års stadga medgivas i gamla testamentets exegetik och etik. I den praktiska avdelningen skulle ingå, utom homiletik samt kateketiska och liturgiska prov också muntligt förhör i ämnet praktisk teologi med kyrkorätt. Den gamla teologie kandidatexamen ersattes med en efter modernare principer konstruerad teologie licentiatexamen avlagd i tre (numera i två) ämnen. Ur den teologisk-filosofiska examen, som dittills avlagts i ämnena grekiska, hebreiska, teoretisk filosofi, latin och historia, ville kommittén utesluta de två sistnämnda, vilket också skedde.

Bortsett från de framlagda förslagen har betänkandet sitt intresse dels genom den på vissa punkter ganska ingående motiveringen, dels genom några till detsamma fogade särskilda yttranden av olika medlemmar. Så utgör domprosten Pehr Eklunds yttrande ett helt självständigt och delvis mycket originellt förslag. Kontraktsprosten Aug. Pettersson skisserade ett förslag till en mer omfattande praktisk övningskurs, av vilken den första delen skulle bestå i övning i praktisk församlingstjänst, den andra var förlagd till universitetet.

Först efter en omfattande opinionsyttring från de teologie studerande i Uppsala, delvis förberedd av en serie tidningsartiklar av dåvarande teol. stud. Em. Linderholm, kom en ny stadga angående det teologiska examensväsendet till stånd (den 30 oktober 1903). Denna bygger till stor del på kommitténförslaget. Den förnämsta avvikelsen gäller den praktiska teologien, som införes som ett teoretiskt ämne i teologie kandidatexamen, under det att denna examens praktiska del frånskiljes till en särskild, av vissa prov avslutad praktisk övningskurs, som nu begränsas till en termin: därhän hade nu den ursprungligen som tämligen likvärdig tänkta praktiska delen av fakulteternas prästutbildning krympt samman. Genom denna stadga kom för första gången full likformighet att inträda med avseende på den teologiska examensordningen vid de båda universiteten. I fråga om anslag har likformighet inträtt från och med budgetåret 1931/32. Med avseende på undervisningens anordning har en viss olikhet blivit bestående så tillvida, som professorn i praktisk teologi i Lund genom hävd bevarat en närmare kontakt med den praktiska kursen än hans kollega i Uppsala.

I den ordning, som skapades år 1903, ha efter hand en del mindre förändringar vidtagits. Sålunda medgavs den 7 juli 1921, att i teologisk-filosofisk examen, utom de obligatoriska ämnena grekiska, hebreiska och teoretisk filosofi, medtoges även latin och historia. En ny ändring gjordes den 22 december 1927, då det blev möjligt att utbyta teoretisk filosofi mot latin. Ändringarna i fråga om teologie kandidatexamen och de högre lärdomsproven ingå i den nya stadga för de teologiska examina, som utfärdades den 30 mars 1935. Sålunda får licentiatexamen numera avläggas i två ämnen (tidigare tre) och villkoren för vinnande av teologie doktorsgrad ha förenklats. Den viktigaste nyheten i 1935 års stadga är dock, att tentamina, som tidigare haft övervägande privat karaktär, erkändes som den officiella formen för examination också inom den teologiska fakulteten, liksom det tidigare skett inom de övriga fakulteterna. Tentamensböcker hade väl redan tidigare använts, men de blevo först nu fastställda, så att de i dem införda anteckningarna fingo karaktären av slutgiltiga betyg. Detta var en nödvändig förutsättning för genomförandet av tentaminas riksgiltighet, en från studenthåll ivrigt påyrkad reform, som dock knappast kommit att få någon större praktisk betydelse. Den teologiska fakultetens studieplan kom också delvis att beröras av den förändring av de teologiska lärostolarnas och examensämnenas benämning, som fastställdes den 30 juni 1938. Professuren i teologiska prenotioner och teologisk encyklopedi blev numera en professur i religionshistoria och religionspsykologi, professuren i teologisk etik kom att omfatta jämväl religionsfilosofi, och ämnet symbolik förenades vid båda universiteten med dogmatik — i Lund hade det tidigare hört samman med kyrkohistoria. I enlighet härmed har undervisnings- och examensskyldigheten reglerats — professurernas benämningar kunna förändras först i samband med nytillsättningar.

Ehuru den faktiska kunskapsprövningen genom den nu skildrade utvecklingen kommit att överflyttas från domkapitlen till de teologiska fakulteterna, har dock jämte de akademiska examina jämväl prästexamen inför domkapitel kommit att fortbestå. Denna anställes numera enligt en kungl. stadga av den 18 april 1884. Här bestämmas examensämnena till fyra: exegetik, historisk teologi, systematisk teologi samt praktisk teologi med kyrkolagfarenhet. Skyldiga att examinera i denna examen äro biskopen samt de av domkapitlets medlemmar, som av detta därtill förordnas. Denna examen får ej utan konungens medgivande anställas med annan än den, som avlagt stadgade akademiska examina. Sådant medgivande har under tider av prästbrist i ett flertal fall medgivits. Undantagna från prästexamen inför domkapitel äro teologie professorer, docenter och lektorer. Till en diskussion av denna prästexamens betydelse få vi senare återkomma.

Överblick över prästutbildningen i vissa andra kyrkor.

En mera konkret teckning av prästutbildningens nutida utformning i Sverige torde lämpligen böra föregås av en kort orientering över frågans lösning i några andra kyrkosamfund.

De närmaste beröringspunkterna erbjuder utan tvivel *Finlands* kyrka. Även här är prästutbildningen helt förlagd till universiteten och meddelas nu dels såväl vid den så gott som helt finskspråkiga teologiska fakulteten i Helsingfors som vid Åbo akademis svenska teologiska fakultet. Den teologisk-filosofiska examen är här ersatt av den teologiska preliminärexamen, som avlägges inom teologiska fakulteten i de båda ämnena den heliga skrifts grundspråk och teologiska prenotioner — det sistnämnda ämnet omfattar filosofi, religionshistoria och kulturhistoria. För undervisningen och examinationen i denna examen äro i Helsingfors två adjunkter anställda. I Åbo bestridas dessa uppgifter genom på förordnande meddelade läraruppdrag. Vid sidan av denna teologiska preliminärexamen finnes också en teologisk-filosofisk examen, som emellertid blott är villkor för avläggande av högre teologiska examina. I övrigt har här den examensordning, som fanns i Sverige före 1903 års stadga, i huvudsak konserverats. Så finnes jämte teologisk dimissionsexamen, som är den egentliga prästexamen, en omfattande teologie kandidatexamen; detta är den egentliga högre examen, som liksom dimissionsexamen avlägges i samtliga teologiska ämnen, vilka äro desamma som hos oss, men utan religionshistoria, som endast ingår i ämnet teologiska prenotioner i preliminärexamen. En licentiatexamen finnes även, men denna avlägges i regel endast i samband med disputation för doktorsgrad. Bestämmelserna för avläggande av teologisk dimissionsexamen uppvisa några intressanta avvikelser från den svenska ordningen. Sålunda fordras för examens godkännande, att den studerande skall i åtminstone ett ämne ha erhållit »tre röster eller vitsordet laudatur och i två övriga ämnen två röster eller vitsordet cum laude approbatur» (Förordning angående examina vid Helsingfors universitets teologiska fakultet av den 22 december 1938). I samband härmed står bestämmelsen, att den studerande skall utvälja ett huvudämne och inom detta »författa en vetenskaplig avhandling och avlägga skriftligt maturitetsprov». Medan föreskriften om språkprov i »det andra inhemska språket» är betingad av landets språkförhållanden, är det också för oss av icke ringa intresse att erfara, att det i Finland kräves, att den studerande

skall »under minst två terminer deltaga i kursorisk bibelläsning under ledning av assistent eller annan av fakulteten förordnad lärare». Den praktiska prästutbildningen ingår som ett led i dimissionsexamen. Den studerande skall genomgå fem olika kurser, av vilka den första är av teoretisk art (i handskriftsläsning) och de fyra andra falla inom området för den praktiska utbildningen:

2) kurs i röstbehandling samt i psalm- och mässång under ledning av läraren i kyrkosång vid universitetet,

3) tal- och deklamationsövningar under ledning av läraren i talteknik och välläsning vid universitetet,

4) enligt anvisningar av professorn i praktisk teologi och under ledning av assistenten övningar i predikning, utförande av liturgiska förrättningar, bibelförklaring och kateketisk undervisning med folkskolelever i universitetsstaden såsom elever,

5) övningskurs i skötsel av pastorskansli samt av professorn i praktisk teologi godkänd övning på något område av den kyrkliga verksamheten.

Den femte kursen avser delvis en övning av liknande slag, som hos oss brukat betecknas som »praktisk tjänstgöring». Dess art klarlägges i viss mån genom bestämmelsen, att i examensbetyget skall särskilt upptagas »ådagalagda framsteg i prediknings- och undervisningsövningar med angivande, på vilket område av den kyrkliga verksamheten examinanden undergått övning».

Den egentliga praktiska kursen, omfattande särskilt de i nr 4 och 5 angivna övningarna, pågår i regel under två terminer och genomgås samtidigt med det fortsatta teoretiska studiet. Bestämmelserna ge något större frihet åt ledaren att ordna dessa övningar på det sätt han finner lämpligast än motsvarande svenska föreskrifter.

Den praktiska utbildningen pågår dock under två terminer, men genomgås i regel före avläggandet av dimissionsexamen, och således parallellt med de teologiska studierna — en ordning, som knappast synes mana till efterföljd. Hithörande problem ha behandlats i en uppsats i Finsk Teologisk Tidskrift för 1939 av professor G. O. Rosenqvist (»Den praktiska prästutbildningen»); denna innehåller åtskilliga också för våra förhållanden värdefulla synpunkter. En revision av bestämmelserna om den praktiska utbildningen lär övervägas.

Betydligt större olikheter visar det teologiska examensväsendet i *Danmark* och *Norge*. I Danmark börjar studiet med en preliminär prövning, särskilt i hebreiska. Teologisk ämbetsexamen avlägges i fem ämnen: gamla testamentet, nya testamentet, dogmatik, moralteologi med religionsfilosofi och kyrkohistoria. Examenssystemet är ganska invecklat och omfattar både skriftliga och muntliga prov. Egendomlig är anordningen med särskilda (ofta prästerliga) censorer vid den akademiska examen. Sedan år 1809 finnes för den prak-

tiska utbildningen ett pastoralseminarium. Endast den, som genomgått detta, har rätt att delta i de praktiska prövningarna.

En mer ingående granskning skulle sannolikt ge vid handen, att de teoretiska kraven äro något lägre i Sverige, men att vår praktiska utbildning med alla sina brister dock har ett visst försteg framför grannländernas. På senare tid har frågan om den praktiska utbildningen i Danmark varit föremål för livligt intresse. En studentkommitté framlade ett ganska omfattande förslag till reform av prästutbildningen, med större utrymme för den praktiska sidan. Ett förslag har också utarbetats av biskop H. Fuglsang-Damgaard, och frågan har behandlats av den teologiska fakulteten och av kyrkoministeriet. I ett yttrande av den 12 mars 1941 med anledning av förslaget understryker professor J. Nörregaard, att deltagandet i pastoralseminariet bör förläggas efter den teologiska ämbetsexamen och ta en termin i anspråk, och att detta seminarium fortfarande bör vara knutet till universitetet. Det bör till sin ledare få en huvudlärare, som kan offra hela sin tid på undervisningen och personlig handledning. Denne bör vara »en Mand, der baade maa have drevet omfattende studier og gennem en længere Præstetjeneste have faaet intim Føling med det danske Kirke- og Menighedsliv i dets forskellige Former og dets mangfaldige Nuancer». I samband härmed diskuteras i skrivelsen studietiden, som icke bör förlängas, samt härmed sammanhängande spörsmål rörande undervisningen. Det meddelas bland annat, att fakulteten överväger införandet av en förprövning av de studerande efter cirka två års studier, i syfte att på ett tidigt stadium kunna frånskilja de olämpliga.

Denna skrivelse kompletteras av en plan för den förbättrade praktiska undervisningen, som på uppdrag av kyrkoministeriet utarbetats av prosten M. Neiiendam och professor J. Nörregaard. Det kan ha sitt intresse att ta del av denna plan (daterad den 3 maj 1941), av vilken en del kan vara att lära också för svenska förhållanden.

»Nærværende Forslag tilsigter en rimelig Fordelning af Fag og Timer, saaledes at Fagtrængsel og den dermed følgende Fare for overfladisk Behandling af for mange Fag undgaas. Regner vi med *3 faste Forelæsningstimer pr. Dag*, bliver dette 18 ugentlige Timer, som vi foreslaar fordelt paa følgende Maade:

1) *Homiletik* (med Liturgik) 4 Timer (nu 2 Timer).

2) *Kateketik* 3 Timer (nu 2 Timer, hvoraf den ene bruges til praktisk Undervisning).

3) *Kirkeret* 2 Timer (som nu).

4) *Messesang* 2 Timer (nu 1 Time).

5) *Religionspsykologi* (med særligt Henblik paa Sjælesorg) 2 à 3 Timer.

6) *Dansk Kirke- og Menighedsliv* 4 Timer med Kurser, der veksler i Fagene. Dertil kommer nogen Indførelse i *Filantropi* (og Lovgivning derom), 1 Time, der kan lægges udenfor de 18 Timer (svarende til de nuværende særlige Forelæsninger ved indbudte Forelæsere) samt nogle Timer med Indførelse i *kirkelig Kunst* paa samme Maade.

Hvorledes et kort Kursus i Kirkebogsføring skal arrangeres, maa drøftes nærmere. Det mest praktiske vil sikkert være, at der stilles Kandidaterne konkrete Opgaver ud fra foreliggende Tilfælde, og disse Opgaver besvares ved at utfylde løse Kirkebogsark.

Ud over de faste Forelæsningstimer skulde der kunne anordnes vekslende særlige »Laboratorieøvelser» navnlig i Tilknytning til Fagene Homiletik, Religionspsykologi og Dansk Kirke- og Menighedsliv.

Saafremt Hovedlæreren ikke er Lærer i Homiletik, vil det være rimeligt, at han overtager Fagene Religionspsykologi og Dansk Kirke- og Menighedsliv samt en ugentlig Time, hvori indøves, hvorledes en bibelsk Tekst tilrettelægges til en Bibeltime, med andre Ord, Øvelse i praktisk Anvendelse av den hellige Skrift.

Tillige ønsker vi at fremsætte følgende Forslag til Ændring i *det kateketiske Kursus:*

Den nuværende Ordning er pædagogisk illusorisk, naar det drejer sig om nogen Opøvelse i Undervisningsfærdighet med Henblik paa Konfirmationsundervisningen. Forholdene ligger desværre saaledes, at hver Deltager kun faar et Kvarter eller 20 Minutter til Raadighed i et helt Semester og skriver desuden en Recension af en Kammerats Katekisation.

Med Henblik paa Konfirmationsundervisningens Betydning og Præstens rette Greb om Opgavens pædagogiske Side vil den eneste forsvarlige Ordning være, at Kandidaterne faar Lejlighed til først at overvære og derefter at undervise i Faget Kristendomskundskab i Kommuneskolens øverste Klasser samt i den kommunale Mellemskole, en Undervisning af Elever nærmest Konfirmationsalderen (efter samme Principper som Seminaristernes Undervisning i Praktik og cand. mag.-ernes i den højere Skole).

— —

Ved at udskille de praktiske Øvelser fra Forelæsningerne vil der blive Mulighed for en fyldig Gennemgang af Skolelovgivningen, Undervisningens Principper og i det hele af samtlige Spørgsmaal, der er forbundet med Konfirmationsundervisningen. Faget har nu, som foran bemærket, 2 ugentlige Timer, men heraf medgaar den ene til praktisk Undervisning. Efter den nye Ordning vil Faget kunne faa 3 Timer uden praktiske øvelser.

Lærerkrafterne vil blive følgende:

Hovedlæreren, der indtil anden Ordning er truffet, paatager sig de foran nævnte Fag, og hvem Ordningen af de praktiske Anliggender (herunder Skema, Aftale med Præster om Kandidaternes Fordelning til praktisk Menighedsarbejde, Institutionsbesøg m. m.) paahviler. *Lærer i Homiletik, Lærer i Kateketik, Lærer i Kirkeret, Lærer i Messesang* desuden Lærere ved Kurser i *Filantropi, kirkelig Kunst, Kirkebogsføring* og muligt andre Fag, som der periodisk kunde være Grund til at tage op.»

Den praktiska övningstermin, som sålunda planeras i Danmark, skulle sålunda närmast svara mot de svenska fakulteternas praktisk-teologiska övningar, men dels torde den danska universitetsterminen vara längre än den svenska, dels skulle den komma att belastas avsevärt hårdare med övnings- och föreläsningstimmar. Det kan ifrågasättas, om den föreslagna danska ordningen tillräckligt tagit hänsyn till att ej alltför knapp tid bör beräknas för självverksamhet och preparation. Emellertid ha de danska förberedelserna resulterat i en av konungen den 23 december 1941 fastställd »Anordning angående Pastoralseminariets ordning». Denna, som är synnerligen kortfattad,

synes nära ansluta sig till förslagen. Pastoralseminariet skall stå under en direktion, bestående av Köpenhamns biskop som ordförande, »den som Hovedlærer ansatte Forstander», en representant för teologiska fakulteten samt en av kyrkoministern utsedd medlem. »Pastoralseminariet bevarer iøvrigt sin hidtidige Forbindelse med Københavns Universitet.» Undervisningen skall utom av föreståndaren bestridas av »et Antal Lektorer og Lærere». Som fasta undervisningsfack nämnas: homiletik, kateketik, religionspsykologi med särskild hänsyn till själavården, danskt kyrko- och församlingsliv, kyrkorätt och mässång. Därjämte skola föreläsningar hållas om filantropi och social lagstiftning, psykiatri och kyrklig konst. Tillfällen till praktisk övning skola beredas. I övrigt hänvisas till en av kyrkoministerium godkänd undervisningsplan. Den nya ordningen träder i kraft under innevarande år, sedan anslag (sannolikt omkring 25 000 kronor) beviljats.

Förhållandena i *Norge* erbjuda åtskilliga intressanta jämförelsepunkter. Här meddelas prästutbildning dels vid statsuniversitetets teologiska fakultet och ett statligt praktiskt teologiskt seminarium, dels vid den fria menighetsfakulteten, som har sitt eget praktisk-teologiska seminarium. Båda ha att följa i huvudsak samma praktiska studieordning. Enligt den av statsfakulteten utarbetade »Plan for det teologiske studium» (4. utg., 1935) skall prästkandidaten först undergå »de forberedende pröve», som han dock genomgår såsom teologie studerande. Dessa prov, svarande mot vår teologisk-filosofiska examen, genomgås i latin — för dem, som icke ha detta språk i studentexamen (»artium») —, filosofi, hebreiska och grekiska. Detta förberedande studium kräver vanligen omkring 2 år. Den egentliga teologiska studiekursen, som leder fram till teologisk ämbetsexamen, tar 4—4 ½ år i anspråk. Examen avlägges i gamla och nya testamentets exegetik, kyrkohistoria och systematisk teologi. Genom studiets anordning kommer tonvikten alldeles övervägande att bli lagd på det exegetiska studiet, där kraven torde ställas avsevärt högre än hos oss. En intressant detalj är förekomsten av ett flertal exegetiska föreningar, privata studiecirklar, som sammanträda en viss dag i veckan; varje student måste tillhöra en av dessa. Vid mottagande av sitt betyg i teologisk ämbetsexamen lovar varje kandidat med handslag, att han »vill leva och lära i överensstämmelse med Guds heliga ord». Praktisk teologi ingår icke som studieämne i den teoretiska examen, utan hör helt och hållet till det praktisk-teologiska seminariet. Detta är en i förhållande till universitetet fristående inrättning — det använder dock universitetets lokaler och i dess styrelse sitta, jämte biskopen i Oslo och seminariets rektor, samtliga medlemmar i den teologiska fakulteten. Kursen i seminariet är (sedan 1937) ettårig, omfattande tiden 1 september—15 juni. Huvudläraren och rektorn har att behandla pastorallära, homiletik med praktisk bibelanvändning och liturgik. Han skall leda homiletiska och liturgiska övningar med prästkandidaterna och tillse, att dessa få någon övning i pastoral verksamhet, genom offent-

lig förkunnelse, besök på sjukhus och dylikt. Vidare skola finnas lärare i kateketik, »evangelisk-kristlig pedagogik», missionskunskap, kyrkorätt, kyrkosång och talteknik. Tydligt är, att undervisningen i seminariet till icke ringa del är teoretisk och motsvarar ämnet praktisk teologi i vår teologie kandidat. Undervisningen är ganska rikligt tillmätt; den uppges ha följande omfattning:

Föreläsningar i pastorallära 60, i homiletik 60, i liturgik 60, i kateketik 30, i pedagogik 45, i missionskunskap 45, i kyrkorätt 45, i psykiatri 20, i kyrkokunskap 20 timmar.

Övningar. Homiletiska 60, gudstjänstövningar 30, kateketiska 60, i kyrkosång 60, i talteknik och muntligt föredrag 60, i kyrkobokföring 10 timmar.

I sin helhet skulle alltså kursen omfatta 655 timmar, vilket torde svara emot ungefär 20 timmar i veckan, vartill komma gudstjänster på sjukhus samt en offentlig gudstjänst för varje deltagare under kursen.

Anmärkningsvärd är studietidens sammanlagda längd: den uppskattas till 7—7 ½ år. Menighetsfakultetens studieordning avviker från statsfakultetens egentligen endast med avseende på kurserna i de olika ämnena, vilka ha en mera konservativ (»bekännelsetrogen») prägel.

Prästutbildningen i *Tysklands* evangeliska kyrka låter sig icke lätteligen i korthet framställas. Dels rådde här tidigare, före den nationalsocialistiska omgestaltningen och ännu mer under det obrutna landskyrkoväsendets tid, ganska olikartade förhållanden i olika landskyrkor, dels har den politiska omvälvningen och den kyrkliga kris, som följt i dess spår, medfört ingripande förändringar, vilka icke äro möjliga att helt fastställa utan ingående studier på ort och ställe. Det bästa jämförelsematerialet erbjuder därför den under kejsardömet och Weimarrepubliken bestående ordningen. I regel hade här kandidaten till prästämbetet att, utom inledande prövningar, motsvarande vår teologisk-filosofiska examen, genomgå en omfattande studiekurs vid en teologisk fakultet, avslutad med en första examen, i vilken jämte de teologiska professorerna även representanter för kyrkan deltogo som examinatorer och kontrollanter. Härefter vidtog den praktiska utbildningen, som alltmer kom att förläggas till ett s. k. Predigerseminar, som dock kompletterades genom ett vanligen ettårigt »vikariat» i direkt kyrkotjänst. Den praktiska delen av utbildningen avslutades med en andra examen inför kyrklig myndighet, medförande kompetens till inträde i prästämbetet. Gränsen mellan den teoretiska och den praktiska delen av utbildningen har ofta icke varit skarpt dragen, fakulteternas undervisning har i viss utsträckning tagit hänsyn till de praktiska kraven, och de teoretiska studierna ha också fortsatts under den praktiska utbildningstiden. Intressanta och värdefulla bildningar äro de nämnda »Predigerseminare». Sådana grundades i flera landskyrkor under 1800-talet, och deras antal tillväxte under republikens tid. De ha sedan en

gång åtminstone på papperet upphävts, men torde dock i viss utsträckning ha fortsatt sin verksamhet. Några av dem ha fått en synnerligen aktad ställning och utövat ett betydande inflytande, såsom klostret Loccum i Hannover och Domkandidatenstift i Berlin. De ha i regel haft karaktären av internat, och särskild vikt har lagts vid den andliga och etiska skolningen för prästgärningen.

Ganska olikartade äro förhållandena inom *Englands* kyrka. Här ha universitetens andel i prästutbildningen varit och förblivit ganska inskränkt, liksom fallet var i Sverige före 1831. Det har ankommit på vederbörande biskop att själv bestämma sina fordringar. Då prästvigningen i Englands kyrka föregås av vigning till diakon, har en examen brukat föregå vardera vigningen. Prästkandidaten förblir diakon under ett år, i viss mån svarande mot det tyska vikariatsåret. Detta har givetvis inneburit en viss möjlighet för fortsatt utbildning, som dock knappast konsekvent utnyttjats. Den egentliga skolningen för prästämbetet har under 1800-talet kommit att förläggas till de teologiska »colleges», som till stor del tillkommit på privat initiativ, ofta i sammanhang med partigrupperingen inom kyrkan. De stå dock i regel under vederbörande stiftsbiskopars tillsyn. Dessa anstalter ha haft sitt huvudintresse inriktat på den personliga skolningen och andaktens övning, medan den rent teoretiska utbildningen varit ganska otillräcklig. Efter hand har emellertid denna förbättrats, utan att dock ha blivit tillfredsställande, och man har strävat efter att någon akademisk examen, ofta dock i andra fack än teologi, skulle föregå collegekurs. Genom en *Central Ordination Examination* har man sökt få en något mer enhetlig kunskapsstandard. Genom denna har man ock strävat att få till stånd en närmare kontakt med universiteten. Deras insatser i den engelska prästutbildningen få icke underskattas. Ett stort och sannolikt växande antal ordinander ha i varje fall någon tid idkat universitetsstudier. Några teologiska colleges äro förlagda till de gamla universitetsstäderna. Av de nyare universiteten ha i varje fall London och Durham fått en viss betydelse för prästutbildningen. Som biskoparnas »examining chaplains» fungera i stor utsträckning universitetsteologer. Den rent teologiska kunskapsnivån bland ordinanderna är avgjort lägre än i Sverige. Endast en mindre del av prästkandidaterna ha kunskaper i hebreiska, och förtrogenheten med nya testamentets grekiska grundtext torde icke heller vara på långt när så undantagslös som hos oss. Sin starka sida har prästutbildningen i den rent religiösa skolning, särskilt med avseende på andaktslivets vård, som de teologiska colleges sträva att bibringa. Det bör också erinras därom, att vissa av de engelska frikyrkorna ägnat stor omsorg åt prästutbildningen. Några av deras teologiska anstalter stå på en hög nivå och meddela en utbildning, som överträffar den vanliga anglikanska. Detta är exempelvis fallet med det närmast kongregationalistiska Mansfield college i Oxford och det presbyterianska Westminster college i Cambridge. Dock råder inom dessa

samfund en stor olikformighet i fråga om prästerskapets kunskaper och andliga standard.

Det skulle vara av intresse att ingå på en närmare granskning av prästutbildningen inom *Skottlands* presbyterianska kyrka, som lagt större vikt vid de teoretiska kraven än den anglikanska kyrkan. Här ha också de fyra universitetens teologiska fakulteter kommit att i vida högre grad än i England vårda sig om prästerskapets teologiska skolning. Sedan den förenade frikyrkan år 1929 återförenades med den gamla presbyterianska folkkyrkan, ha frikyrkans teologiska colleges kommit att fortbestå som prästutbildningsanstalter i viss samverkan med de teologiska fakulteterna. En utförligare framställning av den i vissa avseenden högt kvalificerade skotska prästutbildningen skulle kräva en primärundersökning, som det i detta sammanhang ej varit möjligt att företaga, och som knappast skulle varit direkt fruktbärande för den praktiska uppgift, som det här gäller att lösa. Detsamma skulle kunna sägas om det teologiska studiets gestaltning i *Hollands* reformerta kyrkosamfund, i *Schweiz'* reformerta kantonkyrkor med deras talrika högskolor samt i *Frankrikes* reformerta och lutherska kyrkor. Det skulle dock utan tvivel vara önskvärt att i en framtid jämförande studier kunde företagas med avseende på prästutbildningen inom dessa samfund, från vilka tvivelsutan på skilda områden värdefulla impulser och uppslag kunde vara att hämta.

Likaså skulle det vara värdefullt att kunna få någon överblick över de viktigaste amerikanska kyrkosamfundens anstalter för prästutbildning. Här skola endast några uppgifter meddelas om det oss närmast stående av dessa samfund, Augustanasynoden. Dennas prästutbildning är förlagd till synodens med Augustana College förenade Theological Seminary. En av docenten Martin Lindström på grundval av personliga erfarenheter avfattad redogörelse för prästutbildningen i *Augustanasynoden* synes förtjäna att här återgivas.

»Vad som framför allt skiljer Augustanasynodens prästutbildning från den svenska är dess direkta inriktning just på prästämbetet. Seminariet är ju Synodens institution och tjänar uteslutande dess ändamål. Denna inriktning framträder redan vid immatrikulationen, som handhaves av en av Synoden utsedd kommitté med Synodens president som ordförande och fakulteten vid seminariet jämte några präster i församlingstjänst som medlemmar. Den sökande skall förete betyg över Bachelor of Arts degree och därjämte bland annat rekommendation från sin församlingspräst samt en redogörelse för sin religiösa utveckling. Inför kommittén förhöres studenten för utrönande av hans dogmatiska och kyrkliga ståndpunkt samt hans religiösa mognad.

Utbildningen omfattar fyra år, varav tre vid seminariet. Både grekiska och hebreiska äro obligatoriska för graden Bachelor of Divinity. Man kan dock även bli prästvigd utan godkänt betyg i dessa ämnen (alltså utan full B. D.). Kurserna i exegetik omfatta genomgång med läsning och kommentering av ett stort

antal bibelböcker. I dogmatik genomgås fullständigt det dogmatiska systemet. Undervisningen är alltså i hög grad inriktad på prästens praktiska behov. Redan under första året meddelas kurser i kateketik (Religious Education är ett mycket stort ämne) och homiletik, vilka även omfatta övningsundervisning och framförande av kritik av predikningar. Under andra året förekomma bland annat kurser i liturgisk sång och läsning, röstkultur och offentlig talekonst. Tredje året ägnas åt praktisk församlingstjänst eller tjänstgöring på något av Synodens home mission fields, båda delarna under vederbörlig övervakning av pastor loci eller distriktschef, till vilken skall avges månatlig rapport över arbetet. Innan fakulteten godkänner året, inhämtar den erforderliga upplysningar. Det fjärde avslutande året tillbringas åter vid seminariet.»

Den nuvarande prästutbildningen i Sverige.

Studiernas anordning.

Det synes vara ändamålsenligt att på denna punkt ge en mer konkret framställning av den svenska prästutbildningens gång, såsom denna för närvarande faktiskt gestaltar sig. Därvid torde det bli nödvändigt att i förbigående beröra en del problem, som senare skola upptagas till grundligare undersökning.

Den egentliga prästutbildningen är nu i sin helhet förlagd till universiteten. Under tider av prästbrist ha visserligen ett icke ringa antal ordinander erhållit dispens från akademiska examina, varvid dock, som nämnt, prästexamen avlagts inför domkapitlen. På denna väg ha bland annat predikanter i frikyrkliga samfund vunnit inträde i prästämbetet. Detta har dock betraktats som nödfallsutväg, ehuru det icke kan förnekas, att några värdefulla krafter på denna väg tillförts kyrkan. I andra fall åter ha erfarenheterna varit föga uppmuntrande. I stort kan denna lösning icke anses som gynnsam, särskilt som det stundom gällt personer, vilka icke ens avlagt studentexamen. Sedan antalet teologie studerande under de senaste årtiondena avsevärt ökats, har denna väg icke heller behövt anlitas. Det skulle dock knappast vara lämpligt att betrakta den som definitivt stängd. Det kan ges fall, då det är till fördel för det kyrkliga livet, att möjlighet kan beredas enstaka särskilt kvalificerade personer att vinna inträde i prästämbetet, utan att behöva avlägga de teologiska examina, som på grund av vederbörandes ålder eller andra omständigheter skulle vara oöverstigliga hinder; det är knappast önskvärt, att kyrkan blir alltför exklusivt akademisk. Men klart är, att det under normala förhållanden endast kan vara fråga om rena undantagsfall, och att kravet på allmän bildning icke får eftersättas. Erfarenheten visar, att kyrkan i regel är bäst betjänt med präster, som gått den vanliga studievägen. I tider, då som för närvarande en viss trängsel uppstått på prästbanan, måste också de teologie studerandenas berättigade krav på placering och utkomst beaktas.

Då studentexamen är den port, genom vilken man kommer in på den teologiska banan, blir emellertid läroverkens organisation en angelägenhet av stor betydelse även för prästutbildningen. Det måste då påpekas, att deras utveckling alltifrån 1905 års skolreform på flera punkter gjort dem mindre tjänliga än förut som utgångspunkt för teologiska studier. Detta beror fram-

för allt på de klassiska språkens undanträngande i skolans läroplan. Medan tidigare undervisning meddelades i latin i sex år och grekiska i fyra, ha dessa tal nu minskats till respektive fyra och två — hebreiskan hade långt tidigare förlorat sin plats på läroverkens schema. Men ännu allvarligare har varit, att det faktiska antalet av de lärjungar, som åtnjutit denna begränsade undervisning i latin och grekiska, genom skolordningens gestaltning högst avsevärt minskats i förhållande till hela antalet elever. Den raska nybildningen av real- och mellanskolor, som för stora grupper av landsbygdens ungdom berett ökade studiemöjligheter, har medfört en ansvällning av det treåriga realgymnasiet. Måhända har den nu gällande ämnesgrupperingen inom latingymnasiet, särskilt på grund av franskans framskjutna ställning, bidragit till att minska tillströmningen till latinlinjen. Bestämmelserna om visst minimiantal lärjungar för att undervisning skall få förekomma i grekiska, har starkt beskurit antalet av dem, som på skolstadiet fått stifta bekantskap med nya testamentets grundspråk. De beklagliga inverkningar, som detta måste ha fått för den humanistiska bildningen i vårt land, skola icke här uppehålla oss. Men det måste understrykas, att de minskade möjligheterna till undervisning i grekiska lagt betydande hinder i många blivande teologers väg. »Nygreker» har blivit en välkänd kategori vid universiteten. Allvarligare är måhända, att många sannolikt härigenom avskräckts från den teologiska banan, varigenom urvalet av tjänliga krafter begränsats.

Det måste även erinras därom, att kristendomsämnets försvagade ställning på gymnasiet, där det förlorat den ena veckotimmen i högsta ringen, och i studentexamen, där det upphört att vara obligatoriskt examensämne, måste betecknas som en ur prästutbildningens synpunkt ogynnsam faktor. Härvid har man mindre att tänka på den försämring av själva kunskapsresultatet, som med hänsyn till den allmänna religiösa bildningen måste beklagas, än därpå, att det just är på det mognaste åldersstadiet, som läraren har möjlighet att väcka intresse för teologiskt studium.

Det måste därför med hänsyn till de allmänna läroverkens anordning framhållas som ur prästutbildningens synpunkt önskvärt,

dels att tillträdet till latinlinjen på lämpligt sätt underlättades;

dels att grekiskan erhölle en fastare ställning på schemat;

dels slutligen att kristendomsämnets ställning på gymnasiet förbättrades därigenom, att ämnet åter finge två timmar i sista ringen samt i studentexamen bleve som examensämne jämställt exempelvis med historia.

Det bör i detta sammanhang erinras om att två enskilda läroverk inrättats med särskild hänsyn till prästutbildningens behov: Fjellstedtska skolan i Uppsala, som genom sin långvariga och gagnerika verksamhet tillvunnit sig en synnerligen aktad ställning bland vårt lands läroanstalter, samt Prästgymnasiet i Göteborg, som hittills icke fått någon större omfattning, men från vilket dock ett antal präster hunnit utgå. Dessa skolor ha huvudsak-

ligen tagit sikte på dem, som vid något högre ålder bestämt sig för den teologiska banan. Att utöver vad som redan skett genom dessa skolors verksamhet sammanföra blivande teologer till särskilda utbildningsanstalter redan före studentexamen kan knappast betecknas som särskilt önskvärt. I viss mån kan klassiska gymnasiet i Sigtuna räknas till de läroanstalter, där särskild hänsyn tagits till den teologiska studiebanans särskilda behov av förkunskaper.

Ett par omständigheter i samband med utbildningen före studentexamen kunna emellertid förtjäna att uppmärksammas. Den ena är av ekonomisk natur. Det måste anses som ett kyrkligt intresse, att vägen till prästkallet underlättas för ynglingar, som visa fallenhet för uppgiften, och att motverka en alltför stark skuldsättning under studieåren. Varje åtgärd i denna riktning gör det lättare att skärpa kraven, utan att relationen mellan utbildningskostnad och inkomst blir ogynnsammare än den nu är. Det skulle härför vara av värde, om vid de klassiska gymnasierna, som här betecknats som önskvärda, ett antal stipendier inrättades för blivande teologer, eventuellt i samband med internat eller gymnasisthem. Då särskilda anslag härvid för närvarande icke kunna vara att påräkna, och eventuella bidrag från arvsfonden svårligen kunna bindas vid viss studieriktning, återstår emellertid endast att tänka på kollekter och andra gåvomedel. Men jag har ansett det värt att påpeka, att de understöd, som kunna beredas blivande präster, så långt möjligt borde insättas redan på gymnasiestadiet. Även om den nuvarande tillströmningen till prästbanan är fullt tillräcklig för behovets fyllande, måste man räkna med att en förändring här kan inträda. Men det måste också understrykas, att varje form av ekonomiskt understöd måste lämnas under noggrann prövning av de personliga förutsättningarna för prästkallet.

Den andra omständigheten har avseende på kristendomsundervisningens anordning och elevernas andliga vård vid de allmänna läroverken. Det är uppenbart, att det är av stor betydelse för väckande av hågen för prästkallet, att eleverna under skoltiden få mottaga bestående intryck av det teologiska studiets fängslande art samt livgivande impulser till ett personligt religiöst liv. Vi föras här in på ett område, som väl i huvudsak måste falla utanför ramen för denna utredning, men vars sammanhang med dess uppgift dock är påtaglig. Det gäller här en rad problem, vilkas betydelse jämväl för den kristna bildningen i vårt land och för ungdomens andliga fostran knappast tillfyllest beaktats. Det måste betecknas som synnerligen betydelsefullt både ur denna vidare synpunkt och med hänsyn till rekryteringen för prästkallet, om lärarplatserna vid läroverken i högre grad än nu kunde besättas med personer, som med gedigen teologisk skolning förenade verklig nitälskan för ungdomens religiösa fostran; här kan det ifrågasättas, om icke någon begränsning av de nu alltför högt uppskruvade formella kompetenskraven vore önskvärd. Det är likaså betydelsefullt, att kursplanen så anordnades, att

undervisningen framför allt meddelade en klar kunskap om kristendomens centrala faktum och grundläggande urkunder; här ter sig särskilt en reform av bibelundervisningen som i hög grad angelägen. En mer realistiskt präglad kristendomsundervisning måste i högre grad än nu sträva att införa eleverna i det andaktsliv, som är varje verklig fromhets konkreta uttryck, och i församlingens gudstjänstliv. Härvid borde den frivilliga verksamhet, som bedrivits av Sveriges kristliga gymnasiströrelse och liknande sammanslutningar, mer än hittills uppmärksammas och främjas. Det synes sannolikt, att den ökade tillströmning till prästbanan, som under 1920- och 1930-talen givit sig så påtagligt tillkänna, till icke ringa grad är en frukt av denna frivilliga verksamhet.

Prästkandidatens akademiska studier börja inom den filosofiska fakulteten, enär det för att bliva inskriven i en teologisk fakultet fordras att hava avlagt teologisk-filosofisk examen eller annan examen inom filosofiska fakultetens humanistiska sektion — filosofie kandidat-, ämbets- eller licentiatexamen; då icke teologisk-filosofisk examen avlagts kräves att i studentexamen hava erhållit minst betyget godkänd i latin. Den teologisk-filosofiska examen avlägges i minst tre ämnen, av vilka grekiska och hebreiska äro obligatoriska, medan det tredje kan vara antingen teoretisk filosofi eller latin. Den bör kunna avläggas på två à tre terminer — det senare torde vara det vanliga; en student, som icke läst grekiska på gymnasiet, måste givetvis räkna med något längre tid. Undervisningen för denna elementära examen har givetvis till stor del formen av kollegier — särskilt är detta fallet i fråga om grekiska och hebreiska. I ganska stor utsträckning avlägges i stället för teologisk-filosofisk examen filosofie kandidatexamen; detta torde stundom anses som den lättare vägen, enär de ganska krävande språktentamina kunna undvikas — vilket givetvis å andra sidan gör ämnena gamla och nya testamentets exegetik betydligt besvärligare. Ämnet religionshistoria, som är obligatoriskt i teologie kandidatexamen, kan medtagas också i den filosofiska. Som grundval för teologiska studier måste en sålunda tillrättalagd kandidatexamen betraktas som mindre värdefull än en ordentlig teologisk-filosofisk examen. Det kan också erinras därom, att den för inträde i den teologiska fakulteten nödvändiga filosofiska examen kan avläggas utom i Uppsala och Lund även i Göteborg, samt vad filosofie kandidatexamen angår i viss utsträckning även i Stockholm.

Efter inskrivning i teologisk fakultet vidtaga de teoretiska teologiska studierna med teologie kandidatexamen som närmaste mål. Denna avlägges i fakultetens samtliga sju läroämnen: religionshistoria med religionspsykologi, gamla testamentets exegetik, nya testamentets exegetik, kyrkohistoria (ev. med missionshistoria), dogmatik med symbolik, teologisk etik med religionsfilosofi samt praktisk teologi (med kyrkorätt). Ordningsföljden mellan ämnena kan något variera, men bör i huvudsak överensstämma med den nu angivna.

Detta anges också i nu gällande studieplan för teologie kandidatexamen (fastställd genom kanslersbrev den 20 januari 1936). Det heter här vidare, att studierna icke böra så bedrivas, att näraliggande ämnen isoleras från varandra. Normalt bör sålunda tentamen i ett ämne icke avläggas, förrän åtminstone översiktliga kunskaper inhämtats i det efterföljande ämnet samt undervisning däri åtnjutits under någon termin. I studieplanen ges också ett schema för studiets lämpliga anordning, utgående från en normaltid av sex terminer för denna examen. Sålunda borde den studerande 1) deltaga i kurser och åhöra föreläsningar samt 2) bedriva självstudier i följande ordning:

	1.	2.
1:a terminen:	religionshistoria, gamla testamentets exegetik	Samma ämnen
2:a »	nya testamentets exegetik	gamla och nya testamentets exegetik
3:e »	nya testamentets exegetik, kyrkohistoria	nya testamentets exegetik, kyrkohistoria
4:e »	kyrkohistoria, dogmatik (med symbolik)	kyrkohistoria, dogmatik
5:e »	dogmatik, teologisk etik (med religionsfilosofi)	dogmatik och etik
6:e »	praktisk teologi med kyrkorätt.	etik, praktisk teologi

Denna studieordning utgår ifrån att föreläsningar åhöras i två terminer i nya testamentets exegetik, kyrkohistoria och dogmatik, däremot blott i en termin i övriga ämnen. Den har snarast karaktären av en mycket generell anvisning och torde sällan i detalj följas. Den räknar också med en väl kort studietid särskilt i det svåraste examensämnet, nya testamentets exegetik.

Den enskildes rätt att själv bestämma sin studieordning är vidsträckt, men begränsas dock genom de olika examinatorernas krav att tentamina i vissa andra ämnen skola vara avlagda, innan de mottaga en student till tentamen i sitt eget, dels genom den fastställda giltighetstiden för tentamensbetyg i de olika ämnena, som är längst i religionshistoria (3 ½ år) samt kortast i praktisk teologi (½ år). Den undervisning, som meddelas inom fakulteten, består i kollegier (kostnadsfria eller betalda) — sådana förekomma dock icke i alla eller ens flertalet ämnen —, offentliga föreläsningar samt seminarieövningar; deltagande i sådana kräves dock i regel endast för ett högre betyg, och de bevistas därför icke av alla, kanske icke ens av flertalet studerande. De tilldraga sig dock ofta stort intresse och äro av väsentlig betydelse för den vetenskapliga halten i fakultetens verksamhet. På en diskussion av de olika ämnenas värde och de nuvarande kunskapernas lämplighet är här icke platsen att ingå. I sin helhet måste teologie kandidatexamen betecknas som en ganska krävande examen med betydande allmänt bildningsvärde,

särskilt som de studerande få göra bekantskap med ämnen av mycket olika typ — så väl exegetiska, systematiska som historiska. Ämnet praktisk teologi har till en väsentlig del kommit att få historisk karaktär.

Den praktiska utbildningen meddelas, för så vitt den överhuvud tillgodoses inom det akademiska studiets ram, genom en praktisk-teologisk övningskurs. Det bör dock erinras därom, att från prästerligt håll, särskilt genom Allmänna Svenska Prästföreningen, krav framställts på att som villkor för prästvigning skulle krävas, utom genomgående av den vid fakulteterna anordnade praktiska kursen, även en viss tids »förpraktik» i prästerligt församlingsarbete. Liknande önskemål hade tidigare framförts av biskop N. Lövgren i motioner till 1883 och 1916 års kyrkomöten. På föredragning av ecklesiastikministern, biskop S. Stadener, utfärdade Kungl. Maj:t den 24 april 1931 ett cirkulär till stiftens biskopar, vari dessa uppmanades att sörja för att de teologie studerandena skulle kunna deltaga i praktiskt prästerligt arbete antingen samtidigt med studiet för teologie kandidatexamen eller omedelbart efter denna examens avläggande. Sådant deltagande borde äga rum under en tid av minst fyra månader, antingen i en följd eller i två perioder, och helst under tiden november—april. Cirkuläret avsåg, att de studerande borde på viss, fastställd tid anmäla sig hos vederbörande biskop, och de överenskommelser, som den studerande hade träffat med den prästman, som skulle handleda hans verksamhet, borde underställas stiftschefens kontroll. Cirkulärets anvisningar torde i blott begränsad omfattning lett till efterföljd. De omständigheter, som härvid haft betydelse, skola i annat sammanhang upptagas till diskussion.

Bestämmelserna rörande den praktiska övningskurs, som skall anordnas vid fakulteterna, och de prov, varmed denna avslutas, återfinnas i § 4 samt §§ 23—29 i nu gällande examensstadga. I § 4 lämnas föreskrifter rörande den undervisning som skall meddelas vid fakulteterna, och häri ingår följande anvisningar för den praktiska kursen.

»Dessutom hålles varje lästermin en praktisk övningskurs, så anordnad, att den fullständigt genomgås under terminens lopp, och innefattande kateketiska, liturgiska, homiletiska och kyrkorättsliga övningar. Dessa skola åsyfta de studerandes fostran till prästämbetets förvaltning inom svenska kyrkan, och, i den mån sådant är möjligt, anordnas såsom kyrkliga funktioner. De liturgiska övningarna skola avse såväl tal som sång, dock skola de deltagare i övningskursen, som vid anställd prövning befunnits sakna anlag för sångkonst, vara befriade från deltagande i sångövningarna. Professorn i praktisk teologi eller annan ledamot av fakulteten, som kanslern för rikets universitet på fakultetens förslag förordnar, handhaver såsom föreståndare uppsikten över de praktiska övningarna. Dessa ledas av de på fakultetens praktiska linje tjänstgörande lärarna enligt de närmare bestämmelser, som av kanslern på förslag av fakulteten meddelas.»

Enligt § 23 äger den som avlagt teologie kandidatexamen behörighet att genomgå den praktiska övningskursen. De praktiska proven utgöras enligt

§ 25 av: »1) skriftligt homiletiskt prov, 2) prov, ådagaläggande den studerandes kateketiska, liturgiska och homiletiska färdighet, samt 3) kyrkorättsliga prov». Proven bedömas av de på den praktiska avdelningen tjänstgörande lärarna. Det torde vara regel, att lärarna vid provens bedömande fungera som ett kollegium. Det skriftligt-homiletiska provet skall endast bedömas med vitsorden godkänd eller icke godkänd; endast den, som erhållit vitsordet godkänd, får avlägga de övriga proven. Även om underkännande av det skriftligt-homiletiska provet stundom förekommit, är detta dock en relativt sällsynt åtgärd. För de övriga proven ges de vanliga akademiska betygen. I samtliga prov — utom i liturgisk sång, som kan bortfalla för icke sångbegåvade studerande, — måste minst betyget godkänd erhållas, om proven i sin helhet skola godkännas. Om något prov underkännes, måste proven i sin helhet göras om.

Med avseende på undervisningens anordning i den praktiska kursen har länge en viss olikhet varit rådande mellan de båda universiteten. Detta har framför allt berott därpå, att Uppsala universitets teologiska fakultet länge varit bättre försedd med lärarkrafter för denna uppgift och att de studerandes antal här länge var avsevärt större. I båda dessa avseenden har på senare tid en utjämning inträtt. Intill år 1909 fanns i Uppsala dels en professur i pastoralteologi, dels en e. o. professur i praktisk teologi. Den senare upphörde detta år att finnas, sedan dess siste innehavare professor O. Quensel utnämnts till innehavare av professuren i pastoralteologi, och ersattes, sedan flera olika förslag dryftats, av en direktorsbefattning för den praktiska undervisningen. Härom bestämdes i ett kungl. brev av den 10 juni 1912 »ang. inrättandet vid universitetet i Uppsala av ett praktiskt-teologiskt övningsinstitut m. m.». Detta hade från början snarast en provisorisk karaktär, men den ordning, som därigenom inrättades, har dock i huvudsak kommit att äga bestånd, ehuru sättet för direktorsbefattningens finansierande förändrats. Enligt detta brev skall »professorn i praktisk teologi eller annan ledamot av fakulteten, som kanslern på fakultetens förslag förordnar», hava uppsikten över det praktiska övningsinstitutet, vilken beteckning härmed införes, och eventuellt också inom detsamma meddela någon undervisning. Det heter vidare:

»Till direktor förordnas på teologiska fakultetens förslag av kanslern en i församlingstjänsten högt förtjänt och i teologiska studier väl vitsordad prästman. Förordnandet gäller för ett år med rätt för kanslern att på fakultetens framställning förnya detsamma för ett år i sänder, dock ej för samma person för längre tid än högst fem år i följd.»

Till assistent skall på samma sätt förordnas en »docent i praktisk teologi eller annan därtill lämplig prästman», också för ett år i sänder — härigenom sattes ett kungl. brev av den 18 maj 1878 angående förordnande av assistent ur kraft.

Ett kungl. brev av den 13 december 1912 lämnade sedan föreskrifter om direktorns undervisningsskyldighet, vilka emellertid år 1925 ersattes med nya (chefens för ecklesiastikdepartementet ämbetsskrivelse till kanslersämbetet den 11 december d. å.). Dessa föranleddes bland annat därav, att de medel, som dittills utgått av kyrkoherdelönen i Börje prebendepastorat till direktorns avlöning, nu upphörde i samband med prebendeväsendets upphörande överhuvud. På universitetets stat upptogs nu ett belopp om 10 000 kronor för den praktisk-teologiska undervisningen. Härav skulle 6 000 användas till direktorns, 4 000 till assistentens avlöning. Nu utsträcktes också maximitiden för direktorsförordnandet till tio år. Det har sedermera bestämts, att förordnandet skall ske för högst ett år i sänder (f. n. i regel för ett år). Dessa anslag nedskrevos avsevärt år 1931 (kungl. brev till statskontoret den 13 juli d. å.). Hela anslaget hade nu satts till 8 000 kronor, varav skulle till direktorn utgå 4 000, till assistenten 3 000 samt därjämte till avlöning av en ledare av de kyrkorättsliga övningarna 1 000 kronor; den sistnämnde befattningshavaren, som här för första gången omnämnes, sannolikt på dåvarande ecklesiastikministerns, biskop S. Stadeners initiativ, skulle ha en undervisningsskyldighet av två timmar i veckan, och därjämte ha att förrätta examination. Till denna storlek ha anslagen för den praktiska undervisningen sedermera upptagits i universitetets stat, dock ha dyrtidstilläggen vållat vissa variationer; för direktorn har detta emellertid nu inräknats i lönen, vilken i stället utgår med 4 800 kronor. Denne skall också sedan 1931 förordnas för tre år i sänder. Utom de nu nämnda 8 000 kronor finnes här också upptaget anslaget till lärare i kyrkosång, numera uppgående till 2 400 kronor.

Bestämmelserna från Lunds universitet, vilka som nämnts från början utgått från ett mindre deltagarantal och en åtskilligt knappare tillmätt organisation, ha efter hand utvecklats därhän, att likformighet inträtt mellan de båda universiteten. Före 1904 hade uppdraget att såsom föreståndare handhava uppsikten över de praktiska övningarna i tur och ordning skötts av samtliga professorer i den teologiska fakulteten, vilka innehaft uppdraget ett år i sänder. Detta återspeglade dessa övningars gamla ställning som en hela fakultetens gemensamma angelägenhet — det kan i detta sammanhang erinras därom, att på denna tid ämnet praktisk teologi ej blott företräddes av en professor, utan också ingick i kombinationen praktisk teologi och moralteologi, som företräddes av en annan professor och numera har ändrats till en professur i etik med religionsfilosofi. Genom en kanslersskrivelse av den 22 juni 1904 bestämdes emellertid, att detta uppdrag regelbundet skulle innehavas av professorn i praktisk teologi och av annan medlem av fakulteten, endast då denna professur saknade ordinarie innehavare. Samma år (den 22 mars 1904) meddelades av kanslern också särskilda »bestämmelser angående den praktiska övningskursen vid teologiska fakulteten vid universitetet i

Lund». Dessa ansluta sig liksom de bestämmelser för Uppsala av år 1912, som förut refererats, till universitetsstatuternas föreskrifter och fastslå, att undervisningen skall omfatta kateketiska, liturgiska, homiletiska och kyrkorättsliga övningar. För Lund egendomlig är föreskriften, att i kursen jämväl skall ingå »en auskultationskurs, omfattande 24 timmar, vid den med seminariet i Lund förenade folk- och småskolan, till bibringande av någon kännedom av metoderna för folkundervisningen». Enligt ett kungl. brev av den 13 december 1912 skulle vid fakultetens praktisk-teologiska avdelning finnas en biträdande lärare. Dennes uppgift kom i allt väsentligt att motsvara direktorns vid det praktisk-teologiska institutet i Uppsala. Till denna tjänst skulle också i Lund förordnas »en i församlingstjänsten högt förtjänt och i teologiska studier väl vitsordad prästman», för ett år i sänder, med möjlighet till förordnandets förnyande, dock högst i fem år. Han skulle ha att »4—6 timmar i veckan medverka vid undervisningen på den praktiska linjen inom fakulteten med minst två timmars kateketiska och två timmars homiletiska övningar i veckan». Undervisningen i liturgisk sång var från år 1902 ett åliggande för universitetskapellmästaren, mot ett arvode av 2 000 kronor. Detta åliggande upphörde år 1923, och sedan dess har också i Lund en särskild lärare i kyrkosång varit anställd. Lärarkrafterna på den praktiska avdelningen utökades år 1930 med en assistent, som fick de kateketiska övningarna på sin lott. Alltjämt bestriddes dock undervisningen delvis av professorn i praktisk teologi, som i regel brukade leda praktiska övningar under två veckotimmar och därjämte hålla en för den praktiska kursen särskilt avsedd föreläsning i veckan. Intill år 1931 motsvarades det i till Uppsalakursen utgående anslaget om 10 000 kronor för Lunds vidkommande av ett anslag på endast 4 500 kronor. Detta år höjdes dock detta till paritet med det då till 8 000 kronor reducerade Uppsalaanslaget. Efter denna tidpunkt har professorn fortfarande brukat leda praktiska övningar under två veckotimmar, under det att föreläsningstimmen överflyttats till den teoretiska undervisningen — vilket medfört, att regelbundna seminarier kunnat hållas i praktisk teologi liksom i fakultetens övriga läroämnen. En förändring har också inträtt i fråga om den tidigare bestämda auskulteringskursen vid folkskoleseminariet i Lund, sedan det från seminariets sida gjorts gällande, att denna vållade svårigheter för dess eget arbete. Ett kanslersbrev av den 7 oktober 1936 bestämde i stället för vad som tidigare varit stadgat, att »i den praktiska övningskursen bör, så vitt möjligt, ingå auskultation i lämplig omfattning vid undervisningen i folkskolor i staden Lund eller dess omgivning»; en svaghet i denna anordning är givetvis, att möjligheten att anordna kursen måste bero på folkskolemyndigheternas goda vilja. Någon större svårighet att efterkomma föreskriften har dock icke yppat sig, men den har fått en något mindre omfattning än tidigare. I viss utsträckning har därvid också tillfälle beretts till övningsundervisning.

I Uppsala har också auskultationen i folkskolor kommit att ingå i kursen, ehuru någon direkt föreskrift därom ej torde finnas. Det har på senare tid enligt uppgift varit vanligt, att varje deltagare i den praktiska kursen fått avlyssna fem lektioner och därefter själv hålla fem.

En egendomlighet för Lund har också varit den bestämmelse, som ingår i de år 1915 av kanslern meddelade föreskrifterna och som alltjämt tillämpas, att i de homiletiska övningarna skall ingå »en i kyrka vid offentligt gudstjänsttillfälle hållen predikan». Medan dessa tidigare hållits vid veckogudstjänster i domkyrkan, ha de numera förlagts till högmässor i landskyrkor.

Utom de ovan nämnda anslagen anvisade 1937 års riksdag ett extra anslag om 4 000 kronor för båda universiteten, men detta fick tagas i anspråk endast då övningarna behövde dubbleras på grund av alltför stor tillströmning av deltagare; anslaget indrogs 1940.

Då antalet teologie studerande de sista två årtiondena betydligt ökats, medförde detta också en vida större tillströmning till de praktiska kurserna, än som beräknats vid organisationens planläggning. Då utbildningens kvalitet väsentligen måste bero på de övningstillfällen, som kunde beredas varje deltagare, visade det sig nödvändigt att införa en begränsning av avdelningarnas storlek, vilket återigen nödvändiggjorde en uppdelning av kurserna och anlitande av extra lärarkraft. Särskilt kännbart blev detta behov några år på 1930-talet i Lund; maximum nåddes höstterminen 1937, då icke mindre än 47 studerande anmälde sig till övningskursen. Härvid uppkommo frågor om eventuell gallring eller överförande till det andra universitetet. Sedan man under hand och med anlitande av tillfälliga anslag sökt bemästra dessa svårigheter, kom frågan under kanslersämbetets prövning och gav anledning till en kanslersskrivelse av den 29 januari och 14 september 1934. Dessa innehöllo detaljerade »bestämmelser för tillträde till de för teologie kandidater anordnade praktiska övningskurserna». Enligt dessa skola vid varje kurs mottagas högst 25 deltagare, »dock med rätt för vederbörande kursföreståndare att, då särskilda skäl äro förhanden, i enstaka fall låta detta antal något överskridas». Om stipendierad docent finnes i praktisk teologi och denne fullgör sin undervisningsskyldighet vid den praktiska kursen, må antalet kunna höjas till 40 — detta förutsätter givetvis kursens uppdelning på två grupper. Härtill fogades den bestämmelsen, att, om det bleve nödvändigt att överföra några kandidater till det andra universitetet, skulle den praktiska kursen taga sin början först den 3 februari under vårterminen och den 18 september under höstterminen. Avsikten med denna bestämmelse var att giva tid för kommunikation mellan universiteten och för de eventuellt överfördas resa. Härigenom kom emellertid den ytterst knappt tillmätta övningstiden att ytterligare förkortas, och bestämmelsen synes även svår att förena med den skyldighet att meddela undervisning, som åligger lärarna. I de senare av de nämnda kanslersbreven modifieras också föreskriften därhän, att den

skulle gälla endast i det fall, då några studerande funnes att överföra. Den ömtåliga frågan om gallring löstes på ett väl mekaniserat sätt, i det att det föreskrevs, att sådan gallring skulle ske genom lottdragning. Sådan torde emellertid endast mycket sällan ha kommit att äga rum, och sedan tillströmningen åter något avtagit, har hela denna fråga i viss mån förlorat sin aktualitet.

Omfattningen av den undervisning, som för närvarande meddelas i de praktiska övningskurserna, framgår av universitetens kataloger. Enligt Uppsala universitets katalog för vårterminen 1941 har sålunda direktorn föreläst en veckotimme över »textbehandling», under två dubbeltimmar lett homiletiska övningar i Helga Trefaldighets kyrka och under en timme övningar i liturgisk och homiletisk aktion; assistenten har under två dubbeltimmar lett kateketiska övningar; den förordnade läraren i kyrkorätt har under två timmar lett kyrkorättsliga övningar; läraren i kyrkosång har under en timme föreläst över kyrkosångens historia och teori samt tre gånger i veckan lett övningar i kyrkosång. Samma termin har i Lund den t. f. professorn i praktisk teologi under en dubbeltimme lett homiletiska och liturgiska övningar; den biträdande läraren har föreläst i pastoralteologi i en timme samt lett homiletiska övningar under två dubbeltimmar och en enkeltimme; läraren i kyrkorätt — i detta fallet samme man — har under en dubbeltimme undervisat i kyrkolagfarenhet med kyrkorättsliga övningar; läraren i kateketik har föreläst en timme över kristendomsundervisningens metodik samt lett kateketiska övningar under två dubbeltimmar; läraren i liturgisk sång har under tre dubbeltimmar undervisat i liturgisk sång.

De praktiska övningarnas värde beror väsentligen på det antal verkliga övningstillfällen, som kan beredas varje deltagare. Bäst är det för närvarande sörjt för den homiletiska undervisningen. Denna har bedrivits så, att deltagarna i tur och ordning fått hålla predikningar över förelagda texter inför lärare och kamrater. Dessa hållas i regel efter utskrivna koncept, vilka också stundom underkastats förberedande granskning, och kritiseras av läraren och i viss utsträckning även av kamraterna. I den mån denna kritik kan göras verkligt inträngande och så vitt möjligt få en positiv och vägledande karaktär, är den ett mycket värdefullt moment i utbildningen, ej minst därigenom, att den kan skärpa anspråken på den egna förkunnelsen och levandegöra ett homiletiskt ideal. I samband med kritiken kan också direkt undervisning meddelas i textbehandling och homiletiskt utförande. Utom de hållna övningspredikningarna avfattas och granskas även utkast till predikningar, och i någon, om än ganska begränsad omfattning förekommer även övning att tala fritt efter utkast, utan utskrivet koncept. Önskvärt vore förvisso, att mera tid kunde ägnas åt sådana direkta talövningar. På senare tid har man alltmer lagt sig vinn om att låta övningspredikningarna få karaktären av verklig förkunnelse inom ramen av en gudstjänst. Härigenom torde det lyckats att något motverka den artificiella karaktär, som annars alltför mycket

kommer att vidlåda dylika för övnings skull hållna och för kritik utsatta predikoföredrag. Jämte dessa under övningstimmarna hållna predikningar hör i Lund till kursen även de ovan omnämnda predikningarna vid gudstjänster i kyrkor. Dessa ha brukat granskas i koncept av någon av kursens lärare, och utlåtande över kandidatens framträdande har insänts av vederbörande kyrkoherde. Provet i homiletik är dels skriftligt, bestående av en skrivning på lärorummet över en av några förelagda texter, dels muntligt, i form av en kort predikan, hållen inför lärare och åtminstone en del av deltagarna i kursen.

I den kateketiska utbildningen ingå dels föreläsningar i viss utsträckning, dels auskultering i skolor — i olika omfattning i de båda fakulteterna —, dels och framför allt undervisning. Auskulteringen är värdefull såväl med hänsyn till den rent pedagogiska utbildningen som genom den visserligen mycket begränsade erfarenhet av folkskolans arbetssätt, som därigenom förmedlas. Den direkta undervisningen i metodik har fått ett ganska begränsat utrymme, ej minst emedan det visat sig nödvändigt att i största möjliga utsträckning låta den knappa tid, som stått till förfogande, komma själva övningsundervisningen till godo. Tidens begränsning har härvid icke varit den enda svårigheten. En annan har varit den knappa tillgången på levande material d. v. s. barn att undervisa. Medan folk- och småskoleseminarierna alltid varit förenade med särskilda övningsskolor, har den praktiska prästutbildningen varit hänvisad till att låna barn från andra skolor, och denna undervisning har därför måst förläggas utanför den egentliga skoldagen. Det har ofta varit mycket små grupper barn, som stått till förfogande, och dessa ha måst erhålla någon ersättning för att de ställt sig till förfogande som undervisningsobjekt. Härigenom ha dessa övningar kommit att få en ganska artificiell prägel, och denna har ytterligare förstärkts därigenom, att all undervisning skett i lärarens och kamraternas närvaro. Endast i mycket ringa utsträckning torde det ha förekommit, att en deltagare fått tillfälle att inom övningarnas ram undervisa i fulltalig klass. Då härtill lägges, att under senare tid, då en övningsavdelning uppgått till tjugo deltagare och däröver, varje deltagare endast torde haft tillfälle att hålla högst två à tre synnerligen korta lektioner, torde det vara uppenbart, att den kateketiska utbildningen haft och har att arbeta under synnerligen ogynnsamma villkor. Trots dessa svårigheter har den dock varit till påtaglig nytta och livligt uppskattats av de studerande, som här införts i en verksamhetsform, med vilken de förut haft ringa eller ingen kontakt. Därvid har givetvis lärarens kritik och praktiska anvisningar varit av stor betydelse. De kandidater, som haft någon erfarenhet av söndagsskolans arbete, vilket på senare tid varit vanligare än förr, ha härigenom fått en värdefull förövning.

Den kyrkorättsliga utbildningen torde numera framför allt inriktas på att bibringa kandidaterna färdighet i de åligganden, som höra till pastorsexpedi-

tionens skötsel. Detta måste anses som den angelägnaste uppgiften, då ju den teoretiska och historiska kyrkorätten är en viktig del av det i teologie kandidatexamen ingående ämnet praktisk teologi. Det skulle för visso vara av värde, om kandidaterna kunde få ökade möjligheter till direkt övning genom att någon tid biträda på en pastorsexpedition. I viss utsträckning har tillfälle härtill beretts i de fall, då kravet på s. k. praktisk tjänstgöring vidhållits av stiftsstyrelserna.

Den tid, som står till förfogande för utbildning i kyrkosång, är ganska knappt tillmätt, vilket blivit särskilt påtagligt sedan den kyrkomusikaliska renässansen givit den liturgiska sången en ny betydelse. I åtskilliga fall torde utbildningen kompletterats genom privatlektioner. I sånglärarens uppgift ingår också undervisningen i talteknik, men denna har inom den nuvarande organisationens ram icke kunnat på tillfredsställande sätt tillgodoses. I vissa fall ha fakulteterna genom särskilda anslag kunnat i någon mån sörja för denna viktiga del av den prästerliga utbildningen. Övningarna i liturgiskt föredrag borde så vitt möjligt ledas av präst, som med liturgisk sakkunskap förenade insikter i röstbehandlingens metodik.

Utom dessa i examensstadgan fastställda och genom kansler närmare reglerade grenar av den praktiska utbildningen har man så vitt möjligt sökt i kursen införa vissa andra undervisande och fostrande moment. Så har det ofta förekommit, att präster i särskilt kyrkligt arbete, närmast på diakoniens, missionens och barnavårdens område, besökt övningskurserna, hållit föredrag och sammanträffat med deltagarna. Detta har i många fall varit synnerligen betydelsefulla och av deltagarna livligt uppskattade inslag i kursens arbete. Detsamma gäller de exkursioner, såsom för demonstrerande av kyrkornas och de kyrkliga fornminnenas vård, och besök i kyrkliga anstalter, som anordnats. Överhuvud har allt, som kunnat göras för att direkt konfrontera deltagarna med skilda praktiska arbetsformer, visat sig vara synnerligen fruktbärande och stimulerande.

Man har också på senare tid alltmer erkänt behovet av ett ordnat andaktsliv under den direkta skolningen för prästämbetets praktiska uppgifter. Härvid ha dock möjligheterna varit alltför begränsade. Man har dock bemödat sig om att tillvarata de andaktsmoment, som själva övningarna kunna inrymma. Det torde dock vara allmänt erkänt, att mera skulle behöva göras för att främja den andliga fördjupning och den personliga utveckling, som för en verklig prästutbildning i grunden är viktigare än teoretiska studier och bibringandet av tekniska färdigheter. Vid de försök, som gjorts för att råda bot på denna brist, har ledningen ofta haft god hjälp av »praktargruppens» självverksamhet och egna initiativ. Stundom har gruppen fungerat som en förening med en vald förtroendeman. Denna självverksamhet och den kamratliga sammanhållningen inom övningskursen har ofta visat sig vara ett mycket betydelsefullt värde, som borde tillvaratagas och utvecklas.

Studietidens längd.

Om en undersökning av de teologiska studiernas längd kunde företagas för hela den period, under vilken prästutbildningen varit förlagd till de teologiska fakulteterna, skulle det härav framgå, att denna efter hand avsevärt stegrats. Icke minst under de sista årtiondena torde man kunna konstatera, att medeltiden ökats, och detta måste till icke ringa del bero på skärpta fordringar — dock bör det ihågkommas, att utgångsläget för studierna väsentligen förändrats sedan århundradets början genom de klassiska språkens tillbakaträngande i läroverken. Särskilt måste de försämrade kunskaperna i grekiska ha haft en betydande inverkan. Den starkare tillströmningen till den teologiska banan har haft en dubbel inverkan; medan den tidigare torde ha eggat till hastiga och mindre grundliga studier, synes den på senare tid snarare ha föranlett eftertraktande av högre betyg. Att den i studieplanen beräknade medeltiden för teologie kandidatexamens avläggande (sex terminer) är kortare än den som vanligen användes, är tydligt. Också studierna för teologiskfilosofisk examen ha visat en viss tendens att svälla ut. I samband med varje revision av studieordningen måste den frågan ställas, om den nuvarande studietiden är rimlig, eller om några kraftigare åtgärder för dess nedbringande äro av behovet påkallade.

Det visar sig emellertid, att det är synnerligen svårt att komma åt den faktiska medeltiden för det effektiva teologiska studiet. Denna är något annat än medeltalet för den tid, som förflutit mellan studentexamen, eller inskrivningen vid universitetet, och de praktiska provens avläggande. De beräkningar, som verkställts, ha huvudsakligen avsett att komma åt denna medeltid — den enda, som kan utläsas och beräknas på grundval av det tillgängliga, officiella materialet.

I »Betänkande med undersökningar och förslag i anledning av tillströmningen till de intellektuella yrkena» ingår också en beräkning av medeltiden för det teologiska studiet. Denna utgår emellertid från ett något osäkert material; den bygger på deklarationer av studenter, som ännu icke avslutat sina studier, men lämnat meddelande såväl om den redan förflutna studietiden som om den, som beräknas återstå till deras avslutande. Emellertid ger denna beräkning av tiden för avläggande av »prästexamen» till resultat för Uppsala ett medium av 6.1 år (mediantal 5.8), för Lund 5.7 (5.4). Huruvida längre avbrott härvid frånräknats, framgår icke. Dock synes det sannolikt, att så skett.

En beräkning på grundval av tiderna för examinas avläggande har verkställts av akademisekreteraren P. Örtengren, med användande jämväl av material, som benäget ställts till förfogande av akademiska kansliet i Uppsala. Resultatet av denna undersökning meddelas här:

»Det har synts önskvärt, att en summarisk statistik utarbetades angående den studietid, som under senare tid genomsnittligen använts för avläggande

av teologisk-filosofisk examen, teologie kandidatexamen och praktisk-teologiska prov. För Uppsala universitet har redan en sådan utredning verkställts och denna har numera framförts till och med höstterminen 1940. För Lunds universitet och Göteborgs högskola hava undersökningar nu gjorts beträffande ett antal efter den 1 september 1935 avlagda examina, nämligen 195 teologisk-filosofiska examina vid nämnda högskola, 157 dylika examina vid Lunds universitet och 325 teologie kandidatexamina.

Den vid Göteborgs högskola och Lunds universitet gjorda undersökningen har grundat sig på uppgifter beträffande tiden för studerandes inskrivning vid högskolan, respektive vid fakultet samt tiden för examens avläggande. Studietidens längd för varje examen har därefter beräknats i terminer (med avrundning uppåt och nedåt). Fullt tillförlitliga uppgifter om studietidens längd torde icke kunna erhållas på denna väg. För ett säkert bedömande av effektiv studietid fordras personliga deklarationer från de studerande angående använd tid; studierna kunna nämligen å ena sidan ha påbörjats redan före inskrivning i fakultet, å andra sidan har i många fall tiden mellan inskrivning och examen icke kunnat effektivt utnyttjas på grund av militärtjänstgöring, förhållanden av ekonomisk eller rent personlig art o. s. v. Tydligt är, att sådana förhållanden måste ha förelegat, då studerande avlagt teologisk-filosofisk examen först efter t. ex. 7 terminer eller den efterföljande teologie kandidatexamen först t. ex. 13 eller flera terminer. Studiekursernas omfång kunna i dylika fall icke motivera, att examen avlagts så lång tid efter inskrivning.

Den vid Uppsala universitet gjorda utredningen upptar som medeltid för nedannämnda examina följande tider:

för teologisk-filosofisk examen

vårterminen 1934—höstterminen 1936 ..... 2 år 2 ⅓ månader
vårterminen 1937—höstterminen 1940 ..... 2 år 2 månader

för teologie kandidatexamen (efter avlagd examen i filosofisk fakultet)

vårterminen 1934—höstterminen 1936 ..... 4 år 3 ⅔ månader
vårterminen 1937—höstterminen 1940 ..... 4 år 8 månader.

Den mera summariskt gjorda undersökningen rörande examina vid Lunds universitet och Göteborgs högskola utvisar följande.

Teologisk-filosofisk examen.

Antal undersökta fall i Lund 157, Göteborg 195.

Antal terminer, respektive avlagda examina:

Lund:

Terminer:	1	2	3	4	5	6	7 (eller flera).
Antal examina:	2	6	48	34	18	20	29.

Göteborg:

Terminer:	1	2	3	4	5	6	7 (eller flera).
Antal examina:	8	80	35	36	9	8	19.

Lund: Teologie kandidatexamen.

Terminer:	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14 (eller flera).
Antal examina:	1	3	19	39	37	54	46	39	20	20	6	41.

Beträffande studietidens längd efter tiden mellan inskrivning och examen torde på grundvalen av dessa siffror följande slutsatser kunna dragas:

Teologisk-filosofisk examen.

Studietiden vid Uppsala och Lunds universitet torde få anses vara ungefär densamma, vid Uppsala universitet i genomsnitt cirka två år två månader, vid Lunds universitet cirka fyra terminer (om man bortser från de 29 examina, där antalet terminer mellan inskrivning och examen överstigit 6 terminer). Vid Göteborgs högskola har studietiden varit i genomsnitt en termin kortare.

Teologie kandidatexamen.

Den genomsnittliga tiden kan såväl i Uppsala som i Lund anses vara cirka 9 terminer. (Härvid har i vad avser Lunds universitet bortsetts från 47 examina, vilka tagit en tid av 13 terminer eller mera.)

Praktisk-teologiska prov.

Dessa prov taga en termin i anspråk.

Den genomsnittliga tiden för avläggande av teologisk-filosofisk examen, teologie kandidatexamen och praktisk-teologiska prov torde kunna anges till 6 ½—7 ½ år.»

Värdet av dessa siffror begränsas givetvis avsevärt därav, att längre avbrott icke kunnat frånräknas. Den effektiva studietiden är icke åtkomlig på denna väg. Denna kan fastställas endast på grundvalen av personliga deklarationer. I samband med en rundfråga till yngre präster, vars resultat i övrigt kommer att längre fram behandlas, ha vissa uppgifter om effektiv studietid meddelats. Användbara i detta sammanhang äro endast 14 svar, samtliga från präster, som avslutat sina studier under tiden 1926—40. Dessa svar äro knappast av den art, att en statistisk beräkning kan byggas på dem. De äro emellertid av intresse, emedan de innehålla uppgifter för studietiden i varje ämne. Den sammanlagda studietiden, med vissa utjämningar beräknade i hela och halva år, utgör för dessa fall:

År	Antal
4	2
4 ½	2
5	—
6	1
6 ½	3
7	1
7 ½	1

Även om inga säkra resultat kunna byggas på ett så begränsat material, är det emellertid tydligt, att dessa siffror stämma ganska väl överens med de i den nyssnämnda utredningen anförda. Anmärkningvärt är emellertid, att studierna i flera fall kunnat absolveras på så kort tid som 4—4 ½ år. Några siffror må också anföras med avseende på tiderna för olika examina och ämnen — tiden för teologisk-filosofisk examen varierar mellan 1 och 2 ½ år (de som ha de längsta tiderna äro »nygreker»). I teologie kandidatexamen variera tiderna för de olika ämnena påfallande starkt. Teologiska prenotioner och teologisk encyklopedi uppges nästan genomgående ha tagit cirka en termin (i två fall 2 terminer); gamla testamentets exegetik växlar mellan 1 och 2 terminer (maximum 8 månader); nya testamentets exegetik har övervägande två terminer (i ett fall 1 ½ termin, i ett 2 år — det gäller en »nygrek»). Kyrkohistoria växlar mellan »en sommar», respektive 3 månader och 1 ½ år — en termin synes vara det normala. Dogmatik växlar mellan 2 och 4 månader. Etik upptas vanligast till 2 månader (i ett fall »0.4 år», i ett annat 1 månad). Praktisk teologi visar anmärkningsvärt stora växlingar: mellan ½ till 5 månader! — 2 till 3 månader synes vara normalt.

För att komma på något säkrare mark har ytterligare ett försök gjorts för att sammanföra ett material av personliga deklarationer, upptagande effektiv studietid samt även erhållna betyg. Det gäller här 77 präster från Växjö stift, som avslutat sina studier under tiden 1931—40. En tabellarisk sammanställning av dessa uppgifter, verkställd av stiftsnotarien Erik Hård af Segerstad, meddelas å sid. 39.

Det mest anmärkningsvärda resultatet av denna sammanställning synes vara, att studietiden och betygssumman snarast stå i omvänt förhållande till varandra; det torde alltså mindre vara de höga kraven än den bristande fallenheten för studier hos en del prästkandidater, som äro orsak till de alltför långa studietiderna. Tydligt är också, att 11—11 ½ terminer kan anses som ett ganska hållbart medeltal för den effektiva studietiden.

Frågan om denna utbildningstid är för lång eller icke kan givetvis besvaras olika. Närmast till hands ligger det att belysa den med jämförelsematerial från närstående yrken i vårt eget land samt från andra länders prästutbild-

Uppgift å studietid för teol. fil. och teol. kand.-examen som avlagts av präster i Växjö stift åren 1931—40.

Teol. kand. år	Studietid för teol. fil. ex. terminer	D:o för teol. kand. ex.	Summa hela betyg i d:o	Antal höjda betyg	Teol. kand. år	Studietid för teol. fil. ex. terminer	D:o för teol. kand. ex.	Summa hela betyg i d:o	Antal höjda betyg
1931	2	3	8	—	1935	4	7	8	4
	2	6	8	2		3	6	10	4
	—	7	9	5		2	8	8	4
	—	6	12	1		4	8	8	2
	3	5	9	5		3	9	8	4
	3	6	8	2		3	7	12	4
	—	7	9	6	1936	4	5	9	—
1932	3	7	7	2		4	9	8	2
	2	4	13	2		2½	7½	9	4
	3½	7	10	5		3	11	8	4
	2	6	11	1	1937	2	10½	11	3
	2	7	11	1		3	6	10	2
	3	8	7	4		3½	10	12	3
	2	7	11	2		—	16	7	4
	2	5	11	5		3	10	12	4
	3	6	9	4		3	9	10	—
	3	5	10	3		2½	5½	7	4
	1	7	13	3		3	10	12	4
1933	—	8	9	4	1938	4	12	7	—
	3	6	10	4		3	11	9	2
	3	7	9	2		2½	5	13	4
	—	5½	12	3		3	11	12	1
	2	5	11	—		3	8	10	4
	3	7	9	4		3	7	8	5
	3	6	9	4		3	7	8	3
	2½	6½	12	5		3	8	8	3
	2	8	14	2		3	6½	11	3
	5½	5	7	7	1939	4	8	9	2
	3½	9	7	2		4	9	8	4
	3½	8½	8	2		3	12	10	2
1934	4	7	9	3		3	8	9	3
	2	7	11	5		3	9	7	3
	2	8	8	2		4	9	7	2
	3	7	9	4	1940	2	7½	8	—
	4	6	7	1		3	9	14	1
	2	7	12	4	Medeltal	**3**	**7½**	**9½**	**3**
	3	8	8	4	D:o för dem som ha över 10 i TK . .		**7**	**12**	**2½**
	—	6	13	1					
	—	10	8	2					
	1½	5	11	4					
	3	8	8	6					

Anm. Där tid för teologisk-filosofisk examen ej angivits, har vederbörande avlagt filosofie kandidatexamen. Betygssumman i teologisk-filosofisk examen är i regel 3 (i 2 fall 4) med 1 överbetyg. 2 uppgifter ha lämnats, som ej medräknats: i ena fallet tjänstgöring som folkskollärare nästan hela studietiden, i det andra exceptionellt lång studietid på grund av sjukdom.

ning. Av »Betänkande ... i anledning av tillströmningen till de intellektuella yrkena» (s. 119) framgår, att förvärvande av adjunktskompetens i kristendom jämte annat ämne kräver en icke obetydligt längre studietid: mot medeltiden 6.1 (5.8) och 5.7 (5.4) för prästexamen stå siffrorna 7.4 (7.1) och 7.2 (7.1) för läroverkskompetens. Vad läraraspiranter i andra ämnen beträffar, torde det vara svårt att få något fullt brukbart jämförelsematerial. Att medeltiden för avläggande av filosofisk ämbetsexamen är något lägre än motsvarande tid för prästexamen, synes framgå av de uppgifter, som nyss anförda utredning innehåller angående studiekostnaderna: mot ett medeltal för prästkandidater i Uppsala av 11 300 kronor svarar för manliga humanister i Uppsala 10 600 kronor och för manliga naturvetare 10 200 kronor (mediumtalen).[1] Skillnaden är alltså icke alltför betydande. Då man även medräknar provåret, blir slutsatsen, att studietiden för prästkandidater snarast är något lägre än för läraraspiranter. Ett bedömande av relationen mellan utbildningstid och inkomst i tjänsten är mycket svårt, då förhållandena icke äro fullt jämförbara. Prästkandidaten torde i mindre grad än läraraspiranten riskera att bli utan anställning; då han antages till prästvigning, är han i regel säker om sin utkomst för hela livet. Läraraspirantens inkomst torde, även då han blott innehar e. o. anställning, vara högre än den yngre e. o. prästens, som därjämte ofta som personlig adjunkt får finna sig i att inta en ganska beroende ställning. Men å andra sidan föreligger för prästkandidaten möjlighet att utan fortsatta studier erhålla beställningar, som ekonomiskt äro likvärdiga med eller övergå lektorstjänster. Då hänsyn tages till alla dessa omständigheter, synes slutsatsen snarast bli den, att relationen mellan utbildningstid och inkomst är något gynnsammare på den prästerliga banan.

Jämför man den svenska prästutbildningen med våra nordiska grannländers, torde ingen betydande skillnad föreligga i förhållande till Finland. Däremot är det tydligt, att utbildningstiden är något längre i Danmark, där den beräknas till 6.3 år, och framför allt i Norge, där den uppges till 7—7 ½ år. Det synes därför, som skulle det knappast med fog kunna göras gällande, att den svenska utbildningstiden är alltför lång; den är det alldeles bestämt icke, om man tänker på uppgiftens vikt och svårighet samt de kulturella anspråk, som ställas på en svensk präst. Skulle det vara möjligt att åstadkomma en förbättrad prästutbildning utan att medeltiden för den effektiva studietiden behövde stiga över 11 terminer, måste detta betecknas som ett lyckligt resultat. Det skall i annat sammanhang utvecklas, huru detta torde bli möjligt endast genom en effektivare organisation av studiet. Ett problem, till vilket jag också i annat sammanhang återkommer, är relationen mellan utbildningskostnad och löneställning, samt möjligheterna att förbättra denna relation utan försämring av utbildningen.

[1] Anförd utredning, ss. 120, 190.

Stiftsstyrelserna och prästutbildningen.

Det ansvar för prästutbildningen, som tidigare i väsentlig grad tillkom domkapitlen, har nu i huvudsak övergått till universitetens teologiska fakulteter. Då det ankommer på stiftsstyrelserna, biskop och domkapitel i samverkan, att avgöra, vilka präster som skola antagas för prästvigning och tjänstgöring inom stiften, måste dessa dock alltid anse det som ett viktigt intresse att följa prästkandidaternas studiegång och i görligaste mån samverka särskilt med de lärare, som leda den praktiska utbildningen.

Den enda formella befogenhet att pröva prästkandidaternas kunskaper, som nu enligt lag tillkommer stiftsstyrelserna, är den rätt att anställa prästexamen, som grundar sig på K. L. kap. 19 § 2, men som dock numera gäller endast i den förändrade lydelse den erhållit genom K. F. och K. S. av den 18 april 1884. Enligt vad som här stadgas skall prästexamen inför domkapitlet avläggas i de fyra ämnena: exegetik, systematisk och historisk teologi samt praktisk teologi med kyrkolagfarenhet. Vid examen inför domkapitlet examinerar biskopen eller de av domkapitlets medlemmar, som därtill förordnas. Befriade från prästexamen äro universitetslärare och lektorer i teologi, varjämte det fortfarande torde gälla, att »Konungen äger bestämma, att den som genom avlagda examina eller annorledes visat sig äga ett större mått av lärdom» skall befrias från prästexamen eller få den ersatt av disputationsprov inför teologisk fakultet. I regel har denna examen numera en ganska formell karaktär med ett helt kort förhör i de angivna ämnena, varefter betygen ha satts helt med ledning av de akademiska vitsorden. Därvid måste dock stundom någon jämkning ske, dels emedan teologie kandidatexamens sju ämnen i prästexamen motsvaras av endast fyra, dels emedan det är rimligt att någon hänsyn tages även till de i de praktiska proven givna betygen vid bestämmandet av betyget i praktisk teologi i prästexamen.

På senare tid ha stundom krav framställts på prästexamens avskaffande; den har ansetts onödig, då den egentliga kunskapsprövningen måste ske genom de teologiska fakulteterna. Det kan dock härvid erinras, att ämnenas avvägning med hänsyn till deras betydelse för prästämbetets utövning måhända är riktigare i prästexamen än i teologie kandidatexamen, särskilt med hänsyn till den praktiska teologiens ställning. Det bör också framhållas, att prästexamen för närvarande egentligen är det enda tillfälle, då domkapitlets medlemmar ha tillfälle att före vigningen få ett personligt intryck av ordinanderna; de föregående förhandlingarna med dessa ha i regel förts av biskopen ensam. Sådan den för närvarande förrättas, kan den icke anses innebära någon som helst olägenhet. Rent principiellt har det också en viss betydelse, att rätten att bestämma över kunskapskraven för inträde i prästämbetet icke helt och hållet överlämnas till teologiska fakulteter, vilkas medlemmar nu icke behöva vara knutna till den svenska kyrkan annat än genom det rent

formellt tolkade kravet på tillhörighet till densamma. Det är ingalunda orimligt, att domkapitlen få behålla möjligheten till en viss kontroll, en rätt, som icke torde ha missbrukats eller komma att missbrukas, men som kan tänkas bli av värde för den händelse den akademiska undervisningen i något ämne skulle komma att alltför litet taga hänsyn till de kunskapskrav, som måste ställas på en svensk präst. Om behov ånyo skulle uppstå av att till någon del fylla stiftens behov av präster, som genom Kungl. Maj:t beviljad dispens befriats från föreskrivna akademiska prov — en möjlighet, som visserligen för närvarande synes avlägsen, — kan den inför domkapitlet avlagda examen tänkas komma att få en ny aktualitet.

Även om de skäl, som kunna anföras för denna examens avskaffande, icke synas tillräckligt starka för att motivera en sådan åtgärd, kunde däremot formerna för denna examen måhända förtjäna att ånyo övervägas. Det kan här erinras om de jämförliga bestämmelser, som Finlands kyrkolag innehåller (§ 110; lag av den 23 januari 1925). Här föreskrives, att prästkandidaten skall »för biskop och domkapitel ådagalägga sin förmåga att predikoämbetet till Guds församlings uppbyggelse bestrida» genom vissa prov, omfattande muntliga prov i predikan och katekisation samt ett offentligt förhör inför domkapitlet, »varvid biskopen, domprosten och de bägge teologiskt bildade assessorerna i domkapitlet undersöka, huruvida han äger förutsättningar att i utövningen av prästämbetet tillämpa de teologiska kunskapsämnen, vari hans vetenskapliga insikter redan blivit vid universitetet bedömde». Saken synes mig emellertid icke vara av den betydelse, att något förslag till sådan kyrkolagsändring, som skulle krävas för en reform i denna riktning, skulle behöva i detta sammanhang framläggas. En viss ersättning för de praktiska prov, som föreskrivas i den finska kyrkolagen, utgöra de s. k. sacerdotalpredikningar, som fortfarande före prästvigningen torde hållas i ett flertal stift.

Det bör emellertid här understrykas, att det är av stor betydelse, att prästkandidaterna på tidigast möjliga stadium få kontakt med biskop och domkapitel i det stift, i vilket de ämna söka inträde. Detta har hittills skett huvudsakligen på frivillig väg. Härvid ha de teologgrupper, som på senare tid bildats vid universiteten, och de teologdagar, som dessa anordnat, varit synnerligen värdefulla, i det de underlättat biskoparnas försök att träda i personlig förbindelse med stiftens teologer. I den mån strävandena att organisera »praktisk tjänstgöring» för blivande präster lett till resultat, har också här en möjlighet vunnits att på ett tidigare stadium få någon uppfattning av kandidaternas personliga förutsättningar för prästkallet. Härmed sammanhänger också, att biskopen vid meddelande av tillstånd att predika, s. k. *venia concionandi*, kan göra sig underrättad om teologernas studiegång och personliga kvalifikationer. Men önskvärt vore, att en reformerad prästutbildning öppnade större möjligheter för positiv samverkan mellan stiftsstyrelserna och de teologiska fakulteterna.

Det bör i detta sammanhang understrykas, att avlagda akademiska prov icke medföra och icke böra medföra någon absolut rätt till prästvigning. Det ansvar, som vår nuvarande kyrkolagstiftning främst ålägger biskopen personligen att bestämma, vilka som skola prästvigas, — han har härvid att ta hänsyn till såväl stiftets behov som de inträdessökandes personliga kvalifikationer för ämbetet — får icke avlyftas. Vår nuvarande ordning innebär snarast en risk, att de teoretiska kvalifikationerna komma att spela en större roll än den rent personliga lämpligheten.

Även om kraven på nya kunskapsprov efter prästvigningen numera bortfallit, innebär detta icke, att prästutbildningen skulle anses avslutad i och med inträdet i ämbetet. Den bör i viss mening fortgå genom prästens hela liv. Också den akademiska utbildningen borde så vitt möjligt avse att väcka lust till och skänka förutsättningar för fortsatta studier. På denna punkt ha också stiftsstyrelserna kanske sin förnämsta möjlighet att främja den prästerliga bildningen. Det viktigaste är kanske icke så mycket kunskapsmåttens utökande som själva studiets andliga möda som ett ovärderligt medel att bevara den intellektuella rörligheten och motverka den städse hotande faran för det teoretiska livets försoffning.

Kritik och reformkrav.

En kritik måste ge utrymme också åt en positiv uppskattning. Delvis har en sådan redan kommit till uttryck i den föregående framställningen. Men det kan vara angeläget att understryka, att den svenska ordningen rymmer betydande värden. Att prästutbildningen förlagts till universiteten, torde, åtminstone vad det teoretiska studiet angår, tämligen allmänt erkännas som det riktiga. Den gamla utbildningen vid gymnasier och domkyrkor hör helt en förgången tid till; det står klart, att endast våra förnämsta läroanstalter äro tjänliga platser för att ge den intellektuella skolningen för prästämbetet. Det är uppenbart, att prästens utbildning alltfort väsentligen måste ske genom universitetsstudier, om han skall kunna motsvara de krav, som ställas på honom som evangeliets förkunnare i en värld, där många blivit främmande för de kristna tankarna, och som en andlig ledare i en ganska förvirrad tid. Tydligt är, att detta sker icke utan risk för mångens eget andliga liv. Men det måste också ihågkommas, att endast den tro, som genomgått kritikens och den öppna diskussionens härdning, äger tillräcklig fasthet och klarhet för att kunna bära upp en förkunnares och själasörjares gärning.

Ej heller torde man vid våra svenska universitet längre ifrågasätta de teologiska studiernas berättigande inom ramen av det akademiska livet. Kravet på de teologiska fakulteternas avskaffande hör en förgången tid till. Men om våra dagars universitet icke ogärna behålla prästutbildningen, åtminstone den teoretiska, som en del av sin uppgift, bör det för dem vara en hederssak, att denna verksamhet får gynnsammast möjliga villkor och icke blir eftersatt i jämförelse med andra undervisningsområden. Det finnes i universitetens gärning alltid en viss spänning mellan de rent vetenskapliga kraven och uppgiften att utbilda ämbetsmän. Stundom har en förbenad vetenskaplighet nedlåtande betraktat den senare uppgiften som i grunden främmande för universitetens arbete. I våra dagar torde man till det mesta kommit ur denna strävan till akademisk isolering, med dess biton av lärdomshögfärd, och till en mer realistisk inställning. Man har insett, att det praktiska livet på olika områden erbjuder ett värdefullt och oersättligt material för tankens arbete, och att det därför är enbart hälsosamt för en högskola, att den teoretiska forskningen och utbildningen för praktiska uppgifter gå sida vid sida, men härav följer också kravet icke på minskad vetenskaplighet, men väl på ökad realism vid avvägningen av studieplanerna för de examina, som för flertalet studenter äro vägen till bestämda livsuppgifter. Detta gäller också det teologiska studiet, och här kan man väl ha anledning att av universiteten kräva

en ny realism, en ny villighet att ta hänsyn till praktiska krav, en ny iver att verkligen åstadkomma den bästa möjliga prästutbildningen. Och de teologiska fakulteterna ha väl anledning att betänka, att hur högt man än inom teologiskt bildade kretsar skattar deras rent vetenskapliga insatser, är det dock prästutbildningens behov som framför allt motiverar deras närvarande ställning.

Den kritik, som riktats mot den nuvarande prästutbildningen, har också blott i mycket ringa grad gällt de teoretiska studiernas förläggning till universiteten. Planer på en menighetsfakultet efter norskt mönster ha därför icke vunnit någon större genklang i vårt land, där också tillvaron av två teologiska statsfakulteter utgör en viss garanti mot extrem ensidighet i den teologiska undervisningen. Varje tanke på det teologiska studiets isolering inom anstalter av seminariekaraktär torde stöta på ett mycket kompakt motstånd. Däremot har det ifrågasatts, om icke även den förberedande humanistiska skolning, som nu är förlagd till den filosofiska fakulteten och avslutas genom den teologisk-filosofiska examen, lämpligen borde överflyttas till den teologiska. Formerna för undervisningen och examinationen ha varit föremål för debatt. Men framför allt ha de krav, som framställts, avsett den praktisk-teologiska utbildningen; man har därvid också ifrågasatt dennas skiljande från universiteten. Det torde vara ändamålsenligt att här ge en översikt över de viktigaste förslag och önskemål, som i dessa avseenden framställts.

Då det närmast gäller att sammanföra de önskemål, som nu kunna anses ha aktualitet, torde det vara tillräckligt att behandla de viktigaste inlägg, som framkommit under senare tid. Därvid synas tankar, som framlagts av personer, som själva äga erfarenhet av den nuvarande utbildningen, ej minst av studenter och yngre präster, särskilt böra uppmärksammas.

Tidigare har Allmänna Svenska Prästföreningens skrivelse av den 1 mars 1929 i förbigående berörts. Denna utmynnar i det krav på praktisk tjänstgöring i församlingarna, som sedan år 1931 (i begränsad utsträckning) blev anbefalld genom ett kungl. cirkulär. Prästföreningen anser den nuvarande utbildningen otillfredsställande, och finner botemedlet i praktisk tjänstgöring (under sex månader) »hos sådana prästmän i ordinarie tjänst, som jämte villighet och förmåga att handleda den blivande ämbetsbrodern hava användning för honom i den dagliga gärningen». Den föreslagna tjänstgöringstiden tänkes fördelad på tre perioder om två månader, varav den första skulle i första hand ägnas den expeditionella, den andra den kateketiska och den tredje, som skulle komma under studietidens sista del, den homiletisk-kasuistiska övningen.

År 1929 avgavs också av Uppsala studenters allmänna diskussionsförening, genom en för ändamålet tillsatt kommitté, ett betänkande angående önskvärda reformer inom den akademiska undervisningen (»Studenterna och den akademiska undervisningen»; Sala 1929). Här uppmärksammas också de

teologiska studierna, i »Teologiska sektionens betänkande». I fråga om undervisningens allmänna anordnande förordas här inskränkning av föreläsningarna till förmån för seminarier och proseminarier. Docenternas undervisningsskyldighet borde företrädesvis fullgöras genom hållande av kurser och kollegier. Behovet av rådgivande handledning vid studiernas planläggning understrykes. Den teologisk-filosofiska examen vill man ha ersatt med propedeutiska kurser inom den teologiska fakulteten. I fråga om teologie kandidatexamen framställas vissa speciella önskemål, bland annat om begränsning av den hebreiska textkursen i ämnet gamla testamentets exegetik. För att avhjälpa trängseln av uppgifter under de praktiska övningarna föreslås, »att t. ex. kyrkorätten drages in i teologie kandidatexamen, att eventuellt några frivilliga kurser kunde få genomgås redan under teologie kandidatstudierna och att t. ex. 4 månaders praktisk tjänstgöring under ferierna i församlingsarbete skulle erfordras såsom villkor för deltagande i praktisk-teologiska övningskursen». Det första av dessa önskemål torde utgå från en något felaktig syn på vad den kyrkorättsliga utbildningen under de praktiska övningarna avser att meddela. Synnerligen tänkvärt är annars förslaget, att vissa förberedande övningar kunde förläggas till tiden före kandidatexamen. Därjämte understrykes i betänkandet behovet av undervisning i individualpsykologi och pastoralvård.

Över Uppsala diskussionsförenings betänkande avgavs samma år ett yttrande av ett av Lunds teologiska förening anordnat teologmöte. I det väsentliga ansluter sig detta till Uppsalabetänkandets synpunkter. Man önskar emellertid behålla den teologisk-filosofiska examen. Av intresse äro vissa här gjorda yrkanden med avseende på de teoretiska studierna. Sålunda framhålles »lämpligheten av att i kursen för examensämnet dogmatik inginge även en kortare framställning av klassisk luthersk teologi såsom komplement till ortodoxiens dogmhistoria». Vidare anser man, att de nuvarande fordringarna för teologie kandidatexamen knappast äro tillräckliga »för att garantera en tillfredsställande teoretisk utbildning». Det anses därför önskvärt, att »när en revision av nu gällande examensstadga kommer till stånd, den bestämmelsen måtte införas, att för godkännande av teologie kandidatexamen skall fordras: a) en betygssumma av minst 10 betygsenheter, fördelade så, att lägsta betyget 'med berömd godkänd' kräves i minst två av de s. k. huvudämnena: gamla testamentets exegetik, nya testamentets exegetik, kyrkohistoria och dogmatik; b) godkänd uppsats i något ämne». Man instämmer — i fråga om den praktiska utbildningen — i kravet att deltagande i praktiskt församlingsarbete under minst 4 månader skall vara villkor för deltagande i den praktiska kursen. Det tillägges emellertid, att denna tjänstgöring bör så anordnas, att den icke medför kostnader för den studerande, och att »för utövande av sådan förberedande praktisk tjänstgöring bör fordras godkänd tentamen i minst 3 av de i teologie kandidatexamen ingående ämnen».

I detta sammanhang torde någon uppmärksamhet böra ägnas åt en av framlidne docenten Gustaf Lindberg utgiven skrift »Kyrkan och prästernas utbildning» (Stockholm 1930). Denna är ett av de mest sakkunniga och tänkvärda bidrag till diskussionen om prästutbildningen, som framkommit, och den bygger dels på författarens erfarenheter som lärare vid den praktiska övningskursen i Uppsala, dels på intryck från en studieresa i Tyskland och Frankrike. Den anknyter på vissa punkter till det nyss refererade Uppsalabetänkandet. Författaren understryker exegetikens centrala betydelse för det teologiska studiet, men ifrågasätter nyttan av den obligatoriska hebreiskan. Problemet är, framhåller han, icke om hebreiskan är önskvärd, utan om tiden tillåter dess studium i nuvarande omfattning: »För huvudparten studenter torde det taga minst ett år. Detta kunde ändock gå för sig, om man erhölle valuta för tiden och arbetet. Men för de allra flesta är denna tid för kort för att en djupare förståelse av språkets egenart skulle kunna ernås och en självständig uppfattning i exegetiska frågor därpå grundas. Detta framgår också av det faktum, att säkerligen mer än nittio procent av prästerna efter sin teologie kandidatexamen aldrig slå upp sitt hebreiska Gamla testamente — en erfarenhet, som betygas också från andra kyrkor än vår. En omständighet, som bidrager att förringa betydelsen av detta studium för prästen är även, att denna så sällan predikar över gammaltestamentliga texter.»

Lindberg betonar vidare, att den nuvarande exegetiska undervisningen bör kompletteras genom nödig handledning till praktiskt bibelstudium: »Det är en sorglig sanning, att för många teologie kandidater bibeln utom de kommentarlästa delarna är en terra incognita». Detta praktisk-homiletiska studium av bibeln kan dock enligt hans mening icke lämpligen infogas i den vetenskapliga undervisningen, utan bör upptagas vid ett särskilt praktisk-homiletiskt seminarium. Han påpekar, huru anordningar i detta syfte vidtagits vid flera utländska universitet.

Det kräves också, att det teoretiskt-teologiska studiet på två områden i högre grad än nu är fallet bör orienteras på de praktiska uppgifter, som vänta den blivande prästen. Det ena av dessa är etiken, där större uppmärksamhet bör ägnas åt de sociala frågorna: »Den blivande prästen», heter det (sid. 19), »måste i någon mån vara förtrogen med den nutida sociala miljö, vari evangeliet skall förkunnas, och de i denna miljö för hans förkunnelse gynnsamma och ogynnsamma faktorerna. Undervisningen måste sätta honom i stånd att se de stora etiska samhällsfrågorna i kristendomens ljus. I denna tid borde knappast en kyrkans tjänare sändas ut utan att äga någon kännedom om t. ex. alkoholspörsmålet, bostadsfrågan eller de stora problem, som röra sig i arbetarvärlden. Beträffande dessa viktiga frågor är den blivande prästen i alltför hög grad lämnad åt sig själv, och hans ståndpunktstagande bestämmes ofta och ensidigt av tradition eller av den sociala miljö, varifrån han utgått. En hjälp till kristlig och objektiv syn på dessa frågor skulle säker-

ligen borttaga många hinder för evangeliets framgång och minska det avstånd mellan teolog och kroppsarbetare, som nu finnes.»

Det andra område, där en förbättring kräves, är det psykologiska studiet. »Det gäller här», säger Lindberg, »mindre ett teoretiskt studium i religionspsykologi i allmänhet än ett studium, som direkt förbereder för enskild själavårds utövande, alltså i terapeutiskt syfte. Den moderna psykologien erbjuder ju i detta avseende helt nya möjligheter. Detta psykologiska studium kunde tänkas inordnat i den religionspsykologiska kursen, men på grund av dess inriktande på själavården kunde det också tillhöra den praktiska teologien eller upptagas i en särskild kurs vid den praktiska utbildningen.»

Den nuvarande praktiska utbildningen finner Lindberg otillräcklig. »Det är helt enkelt en olöslig uppgift att efter 4 à 5 års rent teoretisk-vetenskaplig utbildning på en termin insätta den blivande prästen i hans praktiska uppgifter. Det är som om man efter den grundliga vetenskapliga utbildningen erinrade sig, att prästen också har en praktisk gärning att utföra och så i största hast sökte ge honom några anvisningar att reda sig i det arbete som dock är hans huvuduppgift.» Han understryker, att för den egentliga själavården ges ingen direkt utbildning, och erinrar om vad som på detta område försökts vid de tyska Predigerseminare, och på andra håll. Han finner emellertid, att man av ekonomiska skäl knappast torde kunna ifrågasätta de praktiska övningarnas utvidgning med ytterligare en termin. Då det icke är möjligt att under den ena nuvarande terminen ta upp de nya ämnen, som befunnits nödvändiga, finner han den enda möjliga utvägen vara att inrätta ett praktiskt-teologiskt seminarium med obligatoriskt deltagande under studietiden. »Här skulle främst meddelas den för praktiken nödvändiga teorien varjämte den praktiska övningskursen kunde förberedas t. ex. genom skrivande av homiletiska och kateketiska utkast o. s. v. Härigenom skulle nämnda kurs bliva mer fruktbringande och tiden för dessa ämnen där kunna inskränkas. Hit kunde måhända även den ovannämnda exegetisk-homiletiska och socialetiska undervisningen förläggas.»

Författaren finner det emellertid uppenbart, att inrättandet av ett sådant seminarium måste innebära en förlängning av studietiden, men han anser, att detta bör motverkas genom en mer rationell anordning av undervisningen och en stramare organisation av studierna, varigenom han — tvivelsutan med rätta — anser, att mycken tid skulle kunna vinnas.

Slutligen diskuterar Lindberg frågorna om den praktiska tjänstgöringen, varvid särskild hänsyn tages till Allmänna Svenska Prästföreningens initiativ av år 1929, och om den personligt-religiösa förberedelsen, där flera tänkvärda synpunkter framföras.

Under de senare åren har särskilt den praktiska utbildningen varit föremål för diskussion i prästerliga kretsar liksom inom studenternas sammanslutningar. Den prästerliga diskussionen har stimulerats därav, att den praktiska

utbildningen upptogs som överläggningsämne i Allmänna Svenska Prästföreningens årsprogram för år 1938, där den inledande uppsatsen var författad av biskop T. Ysander. Härvid har frågan om de praktiska övningarnas reformering givetvis kommit att stå i förgrunden, och två utvägar ha särskilt övervägts: övningstidens förlängning till två terminer eller ett särskilt praktiskt-teologiskt institut, skilt från universiteten.

Vid 1938 års kyrkomöte satte dessa tankar spår i två olika motioner. I motion nr 12 yrkade kontraktsprosten R. K. G. Hagström, att kyrkomötet måtte begära utredning »om en grundlig och efter tidens behov avpassad reformering av prästutbildningen, såväl den praktiska som den teoretiska». I sin motivering säger motionären, att han hos ansvarskännande unga präster »försport något av verklig harm över att de trots samvetsgranna studier och goda vitsord därom sänts ut från universitetet så föga rustade för sin gärning i församlingen». Han anser sig ha funnit, att inom kyrkliga kretsar särskilt vissa önskemål trätt i förgrunden, såsom den teologisk-filosofiska examens ersättande med en propedeutisk kurs, som skulle kunna så anordnas, att prästkandidaterna redan på ett tidigt stadium bleve ställda inför prästkallets höghet och krav, en mera praktisk inriktning av studierna för teologie kandidatexamen kring sådana ämnen, som äro av direkt betydelse för prästens verksamhet, samt slutligen ökad tid för den praktiska kursen, »förlagd antingen helt och hållet till universitetet eller dels till universitetet och dels till stiftsstaden eller någon församling ute i stiftet eller en kyrklig institution men i varje fall så upplagd, att den verkligen dugliggör prästkandidaten för hans blivande kall».

I motion nr 38 framställdes av professor E. Briem och kontraktsprosten E. Bolling i nära anslutning till de synpunkter, som framkommit inom Allmänna Svenska Prästföreningen, yrkande på »en allsidig utredning av de teologie studerandenas praktisk-teologiska utbildning med särskilt hänsynstagande till frågan om dennas förläggande till ett från universiteten fristående praktisk-teologiskt institut». Motionärerna åberopa sig bland annat på vad som av den s. k. universitetsberedningen anförts i dess betänkande (stat. off. utr. 1937: 36), där det heter, att frågan om ett den praktiska utbildningens ordnande för teologerna är ett svårlöst problem, som den icke närmare kan uppta till undersökning. »Man måste därför fråga, huruvida det icke vore ändamålsenligast att skilja de blivande prästernas rent praktiska utbildning från universiteten och förlägga den till ett (eventuellt flera) praktisk-teologiska institut, som under ledning av en teologiskt högkvalificerad direktor och med tillhjälp av i det praktiska kyrkolivet förfarna lärare kan införa de teologie studerandena i prästämbetets praktiska uppgifter. Fördelarna av ett sådant institut äro uppenbara. Här må endast påpekas en detalj, men en viktig sådan. Undervisningen vid detta institut skulle kunna bedrivas i en följd betydligt längre än vid universitetet, t. ex. i fem

månader; en sådan undervisningstid måste vid universitetet förläggas över två terminer, och därmed förlänga de teologie studerandenas redan kostbara studietid med ett halvt år.» Liknande synpunkter framställdes av docenten Ivar Hylander i en artikel i Svensk Kyrkotidning för den 10 november 1939.

I viss motsättning till Briems och Bollings motion stod en tredje motion i samma fråga (nr 36), väckt av professorerna A. Nygren, S. Linder och A. Fridrichsen. Även här fastslås behovet av en förbättrad praktisk utbildning, varvid motionärerna även hänvisa till ett uttalande av den s. k. studentriksdag, som hållits i Lund kort före kyrkomötet. De nämna också de båda vägar, som därvid kunna tänkas: utvidgande av den nuvarande praktiska kursen, eller upprättande av ett eller flera praktisk-teologiska institut, och tillägga: »Vägande skäl torde kunna framläggas för bådadera vägarna. Från de teologiska fakulteternas sida finnes enligt vår mening intet skäl att påyrka den praktisk-teologiska utbildningens skiljande från universitetet.» Deras yrkande gäller »en allsidig utredning angående de teologie studerandenas praktisk-teologiska utbildning».

Andra tillfälliga utskottet, som fått de båda motionerna på remiss, uttalade, att »vägande skäl anförts för uppfattningen, att den nuvarande prästutbildningen så långt möjligt i sin helhet inriktades på det ändamål, den avser att tjäna, varvid likväl kravet på nödiga humanistiska förkunskaper och grundlig teologisk utbildning icke får eftersättas». Utskottet tar icke ställning till frågan om den teologisk-filosofiska examens bevarande, men anser sig i första hand »böra taga sikte på reformkraven i fråga om den praktiska utbildningen och får med avseende härpå uttala som sin mening, att en utvidgning av denna utbildning är ofrånkomlig. Detta synes påkallat icke mindre med hänsyn till de sidor av den prästerliga verksamheten, som icke tillräckligt kunna tillgodoses inom den nuvarande utbildningens ram, än med hänsyn till det mycket beaktansvärda önskemålet, att de nya prästerna skulle komma till sin verksamhet bättre rustade än nu genom en grundligare kunskap om samhällslivets funktioner samt om vårt folks andliga och materiella villkor. Därjämte synes det utskottet önskvärt, att den praktisk-teologiska utbildning, som måste ske genom kurser, föreläsningar och övningar, så långt som möjligt kompletteras genom deltagande i praktiskt församlingsarbete och ställes under ledning av personer, vilka genom egen prästerlig verksamhet äga en grundlig insikt i församlingsgärningens metoder och villkor. Vad angår det i motionen nr 38 uttalade önskemålet om särskilt hänsynstagande till frågan om den praktisk-teologiska utbildningens förläggande till ett från universiteten fristående praktiskt-teologiskt institut finner utskottet visserligen, att denna fråga vid en kommande utredning också bör noga prövas, men då utskottet för sin del finner övervägande skäl tala emot den av motionärerna ifrågasatta åtgärden, kan utskottet icke förorda, att kyrkomötet med hänsyn till detta önskemål begränsar den framställning om en allsidig utredning, som

utskottet anser påkallad.» Utskottets förslag, att kyrkomötet måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en »allsidig utredning angående de teologie studerandenas praktisk-teologiska utbildning, varvid även den teoretiska utbildningen borde upptagas till prövning», blev också av mötet bifallet. I debatten framfördes från skilda håll ett flertal synpunkter. Författaren av denna utredning meddelade, att han av dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet (statsrådet A. Engberg) mottagit ett uppdrag att till honom inkomma med en promemoria angående prästutbildningen; det kan här tilläggas, att denna promemoria under kyrkomötet avlämnades och att den på flera punkter ligger till grund för denna utredning. Professor A. Fridrichsen betonade vikten av att prästernas teologiska utbildning fortsatte också efter prästvigningen. Rektor M. Björkquist underströk kravet på ett särskilt institut, ej minst därför att detta skulle kunna få formen av ett internat, där »hela livsformen är ägnad att inrikta vederbörande på det kommande viktiga kallet». Professor E. Briem motiverade ingående kravet på ett dylikt institut. Av prosten J. O. Bolling samt av ett par lekmannatalare betonades behovet av en grundligare orientering i samhällslivets problem och den kommunala självstyrelsens former.

Den i professor Nygrens motion omtalade »studentriksdagen» i Lund hade till behandling upptagit också de teologiska studierna. Dessa behandlades där av »studentriksdagens» första sektion, vars resolution är daterad den 26 oktober 1938. Här påyrkas till en början den teologisk-filosofiska examens avskaffande. Den skulle ersättas av propedeutiska kurser inom den teologiska fakulteten, varvid hebreiskan skulle ingå i gamla testamentets exegetik, varvid dock det rent filologiska text- och grammatikstudiet borde avsevärt nedskäras. Grekiskan skulle ingå i nya testamentets exegetik, men omfatta även klassisk grekiska, filosofien slutligen skulle behandlas i samband med dogmatiken.

I fråga om det teoretiskt-teologiska studiet lägges tonvikten på studiernas effektivisering genom en planmässigare ordning. Här anges två möjligheter. Den ena skulle innebära en ganska radikal omläggning av studieordningen i enlighet med ett förslag, som framlagts av professor Nygren i ett vid studentriksdagen hållet föredrag, eller genom en mindre långt gående reform av den nuvarande ordningen. Professor Nygrens förslag går ut på en uppdelning av teologie kandidatexamen i två delar: den första »bundna» delen skulle »åsyfta en elementär genomgång av teologiens samtliga discipliner i bestämd ordning. Åt varje ämne skulle ägnas en kurs på 1—2 månader med 1 eller 2 föreläsningar med kollokvier varje dag, allt i närmaste anslutning till vissa kursböcker, som genomgås. Den som deltager i kursen skulle ha att uteslutande ägna sig åt den. Härtill skulle så ansluta sig den andra delen av teologie kandidatexamen, som skulle ha karaktären av *fria studier*. Att ha genomgått den bundna kursen skulle vara förutsättning för deltagande såväl i de vetenskap-

liga föreläsningarna som seminarieövningarna. Föreläsningarna koncentreras till en kortare tid, t. ex. en månad med föreläsningar varje dag. Seminarieövningarna koncentreras till slutet av terminen. Ämnena, som skola bearbetas, lämnas vid terminens början, så att tillräcklig tid står till buds, trots koncentrationen. Då den för alla gemensamma och lika bundna kursen förut genomgåtts, kan här största frihet för specialstudier lämnas.» Med denna ordning skulle, enligt förslagsställarens mening, vinnas åtskilliga fördelar, såsom en organisk förbindelse mellan studiet av teologiens olika delar, koncentration i arbetet samt bättre förutsättningar för deltagande i den vetenskapliga undervisningen.

Utan tvivel innehåller professor Nygrens förslag många tänkvärda moment. Som en svårighet må emellertid redan här påpekas, att det synes förutsätta, att varje studerande skulle återvända två gånger till varje ämne, måhända också dubbla prövningar. Det kan också ifrågasättas, om det skulle kunna genomföras utan en avsevärd förstärkning av de teologiska fakulteternas lärarstaber. Förslaget är emellertid av värde framför allt emedan det understryker behovet av ett rörligare system än det nuvarande. Resolutionens andra alternativ tar också upp några av professor Nygrens uppslag, såsom seminarieövningarnas koncentrerande till terminens senare del. Det påyrkar också en utökning av antalet lärare. De huvudsakliga yrkandena gå emellertid här ut på införande av propedeutiska kurser med examination för det elementära stoffets inhämtande, samt på obligatoriska seminarieövningar i minst två ämnen, även för det lägsta betyget; av dessa ämnen borde ett vara historiskt och ett systematiskt.

Åt den praktiska utbildningen ägnas i resolutionen särskild uppmärksamhet. Den nuvarande ordningen betecknas som otillfredsställande. Flera av de framförda förslagen ha redan mött oss i annat sammanhang. Som önskvärt betecknas, att den studerande på ett tidigare stadium än nu kunde komma i kontakt med församlingsarbetet, varvid också hans lämplighet för kallet kunde prövas. Utökad undervisning kräves i kateketik, med hänsyn tagen även till söndagsskolearbetet, i kyrkolagfarenhet med kyrkobokföring samt i kyrkomusik. Några nya fack borde komma till: själavårdslära — det tillägges »med tillämpad psykologi och psykiatri» —, kyrkovård med orientering i moderna restaureringsprinciper, talteknik. Det betonas också, att behovet av ett gemensamt andaktsliv behöver bättre tillgodoses. Vägarna för en förbättring av utbildningen anges också här med de två förut diskuterade alternativen: förlängning av den nuvarande kursen eller inrättande av ett särskilt institut: »Det första alternativet har fördelen att bygga på en redan bestående organisation. Men mot en förlängning av utbildningstiden kunna starka invändningar resas. Det andra alternativet har fördelen av större slutenhet och även större rörlighet, varjämte utbildningen i den praktiska kursen i detta skulle kunna begränsas till fem månader. Å andra sidan innebär

detta senare alternativ ett avsteg från en mer än hundraårig tradition och bygger på helt oprövade förutsättningar.» Resolutionen slutar med att föreslå en allsidig utredning av den praktiska prästutbildningen.

Det har synts vara av icke ringa värde att få någon kunskap om vad de unga präster, som på senare år genomgått den nuvarande praktiska prästutbildningen och sedermera haft möjlighet att överväga dess lämplighet med hänsyn till de krav, som ställes på den prästerliga gärningen, anse om den nuvarande ordningen. Därför infördes i Svensk Kyrkotidning den 22 augusti 1940 en vädjan till yngre präster, i första hand dem, som prästvigts under åren 1926—1940, att meddela sina intryck och erfarenheter, och därvid i första hand besvara följande frågor:

»1. Hur lång har Eder sammanlagda, faktiska studietid för prästämbetet varit efter studentexamen? Hur stor del av denna tid har åtgått för teologisk-filosofisk (eller annan förberedande filosofisk) examen? Kan studietiden för de olika ämnena i teologie kandidatexamen approximativt uppgivas?

2. I vilken utsträckning har Ni före prästvigningen deltagit i praktiskt kyrkligt arbete? Eder uppfattning av denna tjänstgörings betydelse.

3. Vilket är enligt Eder uppfattning det värdefullaste i den utbildning för prästämbetet, som Ni vid universitetet fått mottaga?

4. Vilken är enligt Eder uppfattning den mest påtagliga bristen i denna utbildning?

5. Vilka åtgärder synas Eder främst böra företagas för prästutbildningens förbättring?»

På denna vädjan ingingo 20 svar från olika delar av landet — ett av dessa var avgivet av ett kontraktskonvent, ett annat av en av Allmänna Svenska Prästföreningens kretsar. Svaren på den första frågan ha utnyttjats vid undersökningen av den nuvarande studietidens faktiska längd. Ur svaren på de övriga frågorna lämnas nedan några utdrag, som synts vara av värde.

Frågan om föregående praktisk tjänstgöring har besvarats ganska olika. Två deklarera, att de ej alls haft någon sådan tjänstgöring. En av dessa tillägger: »Detta har icke skadat min verksamhet som predikare nu, men däremot medfört en viss valhänthet i s. k. frivilligt arbete». Ett svar börjar så: »I mycket ringa utsträckning. Sommaren före prakten predikade jag dock någon månad och fick samtidigt se, hur en pastorsexpedition på landet arbetade. Lyckligtvis började min tjänstgöring hos en av stiftets skickligaste expeditionsmän, då jag fick fråga mig fram. Annars är det nästan omöjligt för nya präster att ensamma klara de många tekniska detaljerna utan många fel. De första präståren får man ju alltid betrakta som en fortsatt lärotid, som inga föregående övningar kan ersätta.» En av de svarande hade under tretton år verkat inom Svenska missionsförbundet. Flertalet av de övriga ha predikat med biskoplig venia och under längre eller kortare tid, vanligen

några månader, deltagit i annat församlingsarbete, medverkat i söndagsskolor och ungdomsarbete och vitsorda i flera fall den stora nyttan av denna erfarenhet: »Detta praktiska arbete har för mig varit av mycket stor betydelse. Jag kan ej nog värdesätta det för min utveckling. Särskilt söndagsskole- och ungdomsarbete visar och klargör för prästkandidaten, om han är lämpad eller ej.» En annan, som haft en ganska mångsidig praktisk förskolning: »Jag har den allra rikaste behållning av denna praktiska tjänstgöring. Särskilt välsignar jag härvid minnet av kyrkoherde N. i N. såsom handgriplig fostrare och faderlig vän. Dock blev väl behållningen härav endast en välbehövlig uppmuntran och hjälp till ökad kärlek till det blivande kallet.»

I svaren på den tredje frågan (om det värdefullaste i den mottagna utbildningen) ges många uttryck för tacksamhet för vad som skänkts både i den teoretiska och den praktiska undervisningen. »Min uppfattning om det värdefullaste i utbildningen vid universitetet är ej lätt att klargöra ... Den tjänstgöring man haft understryker nu ting, som under studietiden syntes av mindre intresse. Jag tror jag kommer sanningen närmast, om jag säger, att allt var värdefullt. Jag kunde ju påpeka a) själva studiet, som tvingade till eftertanke och gav träning till att bruka möda för att finna det värdefulla i det till synes mindre värdefulla, alltså upptäckten av studiemödans fruktbarhet; b) upplevelsen av osanningen i utanför universitetet gängse meningar om det teologiska studiets fara för tron. Studiet var positivt trosstärkande; c) gemenskapen med lärare och kamrater, förmedlad genom Studentförbundet och nationernas teologsammanslutningar; förbindelsen mellan studiearbetet och församlingslivet i studiestaden.» Den förut omnämnde frikyrkligt skolade prästen är särdeles positiv i sin uppskattning av det teoretiska studiet: »Alla läroämnena i teologie kandidatexamen äro av en sådan betydelse, att en generell värdesättning måste anses sakligt omöjlig. Intet skulle kunna borttagas utan att stympa ett bildningsområde, som utgör ett sammanhängande helt. Teologie kandidatexamen är i sitt slag unik i vårt kulturliv, därför att den överspänner så skiftande områden av kultur- och andeliv: filosofi, filologi, historia, sociologi etc. Ingen kan här gärna önska en begränsning. Var och en får ju lägga tyngdpunkten, var honom lyster. Allra minst får teologie kandidatexamen bli enbart *utbildning*, som tendensen är överallt i kulturlivet just nu, där det gäller att skapa okunniga detaljlärda utan överblick och sammanhang. I varje socken bör vi ha råd med *en bildad* bland alla utbildade. Det är ett humanistiskt-kristligt krav. För min del fann jag de systematiska studierna särskilt värdefulla, kanske just därför, att de framför de andra i teologie kandidatexamen representera utblicken mot kulturen ... Jag vill som min mening uttala, att de mindre 'praktiska' ämnena, som t. ex. hebreiska, icke bör offras på den tekniska kulturens altare. En teolog måste kunna läsa ett hebreiskt ord utan transskription. Den formella träningen är även av stort värde. Kringsynen, det sakligt orienterade tänkandet, skol-

ningen av omdömet framstår till sist som den omistliga behållningen av det akademiska studiet, naturligtvis jämte den allsidiga kunskap, som teologie kandidatexamen verkligen ger, inom varje ämne.»

Ett annat yttrande: »Det värdefullaste som prästutbildningen givit mig: 1) Jag har fått en ny syn på livet; jag kan aldrig vara nog tacksam för vad de teologiska studierna givit mig. 2) Den historiska synen på Bibelns tillkomst, och att den går att förena med en religiös syn på Bibeln som Guds eget ord till människorna — det är något av det värdefullaste och mest upplyftande av vad de teologiska studierna givit mig. 3) De ha också liksom givit mig en nyckel till de olika teologiska ämnena. Vidare ha en mängd problem blivit uppställda, i vilka man blivit personligt engagerad. Därigenom ha de teologiska studierna fått något stimulerande över sig, de liksom egga en att studera vidare ... 4) Till det värdefullaste hör också de akademiska studiernas stora frihet och att de teologiska studierna få ske i anslutning till universitetsutbildningens fria och självständiga arbetsformer.»

Överhuvud rymma dessa uttalanden många uttryck för en hög uppskattning av de teoretiska studierna. Intresset har givetvis varit olika inriktat. Ett svar betecknar som det värdefullaste exegetiken. En annan skriver: »Det värdefullaste jag mottagit i min prästutbildning är den klarare synen på kristendomens budskap och innehåll, som den systematiska teologien givit. Icke minst värderar jag den kritiska inställning gentemot religionens subjektiva manifestationer, som den teologiska skolningen lärde.»

En annan förklarar, att det värdefullaste han fick var studiet av de tre sista ämnena (dogmatik, etik och praktisk teologi): »Medan studiet av Novum (kommentarstudiet utvecklade visserligen) mot väntat ej gav mig så mycket», visade sig dessa ämnen vara mera givande än väntat. Betydelsen av att examensstudierna ge väckelse till fortsatt teoretiskt arbete framgår av följande yttrande: »På detta förberedande stadium (teologie kandidatstudiet) hade jag mest utbyte av de teoretiska studierna, mest kanhända i religions- och kyrkohistoria. Det verkliga utbytet kände jag mig dock få först sedan jag efter cirka 4 års uppehåll efter prästvigningen började studera teologi på allvar, nu i systematisk och praktisk teologi. Det möte med Luthers Gudsbild, som jag egentligen först långt efter min prästvigning fått göra, har givit mig mod och glädje att predika Guds ord. Först var jag som förlamad. Jag är benägen tro, att jag prästvigdes 10 år för tidigt.»

De kritiska synpunkter, som framställas till svar på den fjärde frågan (»Vilken är enligt Eder uppfattning den mest påtagliga bristen i denna utbildning?»), äro i vissa fall intressanta och värda att övervägas. De avse studiets samtliga stadier. Med avseende på teologisk-filosofisk examen må först ett yttrande göras ur samma yttrande, som senast citerats: » a) Jag kan icke fatta, varför det är så nödvändigt att blixtsnabbt kunna säga vad '728 359 kameler' heter på hebreiska. Den dåvarande, mycket tillfälliga rutinen i

detta ämne i telogisk-filosofisk examen överträffas endast av min perfekta okunnighet i dag. Däremot tillät man mig att tentera i praktisk teologi efter 14 dagars läsning! Jag kan vidare inte fatta, varför arbetet med pentateukens labyrinter skulle få ta så mycket längre tid i anspråk för teologie kandidatexamen än frågan om rättfärdiggörelsen genom tron och dess konsekvenser. b) Speciellt nu under mina licentiatstudier har jag måst allvarligt beklaga, att kunskapsfordringarna i latin sorgligt eftersatts. Jag blygs över att jag måste tillstå, att latinska noter ofta uppträda som chifferskrift för mig. Latin borde göras till obligatoriskt ämne i teologisk-filosofisk examen.»

Ehuru röster ingalunda saknas till försvar för den obligatoriska hebreiskan, synes det dock vara en ganska allmänt spridd mening, att för mycken tid nu ägnas åt inhämtandet av ett dött språk, vars betydelse för den fortsatta teologiska utbildningen överskattas.

»Hebreiskan i teologisk-filosofisk examen bör utgå — den är det ämne, som bäst kan undvaras, även om traditionen från Luther och Melanchton då brytes. Som tredje ämne i teologisk-filosofisk examen — den har nog stor betydelse som grund för de teologiska studierna och bör nog bibehållas därför — är kanske samhällslära med moderna folkrörelser lämplig eller latin eller historia med tonvikt på nyaste tiden. Filosofi och psykologi bör vara obligatoriskt såsom en nödvändig förutsättning för den systematiska teologien.» — »Det rent språkliga (i gamla testamentets exegetik) tar för lång tid i anspråk utan att ge verklig förfarenhet i hebreiska för fortsatt studium. Vore säkert bättre med mer ingående studium av de gammaltestamentliga böckerna utifrån den svenska texten. Den nuvarande metoden ger alltså ej verklig kunskap i gamla testamentet utan enbart rudimentär kunskap i hebreiska. De präster som ha tid till fördjupat studium av testamentet på hebreiska äro nog lätt räknade.»

Också i ett yttrande, som annars försvarar den obligatoriska hebreiskan heter det, att

»hebreiskan borde kunna examineras med något mera urskillning och känsla för de teologiska studiernas helhet. Den tager nog i allmänhet för lång tid . . .»

Yrkanden på den teologisk-filosofiska examens avskaffande saknas ej heller:

»Önskvärt vore väl, att teol.-filen i dess nuvarande form avskaffades. Man behöver icke anlägga sentimentala synpunkter för att finna det vemodigt, hur den unge studenten, som brinner av längtan att få tjäna i Sveriges kyrka, måste koncentrera sig kring grekiska och hebreiska grammatikor inte bara för 'filen' utan *hela* de tre första åren.»

Åtskilliga allmänna synpunkter framställas, stundom av ganska markerat kritisk art.

»Jag måste först bekänna, att min prästutbildning . . . var en djup besvikelse. Visserligen måste jag med hänsyn till min ålder lägga an på att taga min examen så fort som möjligt med låga betyg. Men jag misstänker, att med det innehåll de teologiska studierna till stor del hade, det ej hade blivit mycket bättre, även om jag lagt an på högre betyg. Jag har alltid känt mig förfärligt illa rustad för

mitt prästkall. Framför allt saknar jag en ingående bibelkunskap och kännedom om det kristna livets historia. Och det har ej, med en mångfald av uppgifter, som ständigt åvilar mig, varit möjligt att reparera dessa skador.»

En del anmärkningar gälla det teoretiska studiets anordning i dess helhet, varvid också enstaka ämnen föras på tal. I ett svar kräves

»radikal omläggning på kandidatstadiet av den akademiska undervisningen, som bör vara genomgående propedeutisk, gärna med examinatorier. För betyget godkänd skulle ej fordras mer än nöjaktigt bestående av dessa prov, vilket ingalunda behöver betyda nedskärning av kunskapsfordringarna. För överbetyg (som eventuellt kunde fordras i minst två ämnen) kräves därutöver — förutom särskilda tentamina — seminarieövningar med fostran för akribi, självsyn och vetenskaplig metod överhuvud. Kunde inte docenterna mera tas i anspråk för de nämnda propedeutiska kurserna?»

I ett annat yttrande heter det:

»Bristen är framför allt i själva teologie kandidatstudierna, att ämneslärarna icke alltid ägna studenterna tillräckligt personligt intresse för att avväga studierna och tentamina efter den personliga begåvningen. I exegeserna premieras t. ex. de typiskt minnesbegåvade lätt genom sin förmåga att mekaniskt behärska stoffet. Ett bättre samarbete mellan professorerna och eleverna skulle kunna hjälpa var och en att finna tyngdpunkten i sina studier, eftersom väl ingen har lika god fallenhet inom hela det stora område, som examen omspänner. Eventuellt skulle en teol. kand. mot högre betyg i ämnen, som låge bäst till för honom, kunna påräkna någon större barmhärtighet, dock icke dispens, i ämnen, som beredde honom ojämförliga svårigheter.»

En mera praktisk orientering av studiekurserna påyrkas i något fall:

»I etiken eller praktisk teologi bör något viktigare arbete i ungdomspsykologi vara obligatoriskt, och den teoretiska sidan av barn- och ungdomsarbete, dess problem, möjligheter och metodik upptas till behandling. Karaktärskunskap, praktisk psykologi och socialetik, belysta från kristen synpunkt, böra få starkare plats i dessa ämnen, vilkas kurser och studietid alltså bör ökas.»

Det största intresset har givetvis i dessa yttranden ägnats den praktiska utbildningen, som beröres även och företrädesvis i svaret på den 5:e frågan (»Vilka åtgärder synes Eder främst böra företagas för prästutbildningens förbättring?»). De här framställda tankarna skulle kunna sammanföras i tre grupper: a) de teoretiska och personliga förutsättningarna för den praktiska utbildningen; b) dennas roll med avseende på enskilda övningsgrenar; c) den personliga fostran för kallet.

a) I fråga om de teoretiska förutsättningarna påtalas som en brist,

»att det knappast finnes *någon* brygga, som leder från de många årens teoretiska studier till prästgärningen». »Den allvarligaste bristen ligger nog för närvarande just där bildningen direkt övergår till utbildning, d. v. s. i praktisk-teologiska kursen. Frågan är emellertid, om den icke förberedes redan av den något sekulära karaktär, som de föregående studierna kunna få, om såväl professorn som studenten äro okyrkliga och mindre orienterade i det kristligt centrala, liksom i kyrkans liv och gärning.»

I flera svar understrykes behovet av större direkt erfarenhet av kyrkans verksamhetsformer som en förutsättning för den praktiska utbildningen. Energiskt betonas i ett svar de rent personliga förutsättningarna:

»Utbildningen förutsätter något väsentligt hos den blivande prästen, som icke alltid finns. Jag tänker på den tysta förutsättningen: personlig tro och kyrklig fromhet, för att nu försöka en formulering. Jag bygger här på vad jag såg under min lundatid, då jag i hög grad sysselsatte mig med mina kamrater. Många förstodo helt enkelt icke vad dessa ting betyda för kallet ... Utbildningen har ingen obligatorisk kontakt med det levande kyrkolivet, i varje fall kommer denna för sent ... Prästens kommande sysslande med församlingen blir som ett alldeles nytt studium, artskilt från universitetsstudiet och utan sammanhang med detta. Prästens första år bli en ny utbildning med församlingen som lärare. Detta är skadligt för församlingens liv, särskilt som unga präster icke sällan bli ställda på ganska utsatta ledande poster. I stället för genast positiva och nödvändiga insatser blir det ett farligt sökande och experimenterande. Felet kommer därav att utbildningen förutsatte för mycket av det som ej fanns. I alltför stor utsträckning är det utlämnat åt tillfälligheternas spel, om prästen får en utbildning, som gör honom skickad till en gärning av betydelse. Kanske är det så, att den nuvarande utbildningen bygger på ett kyrkligt utgångsläge, som fanns en gång, men som sekulariseringen rivit bort. Jag vet många teologer, som aldrig gjorde annat än 'studerade', aldrig sågos i gudstjänsten eller på Studentförbundet eller i teologgrupperna. Deras studium var utan all vetenskaplighet, det var ett skolplugg med klockan eller almanackan eller tentamensboken som pådrivare. Och dock saknas möjlighet till en prövning, om här påtalade förutsättningar finnas eller icke. Kanske är det så, att våra föråldrade idéer om det s. k. fria studentlivet och våra vanföreställningar om vad som är kyrkligt (kyrklig frihet) ställa den blivande prästen utanför eller ovanför kravet på kristen tro och kyrklig fromhet ... Frågan är, om icke hela utbildningen bör omläggas. Under nuvarande ordning måste fakulteten på något sätt skaffa sig underrättelse om studentens andliga habitus. Man skall ej döma över andras tro, och den undandrager sig kanske ens bedömande. Hyckleri är en enkel sak i detta stycke. Men detta får ej avskräcka. Vissa jämförelser med andra kall tåla att betraktas. Innan en sjuksköterskeelev blir antagen som provelev fordras konfidentiella upplysningar om lämpligheten för kallet, karaktär och dylikt. Därefter kommer två månaders provtid ... Våra diakoner och diakonissor bli också noga prövade före utbildningens början. Något liknande behövs också för blivande präster.«

Ett annat yttrande pekar på

»den homiletiska utbildning, som studieårens högmässobesök utgöra ... En dylik *ständig* utbildning i predikan anser jag för min del viktigare än den praktiska kursens utbildning i homiletik. Därför är det min övertygelse, att en sterilt vetenskaplig och okyrklig teologisk fakultet skulle lända prästutbildningen till allvarlig skada, även om det efter teol. kand. vid en sådan fakultet kommer en förträfflig praktisk kurs på 2 terminer eller mer fjärran från universitetet.«

I ett flertal yttranden (liksom i ett från Ljunits och Herrestads kontraktskonvent insänt uttalande) betonas kravet på praktisk tjänstgöring i församlingarna, före eller under den praktiska kursen.

Tiden bestämmes olika, i ett par fall kräves sex månader, i något ett år:

»Efter teol. kand.-examens avläggande må de som önska bli präster under minst ett år bli verkliga praktikanter i kyrkans levande liv. Dessa kunde kanske inordnas rent organiskt i kyrkan som assistenter i större församlingar, där av biskopen utsedda kyrkoherdar uttryckligen få tillagt sina ämbetsåliggganden att handleda kandidaterna i allt vad som rör den prästerliga gärningen. Sträng kontroll över denna verksamhet företages av stiftets biskop. Lämpliga åtgärder vidtagas för att bereda motsvarande lättnad för därigenom uppkommen arbetsbörda. Genom lämpligt organ ordnas kandidaternas överflyttning för viss tid till reell praktik vid Sköndal, Ersta, Stockholms stadsmission, Diakonistyrelsen, Sjömansvårdsstyrelsen etc. (vid en eller två av dessa).»

Rekarnekretsen av Allmänna Svenska Prästföreningen har i ett insänt yttrande påtalat »avsaknaden av egentlig utbildning för prästkallet» och finner lösningen ett nytt praktarinstitut.

b) En förbättring av den praktiska kursen kräves genomgående, dock äro meningarna delade, om detta bör ske genom en förlängning av denna — som i ett par fall direkt avböjes — eller på annat sätt. Den önskade förbättringen avser dels fördjupande av utbildningen i de ämnen, som redan ingå i kursen, dels upptagande av nya fack.

Behovet av en sådan förbättring påpekas i fråga om den kateketiska utbildningen.

»Icke minst i dessa tider kräves det, att redan den *nyblivna* prästen kan meddela undervisning. Häri har det hittills brustit mycket. Ej märkligt däri, då vederbörande kanske i 'prakten' fick hålla ungefär tre lektioner före utträdet i tjänstgöring. Då jag 'praktade' hölls ingen mönsterlektion av läraren i ämnet, vilket alltid sker vid seminarierna, inga direkta lektioner i undervisningens metodik etc. Dessa synes mig vara oundgängliga ... Prästkandidaterna behöver ock lära sig att 'kunna ta' barnen, fånga deras uppmärksamhet genom åskådligt och levande framställningssätt. Detta är nu för alla främst en given gåva, men genom undervisning kan dock en viss teknik givas. Också här måste praktiska övningar rekommenderas ute i skolor eller i konfirmationsavdelningar ... Ett flertal *egna* lektioner böra ock av kandidaterna hållas vid universitetet.»

I flera av svaren uttalas tacksamhet för den homiletiska undervisningen. Det framhålles emellertid, att förkunskaperna i homiletik äro för små,

»när kandidaten börjar prakten. Han får en text, över vilken han skall skriva en predikan, på vilken så följer en ofta — åtminstone enligt de flesta praktares mening — alltför negativ kritik. Mer positiva impulser vore önskvärda ... De homiletiska övningarna böra i högre grad ta sikte på livets skiftande krav. Sålunda bör kandidaten få skriva — utöver det brukliga — aftonsångspredikningar, barn- och ungdomspredikningar, flera skriftetal, textgenomgångar för söndagsskolan.»

En annan skriver:

»Min huvudanmärkning på den praktiska kursen kan formuleras sålunda: *Förkunnelsen, predikan som talarkonst, kommer icke till sin rätt.* Predikoöv-

ningarna ge en fortsättning av seminarieuppsatserna. Predikan betraktas som en skriftprodukt. Det är en sporre för studenten att arbeta på innehållet, som skall vara fullödigt, men det ger en felaktig syn på den kristna förkunnelsens faktiska villkor ute i landet. Predikan är som talad i gudstjänsten en talprodukt och förkunnelsen en talarkonst. Det hörde jag aldrig ett ord om i kursen, trots de ypperliga lärare, som tjänstgjorde. Ett skriptum fick föredragas så sömnigt och släpigt som helst, med ansiktet nedgrävt i manuskriptet — därpå gjordes aldrig anmärkning. Däremot gingo både direktorn och assistenten igenom konceptet på förhand, en naturligtvis i och för sig befogad åtgärd, som emellertid ännu mera underströk karaktären av uppsats. Det måste framhållas, att icke alla äro kallade att författa postillor, men alla till att tala Guds ord, muntligt predika, som ha blivit präster. Efter den grundsynen skall utbildningen i homiletik läggas. Det är säkerligen på denna punkt, som kyrkan kan få taga ett visst ansvar för avfolkningen av gudstjänsterna, även om det ansvaret måttlöst överdrivits under det sista halvårets offentliga debatt.»

Den kyrkorättsliga utbildningen är också föremål för kritik.

»Ehuru prakten i Uppsala gav mycket icke minst ur predikans synpunkt, så var jag dock i expeditionsgöromål vid min första prästerliga tjänst, vice pastor vid årsskiftet, fullkomligt oförfaren och kunde knappt skriva ett flyttningsbetyg.»

En annan kräver

»en utvidgad prakt, där man får grundlig kunskap om arbetet på pastorsexpeditionen, icke endast om utskrivandet av betyg, utan om de människors faktiska liv, som i olika ärenden anlita prästen, alltså samhällskunskap i vidsträckt mening.»

Också undervisningen i liturgisk sång och i talteknik anses i behov av förbättring. Ett av yttrandena formulerar detta önskemål sålunda:

»Individuell utbildning i liturgisk sång och läsning. Saken kunde lämpligen ordnas så, att staten anställde en lärare speciellt avsedd att ge lektioner i sång och läsning, eventuellt mot en ringa avgift. Men tillfälle skulle ges varje prästkandidat att under alla studieåren få lektioner i dessa ting. Man utbildar icke en kandidat att läsa och sjunga liturgiska saker genom några få lektioner under två à tre månader. Om någon individuell utbildning blir det ju icke fråga. Vad frihet från predikoton och dylikt betyder har jag insett under min verksamhet som militärpastor.»

I det från Ljunits och Herrestads kontraktskonvent insända yttrandet ställes krav på en

»lärare i sång och tal vid universitetet. Redan den första terminen, den blivande prästen kommer till universitetet, skall han äga möjlighet att till rimlig kostnad kunna taga ½—1 timmes lektion i veckan. Om sådan lärare kan anskaffas, skall undervisningen vara obligatorisk. Utan intyg om visst antal terminers (t. ex. 6 terminers) deltagande i denna eller annan sång- och talundervisning skall prästvigning icke äga rum.»

Ett flertal nya utbildningsgrenar framhållas i flera av svaren som behövliga. Med synnerligt eftertryck understrykes behovet av en verklig undervisning i själavård:

»Undervisningen i detta ämne är i förhållande till behovet så gott som ingen. Intresserade kunna läsa böcker i psykologi av växlande värde och var och en

hänvisas till sig själv så gott som helt. Själv läste jag Fjellbus 'Själavård', som enda kursbok i själavård i praktisk teologi, vilken bok aldrig blev nämnd i tentamen. Här behövdes en djupgående förberedelse icke minst ur kunskapssynpunkt. Den erfarenhet och förståelse prästen med tiden förvärvar köpes med onödigt många missgrepp. Här borde kyrkan taga fram ur sitt rika förråd och giva åt dem, som ämna ingå i hennes tjänst.»

En annan skriver:

»Den teologiska utbildningen ger kunskap om religionen men icke om människan. Den psykologiska okunnigheten bland prästerna vållar dagligen smärtsamma och obotliga konflikter. Både predikan och den enskilda själavården förlorar härigenom sin slagkraft. Man vet ingenting om det mänskliga psyket. Man saknar förmåga att bedöma människors andliga läge och själsliga tillstånd. Prästen är tafatt, och läkaren får bli själasörjare. En fatal situation ... En handledning i enskild själavård saknade vi.»

Ett yttrande påtalar bristerna i den praktiska prästutbildningen, då främst i fråga om den enskilda själavården och sådana frågor som behandlas i H. A. Walters »Själskirurgi», och påyrkar

»den praktiska kursens förlängning bland annat med kurser i modern psykologi, sexuallära och praktisk människokunskap och att bli en sann själavinnare».

I samband härmed kan ställas kravet på en bättre orientering i ungdomsvårdens metoder:

»Vi fick ingenting lära om ungdomens kyrkliga problem eller rättare kyrkans ungdomsproblem. Redan dagen efter prästvigningen står prästen mitt i ungdomsskaran eller står och spejar efter den. Den som i 8 år haft tillfälle att kunna i detalj överblicka ett helt stift och kyrkans kamp om ungdomen vet alltför väl, vad prästens obildning och okunnighet i detta stycke åstadkommit. Alltför länge dröjer det, innan man ens förstår söndagsskolans betydelse. Och ledare kan man bli, innan man någonsin sett en söndagsskola. Hur man skall leda en ungdomskrets, för att ej tala om ett bibelstudium, vet man inte heller. Stiftets ungdomsråd får anordna utbildningskurser i sådant för — präster! Lekmannaskolans elever äro oftare kunnigare i dessa ting än prästen. Sedan nu det s. k. frivilliga församlingsarbetet förlorat sin prägel av frivillighet, är utbildningen otillräcklig.»

Med eftertryck framhålles också behovet av undervisning i sociala frågor:

»Undervisningen om det svenska samhället: arbetarens liv och problem, fackföreningsrörelsen och andra viktiga rörelser, som bestämma hela den sociala strukturen i en svensk församling. Tack vare att jag vuxit upp i fabriksarbetarmiljö, hade jag gratis kunskapen om en industrialiserad församling, men i gengäld var landsbygden mig okänd. Ingen sådan undervisning meddelas nu.»

Samma synpunkter komma något fylligare fram i ett annat yttrande, där det kräves, att utbildningen skall genom studium av sociala frågor underlätta prästens förståelse för olika människors levnadsomständigheter:

»Här har kyrkan mycket försummat. De allra flesta präster stå fortfarande främmande för arbetarrörelsen och dess strävanden, ofta därför att de själva bära på politiska fördomar. Själv till en del anställd vid ett stort industriföre-

tag ... ser jag dagligen exempel på hur kyrkan mistat förtroendet bland industriarbetarna. Frikyrkan har trots andra ofta bättre anpassade arbetsformer icke kunnat bliva någon ersättning. Här är ett oerhört arbete för kyrkan att gottgöra de hundratusenden människor vad den brutit genom att undandraga dem sin förståelse och kärlek i deras i många avseenden rättvisa sak. Arbetarrörelsen har känsligt förnummit kyrkans (prästernas) ställningstaganden och reagerat i enlighet därmed. Det räcker icke att vara 'opolitisk'. Kyrkan måste positivt intressera sig. Därför måste också nya vägar skapas för kyrkans arbete än dem som under helt andra förhållanden voro lämpliga. Varför kan icke redan i prästutbildningen denna fråga tagas upp, likaså de spörsmål som i arbetarvärlden haft så stor betydelse? En allmännare samhällsorientering vore synnerligen önskvärd.»

c) Den personliga fostran för kallet är en fråga, som i olika sammanhang beröres i dessa uttalanden. Det sker ej minst i samband med omdömen om hela den yttre formen för den praktiska kursens anordning. Även om förslaget om ett särskilt från universiteten skilt praktiskt institut beröres, ta dock flertalet ingen bestämd ståndpunkt härtill. Intet allmännare önskemål om dess bortflyttande från universiteten kommer här till uttryck. Snarast synes man förutsätta, att ett sådant icke skall komma i fråga. Däremot förekomma flera yrkanden på att de yttre anordningarna skola gestaltas på ett sätt, som kan vara till direkt hjälp för den personliga utbildningen för prästkallet, genom anordnandet av ett konvikt under med en för ändamålet avpassad husordning.

»Den praktiska kursen bör omfatta två terminer, en vår- och en höst termin jämte mellanliggande sommar. Därunder böra deltagarna avskiljas från de övriga studerandena och sammanföras i ett institut, ett prästseminarium. Därtill fordras en särskild byggnad för bostäder, matsal, föreläsningsrum och dylikt. Där bör också ledaren bo jämte universitetsprästen. Och här skall ges en utbildning, som till alla delar motsvarar kallets krav.»

Ett annat yttrande avser ett särskilt institut, till vilket även en del av den teologiska undervisningen förts:

»Prakten borde omfatta 1—1½ år, och vara förlagd till ett internat, där deltagarna bildade någon slags 'Oxfordgrupp'. I prakten kunde ingå de systematiska ämnena dogmatik, etik, symbolik, praktisk teologi. En plats liknande Stora Sköndal utanför Stockholm skulle vara idealisk för ett sådant internat — en lantlig idyll och dock inom storstadens råmärken. Säkert finns det andra lämpliga platser. Men är det av praktiska skäl nödvändigt, så kan ju internatet förläggas till universitetsstad eller utanför densamma. Prästkandidaten borde fostras till en Jesu Kristi stridsman mot både sina egna andliga fiender och för 'ecclesia militans'. Det säger sig självt, att de yttre levnadsvanorna måste vara de enklaste, och att man måste på det skarpaste reagera mot alla tendenser till bekvämlighet och lyx, som också synes höra till tidsandan.»

I detta sammanhang må också anföras, vad ett av yttrandena innehåller om kravet på

»djupare inlevelse i kyrkans andliga liv. En teol. stud. vid våra universitet behöver före prästvigning faktiskt icke under hela sin studietid stå i kon-

takt med den kyrka han skall tjäna, knappast ens under den s. k. prakten. Kännedom om kyrkan på ett personligt sätt lämnas åt honom själv att skaffa sig. Kanske detta förklarar den brist på enhetlig stil som vår kyrka uppvisar i dag. Prästens individuella åsikter få alltför mycket ge prägel åt den församling där han är anställd. Jag tänker icke blott på ungdomsarbete och dylikt utan även i fråga om nattvardsgångar, konfirmationsförberedelser m. m. Hur skulle det kunna vara annorlunda, när det icke finns något annat än handboken och kyrkolagen att ge form åt kyrkolivet? Traditionen brytes med varje präst, som icke lever eller förstår kyrkans liv; det är icke nog att han sköter sin tjänst, han måste också klart ha fattat innebörden av kyrkans existens och ödmjukt gått in under sitt kall såsom tjänare åt Gud och människor. Varje enskild präst måste känna, att han aldrig är ensam. Han är en av de många Ordets förkunnare i vår kyrka, som tjäna och hava tjänat Gud i hans församlingar så länge kristendomen funnits bland oss. Deras gemensamhetskänsla måste prägla prästens gärning, när han väl en gång förstått den. Det är icke nog att den unge prästkandidaten erinras om detta i ett högstämt tal vid prästexamen, han måste beredas tillfälle att få leva kyrkans liv på ett intensivare sätt under någon tid av sin utbildningstid, för att bättre lära sig förstå hela rikedomen i det budskap från Gud själv kyrkan är upprättad på jorden för att förkunna.»

Det har synts lämpligt att här så pass utförligt behandla dessa yttranden, emedan deras författare genom sin personliga erfarenhet måste anses i hög grad vittnesgilla. De innehålla också många kloka och tänkvärda synpunkter och äro i flera fall burna av ett verkligt patos. Genom de stycken, som här blivit anförda ur dessa uttalanden, ha också så gott som alla de viktigare önskemål blivit omnämnda, som här måste bli föremål för behandling.

Innan dessa upptas till slutlig prövning, synes det lämpligt att här bereda utrymme åt vissa speciella krav, som i samband med denna utredning blivit framställda.

Från *Sällskapet för medicinsk psykologi och psykiatri* har en av dess ordförande doktor Poul Bjerre undertecknad skrivelse avlåtits till chefen för ecklesiastikdepartementet »för beaktande i samband med utredningen för prästutbildningen» (skrivelsen är dagtecknad den 28 september 1940). Häri vill nämnda sällskap med anledning av Kyrkomötets framställning om en allsidig utredning av prästutbildningen

»rikta uppmärksamheten på åtskilliga erfarenheter, som falla inom dess verksamhetsområde och som samtidigt beröra själavårdsutbildningen».

Det heter här vidare:

»Allt sedan psykoterapien uppkom på 1880-talet ha dess utövare icke endast lagt sig vinn om att komma tillrätta med de enstaka fallen utan också om att utforska de nervösa rubbningarnas allmänna förutsättningar för att alltså finna vägar att förebygga dem. Detta senare har lett till insikten, att grunden merendels är att söka i olösta konflikter, och denna insikt har tvingat oss att i stor utsträckning, såväl teoretiskt som praktiskt, syssla med de mänskliga konflikterna i allmänhet. Då det därvid visat sig, att de sjukdomsbildande konflikterna ofta stå i samband med sexualmoralen och religionsbildningen, ha vi

tvingats in på områden, som tidigare och enligt gammal hävd fallit inom den prästerliga själasörjarens verksamhetsområde. Den medicinska bearbetningen av själslivets förvecklingar har satt frukt i en vidlyftig litteratur, som öppnat allmänhetens ögon för själshygienens stora betydelse och som drivit upp dess krav på saklig och fackmannamässig behandling av inre svårigheter. Denna utveckling har lett därhän, att ända till två tredjedelar i fallen av psykoterapeutisk specialpraktik kunna utgöras av själavårdsfrågor, som ha föga med läkarpraktik i gängse mening att göra. Det måste i sådana förhållanden komma en punkt, då en boskillnad måste göras mellan prästens och läkarens verksamhet, och det måste tillses, att den förre får en utbildning i själavård, som tillfredsställer de av psykoterapien skapade kraven på saklighet och individuell fördjupning. Å ena sidan är det nämligen omöjligt för den redan genom många nya kunskapsområden tungt belastade medicinen att i sig varaktigt upptaga mer än en del av den verksamhet, som i många hänseenden är den så främmande som själavården, och å andra sidan är det en i längden ohållbar orimlighet, att personer, så som nu ofta händer, skola resa från landets avlägsnaste delar till Stockholm för att få råd, t. ex. i en äktenskapsfråga, som envar kunnig och fördomsfri själasörjare borde kunna handlägga.»

Därefter omnämnes vad som i några andra länder skett för psykoterapeutisk forskning och för samverkan mellan läkare och präster på detta område (Tavistock clinic i London, Deutsches Institut für Psychologische Forschung und Psychotherapie i Berlin, det engelska »Guild of pastoral psychology», den tyska skriftserien »Arzt und Seelsorger»), och skrivelsen utmynnar i en hemställan,

»att vid omdaningen av den praktisk-teologiska utbildningen måtte införas obligatorisk undervisning i psykologi som grundval för ett bättre tillgodoseende av allmänhetens krav på allsidig och tidsenlig själavård och som väg till ett befruktande och för folkhälsan betydelsefullt samarbete mellan präst och läkare».

Det måste från teologisk sida med tacksamhet antecknas, att denna skrivelse erkänner prästens uppgift som själasörjare och däri ser en tillgång ur folkhälsans synpunkt. De krav, som här göras gällande, sammanfalla också delvis med de önskemål, som från kyrkligt håll framställts på en förbättrad psykologisk utbildning. Frågan kommer att längre fram upptas till diskussion i denna utredning.

En annan framställning har av *Riksarkivet* riktats till den av Kungl. Maj:t förordnade utredningsmannen. Denna är undertecknad av riksantikvarien Helge Almqvist och arkivrådet Arne Forssell och daterad den 18 februari 1941. Häri meddelas, att riksarkivets uppmärksamhet redan innan utredningsuppdraget lämnats varit fästat »vid prästutbildningens betydelse för vissa av de intressen, som det har att bevaka». Vid behandling av frågan om de kommunala arkivens ordnande hade landsarkivarien i Göteborg år 1938 påpekat, att

»på längre sikt skulle utan tvivel en bättre vård av såväl kyrkoarkiven som de kommunala arkiven kunna erhållas, om kurser i arkivvård anordnades för prästkandidater vid universiteten».

Riksarkivet hade därför inhämtat yttranden från landsarkivarierna i Uppsala och Lund

»rörande frågan om hemställan till Eder, att Edert förslag i ämnet skulle innefatta även undervisning i arkivkunskap. Härvid skulle enligt riksarkivets tanke undervisning meddelas om gällande arkivförfattningar, sättet för ett kyrkoarkivs ordnande och förteckningars uppgörande, buntningsmetoder, papperskvalitéernas betydelse samt de tekniska fordringarna på ett fullgott arkivrum, alltsammans inramat i en praktisk kurs i arkivvård ... Det bör fasthållas, att den tillärnade kursen framför allt skulle avse att förbereda den blivande prästmannen för hans uppgift såsom vårdare av ett kyrkoarkiv.»

Riksarkivet har tänkt sig,

»att den skisserade kursen för de teologie studerande i Uppsala och Lund skulle utanför tjänstetid förläggas till landsarkiven på respektive orter. Härvid förutsättes, att den arkivtjänsteman, som åtoge sig att leda utbildningen, skulle ha att påräkna särskild ersättning, åvägabringad antingen genom avgifter från kursdeltagarnas sida eller genom bidrag från statligt anslag till ändamålet.»

Landsarkivarien i Uppsala uttalar i sitt yttrande över förslaget, att han finner den föreslagna kursen önskvärd och nyttig, och anser, att den jämväl borde avse att ge någon färdighet i att läsa äldre skrift. Han påpekar emellertid, att brister i fråga om vården av arkivbeståndet ute i landet icke äro begränsade till kyrkoarkiven, och att undervisning i arkivvård kunde vara behövlig jämväl för jurister. Landsarkivarien i Lund uttalar som sin mening, att sedan brandsäkra arkivrum inrättats i prästgårdarna, ordningen i kyrkoarkiven i regel blivit tillfredsställande, och att en särskild utbildningskurs därför icke kan anses erforderlig, men att undervisning borde ges de blivande prästerna om arkivförfattningarna i samband med övrig författningskunskap.

Det av Riksarkivet framställda önskemålet avser utan tvivel en ur kulturvårdssynpunkt viktig uppgift för prästerskapet, vars betydelse icke alltid tillräckligt uppskattas. Det torde dock, särskilt med hänsyn till de av landsarkivarien i Lund framhållna synpunkterna, kunna ifrågasättas, om en särskild obligatorisk kurs i arkivvård kan anses behövlig, då så många uppgifter av för det prästerliga arbetet mera central karaktär kräva utrymme i utbildningen. Något särskilt anslag av allmänna medel för detta ändamål kan väl knappast ifrågasättas, och ej heller synes det skäligt att införa en avgiftsbelagd kurs i detta ämne. Något annorlunda skulle kanske saken ligga, om det kunde tänkas, att landsarkivarierna i Uppsala och Lund meddelade den behövliga undervisningen som en del av sin ämbetsuppgift. Men även i sådant fall skulle den egentliga praktiska kursen svårligen kunna belastas med en sådan. En praktisk orientering i kyrkoarkivens bestånd och principerna för deras vård skulle möjligen kunna tänkas meddelad i samband med undervisningen i kyrkohistoria. Däremot är det givetvis önskvärt, att vid den i den praktiska kursen ingående undervisningen i kyrkorätt också arkivförfattningarna uppmärksammas i något högre grad än hittills varit fallet.

De teoretiska studierna.

Teologisk-filosofisk examen.

I den närmast föregående framställningen torde de viktigaste av de anmärkningar, som riktats mot den nuvarande prästutbildningen, ha berörts. Ingen av dessa är av sådan vittgående karaktär, att den nuvarande utbildningens allmänna läggning ifrågasättes. Behovet av grundlig teoretisk teologisk fackutbildning erkännes allmänt, även om synpunkterna i fråga om ämnenas inbördes avvägning och undervisningens metoder gå isär. Det synes vara ett tämligen allmänt önskemål, att studierna mer än hittills inriktas på utbildningens mål, skickliggörandet för församlingsprästens kall, och att den egentliga praktiska utbildningen behöver en väsentlig förbättring. De planer som stundom framkommit på prästutbildningens skiljande från universiteten, kunna, som förut framhållits, knappast sägas vara aktuella. Man torde också mer än förut kunna vänta förståelse för tanken, att de teologiska fakulteterna måste räkna med själva prästutbildningen som en väsentlig uppgift, utan att därför den vetenskapliga forskningsuppgiften tillbakasättes. Rätt fattad kan den icke anses stå i strid med utbildningsuppgiften, men väl kan den befruktas av en mera konkret kontakt med det andliga livets faktiska former och villkor.

Att den rent teologiska utbildningen kräver vissa humanistiska förkunskaper utöver vad skolundervisningen meddelar, är också allmänt erkänt. Det torde vara fåfängt att hoppas på en sådan förändring av läroverkens arbetsordning, att en kompletterande undervisning och prövning vid universiteten bleve överflödig. Men väl kan det vara anledning understryka, att de klassiska språkens, särskilt grekiskans tillbakaträngande på skolans schema i många fall nödvändiggör kompletteringar vida utöver ramen för den nuvarande teologisk-filosofiska examen. Det torde därför böra övervägas om icke, särskilt med hänsyn till de teologiska studierna, kostnadsfria kompletteringskurser i latin och grekiska lämpligen borde ordnas vid universiteten.

I viss mån kan den teologisk-filosofiska examen anses som ett arv från den tid, då avläggande av filosofisk examen, ursprungligen magistergraden, var den vanliga inkörsporten till de »högre» fakulteterna. Man har nu ifrågasatt den förberedande filosofiska examens nödvändighet som en examen i den filosofiska fakulteten. Därigenom bli, menar man, de rent filologiska och grammatiska kraven i de språkliga ämnena onödigt uppdrivna. Den nuva-

rande kursen för teologisk-filosofisk examen tar icke tillräcklig hänsyn till uppgiften att vara en förskola för teologiska studier. Man har också påpekat, att de preliminärexamina, som tidigare krävts för inträde i de juridiska och medicinska fakulteterna, avskaffats. Icke utan skäl kan det göras gällande, att den allvarliga håg för rent teologiska studier, som kan väntas av den student, som kommer till universitetet för att förbereda sig för prästens kall, erhåller alltför ringa näring under de första terminerna, då han helt blir upptagen av humanistiska studier. Det kan hända, att studiernas slutmål därunder förloras ur sikte, och den ungdomliga ivern svalnar under de viktiga ungdomsår, som nu övervägande få ägnas åt formell träning. Det är förvisso ingen orimlig tanke, att den förberedande skolningen skulle kunna meddelas genom propedeutiska kurser, meddelade inom den teologiska fakulteten. Det kan erinras om huru vår teologisk-filosofiska examen i Finland motsvaras av en teologisk preliminärexamen, avlagd inom teologiska fakulteten.

Å andra sidan kan det hävdas, att det skulle vara en förlust ur grundlighetens och mångsidighetens synpunkt, om den förberedande filosofiska examen skulle upphöra. Det är utan tvivel ur allmänbildningens synpunkt en fördel, att den blivande teologen under någon tid bedriver studier också inom den filosofiska fakulteten. Däri ligger en viss garanti mot en alltför ensidig teologisk fackbegränsning. Icke sällan torde redan under dessa förberedande studier impulser givas till mer ingående teoretiska studier. Det är också för prästens kommande gärning av betydelse, att studietiden givit honom någon inblick också i andra vetenskapsområden än de rent teologiska. Om överhuvud vissa förberedande prövningar i humanistiska ämnen krävas, synes det mest ändamålsenligt, att den humanistiska sektionens lärarkrafter tagas i anspråk för denna uppgift. Detta borde icke utesluta, att den blivande teologen alltifrån sitt inträde vid universitetet trädde i förbindelse med den teologiska fakulteten och finge kontakt med det teologiska studiearbetet. Den stränga åtskillnad, som i regel hos oss alltjämt råder mellan de olika fakulteterna, bottnar i ett väl formalistiskt sätt att betrakta det akademiska studiet. I praktiken äro redan gränsmurarna mellan fakulteterna på flera sätt genombrutna. Det finnes många fall, då en student samtidigt bedriver studier inom två fakulteter. Om exempelvis en teologie kandidat avser att förvärva kompetens för lärartjänst, måste han avlägga den härför obligatoriska särskilda prövningen för teologie kandidater enligt fordringarna för filosofisk ämbetsexamen. Men härunder kan han även tillhöra teologiska fakulteten, och han kan samtidigt inom denna bedriva studier för teologie licentiatexamen. Likaså är det möjligt för den studerande, som avlagt teologisk-filosofisk examen, att parallellt med sina teologiska studier utvidga sina humanistiska kunskaper i syfte att avlägga filosofisk kandidat- eller ämbetsexamen. Det kan därför ifrågasättas, om några verkligt vägande skäl före-

ligga för att upprätthålla den gamla bestämmelsen, att endast den som avlagt förberedande filosofisk examen får *inskrivas* i teologiska fakulteten. Det kan erinras om att studierna för det första av de teologiska ämnena, religionshistoria med religionspsykologi, till stor del äro av enahanda slag som studiet av ämnet religionshistoria inom filosofiska fakulteten. En annan sak är, att den förberedande humanistiska kursens absolverande bör krävas för rätt att tentera i de teologiska ämnen, för vilka denna kurs är avsedd att förbereda. Ett reellt skäl för en förändring i de nuvarande bestämmelserna på denna punkt kan man finna däri, att det utan tvivel vore önskvärt, att den blivande teologen på tröskeln till sin studiebana erhölle en inledande orientering över det teologiska studiet. En sådan orientering, som endast torde kunna få gestalten av en kortare föreläsningskurs, bör lämpligen meddelas genom den teologiska fakultetens försorg; man tänker här med en viss saknad på det nu avskaffade ämnet »teologisk encyklopedi», vilken beteckning ganska exakt täcker vad som här avses, även om det kanske ofta fått en annan tolkning. Nu vore det måhända lämpligt, om fakulteten finge frihet att uppdra denna undervisning åt den av sina lärare, som därtill befinnes lämplig. Om studenten redan vid sin ankomst till universitetet sålunda kunde träda i direkt förbindelse med den teologiska fakulteten, skulle detta utan tvivel vara ägnat att understryka denna fakultets ansvar för prästutbildningen i dess helhet, försåvitt denna är förlagd till universitetet. Den skulle därav i högre grad än nu erinras om sitt ansvar för de blivande prästernas andliga utveckling och fostran. Det vore utan tvivel mycket önskvärt, om den härav kunde finna anledning att ägna en större uppmärksamhet, än som hittills vanligen skett, åt den rent personliga sidan av denna fostran. Det kan invändas, att de rent vetenskapliga uppgifterna och den fackmässiga undervisningen icke ge fakultetens professor tillräcklig tid att syssla med de unga, särskilt de yngsta studenternas problem. Men fråga är, om icke detta i viss mån är ett försök att ursäkta en svaghet i hela vårt akademiska undervisningsväsende, från vilken den teologiska fakulteten icke gått fri.

Den akademiska traditionen i vårt land har kommit att så ensidigt betona de rent teoretiska och i inskränkt mening vetenskapliga uppgifterna, att man ej sällan frestats att behandla utbildningen för de yrken, som kräva akademiska studier, som något ur rent »akademisk» synpunkt relativt ovidkommande, att icke säga mindervärdigt. Det betänkande »angående utbildningen av lärare vid de allmänna läroverken», som år 1938 avgavs av särskilt tillkallade sakkunniga, innebär en tänkvärd reaktion emot ett sådant snävt akademiskt betraktelsesätt, i det att man här ifrågasätter såväl en rätt ingående lämplighetsprövning av lärarkandidaterna som en viss växelverkan mellan den teoretiska och den praktiska utbildningen. Det kan icke här vara fråga om att uppta till prövning de konkreta förslag, som av lärarutbildningssakkunniga framlagts. Men själva den grundinställning, som i deras betänkande

kommer till uttryck, har sin tillämpning också på den teologiska fakultetens uppgift som prästutbildningsanstalt. Frågan om en lämplighetsprövning skall icke i detta sammanhang mera ingående dryftas. Själva konfrontationen med det teologiska arbetet genom den förberedande orienteringskurs, som här förordats, kan bli ägnad att stimulera den personliga självprövningen. Därutöver torde knappast någon gallringsåtgärd på detta stadium böra ifrågakomma; endast den fortsatta kontakten med det teologiska arbetet, och den personliga kännedom, som lärarna därunder kunna förvärva om studenternas läggning, kan ge tillräckligt material för en sådan prövning. Det torde också stå i överensstämmelse med våra högskolors bästa tradition, varigenom de skilja sig från de rena fackutbildningsanstalterna, att själva tillträdet till de akademiska studierna bör vara fritt för var och en, som äger föreskrivna teoretiska förutsättningar. Detta utesluter icke, att inskrivningen i den teologiska fakulteten, om den förrättas av dekanus personligen, lämpligen kan av denne användas som ett tillfälle att erinra de unga studenterna om de teologiska studiernas egenart och krav. Det vore förvisso icke heller olämpligt, och ingalunda oförenligt med de teologiska fakulteternas vetenskapliga värdighet, om arbetsåret inleddes med en mottagningshögtidlighet för de unga alumnerna. En sådan skulle måhända kunna ge utgångspunkter för den närmare personliga kontakt mellan studenter och lärare, som ofta framställts som ett önskemål. Här borde också en samverkan kunna äga rum mellan fakulteten, eller dess enskilda lärare, och studentnationerna samt de olika frivilliga sammanslutningar, som nu i stor utsträckning ensamma få svara för den andliga och personliga vården om de yngre studenterna. Det kan väl ock ifrågasättas, om icke de ökade anspråk, som sålunda måste ställas på lärarnas fostrande gärning, måste leda till kravet på en motsvarande förstärkning av fakultetens lärarkrafter. Härtill få vi senare anledning att återkomma.

Om inskrivning i teologisk fakultet medgives före avläggandet av teologisk-filosofisk examen, behöver detta icke innebära, att sådan inskrivning göres obligatorisk före de egentliga teologiska studiernas början. Den som skall avlägga teologisk-filosofisk examen, måste i varje fall vid tiden för examens avläggande vara inskriven i filosofiska fakulteten; häri skulle ingen ändring behöva ske. Fakulteterna äro, som förut påpekats, på intet sätt att betrakta som varandra uteslutande kategorier av studerande, utan inskrivning i en fakultet har betydelse allenast som villkor för att vid densamma avlägga examen och deltaga i sådan undervisning, som icke har offentlig karaktär. Den tidigare inskrivningen i teologisk fakultet skulle få betydelse snarast för dem, som från början bestämt sig för den prästerliga banan. Den skulle icke komma att medföra någon förändring för dem, som avlagt teologisk-filosofisk examen vid annan högskola; detta har sin tillämplighet på den icke alldeles obetydliga kategori studenter, som avlägga denna examen vid Göteborgs hög-

skola, en möjlighet, som givetvis också i framtiden bör finnas, enär den innebär en påtaglig fördel för studenter från denna del av landet. Om avlagd teologisk-filosofisk examen icke längre skulle vara villkor för inskrivning i teologisk fakultet, borde det i stället stadgas, att endast den äger rätt att tentera eller avlägga examen inom teologisk fakultet, som avlagt teologisk-filosofisk examen och därjämte bevistat den ovan som önskvärd omtalade propedeutiska föreläsningskursen. Härigenom bleve denna kurs obligatorisk icke blott för blivande präster utan också för blivande kristendomslärare, försåvitt icke en differentiering av de senares utbildning skulle komma att införas, exempelvis i överensstämmelse med lärarutbildningssakkunnigas förslag. Detta skulle knappast innebära någon olägenhet, då den avsedda kursen borde ge en även för lärarkandidaterna värdefull allmän orientering över det teologiska studiet. Det skulle kunna övervägas, om icke rätt att tentera före avlagd teologisk-filosofisk (eller annan filosofisk) examen skulle kunna medgivas i det första av de teologiska ämnena, religionshistoria med religionspsykologi, då detta ämne enligt sin natur delvis spränger fakultetsgränserna. Tillräckliga skäl för att i detta fall i examensstadgan medge undantag torde dock knappast finnas. Det kan förutsättas, att de studerande, för vilka en tidigare tentamen i detta ämne skulle innebära en fördel, genom enskild överenskommelse med tentator kunna erhålla möjlighet att de facto avlägga sitt kunskapsprov på den tidigare tidpunkt, som dem kan vara lämplig, även om den formella anteckningen om tentamen i studiehandboken måste anstå.

Det synes också lämpligt, att de teologie studerande redan under sitt första studentår erhålla en viss formell utbildning i svenska språkets användning i tal och skrift. Härtill får jag senare tillfälle att återkomma.

Om den hittills förda diskussionen givit till resultat, att den teologisk-filosofiska examen bör bevaras, icke vara villkor för inskrivning i teologisk fakultet, men väl för avläggande av tentamina inom denna fakultet, återstår det att till prövning upptaga frågan om ämnesvalet i denna examen. Det bör därvid erinras, att den tidigare existerande bundenheten till de tre ämnena grekiska, hebreiska och teoretisk filosofi i nu gällande examensstadga mildrats i så måtto, att latinska språket nu kan väljas i stället för teoretisk filosofi, och att därjämte antingen teoretisk filosofi, om detta ämne icke eljest ingår i examen, eller historia kan medtagas som fjärde ämne. Sannolikt har rätten att avlägga examen i fyra i stället för tre ämnen ytterst sällan, om någonsin använts. Det må i detta sammanhang också omnämnas, att i lärarutbildningssakkunnigas betänkande en i viss mån vidgad uppgift tillämnats denna examen. De sakkunniga föreslå nämligen, att den teoretiska kompetens, som nu kräves av en lärarkandidat i kristendom, och som måste förvärvas genom särskild prövning enligt fordringarna för filosofisk ämbetsexamen, i stället skall kunna erhållas genom att upptaga lämpliga skolämnen i teolo-

gisk-filosofisk examen, varvid betyget »med beröm godkänd» skulle krävas »i det eller de ämnen», som svara mot ett sådant skolämne — det förutsättes därvid, att kurserna i den teologisk-filosofiska examen så avvägas, att ett »med beröm godkänd» i denna examen svarar mot »godkänd» i filosofisk ämbetsexamen. De sakkunniga föreslå, att teologisk-filosofisk examen skall kunna avläggas i någon av sju olika ämnesgrupper; grekiska skulle ingå i samtliga dessa, hebreiska däremot endast i fyra. För övrigt förekomma latinska språket, teoretisk filosofi, nordiska språk, litteraturhistoria med poetik samt historia.

Även om denna utredning avser endast prästutbildningen, torde det vara nödvändigt att här ägna någon uppmärksamhet även åt utbildningen av kristendomslärare, så mycket mer som lärarutbildningssakkunnigas förslag avser vissa förändringar i den teologiska examensstadgan. Den differentiering, som här föreslås, är av ganska vittgående betydelse för de teologiska studiernas anordning överhuvudtaget. Om den av de sakkunniga föreslagna teologie magisterexamen införes, uppstår frågan, hur den som avlagt denna examen skall kunna få rätt till prästvigning. Det kan i flera avseenden vara lämpligt, att en kristendomslärare också har möjlighet att utföra någon prästerlig tjänst. Det skulle ingalunda få en gynnsam inverkan på rekryteringen till lärarbanan, om alltför stora svårigheter lades i vägen för de lärarkandidater, som även skulle önska få tillträde till prästbanan. Den växelverkan, som nu finnes mellan dessa två banor, bör knappast göras mindre. Det skulle därför utan tvivel vara en fördel, om det ändamål, som lärarutbildningssakkunniga avse att vinna med sitt differentieringsförslag, nämligen studietidens förkortning, kunde vinnas utan de olägenheter, som den av dem föreslagna anordningen utan tvivel skulle medföra. Det kan sålunda förtjäna att undersökas, om icke som hittills i huvudsak samma examen kunde medföra kompetens både för lärar- och prästbanan. Förutsättningen härför skulle vara att vissa möjligheter till differentiering kunde beredas inom den ena examensordningens ram. Härvid blir huvudintresset inriktat på den teologisk-filosofiska examen. Det värdefullaste uppslaget i lärarutbildningssakkunnigas förslag synes vara just användandet av denna examen som kompetensprov i det eller de humanistiska ämnen, som kunna tänkas ingå i de blivande kristendomslärarnas ämneskombinationer. Detta förutsätter en större valfrihet i teologisk-filosofisk examen. Härmed sammanhänger frågan, om den obligatoriska hebreiskan kan tänkas utgå; det är icke minst här, som lärarutbildningssakkunniga synas räkna med möjlighet till en förkortning av studietiden. Visserligen avser deras förslag en längre gående differentiering i de rent teologiska studiekurserna, men i viss mån torde denna kunna vinnas inom ramen för reviderade bestämmelser för teologie kandidatexamen, varvid eventuellt en viss möjlighet till alternativ inom de olika ämneskurserna skulle kunna beredas. Vad som skulle kunna vinnas genom längre gående

differentiering på detta område, torde icke vara av den betydelse, att icke den eventuella vinsten uppväges av den påtagliga olägenheten av att samma examen icke längre skulle ge kompetens såväl för präst- som för lärarbanan. Styrkan av de motiv för en omläggning av teologisk-filosofisk examen, som här komma att anföras, beror givetvis till stor del på utsikterna, att denna examen skulle kunna medföra lärarkompetens.

Det torde av nu angivna skäl vara ändamålsenligt att här ingå på en undersökning av frågan, om hebreiskan bör bevaras som obligatoriskt ämne i teologisk-filosofisk examen. En sådan skulle vara av behovet påkallad, även om hänsyn icke toges till lärarutbildningens problem. Då nya anspråk på prästutbildningen anmäla sig, både på det teoretiska och på det praktiska området, måste det övervägas, om icke på någon punkt en inskränkning kan ske. Detta gör hebreiskans ställning ganska utsatt. Det bör därvid också ihågkommas, att de klassiska språkens, särskilt grekiskans undanträngande på gymnasiets schema har gjort de språkliga kraven i den teologiska utbildningen mera betungande än de voro på en tid, då man kunde utgå ifrån att flertalet studerande redan vid studiets början inhämtat en fast kunskap i grekiskans elementer. Numera måste man räkna med att för en icke obetydlig kategori grekiskan likaväl som hebreiskan är ett nytt språk — de s. k. »nygrekerna» — och jämväl därmed, att kunskaperna i grekiska också hos dem, som ha betyg i detta språk i studentexamen, äro avsevärt svagare än på den tid, då gymnasiekursen i detta ämne var fyraårig. Att kravet på förtrogenhet med nya testamentet på grundspråket icke kan uppgivas, torde icke behöva någon mera ingående motivering. Snarast borde man eftersträva en förbättring på detta område. Men detta gör det ännu ofrånkomligare att upptaga frågan om hebreiskans ställning till grundlig prövning. Den tar nu sin dryga tid i anspråk. Svårligen kan man anslå denna tid till mindre än ett år, om man räknar med också den tid, som under studiet av ämnet gamla testamentets exegetik (»vetus») måste ägnas åt det rent filologiska textstudiet, utom själva språkstudierna för teologisk-filosofisk examen. För den språkligt begåvade erbjuder inträngandet i det hebreiska språket väl inga alltför stora svårigheter, och det har ofta visat sig ha en särskild förmåga att fängsla den, som med verklig omsorg ägnar sig åt dess studium. Men för den mindre språkbegåvade, som måhända kan ha god fallenhet för andra studiegrenar, är det dock ett mycket allvarligt hinder, det här gäller att passera, särskilt som examinationen i själva språket sker inför professorn i semitiska språk, som i regel icke torde vara benägen att pruta på kravet på exakt filologisk kunskap. Flera av de yttranden, som tidigare återgivits, ge också uttryck åt känslan, att den tid, som nedlagts på de hebreiska språkstudierna, kunnat användas bättre.

Förvisso kunna starka skäl åberopas för hebreiskans bevarande. Kravet på de båda språken har alltsedan reformationen energiskt fasthållits i den

lutherska kristenheten — många av våra 1600-talsteologer voro märkliga hebréer och mer än en akademisk högtidlighet i vårt land har celebrerats med orationer på det gamla förbundets tungomål. Varje avprutning på den språkliga utrustningen innebär lätt, att utbildningen förytligas. Utan tvivel har hebreiskan, även så begränsat som textstudiet blivit, en stor betydelse för studiet av det gamla testamentet, som därigenom blir på ett särskilt sätt levande. Moseböckernas invecklade källkritiska problem kunna svårligen klarläggas utan tillgång till grundspråket. Åtminstone den som har någon fantasi förnimmer i själva orden och satsbyggnaden en doft av österland och urtid. Den som läst hebreiska har fått en effektiv och i denna tid stundom behövlig påminnelse om att kristendomen har sina rötter djupt i orientens mark. Också för uppfattningen av nya testamentet, särskilt av språket och stilen i de synoptiska evangelierna, är kunskapen i hebreiska en viktig tillgång. Med lätt hjärta kan ingen, som har det teologiska studiet kärt, tillstyrka hebreiskans avlägsnande från studieplanen. Det innebär också i viss mån en kulturell förlust, att den kontakt med det forna österlandets värld, som prästernas hebreiska studier dock förmedlat, komme att upphöra. Det bör vara klart, att det under inga förhållanden bör bli frågan om hebreiskans totala försvinnande från den teologiska studieplanen. Den bör i varje fall finnas kvar som valfritt ämne i teologisk-filosofisk examen. För högre studier i båda grenarna av exegetiken är den oumbärlig. Dess studium bör också på det tidigare stadiet uppmuntras och få sin förtjänta lön. Även om ämnet icke komme att ingå som obligatoriskt i den förberedande examen, kunde det tänkas, att någon undervisning i språkets elementer meddelades i samband med studierna i gamla testamentets exegetik. Denna fråga kommer längre fram att upptagas till diskussion. Trots vad som förut anförts om de hebreiska språkstudiernas betydelse, synes det mig, att de skäl, som tala för en förändring i deras gamla ställning, väga tyngre. Det traditionella jämställandet av bibelns båda grundspråk bottnar i en biblicism, som starkt präglat tidigare perioder i vår kyrkas historia — framför allt 1600-talet —, men som nu icke längre kan försvaras. Därvid bör det också ihågkommas, att de texter, över vilka den svenske prästen har att predika och för vilkas rätta förstående kännedom om grundspråket utan tvivel är av värde, till den vida övervägande delen äro hämtade från nya testamentet. Det är tämligen allmänt omvittnat, att kunskapen i hebreiska för dem, som icke med särskilt intresse ägnat sig åt studiet av detta språk, i regel mycket snabbt förflyktigas, och i den mån den efter några år överhuvud finnes kvar blir ett dött kapital. För flertalet studerande får hebreiskan betydelse endast i den mån den underlättar eller fördjupar studiet av gamla testamentets exegetik. Men denna vinst måste betecknas som alltför dyrköpt. Slutsatsen synes mig bli, att tillräckliga skäl icke kunna anföras för bevarandet av hebreiskans ställning som obligatoriskt ämne i teologisk-filosofisk examen.

Det återstår då att uppta frågan om ämnesvalet i denna examen till en mera allsidig prövning. Därvid bör särskilt undersökas, om icke den valfrihet, som nu i viss utsträckning finnes, bör ytterligare utvidgas. En viss utvidgning blir följden redan av hebreiskans försvinnande som obligatoriskt ämne. Att ifrågasätta jämväl grekiskans ställning synes alltför radikalt med hänsyn till den centrala betydelse, som i allt teologiskt studium bör tillkomma nya testamentet. Ett uppgivande av kravet på kännedom om detta grundspråk skulle innebära en ödesdiger förflackning av den prästerliga bildningen. En sådan åtgärd torde heller icke påyrkas av någon, som kan göra anspråk på att äga verklig sakkunskap på prästutbildningens område. Att åter införa teoretisk filosofi som obligatoriskt ämne skulle vara ett steg i motsatt riktning mot den utveckling till större frihet i studierna, som i allmänhet synes önskvärd. Även om ämnets betydelse särskilt för de systematiska ämnena i teologie kandidatexamen icke bör underskattas, torde den dock icke vara så stor, att ämnets obligatoriska ställning därmed kan motiveras. De psykologiska kunskaper, som för en blivande präst äro av värde, ha knappast meddelats i studiekursen i filosofi för teologisk-filosofisk examen, sådan den hittills varit lagd. Dessa kunskaper, liksom införandet i de livsåskådningsfrågor, som höra till gränsområdet mellan teologi och filosofi, torde lämpligare meddelas på ett något senare stadium i studiekursen. Det kan också ifrågasättas, om icke den praktiska filosofien, särskilt om den företrädesvis orienterades på de etiska och sociologiska frågorna, kunde i nästan lika hög grad som den teoretiska förtjäna en plats bland examensämnena inom denna examen. Likaväl som historia, vilket ämne nu visserligen endast kommer med som frivilligt fjärde ämne, borde statskunskap kunna försvara sin plats, i varje fall om inom ramen för detta ämne kunde ordnas en kurs i nutida samhällskunskap med särskild hänsyn till kommunalförvaltningen och de folkrörelser, som nu i så stor utsträckning bestämma landets sociala struktur; det är ett mycket legitimt krav, till vilket vi senare få tillfälle att återkomma, att de utgående prästerna skulle kunna föra med sig från sin utbildning en vida mer exakt kunskap om de faktiska samhällsförhållandena än vad de nu i regel besitta. Detta mål kan visserligen icke vinnas genom att möjlighet beredes till studier på detta område för en viss del av de studerande, men det skulle utan tvivel vara en vinning, att en grupp av de teologie studerande erhölle en något grundligare orientering än den, som eventuellt genom obligatorisk undervisning på ett senare stadium kan komma samtliga till del. Helst borde detta ämne i sådant fall, som ingående i den teologisk-filosofiska examen, benämnas samhällskunskap. Om man sålunda beträder det friare ämnesvalets väg, synas starka skäl kunna anföras för att även de två ämnen, som ytterligare i lärarutbildningssakkunnigas förslag upptagits som möjliga i teologisk-filosofisk examen, nämligen dels litteraturhistoria med poetik, dels nordiska språk, skulle kunna medges som valfria. Båda ha stort allmänbildande värde och

kunna även anses ha betydelse särskilt för de historiskt orienterade teologiska ämnena.

För en vidgad valfrihet överhuvud synas starka skäl kunna anföras. Den nuvarande teologiska studiegången är snarast alltför strängt uniformerad. Den skulle vinna i intresse genom att möjligheter öppnades till någon differentiering utan att den väsentliga och grundläggande enheten gåves till spillo. Olika begåvningar och olika intressen skulle därigenom få större möjligheter att komma till sin rätt. Det skulle vara en fördel, att det teologiska studiet finge kontakt med flera andra kunskapsområden. Ej minst skulle detta kunna få betydelse för prästerskapets möjlighet att medverka inom det frivilliga bildningsarbetet. Om denna motivering godtages, synes intet vara att invända mot en sådan förändring av den teologisk-filosofiska examen, att endast grekiska språket bevarades som obligatoriskt ämne — det är icke minst behovet av en grundligare skolning i detta språk, som överhuvud gör det angeläget att bevara denna filosofiska preliminärexamen, — under det att de två andra ämnen, som skulle ingå i examen, finge fritt väljas bland följande: hebreiska språket, teoretisk filosofi, praktisk filosofi, historia, samhällskunskap, litteraturhistoria och poetik, nordiska språk. Det skulle rent av vara möjligt att gå än vidare, och som möjliga ämnen uppta även de moderna språken, klassisk fornkunskap och antikens historia, måhända också nordisk och jämförande fornkunskap. Men då det knappast kan antas, att vart och ett av dessa ämnen skulle väljas av mer än ett ringa fåtal studerande, föreligga knappast tillräckliga skäl att också i dessa ämnen utarbeta särskilda, för denna examen avsedda studieplaner. För studerande med mer utpräglade specialintressen finnes ju alltid möjligheten att avlägga filosofie kandidatexamen. Möjlighet borde som nu öppnas att medtaga flera än tre ämnen; detta skulle kunna få betydelse särskilt om lärarutbildningssakkunnigas förslag, att lärarkompetens skulle kunna vinnas genom upptagande av skolämnen i teologisk-filosofisk examen, komme att genomföras. Det borde då beredas möjlighet att genom efterprövning vinna kompetens i ämnen, som icke från början medtagits i examen. Någon anledning att dra gränsen vid fyra ämnen synes icke heller föreligga.

Om teologisk-filosofisk examen i överensstämmelse med dessa, i huvudsak från lärarutbildningssakkunnigas förslag upptagna riktlinjer, komme att medföra rätt att genomgå provårskurs i de skolämnen, som medtagits i denna examen, samt att medföra kompetens att söka lärartjänster, vari dessa ämnen jämte ämnet kristendom inginge, skulle denna examen få en väsentligt ökad betydelse och bättre än nu försvara sin plats. Givetvis finge då särskild uppmärksamhet ägnas åt kurserna för betyget *med berömd godkänd*, som nu sällan eftersträvas, men som borde krävas som villkor för lärarkompetens i ifrågavarande ämne.

Teologie kandidatexamen.

Enligt nuvarande ordning får prästkandidaten sin teoretiskt-teologiska utbildning genom examensstudier i de sju ämnen, som ingå i teologie kandidatexamen. Några skäl mot att denna anordning i huvudsak bibehålles ha knappast framkommit i diskussionen. Den bildning, som denna examen bibringar, är ingalunda föraktlig. Ingen annan akademisk examen ger kontakt med så många olika kunskapsområden. Vissa av de i densamma ingående disciplinerna äro övervägande filologiskt, andra historiskt, andra åter systematiskt orienterade. Det har också visat sig, att studierna för teologie kandidatexamen ha stor förmåga att fängsla särskilt de mera studiebegåvade studenterna. Den populära vanföreställningen om de teologiska studiernas »tråkighet» torde energiskt bestridas av dem, som verkligen här kunna tala på grund av egen erfarenhet. Det är till icke ringa del beroende på den teologiska vetenskapens glädjande utveckling på senare tid, icke minst inom vårt eget land. Denna utveckling har tillika varit av den art, att den till stor del avlägsnat den dualism mellan universitetsteologi och församlingsliv, som under närmast föregående epok stundom lät de teologiska fakulteternas arbete te sig farligt och destruktivt från den praktiskt kyrkliga gärningens synpunkt. Det skulle förvisso icke vara hälsosamt, vare sig för teologien eller kyrkolivet, om all spänning skulle upphöra. Så har heller icke skett, men den har upphört att ha karaktären av ett ödesdigert motsatsförhållande. Detta beror emellertid icke, som stundom gjorts gällande, därpå, att teologien skulle ha upphört att ställa strängt vetenskapliga krav och i stället förfallit till en steril repristination. Det har snarare sin grund däri, att teologien dels utövat en hälsosam kritik på sina egna, tidigare förlöpningar, dels fattat sitt föremål på ett djupare sätt. Den har alltmer kommit till insikt därom, att den icke kan begränsa sig till en kylig kritik av urkunder och åskådningar, utan att den måste inrikta sig på en undersökning av den kristna tron som ett levande faktum. Den har därigenom kommit att med nytt intresse omfatta alla fromhetslivets karakteristiska uttryck, icke minst det samtida kyrkolivet, som kristendomens för oss mest påtagliga manifestation. Det har på detta sätt blivit klart, att en levande växelverkan mellan teologi och kyrkoliv icke blott icke är för den förra väsensfrämmande, utan tvärtom är en nödvändig förutsättning för att den skall kunna fatta sitt föremål, och ett värdefullt korrektiv för dess rent teoretiska arbete. Att närmare utveckla dessa synpunkter faller utanför denna utrednings uppgift. Men att de äro av väsentlig betydelse för uppfattningen av huru prästutbildningen lämpligen bör gestaltas, är uppenbart. De äro ägnade att låta de rent teologiska studiernas nödvändighet framstå klarare än förr, men tillika att skänka en ny frimodighet i fråga om kravet på att dessa studier bör stå i levande kontakt med den kyrkliga gärning, för vilken de äro avsedda att utgöra en förberedelse. Det teologiska

studiet kommer att framstå icke som en fara utan som en oumbärlig kraftkälla för den blivande prästen; å andra sidan blir själva prästutbildningen för en vetenskaplig teologisk fakultet icke en underordnad uppgift, med vilken den får finna sig att taga befattning. Den blir av största betydelse också för dess rent vetenskapliga gärning, för så vitt som den är ägnad att vidmakthålla kontakten med den levande verklighet, som alltid måste förbli det främsta föremålet för dess undersökning.

Samtidigt är det närvarande andliga tidsläget ägnat att understryka de teoretiskt teologiska studiernas stora betydelse också för den praktiska prästgärningen. Den livsåskådningarnas kamp, som sätter sin prägel på det nuvarande andliga läget, gör det nödvändigt för prästen att ha en klar kunskap om det kristna budskapets egenart, att kunna i sitt tänkande och sin förkunnelse avgränsa det från alla rivaliserande åskådningar och ideologier, som icke sällan söka anbefalla sig hos okritiska sinnen genom att låna vissa kristna tankar och termer, vilka insättas i ett för dem ofta helt främmande sammanhang. Prästen behöver därför verkligen vara teologisk fackman. Hur nyttigt det än kan vara, att hans allmänna bildningsstandard sätter honom i stånd att medverka i folkbildningsarbetet på olika områden och att kunna i den isolering, i vilken han ofta får arbeta, föra den andliga kulturens talan, kräver hans egentliga uppgift framför allt, att han väl känner kristendomens grundläggande urkunder, att han har nödig orientering i dess yttre och inre historia, och icke minst att han på ett levande sätt tillägnat sig dess tankeinnehåll; det är därvid icke nog att behärska ett inlärt dogmatiskt system, det gäller framför allt att kunna gestalta kristendomens förblivande budskap i tidens växlande tankeformer. Den allmänbildade sockenpatriarken var snarast upplysningstidens prästideal, ehuru det stundom varit märkligt seglivat. Trots den fortgående boskillnaden mellan det borgerliga och det kyrkliga samfundet ställas alltfort på den svenska församlingsprästen mångahanda krav, som endast indirekt synas ha med hans rent andliga uppgift att skaffa, även om de icke sällan kunna skapa förutsättningar för dess utförande. Men det måste med eftertryck framhållas, att ingen borgerlig allmännyttighet kan ersätta den egentliga prästgärningen: att vara en kunnig och plikttrogen vägvisare på frälsningens väg och en själarnas herde. Endast i den mån den svenske prästen förmår fylla denna uppgift, skall han kunna bevara den ställning, han kommit att intaga i det svenska samfundet. Härför behöver han framför allt en verklig teologisk utbildning. Men det måste då också krävas, att denna utbildning verkligen tar sikte på hans kommande kall och gör honom förtrogen ej blott med urkunder och teorier, utan så långt som möjligt med det andliga livets verklighet. Det är uppenbart, att ingen än så välordnad akademisk utbildning kan helt motsvara dessa krav. Mycket måste bero på lärarens rent personliga och andliga kapacitet, som av ingen sakkunniginstitution kan på tillfredsställande sätt prövas. Det är också tydligt att några

korta akademiska studieår icke kunna göra tillfyllest. Det teologiska studiet vid universiteten bör därför så långt som möjligt vara anlagt på att väcka intresse och sporra till fortsatt arbete.

En ingående prövning ur nu angivna synpunkter av den nuvarande teologiska utbildningen skulle vara en ganska omfattande uppgift. Den skulle också kräva en sådan allsidig behärskning av det teologiska studiets olika grenar, som svårligen kan finnas hos en person. En detaljerad diskussion av de olika ämnenas betydelse och studieplanernas gestaltning inom desamma skulle med all säkerhet framkalla energiska genmälen från mer än en ämnesrepresentant. Det kan därför i denna utredning knappast bli fråga om annat än att ange vissa allmänna riktlinjer. Deras tillämpning på de olika ämnena måste bli de teologiska fakulteternas sak att överväga och genomföra. Detta kan dock inte fritaga utredningens författare från att till diskussion upptaga vissa frågor också rörande de rent teoretiska studiernas anordning.

Av de sju ämnen, som nu ingå i teologisk kandidatexamen, kan intet anses vara obehövligt. Något krav i riktning mot ett beskärande av denna examen har därför veterligen icke framställts — även om i ett eller annat av de ovan refererade yttrandena stundom någon tendens härtill kunnat förmärkas. Däremot kan det ifrågasättas, om icke den nuvarande studieordningen, under inverkan framför allt från den filosofiska fakulteten, har en viss tendens att betrakta dem som från varandra avskilda discipliner på ett sätt, som icke låter sig förenas med en organisk helhetssyn på den teologiska vetenskapen och som knappast heller är till prästutbildningens fromma. Den generella anmärkningen torde icke utan fog kunna framställas, att det teologiska studiets enhetlighet nu icke tillräckligt kommer till sin rätt. Det kristna budskapet är dock en odelbar enhet, och det råder en beständig växelverkan mellan dess grundläggande urkunder i bibeln och dess historiska utveckling liksom dess systematiska utformning. Vår anmärkning kan därför närmare fixeras sålunda: det är ett fel i den nuvarande studieordningen, att bibelkunskapen alltför mycket blivit ett fack bland andra i stället för att vara nerven i det teologiska studiet i dess helhet. Detta gäller icke minst förhållandet mellan det exegetiska studiet och den praktiska utbildningen. Det kan därjämte göras gällande, att den nuvarande studieordningen i alltför hög grad behandlar varje teologiskt ämne som ett rent teoretiskt kunskapsfack. Som förut klargjorts, innebär det ingalunda något intrång på det teologiska studiets vetenskaplighet att påyrka en mer levande och medveten orientering, inom varje ämne, av det teoretiska lärostoffet på den kyrkliga gärningen. För så vitt detta är ett i djupaste mening sakligt krav, kunna icke heller här några andra synpunkter göras gällande i fråga om lärarutbildningen, för så vitt som det är skolans uppgift att meddela kunskap om kristendomen som en levande verklighet, icke som ett petrifikat.

Om här ett försök göres att något diskutera de olika ämnena i teologie kandidatexamen, sker det närmast för att exemplifiera och något närmare utföra ovan anförda synpunkter. Det föreliggande konkreta materialet för denna granskning är de båda fakulteternas nu gällande studieplaner — för Uppsala av 1937, för Lund av 1936. Givetvis måste man härvid räkna med att lärarnas personliga behandling av sina ämnen ofta är av större betydelse än de fastställda lärokurserna, vilka därjämte icke sällan undergå förändringar, då en lärare avlöser en annan. I ett par fall ha ju också de nu omnämnda studieplanerna blivit föråldrade genom den förändring av ämnenas benämning, som genomförts genom kungl. kungörelsen av den 30 juni 1938; denna har som bekant som bakgrund den s. k. universitetsberedningens betänkande av 1937 (»Utredning i fråga om universitetens verksamhet och organisation»). Till detta betänkande bör därför också i det följande någon hänsyn tagas, särskilt som det kan antas komma att utöva ett visst inflytande på de statliga myndigheternas uppfattning av de teologiska ämnena.

Det första av de teologiska ämnena har tidigare benämnts »teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner». Universitetsberedningen framhåller, att professurens tyngdpunkt kommit att förläggas till religionshistorien, med vilken religionspsykologien anses naturligt kunna förenas, under det att religionsfilosofien, som tidigare räknades till detta ämne, borde frånskiljas. På grund härav benämnes numera detta ämne *religionshistoria med religionspsykologi*, under det att religionsfilosofien förts samman med teologisk etik. Denna senare gränsreglering torde vara att anse som en vinning, emedan religionsfilosofien faktiskt kommit att sitta rätt trångt i ett ämne, som blivit alltmer religionshistoriskt orienterat. Förändringen medför emellertid i övrigt en icke obetydlig förskjutning i den teologiska studieordningen, i det att de kunskapsområden, som tidigare stått i förgrunden i detta ämne, efter hand trängts åt sidan. I universitetsberedningens betänkande (s. 53 f.) heter det, att encyklopedien, varmed måste avses läran om det teologiska studiet som en helhet, fortfarande synes »lämpligen kunna tillhöra professurens ämnesområde, ehuru den icke behöver ingå i själva benämningen». Detta torde lätt bli en from önskan, särskilt som religionshistoriens utveckling till ett ganska bestämt avgränsat forskningsområde icke kan antas komma att disponera kommande innehavare av denna professur till särskilt intresse för en uppgift, som snarast kräver en omfattande allmänteologisk beläsenhet. Det kan ifrågasättas, om den med hänsyn till vetenskapens senare utveckling lämpligen kan tilldelas någon särskild professurs läroområde. Men samtidigt gör just utvecklingen i de olika vetenskapsgrenarna i specialiserad riktning det än mer angeläget, att kravet på samsyn och överblick icke ges till spillo. Det faller snarast utanför den föreliggande uppgiften att undersöka, hur detta intresse bör tillvaratagas med hänsyn till den vetenskapliga forskningsuppgiften; snarast skymtar här tanken på den teologiska lärdomshistoriens erkännande som en

legitim och angelägen forskningsuppgift inom den teologiska fakultetens läroområde. Vad den elementära undervisningen angår, som vi här närmast måste ha i sikte, är den begränsning, som inträtt i den första professurens läroområde, ägnad att understryka behovet av en sådan allmän orientering över det teologiska studiet, som redan påyrkats, och som ansetts böra meddelas genom en kortare föreläsningskurs redan på det första stadiet (helst före avläggandet av teologisk-filosofisk examen). Denna kurs skulle sålunda komma att bli en ersättning för encyklopediens försvinnande från den professurs läroområde, där den tidigare hört hemma. Ännu ha inga fullt genomarbetade kursplaner framlagts för det genom namnförändringen begränsade ämnet: Uppsala teologiska fakultet har endast beslutat, att ur kursplanen skola utgå de delar, som avse encyklopedi och religionsfilosofi, samt att fordringarna i encyklopedi skola överföras till ämnet dogmatik med symbolik, och fordringarna i religionsfilosofi till ämnet teologisk etik med religionsfilosofi. Det torde väl kunna antas, att överförandet av dessa discipliner till andra professurers läroområden efter hand måste medföra en grundligare genomarbetning av studieplanen, icke minst i fråga om religionsfilosofien, som nu snarast fått en mera framskjuten ställning, då den för första gången kommit att direkt nämnas som en del av en professurs ämnesområde. I realiteten torde den nu skedda förändringen med avseende på det första av fakultetens ämnen snarast innebära en registrering av den redan skedda förskjutning, som med tillbakaträngandet av andra områden alltmera bestämt lagt tonvikten på religionshistorien, ehuru numera också religionspsykologien kommit att starkare framhävas än tidigare. Utan tvivel har det sålunda bestämda ämnet ett betydande värde för den blivande prästens allmänbildning. Men det är dock av särskild vikt, att också det religionshistoriska studiet blir eller förblir så ordnat, att den organiska kontakten med det centrala teologiska studiet upprätthålles. I nu gällande kursplan för Lunds teologiska fakultet framhålles det också, att religionshistorien är den viktigaste grenen av »prenotionerna», »särskilt i den mån den avser att giva en inblick i de religioner, som den israelitisk-judiska religionen och kristendomen kommit i kontakt med och blivit influerad av». Det är dock tydligt, att religionshistorien just som teologiskt ämne hotas av vissa faror. En sådan ligger i den starka specialisering, som kommit att prägla den vetenskapliga forskningens senare utveckling och som gjort det svårare än förr att låta de stora sammanhangen inom religionens värld komma till sin rätt inom en starkt begränsad lärokurs. En annan risk är ämnets gränsställning mellan två fakulteter, den teologiska och den filosofiska. Denna ställning har föranlett universitetsberedningen att föreslå, att professorn i religionshistoria och religionspsykologi skulle få sin uppgift vidgad till att omfatta även undervisningen i den humanistiska sektionen, men att denna sektion också borde erhålla särskilt inflytande vid tjänstens tillsättande; det har nu också föreskrivits, att den teologiska fakulteten och den humanistiska sek-

tionen skola samverka vid tillsättningen av denna professur. Att en sådan dubbelställning kan komma att medföra vissa svårigheter, synes uppenbart. Här må det vara nog att understryka, att religionshistorien som läro- och examensfack inom den teologiska fakulteten måste erhålla en i någon mån annan prägel än som ämne inom den humanistiska sektionen; dess karaktär av inledande orientering till det teologiska studiet bör icke utsuddas.

Att religionspsykologien mer än hittills kommer till sin rätt, är utan tvivel värdefullt. Det bör emellertid understrykas, att prästens behov av psykologisk skolning härigenom svårligen blir fyllt. Ämnets förbindelse med religionshistorien inom denna professurs läroområde ger däråt en allmän inriktning på den religiösa fenomenologien inom all religion, med allt vad den rymmer av sällsamma och vildvuxna former. Någon kunskap härom är väl av betydelse för prästen, som emellertid på ett helt annat sätt har bruk för en psykologi, grundad på verklig kunskap om människans normala själsliv, i viss mån även dess psykopatiska och nervösa rubbningar, men framför allt en psykologi, som tar hänsyn till erfarenheter från det kristna troslivets område och ger den behövliga bakgrunden för själavården. En psykologisk skolning av denna art är det, som den blivande prästen bäst behöver. Men detta behov lär icke fyllas genom ett bihang till religionshistorien. Önskvärt vore, att lärokursen i teoretisk filosofi, för dem som komma att medtaga detta ämne i teologisk-filosofisk examen — och deras antal torde väsentligen komma att bero på om kursen kan så läggas, att den blir till verkligt gagn för den blivande prästen, — komme att ge större utrymme just åt en sådan själskunskap, som behövs som bakgrund för själavården. Önskvärt vore också, att skälig hänsyn till detta behov toges vid bestämmandet av lärokursen i ämnet religionshistoria med religionspsykologi. Men den egentliga religionspsykologien torde dock höra hemma på ett senare stadium av det teologiska studiet — i den mån som det blir möjligt att överhuvud bereda tillfredsställande utrymme för densamma.

I ämnet *gamla testamentets exegetik* (»vetus») intar nu textstudiet på grundspråket en viktig plats — i regel läses Första Mosebok samt vissa profettexter, enligt nu gällande studiehandböcker 20 kapitel i Uppsala och 20 sidor i Lund, samt några psalmer på hebreiska med kommentar. Därjämte läsas arbeten i gamla testamentets litteratur och religionshistoria samt rörande Israels historia och gammaltestamentlig arkeologi. Ämnet är utan tvivel av stor betydelse för den teologiska bildningen. Det förmedlar åtminstone någon direkt kontakt med den österländska världen, som är den kristna kyrkans vagga, och det ger en omistlig bakgrund för studiet av det nya testamentet. Om hebreiska språket skulle upphöra att vara obligatoriskt i teologisk-filosofisk examen, skulle givetvis förutsättningarna för ämnets studium väsentligen förändras. Det har framhållits, att det skulle bli en väsentlig svårighet för undervisningen, om läraren icke hos sina åhörare kunde räkna med någon som

helst kunskap i gamla testamentets språk. De vetenskapliga kommentarerna förutsätta en sådan kunskap. En följd av den här förordade förändringen med avseende på den förberedande examen skulle sålunda bliva ett visst försvagande av det gammaltestamentliga studiet. Det kan dock måhända ifrågasättas, om icke den strävan till vetenskapligt inträngande, vartill den nuvarande kursplanen och undervisningen syftat, i viss mån blivit illusorisk med avseende på studenter, som icke haft förutsättningar eller tid till djupare studier. Med den ofantliga rikedom på stoff, som gamla testamentet rymmer, borde det icke vara svårt att ordna en intressant och värdefull kurs för de studenter, som icke haft tillräckliga kunskaper i hebreiska för att i större omfattning gå till grundtexten. Det skulle i stället bli tillfälle till ett mer omfattande studium av den översatta urkunden. Kanske skulle det visa sig, att man här skulle kunna vinna något för den allmänna förtrogenhet med bibelns innehåll, där nu så mycket brister. Den nuvarande ordningen *kan* medföra, att en oproportionellt stor del av den disponibla tiden ägnas åt den mycket ringa del av urkunden, som nu studeras på hebreiska. De påtalade svårigheterna för undervisningen skulle också minskas om, som förut framkastats, inom ramen för undervisningen i gamla testamentets exegetik ordnades en snabbkurs i hebreiska, omfattande t. ex. alfabetet och innanläsning, formlärans huvudsakliga paradigm samt genomgång av några få sidor text, närmast skapelseberättelserna i Genesis. En sådan skulle kunna ordnas med ett ganska ringa antal timmar. Den skulle kunna ges av en stipendierad docent, där sådan finnes att tillgå, av professorn i ämnet eller av en särskilt förordnad lärare, i vilket fall den väl måste beläggas med någon avgift. Den språkintresserade kunde genom en sådan kurs få möjligheter till självstudier, den som saknar särskild läggning för sådana studier torde i längden få nästan lika stor behållning av en sådan kurs som av de nuvarande språkstudierna i teologisk-filosofisk examen. Man kan därvid icke bortse från känslobetoningen: de nuvarande hebreiska språkstudierna, drivna utan organiskt sammanhang med själva inträngandet i bibelns tankevärld, bli för många en icke utan knot påtagen börda.

Det lär emellertid bli nödvändigt att ordna två alternativa kurser i gamla testamentets exegetik, av vilka den ena skulle bli ganska lik den nuvarande, den andra åter vara avsedd för dem, som icke haft hebreiska, mer orienterad på ett bredare studium av det svenska gamla testamentet samt på inträngande i de religionshistoriska och bibelteologiska sammanhangen. Huruvida betyget *med beröm godkänd* skulle kunna vinnas på båda dessa linjer, är en fråga, som kan behöva närmare övervägas; det skulle vara önskvärt, att så kunde ske, särskilt om teologie kandidatexamen fortfarande skall ge kompetens till lärartjänster i kristendom. Om formella krav på examensbetyg i hebreiska böra ställas som villkor för avläggande av teologie licentiatexamen, behöver icke här diskuteras; att däremot kravet på textstudier på grundspråk-

ket omöjligen kan släppas för licentiatstudier i gamla testamentet, är givet. Överhuvud borde det frivilliga studiet av hebreiska uppmuntras på de vägar, som kunna erbjuda sig. Det skall härvid säkerligen visa sig äga stor förmåga att fängsla den studiebegåvade, för vilken det kan bli en verklig tillgång.

Nya testamentets exegetik är redan nu det mest centrala ämnet, liksom det räknas som det svåraste i teologie kandidatexamen. I kursfordringarna ingå här först och främst förtrogenhet med hela nya testamentet på grundspråket jämte översikt över dess innehåll, vidare läsning av kommentarer till några, i regel fyra av de större skrifterna, samt nytestamentlig inledningsvetenskap, »isagogik» — »innefattande den urkristna litteraturens historia, tids- och religionshistoria, urkristendomens historia, den nytestamentliga textens och kanons historia», enligt formuleringen i Lundafakultetens studiehandbok —, slutligen någon kännedom om de gammaltestamentliga apokryferna och pseudepigraferna. I Lund tillkommer också en kurs i nytestamentlig teologi, en disciplin som kursplanen i Uppsala blott i förbigående uppmärksammar. Någon väsentlig nedskrivning torde här svårligen kunna komma i fråga. Snarare måste man fråga sig, om behovet av grundlig förtrogenhet med kristendomens grundläggande urkund, som den blivande prästen kommer att ständigt få utlägga både i predikan och undervisning, tillräckligt tillgodoses genom den nuvarande studiekursen i nya testamentets exegetik. Som förhållandena nu gestalta sig, kräver den rent filologiska interpretationen så mycket arbete, att flertalet studenter knappast få tid till det grundliga inträngande i nya testamentets innehåll och tankevärld, som måste anses som oundgängligt för en tillfredsställande prästutbildning. De ofta svaga förkunskaperna i det grekiska språket, trots att grekiskan ingår som obligatoriskt ämne i teologisk-filosofisk examen, göra det till en mycket mödosam uppgift för de flesta att genomarbeta den grekiska texten till hela nya testamentet tillräckligt noggrant för att kunna bestå i en tentamen, som icke sällan innefattar en skriftlig prövning på den rent språkliga förtrogenheten med texten. De flesta komma icke fram till att på ett naturligt och otvunget sätt umgås med det grekiska Novum som teologens dagliga övningsfält och kraftkälla. Det är också påtagligt, att ämnet nya testamentets exegetik icke på ett organiskt sätt förbindes med de övriga teologiska ämnena. Detta gäller särskilt den nytestamentliga teologien, som borde vara bryggan till de systematiska ämnena. Det gäller icke minst förhållandet till de praktiska övningarna, särskilt de homiletiska. Den bibelkunskap, som de exegetiska ämnena avse att bibringa, borde vara den naturliga utgångspunkten och den förblivande grunden för den homiletiska textutläggningen. I stället är det en allmän erfarenhet från de praktiska övningarna, att exegetiken till stor utsträckning blir ett dött kapital, ett studium, som lagts på hyllan i och med tentamens absolverande, under det att man vid det homiletiska arbetet faller tillbaka på varjehanda postillor och enklare praktiska textutläggningar. Detta sammanhänger med den förut påpekade svaghe-

ten i vår teologiska utbildning: de olika ämnena ha alltför mycket behandlats som självständiga i förhållande till varandra, efter mönstret av den humanistiska sektionens ämnen, i stället för att i enlighet med det teologiska studiets egenart fattas som olika sidor av samma levande enhet, i vilken just arbetet med det nya testamentet måste vara den naturliga medelpunkten. Detta medför, att den svenska teologen icke genom sin utbildning erhåller den levande förtrogenhet med bibeln, framför allt med nya testamentet, som han egentligen behöver, särskilt i en tid, då kyrkan står inför uppgiften att söka på nytt uppbygga en verklig kunskap i den heliga skrift i våra kyrkoförsamlingar, och i det svenska bildningslivet hävda bibelns ställning som en av vår västerländska kulturs skapande grundfaktorer. Han får icke heller den rätta vägledningen till ett andäktigt bruk av skriften, icke med förbigående, utan med utnyttjande av den vetenskapliga exegetikens resultat, som han behöver känna för att kunna med gott samvete utlägga de homiletiska texterna till församlingens uppbyggelse. Det synes mig, att vi här röra vid en mycket central och ömtålig punkt i hela vår prästutbildning. Felet ligger däri, att nya testamentet blivit allenast ett läroämne bland många andra, i stället för att erkännas som grundvalen för hela det teologiska studiet. Det måste *också* givetvis vara ett speciellt läroämne, där dess historia, principerna och medlen för dess tolkning m. m. bli föremål för noggrant studium, men det måste därjämte och framför allt vara ett område, till vilket den studerande vänder åter på varje stadium av sin utbildning, och där han vinner en verklig hemkänsla. Det skulle säkert vara värdefullt, om det system med exegetiska studiekretsar, som tillämpas vid teologiska fakulteten i Oslo, kunde vinna efterföljd också i vårt land. Vi få i andra sammanhang tillfälle att något närmare utföra dessa synpunkter. Tydligt är, att de krav, som här uppställas, icke kunna motsvaras endast med de lärarkrafter, som nu stå till buds, och som knappast förslå ens att bestrida undervisningen i det speciella ämnet nya testamentets exegetik, särskilt då docent icke finnes anställd i ämnet, och professorn själv har att bära hela bördan. På denna punkt mer än på någon annan synes en utökning av lärarkrafterna nödvändig, om de teologiska fakulteterna skola kunna motsvara sin uppgift.

Närmast i ordning efter exegetikerna kommer vid en normal studiekurs *kyrkohistoria*, som torde få anses som ett av de mera krävande, måhända närmast efter nya testamentets exegetik. »Det kyrkohistoriska studiet för teologie kandidatexamen avser», heter det i Lundafakultetens studiehandbok, »att ge en grundläggande översikt över kristendomens och den kristna kyrkans allmänna historia och att något utförligare följa grunddragen av denna historias särskilda förlopp och innebörd för Sveriges och Nordens vidkommande. Även om ett djupare inträngande i de kyrkohistoriska problemen icke kan fordras på detta stadium, så bör dock studiet läggas så, att det i någon mån för in i den nutida vetenskapliga behandlingen av dylika

problem och att det överhuvud orienteras utifrån strävan till självständigt omdöme och vetenskaplig anda.» Kyrkohistoriens betydelse för prästens praktiska gärning är måhända icke lika påtaglig som vissa andra av de teologiska ämnenas. För det kunskapsstoff, som här inhämtats, får han endast i mycket ringa utsträckning användning i sin förkunnelse och sin undervisning. Det är dock tydligt, att ämnet har sådant bildningsvärde och därjämte sådan betydelse för det teologiska studiets inre organiska sammanhang, att det icke kan undvaras eller väsentligen inskränkas, utan att den teologiska bildningen hos prästerskapet skulle bli i hög grad lidande. Det är också av särskilt värde för prästens allmänt kulturella orientering, och intet av de teologiska ämnena har så direkta beröringspunkter med den humanistiska sektionens studie- och forskningsarbete. För den blivande läraren framstår ämnet som ett av examens viktigaste med hänsyn till den kanske alltför framskjutna plats, som kyrkohistorien kommit att intaga i läroverkens kristendomskurs. Det är emellertid ofrånkomligt, att ämnet på teologie kandidatexamens schema ej kan få ta alltför lång tid i anspråk, och att stoffets ofantliga omfattning därför ställer såväl läraren som studenten inför alldeles särskilda problem. Dessa ha accentuerats genom frånvaron av lämpliga läroböcker. Denna brist kan nu anses delvis, men icke helt, vara fylld. Det torde gälla om kyrkohistoriens studium, liksom om det historiska studiet överhuvud på dess olika stadier, att en av dess förnämsta faror är att förfalla till encyklopedisk läxläsning utan tillräckligt klar åtskillnad mellan det mer och det mindre väsentliga. Det synes nödvändigt för att på den begränsade tid, som står till förfogande, kunna avvinna det kyrkohistoriska studiet det mesta möjliga, att de översiktliga framställningar, som måste läsas, icke få vara alltför omfattande och detaljrika — typiskt för det slag av läroböcker, som borde undvikas, är ett omfattande, med fakta späckat tyskt kompendium (av K. Heussi), som ännu synes vara i bruk, åtminstone vid den ena av våra fakulteter. Endast om den översiktliga kursen, som ändå måste ställa synnerligen stora krav på de studenter, som icke ha särskilda förutsättningar för inpluggande av ren minneskunskap eller ovanligt goda förkunskaper i politisk historia, energiskt begränsas, kan det bli möjligt att göra studiet rätt fruktbärande. Härför kräves nämligen *dels* koncentration på de perioder i kristenhetens historia, som antingen äro i särskild mening skapande, såsom fornkyrkan och reformationstiden, eller av synnerlig betydelse för förstående av det kyrkliga läge, i vilket den svenske prästen har att utföra sin gärning, — *dels* också möjlighet att åtminstone på någon eller några punkter komma igenom de kompendiemässiga framställningarnas skal till det verkliga källmaterialet; att på någon punkt ha genom självsyn förstått den historiska kunskapens betingade karaktär är för den verkliga historiska bildningen av större betydelse än en myckenhet kompendievisdom. Det är uppenbart, att härigenom mycket stora anspråk ställas på undervisningen,

krav, som denna svårligen kan helt motsvara annat än då den kan använda seminarieformen. Även om det är önskvärt, att denna kommer till vidsträcktare bruk, är det dock icke tänkbart, att varje teologie studerande skall kunna deltaga i seminariearbete i varje ämne. I kyrkohistoria liksom i andra ämnen är det utan tvivel önskvärt, att undervisningen till icke ringa grad får karaktären av elementära kurser, eventuellt i förening med examinatorier. Men här medför ämnets omfattning påtagliga svårigheter: det är icke tänkbart, att varje student skulle hinna att på detta sätt inhämta mer än en del av ämnet. I första hand borde därvid måhända den gamla kyrkans historia uppmärksammas. Denna är utan tvivel den för närvarande mest försummade, samtidigt som den ur allmän teologisk bildningssynpunkt är en av de viktigaste av ämnets delar. Önskvärt vore också, att undervisningen i görligaste mån kunde sporra till fortsatta självstudier. Den obligatoriska akademiska studiekursen kan svårligen göra mer än införa den studerande i detta synnerligen fängslande studieområde, som i särskild grad ägnar sig för studier på egen hand. Det är därvid av synnerligt värde, om den akademiska undervisningen kan ge den blivande prästen anvisning på de medel, som stå honom till buds för att insätta sin egen gärning i dess kyrkohistoriska sammanhang, och jämväl inträngа i den lokala historia, som givit hans eget arbetsfält dess prägel. I samband härmed borde även den svenska uppbyggelselitteraturens historia mer än hittills uppmärksammas. Det gäller här ett område, som visserligen har beröringspunkter med flera av de teologiska ämnena, särskilt dogmatik och praktisk teologi, men just härigenom blir det sällan på tillbörligt sätt uppmärksammat, och likväl har den kunskap, som här avses, en alldeles särskild betydelse för begripandet av det svenska fromhetslivets struktur.

Två mindre teologiska discipliner ha i viss mån kommit att förbindas med kyrkohistorien. Den ena av dem är symboliken, som nu emellertid vid båda fakulteterna är inordnad under dogmatiken. Den andra är missionshistorien eller missionskunskapen. Denna räknas i Uppsala till den praktiska teologiens område vad fordringarna för teologie kandidatexamen beträffar. Det ingår i fordringarna för betyget »godkänd» i detta ämne att bevista en kortare föreläsningskurs i missionshistoria, som nu hålles av innehavaren av den personliga professuren i missionshistoria och ostasiatisk religionshistoria, samt därjämte studera ett par kortare framställningar i missionskunskap. I Lund åter upptas missionshistoria i den kyrkohistoriska kursen, och för högre betyg, men icke nödvändigtvis för betyget »godkänd», kräves en särskild tentamen för läraren i missionshistoria. Denna lärartjänst är icke upptagen på universitetets stat, utan kostnaden för undervisningen bestrides genom medel, som på annan väg ställts till förfogande. Genom insamling har jämväl en fond för inrättande av en professur i missionskunskap åstadkommits. Med hänsyn till betygens riksgiltighet synes det önskvärt, att likformighet på

denna punkt kunde vinnas. Det borde kunna ske genom överenskommelse mellan fakulteterna om nödiga justeringar av kursplanerna. Riktigast synes vara, att den rena missionshistorien finge sin plats inom kyrkohistoriens ram, från vilken den svårligen kan utsöndras, men att den praktiska teologien komme att innefatta en orientering i aktuell missionskunskap, med särskild hänsyn till den svenska missionens nuvarande läge.

De båda systematiska ämnena *dogmatik* och *etik* höra på det närmaste samman och kunna stundom te sig som delar av ett och samma kunskapsområde. De representera dock var för sig så viktiga sidor av den kristna åskådningen, att deras åtskiljande både i undervisning och examination väl kan försvaras. I fakulteternas nuvarande organisation har också differentieringen mellan de båda ämnena kommit att framträda tydligare än förut. Båda professurerna hade tidigare samma benämning, i Uppsala »dogmatik och moralteologi», i Lund »systematisk teologi». Numera skall vid vardera universitetet finnas en professur i dogmatik med symbolik och en annan i etik med religionsfilosofi. De båda systematiska ämnena ha icke minst i vårt land genom framstående lärares insatser fått en ny betydelse och visat sig ha förmåga att i tidigare oanad grad fängsla särskilt de andligen mera vakna studenterna. De ha mer än andra ämnen på senare tid lockat till fortsatta studier. Den förändring, som sålunda inträtt och som motiverar den centrala plats, som dessa ämnen intaga också i den nutida prästutbildningen, torde knappast ha blivit fullt insedd och uppskattad utanför fackteologernas krets. Den allmänna föreställningen torde ännu särskilt med ämnet dogmatik förbinda förlegade föreställningar om en ofruktbar och verklighetsfrämmande skolastik. Även om det icke här kan bli fråga om en ingående utredning av de problemställningar, varmed den nutida dogmatiska vetenskapen sysslar, torde det dock vara behövligt, att med ett par ord beröra dess egen syn på sin uppgift och den anda, i vilken dess arbete utföres. Dogmatiken, sådan den nu bedrives vid våra teologiska fakulteter, vill meddela en historisk kunskap om den kristna idéhistorien och dess uttryck i dogmer och symbola — här inträder numera symboliken som en av dogmatikens hjälpvetenskaper —, och den vill särskilt införa den studerande i det teologiska arvet från Luther och den lutherska kyrkoavdelningens dogmatiska tradition; härvid har den nyare Luther-forskningen givit färg och spänning åt ett kunskapsstoff, som tidigare ofta kunde te sig som en rätt ofruktbar samling av förlegade formler. Det ferment, som Luthers geniala tillägnelse av de djupast kristna motiven infört i den kristna fromhetens och den kristna tankens historia, har genombrutit den lutherska ortodoxiens tvångströja och visat sig kunna frigöra och befrukta det teologiska arbetet också i vår egen tid. På senaste tid har man emellertid blivit på nytt medveten om angelägenheten av att den dogmatiska utbildningen inför den studerande också i det fasta dogmatiska system, som utbildats av den lutherska ortodoxien, och som intill nutiden utgjort normen

och grundvalen för undervisning och förkunnelse i den svenska kyrkan; det skulle därvid vara särskilt önskvärt, att även inom den dogmatiska disciplinen större uppmärksamhet än hittills ägnades åt tankeinnehållet i vår klassiska uppbyggelselitteratur, representerad framför allt av Schartau och Nohrborg, samt jämväl åt det dogmatiska stoffets kateketiska gestaltning. Den dogmatiska undervisningens slutmål är emellertid, enligt Lundafakultetens studiehandbok, att bibringa »kännedom om det nutida teologiska problemläget». Det torde vara uppenbart, att det för den blivande prästen är nödvändigt att från sina studier medföra en klar uppfattning om kristendomens egenart, sådan denna är given i den bibliska uppenbarelsen och sådan den under kyrkans långa historia uttryckts i dogmer och teologiska system, vilka dock aldrig kunnat mer än symboliskt och approximativt fatta och framställa kristendomens levande och förblivande innehåll. Han bör därifrån medföra intrycket såväl av alla formuleringars relativitet som av uppenbarelseinnehållets oföränderliga och absoluta karaktär. Det bör så också bli för honom klart, att dogmatikens förnämsta uppgift, som gör den omistlig för den kristne förkunnaren, är av dynamisk karaktär: den avser att i tidens städse skiftande uttrycksformer fatta och bringa till uttryck en över alla växlingar upphöjd sanning. Icke minst i nutidens kamp mellan ideologier och förvirrande dimbildning på det andliga livets område, synes det viktigare än någonsin, att kyrkans tjänare skolas till att med hela den intellektuella energi, varav de kunna vara mäktiga, gripa om kristendomens egenartade tankeinnehåll och sträva att försvara det mot alla utsuddande omtolkningar.

Etiken som teologisk vetenskap har som sitt föremål det kristna livets gestaltning. Medan den tidigare var ganska kasuistiskt inställd och avsåg att ge konkret vägledning i skilda praktiska spörsmål, har på senare tid de grundläggande principerna kommit att träda i förgrunden också i det mera elementära studiet. Det energiska strävande, som utmärkt icke minst den svenska teologiens arbete, att klargöra de centrala motiv, ur vilka all kristen sedlighet härflyter, för så vitt som den överhuvud skall kunna erkännas som kristen, har förvisso åt det etiska studiet skänkt en ny enhetlighet och ett större vetenskapligt djup. Det har också fastare knutit bandet mellan etik och dogmatik. Men samtidigt har den teologiska etiken hos oss kommit att kanske ännu mer än dogmatiken syssla med det kristna tänkandets grundläggande problem, och därvid ofta beträtt gränsområdet mellan teologi och filosofi. Denna tendens kan väntas komma att bli ytterligare accentuerad, då nu också religionsfilosofien kommit att som ett biämne läggas till etiken. Alltjämt ingår dock i det etiska studiet på dess olika stadier också framställningar av mer speciella och praktiskt orienterade problem. Ett jämförande studium av de båda teologiska fakulteternas studiehandböcker visar, att denna sida något starkare framträder i Uppsala än i Lund, där det principiella intresset dominerar. I båda fallen är det framför allt socialetiken,

som uppmärksammas. Man kan icke undgå att här iakttaga en viss motsättning mellan det vetenskapliga intresse, som kommit att starkt behärska studiekursen också för betyget »godkänd», och den praktiska prästutbildningens intresse. Den principiella orienteringens betydelse också för den praktiskt verksamme församlingsprästen skall för ingen del underkännas. Det kan icke bli fråga om att reducera den teologiska etiken till en kasuistisk katekes. Ej heller kan det bli möjligt att i socialetikens ram inpressa den vidare orientering i nutida samhällsliv, som är påtagligt behövlig. Men likväl måste man ifrågasätta, om icke en omgruppering kunde företagas i etikens kursplan, varigenom ökat utrymme kunde vinnas för ett principiellt belysande av de praktiska problemen på den kristna sedlighetens område. Utan tvivel har mången präst vid början av sin gärning just på denna punkt känt sig illa rustad. Skall den enskilda själavården kunna uppleva den förnyelse, som är önskvärd, framträder också starkt behovet av klarare riktlinjer för bedömandet av individualetiska frågor. Och även om de insikter, som här krävas, aldrig på tillfredsställande sätt inhämtas inom den akademiska undervisningens ram, lär den teologiska etiken på denna punkt icke kunna komma ifrån sitt ansvar.

I detta sammanhang torde det vara på sin plats att till prövning upptaga det förslag om sammanslagning av professurerna i dogmatik och etik till en enda, som framställts av professor B. Karlgren i »Promemoria angående besparingsåtgärder vid de svenska statsuniversiteten», vilken promemoria jämte därpå byggande P. M. av besparingsberedningen av den 26 september 1941 överlämnats till författaren av denna utredning för yttrande. Två professurer skulle därigenom kunna indragas, varigenom en årlig kostnadsbesparing av minst omkring 25 000 kronor skulle göras. Besparingsutredningen refererar i korthet de skäl mot en sådan sammanslagning, som framhållits från universitetens sida. Det har därvid understrukits,

»att ehuru dogmatiken och etiken hade nära samband, de dock numera hade kommit att intaga en alltmera självständig ställning gentemot varandra. Den tidigare avgränsningen av professurerna till att omfatta, den ena dogmatiken och den andra den teologiska etiken hade genom en författningsändring av 1938 ändrats därhän, att den dogmatiska professuren skulle ytterligare svara för encyklopedien och symboliken. Med etiken hade förbundits ämnet religionsfilosofi. En sammanslagning av dogmatik- och etikprofessurerna — vilket skulle innebära en starkt ökad arbetsbörda för professorn — borde förknippas med en återflyttning av vissa delar av de nuvarande ämnesområdena till andra professurer. Encyklopedien och religionsfilosofien hade tillförts den systematiska teologien på grund av det organiska samband, som förenade de olika delarna, och ej endast för att uppnå en lämplig avvägning av olika professorers arbetsbörda, varför en dylik återflyttning icke vore ändamålsenlig.

Vederbörande ämnesrepresentanter i Uppsala ha särskilt framhållit, att etikundervisningen numera berörde helt andra områden än tidigare. Den vore sålunda icke endast historiskt inriktad utan avsåge att bibringa de blivande prästerna praktiskt syftande människo- och samhällskunskap, d. v. s. att giva dem förutsättningar för deras praktiska prästerliga verksamhet. Den innefattade så-

lunda även sociologi, socialetik, psykologi, ekonomi m. m. och förutsatte hos läraren grundliga kunskaper i bland annat psykologi. Det vore därför vanskligt att förutsätta att en person skulle kunna behärska både dogmatikens och etikens ämnesområden.»

Såsom av dessa uttalanden framgår, ha de båda professurerna genom den senast företagna omregleringen fått sina områden tydligare differentierade än tidigare. Detta synes icke i professor Karlgrens utredning tillräckligt ha beaktats, då de här omtalas endast som professurer i systematisk teologi med dogmatik, respektive etik som specialområden. Även om det teoretiskt vore tänkbart, att exempelvis religionsfilosofien återfördes till professuren i religionshistoria med religionspsykologi (tidigare benämnd teologisk encyklopedi med teologiska prenotioner), skulle denna därigenom åter få ett alltför omfattande och heterogent område, som ytterst sällan torde kunna på tillfredsställande sätt behärskas av en man. Religionshistorien måste komma att så bestämt stå i förgrunden både vid speciminering och undervisning, att religionsfilosofien, som kräver väsentligen andra förutsättningar, skulle bliva styvmoderligt behandlad. Den vinst, som på denna punkt gjorts genom den senaste omgrupperingen, skulle gå förlorad. Liknande synpunkter skulle kunna anföras i fråga om den nu till dogmatiken överförda disciplinen symbolik, som tidigare haft en egen lärartjänst. Det är tydligt, att denna disciplin icke kan komma till sin rätt som ett biämne till kyrkohistorien, som snarast i sig själv är ett alltför omfattande ämne, och vars uppdelning på två professurer icke utan skäl ifrågasatts. Det bör också i anslutning till de från Uppsala anförda synpunkterna framhållas, att det ur prästutbildningens synpunkt är synnerligen önskvärt, att de sociologiska och socialetiska problemen mer än hittills bleve uppmärksammade både i forskningen och undervisningen. En förminskning av det obetydliga utrymme, som nu är tillmätt dessa områden i den teologiska studieordningen, måste betecknas som i hög grad otidsenligt. Det har icke utan skäl anmärkts mot de svenska universiteten, att dessa i alltför hög grad försummat de sociologiska frågorna.

Den blomstringstid, som just den systematiska teologien upplevat i vårt land under de senaste årtiondena, har till icke ringa grad varit betingad därav, att den haft två representanter vid vardera fakulteten. Det vetenskapliga forskningsarbete, som utförts av dessas innehavare, har varit i hög grad stimulerande både för det teologiska studiet och den kyrkliga gärningen. Det har framför allt varit deras uppgift att representera det teologiska tänkandet och att utföra den andliga vakttjänst, som är särskilt av nöden i en tid, då idéer och ideologier brottas och sammandrabba. Då dessa professurers behövlighet diskuteras, måste därför forskningsuppgiften beaktas likaväl som undervisningens behov. En mer djupgående granskning torde här giva vid handen, att dogmatiken och etiken, om än de grundläggande teologiska utgångspunkterna i stort äro gemensamma, just i fråga om forskningsuppgiften

gå isär och måste ta så olika livsområden i sikte, att deras fördelning på två professurer måste anses väl motiverad. Det är både för det teologiska arbetet och den kyrkliga gärningen av nöden, att det blir klargjort såväl vad kristendom är, som vad ett kristet handlande innebär.

Om nöden skulle göra det ofrånkomligen nödvändigt, kunde väl vida mera drastiska nedskärningar av den akademiska organisationen än den här ifrågasatta kunna genomföras. Men en sådan nedskärning borde då gå likformigt fram över samtliga fakulteter. Här må det vara nog att understryka, att en sammanslagning av de båda professurerna i systematisk teologi skulle innebära en så påtaglig försämring både av den prästerliga utbildningen och av det teologiska forskningsarbetets villkor, att en sådan icke bör ifrågakomma, för så vitt icke ett påtagligt statsfinansiellt nödläge skulle nödvändiggöra en vida mera omfattande inskränkning av universitetens organisation, än vad utredningen i övrigt ifrågasätter.

Den praktiska teologien torde vara det av utomstående minst kända, att icke säga mest misskända av de teologiska ämnena. En gängse uppfattning synes vara, att den praktiska teologien egentligen icke har sin plats bland de teoretiska disciplinerna, utan borde avskiljas från teologie kandidatexamen och sammanföras med den rent praktiska utbildningen. Ett ganska typiskt uttryck för en sådan uppfattning ges i universitetsberedningens betänkande (sid. 58 f.), där visserligen ämnets omfattning ganska riktigt angives, men där det sedan heter:

»Det kan ifrågasättas, huruvida en dylik uppdelning av kunskapstillägnandet» — på ämnet praktisk teologi och de praktiska övningarna — »är lämplig, och om det icke vore väl så rationellt att överföra hela undervisningen i ämnet praktisk teologi från teologie kandidatexamen — där detta ämne för närvarande är att betrakta som ett biämne — till den praktiska övningskursen och låta den teoretiska delen av undervisningen avslutas med ett 'slutförhör'. Efter en dylik överflyttning av den praktiska teologien borde professorn i ämnet kunna bliva en verklig ledare av den praktiska övningskursen.»

Härtill är till en början att anmärka, att den här ifrågasatta förändringen skulle innebära en återgång till en äldre ordning, som befunnits mindre lämplig och därför övergivits. En överflyttning som den här föreslagna skulle givetvis endast kunna tänkas, om den praktiska kursen utvidgades till att omfatta minst två terminer. Men framför allt måste det med eftertryck framhållas, att universitetsberedningen synes ha väsentligen underskattat den praktiska teologiens betydelse som ett teoretiskt och vetenskapligt studie- och forskningsområde. Det är för hela vår kyrkliga kultur av största betydelse, att så viktiga områden som gudstjänstens historia och gestaltning, predikan, den kyrkliga undervisningen, själavården, kyrkolag och kyrkoförfattning verkligen bli självständiga föremål för vetenskapliga studier och icke degraderas till mer eller mindre försummade bihang till andra teologiska ämnen. Det är också tydligt, att det för den prästerliga bildningen är av

största vikt, att kravet på exakt kunskap inom dessa områden icke eftersättes; detta krav kan icke effektivt upprätthållas, om icke ämnet förblir ett teoretiskt examensämne. Det bör också erinras, att ämnet genom den senare vetenskapliga utvecklingen vunnit i enhetlighet och sammanhang såtillvida, som kyrkokunskapen, vetenskapen om det nutida kyrkolivets faktiska verklighet, både i vårt land och i andra, kommit att framstå icke blott som en av ämnets väsentliga delar, utan som själva den stam, varur dess övriga, mera specialiserade grenar organiskt framväxa. Tydligt är, att ämnet står i nära förbindelse med andra, att icke säga med alla andra teologiska ämnen, och att jämväl ett växelförhållande måste råda mellan det teoretiska ämnet praktisk teologi och den rent praktiska utbildningen för prästkallet. Men härigenom sker intet intrång i ämnets teoretiska och vetenskapliga halt, snarare kommer det härigenom att intaga en så central ställning i hela det teologiska studiet, att angelägenheten av dess grundliga och kritiska genomarbetning, liksom av studiets intellektuella halt, blir än mer uppenbar.

I detta sammanhang är det också nödvändigt att erinra om den praktiska teologiens betydelse även för utbildningen av lärare i kristendom. I det förslag till en teologie magisterexamen, som framlägges i 1936 års lärarutbildningssakkunnigas betänkande, upptas också en beskuren kurs i praktisk teologi (sid. 102).

»Inom den praktiska teologien torde homiletik och kyrkorätt kunna utgå och ämnet i stället inriktas på kyrkokunskap. Kateketikkursen synes kunna uteslutas ur den teoretiska lärarutbildningen och i stället, eventuellt ombildad med särskild tanke på lärarbanan och möjligen inneslutande speciella homiletiska övningar med hänsyn till skolans morgonböner m. m., inordnas i den metodik, som bör meddelas i den praktiska lärarutbildningen.»

Det skulle vara frestande att ingå på en mera detaljerad kritik av denna knappast fullt genomtänkta framställning. Tydligt är emellertid, och har av lärarutbildningssakkunniga här också indirekt erkänts, att den praktiska teologien inrymmer kunskapsområden, som just för kristendomsläraren är av stor betydelse (t. ex. gudstjänstens och psalmens historia, kyrkokunskap m. m.). Då det som förut här framhållits icke torde vara ändamålsenligt att genomföra en sådan differentiering av den teoretiskt-teologiska utbildningen, som de sakkunniga föreslå, blir det tydligt, att ämnet praktisk teologi också av hänsyn till lärarutbildningen icke kan utskiljas ur den teologie kandidatexamen, som också i framtiden torde komma att medföra lärarkompetens. Det synes egendomligt, att de sakkunniga till uteslutning föreslå just katekетik, då den mycket begränsade orientering, som här ges i det kyrkliga, speciellt kateketiska stoffets historia och gestaltning, för kristendomsläraren har ett särskilt värde. Överhuvud äro de delar av kursen, som här föreslås till uteslutning, av så pass ringa omfattning, att ingen avsevärd tidsbesparing därigenom skulle vinnas.

Det är emellertid ingalunda uteslutet, att en viss gränsreglering skulle kunna företagas, som tillika skulle kunna låta *examensämnets* teoretiska karaktär klarare framträda. För att undersöka denna möjlighet måste jag något granska ämnets olika delar. En sådan genomgång kan väl också motiveras av dess särskilda ställning och betydelse för den egentliga prästutbildningen. Kursen i kyrkokunskap för betyget godkänd — som här genomgående avses — är ämnad att införa i den svenska kyrkans historiskt och rättsligt bestämda ordning. Den hör utan fråga helt till det teoretiska ämnet och utgör på visst sätt dettas ryggrad. Detsamma kan sägas om liturgiken, som omfattar den nuvarande svenska gudstjänstordningen i historisk belysning, och i samband härmed en framställning av den kristna gudstjänstens historia överhuvud, och som ett specialområde hymnens utveckling, med särskild hänsyn till den svenska kyrkans psalmbok. Också här gäller det ett rent teoretiskt stoff av stor betydelse för den teologiska och kyrkliga bildningen och oumbärligt för läraren lika mycket som för prästen. Homiletiken omfattar dels predikans historia, som är en rent teoretisk disciplin, nyttig också för kristendomsläraren att i någon mån känna, men svårtillgänglig genom bristen på lämpliga handböcker, dels den principiella homiletiken, som vill ge vägledning i predikans konst. Denna senare del kunde tänkas överflyttad till de praktiska övningarna. Den lämpar sig ej särskilt väl för vanliga tentamensförhör, och den vinner i intresse, om den studeras i samband med praktiska predikoförsök. Å andra sidan torde den nuvarande ordningen ej medföra några större olägenheter, och under förutsättning att en lämplig lärobok står till buds, vilket för närvarande knappast är fallet, skadar det ej, att predikan blir föremål också för mer teoretiskt betonat studium. Det är egentligen den enda punkt i hela vårt universitetsväsen, där talandets konst blir föremål för direkt uppmärksamhet. Också kateketiken har en teoretisk-historisk och en praktisk sida, av vilka den förra icke bör utskiljas från den egentliga studiekursen, där den intar en mycket blygsam plats. Däremot skulle den praktiska delen av kateketiken kunna överföras till övningskursen, om tid där kan beredas för densamma. Själavården är en av den praktiska teologiens svåraste materier, både ur teoretisk och praktisk synpunkt. Det är förvisso nyttigt, att den blivande prästen ställes inför dess problem på en icke alltför sen tidpunkt i utbildningen. De framställningar, som nu vanligen brukas, syssla väsentligen med själavårdens teologiska och psykologiska förutsättningar och försvara sin plats i den teoretiska studiekursen. De äro ingalunda onyttiga för kristendomsläraren men skulle behöva underbyggas med en grundligare psykologisk orientering. Om rum kan beredas för en dylik i den teologiska studiekursen, kunde väl skäl finnas för en viss omläggning av själavårdslärans behandling inom ramen för teologie kandidatexamen, men knappast för dess avlägsnande från denna; det gäller här ett mycket

viktigt område, som är och kanske även kommer att bliva alltför styvmoderligt behandlat.

I Uppsalafakultetens studiehandbok upptagas under godkändkursen också missionskunskap, ekumenik och kyrkorätt, vilka rubriker icke ha någon direkt motsvarighet i den lundensiska kursplanen. Om missionskunskapen har det tidigare varit tal. Ekumenik och kyrkorätt inrymmas i Lund i kyrkokunskapen. Trots den mycket anspråkslösa plats, som sålunda i godkändkursen anvisats kyrkorätten, torde det vara anledning att något dröja vid denna disciplin. Det bör understrykas, att den direkta undervisningen i praktisk kyrkolagfarenhet, som meddelas vid de teologiska fakulteterna, har sin plats i de praktiska övningarna. I den teoretiska kursen förekommer kyrkorätten, vad det elementära stadiet angår, egentligen endast som en historiskt, men också teologiskt orienterad kyrklig författningskunskap, vars betydelse såväl för prästens som för lärarens kyrkliga allmänbildning svårligen torde kunna bestridas. Då det i lärarutbildningssakkunnigas betänkande heter, att kyrkorätten liksom homiletiken kunna utgå och ämnet i stället orienteras på kyrkokunskap, så kan härtill anmärkas, att en sådan gränsreglering, vad kyrkorätten angår, redan genomförts. Det är först på det högre stadiet, som kyrkorätten som teologisk disciplin framträder i sin fulla egenart. I detta sammanhang måste en bestämd gensaga inläggas mot ett yttrande i universitetsberedningens betänkande (sid. 60):

»Kyrkorätten är föremål för behandling även inom juridiska fakulteten, där ämnet omhänderhaves av den professor, som svarar för förvaltningsrätten. Ett vetenskapligt studium av kyrkorätten förutsätter juridisk utbildning och kan med största utsikterna till framgång bedrivas inom den juridiska fakulteten.»

Detta påstående jävas av erfarenheten, som visar, att den uppmärksamhet, som inom de juridiska fakulteterna ägnas kyrkorätten, är synnerligen ringa, och det röjer en bristande förståelse för kyrkorättens egenart, som hos dess utövare kräver i främsta rummet ett klart grepp om de andliga faktorer, som uppbygga kyrkan och djupast bestämma dess liv.

I detta sammanhang torde slutligen böra till granskning upptagas de förslag, som med avseende på den praktiska teologien framställas av professor B. Karlgren i hans »Promemoria» samt i besparingsberedningens på denna byggande framställning. Efter att ha redogjort för de tjänster och anslag, som för närvarande finnas tillgängliga för den praktiska teologien i dess helhet, med upptagande jämväl av övningskursen, ingår författaren på olika möjligheter till inskränkning till diskussion. Han avvisar därvid tanken att slopa professuren i praktisk teologi och överföra ämnet från teologie kandidatexamen helt till övningskursen, och finner i de teoretiska forsknings- och undervisningsuppgifter, som tillkomma denna professur, tillräckliga skäl för dess bevarande. Då han emellertid synes ha bestämt sig för att på detta område komma fram till något indragningsförslag, gör han gällande, att den

praktiska professurens undervisning är av den art, att »det ej är befogat att här uppehålla begränsningen till fyra timmar i veckan». Med hänvisning också till den omständigheten, att dessa professurer intill nyligen varit förbundna med prebendepastorat, kommer han till den slutsatsen, att en ökning av deras undervisningsskyldighet kan vara motiverad, och ifrågasätter,

»om icke professorerna i praktisk teologi, i ny instruktion, som kunde utfärdas i samband med de förestående utnämningarna, borde åläggas en undervisningsskyldighet av t. ex. 10 timmar i veckan».

Man skulle då, menar han, kunna stryka direktorsbefattningen i Uppsala samt den mot denna svarande biträdande lärarsysslan i Lund och sålunda vinna en besparing på 8 000 kronor. Sedan detta skrevs, ha båda professurerna tillsatts, utan att någon sådan ny instruktion, som här ifrågasatts, blivit utfärdad. Besparingsberedningen refererar de skäl, som av de båda universiteten anförts mot den föreslagna indragningen. Från Uppsala universitet hävdas, att det här gäller två olikartade uppgifter, som icke kunna fyllas av samme man. Från Lund anföres,

»att med tanke på den förpliktelse som universiteten åtagit sig gentemot den svenska kyrkan att sörja även för den praktiska prästutbildningen det synes omöjligt att väsentligen minska på denna undervisning, så mycket mer som det ofta klagades över att denna utbildning icke vore tillfyllest».

I sitt eget yttrande utgår besparingsberedningen »från att professor Karlgrens nu ifrågavarande förslag underkastas vidare granskning och att den besparingsåtgärd på området, som finnes möjlig, även genomföres. Bland annat torde därvid kunna tagas under övervägande en viss reglering nedåt av arvodena åt lärarna vid institutet, respektive avdelningen. Beredningen vill därjämte erinra om, att frågan angående den prästerliga utbildningen för närvarande är föremål för utredning genom särskild sakkunnig. Det torde kunna ifrågasättas, att denne sakkunnige vid sin utredning beaktar även de ekonomiska synpunkter, som föranlett förslaget i nuvarande avseende.» Vad angår denna besparingsberedningens »förväntan», må här endast anföras, att kostnadsfrågorna komma att upptas till prövning i annat sammanhang i denna utredning, men att, då med utredningsuppdraget snarast synes avses att finna vägar för en förbättring av den nuvarande prästutbildningen, det knappast torde kunna med skäl väntas, att en sådan skall kunna förenas med en kostnadsminskning.

Professor Karlgrens förslag att förena professuren i praktisk teologi med läraruppdraget vid övningskursen är ägnat att förvåna den som något närmare sysslat med hithörande frågor. Det är knappast konsekvent att, sedan man som utredningsmannen med erkännansvärd tydlighet gjort, betonat behovet av en verklig professur i praktisk teologi, ifrågasätta, att innehavaren av denna skulle kunna utan större svårigheter överta direktorns (respektive den biträdande lärarens) undervisning. Det är dock tydligt, att en professur

måste tillsättas med hänsyn till vetenskapliga meriter, under det att direktorns viktigaste kvalifikationer måste vara praktisk-prästerlig erfarenhet. Det är mycket tänkbart, att en vetenskapligt synnerligen väl meriterad professor saknar kompetens för den undervisning, som åligger direktorn. Professor Karlgren utgår också ifrån, att professorns undervisningsskyldighet skulle vara så mycket mindre betungande än andra professorers, att en väsentlig utökning av densamma icke skulle medföra några svårigheter. Detta måste betecknas som ett mycket obefogat antagande. Författaren av denna utredning torde här kunna göra anspråk på någon erfarenhet, då han dels under nio år innehaft en professur i praktisk teologi, dels tidigare varit verksam som professor i kyrkohistoria vid Åbo akademi. Vanligen torde professorn i praktisk teologi hålla två vetenskapliga föreläsningar i veckan. På dessa måste ställas samma anspråk som på sådana föreläsningar i andra ämnen. Detsamma gäller om seminarieundervisningen, som lämpligen tar i anspråk en veckotimme (för ett sammanträde varannan vecka). En timme torde lämpligen böra anslås till undervisning inom det praktiska övningsinstitutet, antingen som föreläsning, eller helst utbytt mot en dubbeltimmes övningar; det senare synes vara att föredraga, emedan det sätter professorn i personlig kontakt med kursens deltagare. En sådan dubbeltimme kan knappast anses mindre krävande än en föreläsningstimme, då varje övning måste noggrant förberedas, varvid också inlämnade scripta och utkast vanligen förekomma till granskning. En föreläsningstimme vid de praktiska övningarna torde däremot icke kunna anses motsvara en vanlig vetenskaplig föreläsning, då det här snarast blir fråga om mer kompendieartad undervisning. Då man tar hänsyn även därtill, att professorn i praktisk teologi i regel har att göra med tre olika auditorier — vid föreläsningarna, vid seminarieövningarna och vid de praktiska övningarna —, som dock vart och ett kräva ett visst mått av personlig uppmärksamhet och handledning, kan man icke med skäl anse hans undervisning mindre betungande än den som åligger andra professorer. En så väsentlig ökning, som här ifrågasättes, skulle medföra, att den rent vetenskapliga undervisningen i praktisk teologi, som hittills varit ett icke oviktigt ferment i vårt teologiska och kyrkliga liv, skulle komma att få ett ytterligt litet område sig anvisat, och professorns möjlighet att syssla med vetenskapliga forskningsuppgifter skulle beskäras vida utöver vad som i andra fall ansetts skäligt. Det har icke heller av utredningsmannen uppmärksammats, att professorn i praktisk teologi har en uppgift utöver sina kolleger därigenom, att han har tillsynen över den praktiska övningskursen och därmed också del i ansvaret för de praktiska proven och betygssättningen av dessa. Det innebär knappast någon överdrift att säga, att själva kontrollen av dessa prov i huvudsak tar i anspråk två veckor om året, och att den examensbörda, som åvilar denna professur, icke är långt ifrån dubbelt så stor som andra professurers. Härtill kommer ytterligare, att ansvaret för och tillsynen av de prak-

tiska övningarna ställa särskilda krav på denne professors tid och arbetskraft. Man måste av honom förvänta en särskild personlig omvårdnad om de teologie studerande under den viktiga sista perioden av deras studier. Att pålägga en professor, som redan måste anses ha en större arbetsbörda än sina kolleger, en mer än fördubblad undervisningsskyldighet, är icke rimligt; det skulle innebära, att denna professur placerades i en slags akademisk pariasklass. Men härtill kommer ytterligare, att en indragning av direktorn skulle vara fullkomligt ödesdiger för de praktiska övningarnas effektivitet. Denne lärares uppgift är ingalunda inskränkt till den direkta katederundervisningen, utan på honom vilar också den rent personliga handledning av prästkandidaterna, som icke är den minst viktiga delen av deras utbildning. Vid alla diskussioner av prästutbildningen, som på senare tid förts, har man utgått ifrån, att de praktiska övningarnas nuvarande organisation måste anses innebära ett minimum, som icke kunde minskas men som väl måste utvidgas, om man ville vinna en effektiv prästutbildning. En indragning av dessa lärartjänster skulle göra de teologiska fakulteterna oförmögna att svara för den praktiska utbildningen och framtvinga krav på en ingripande omgestaltning. Liknande synpunkter som de ovan anförda ha också gjorts gällande i de teologiska fakulteternas yttranden över besparingsberedningens P. M., vilket också har av universitetskanslern avstyrkts i vad det avser direktorsbefattningarnas indragande. Dessas behövlighet har också energiskt framhållits i en skrivelse från de teologie studerande vid Lunds universitet.

Den översikt av de teologiska studieämnena, som här lämnats, torde ge vid handen, att intet av dessa ämnen kan utelämnas i prästutbildningen, och att inga väsentliga reduktioner utan skada kunna göras i studiekursernas omfattning. Å andra sidan är det tydligt, att lärostoffets rikedom och mångfald ställer ett mycket allvarligt problem, då det gäller att planera en studieordning, som icke skall kräva alltför lång tid för en normalt begåvad student. Man måste fråga sig, om det är möjligt att på något sätt motverka intrycket av ett alltför omfattande och brokigt mångläseri. En synpunkt har därvid tidigare understrukits: det gäller att låta det teologiska studiets sammanhang och enhetlighet bättre än hittills komma till uttryck i de olika ämnenas planläggning, och detta bör framför allt ske därigenom, att det organiska sambandet med nya testamentet mera kommer till sin rätt. Men det kan också vara anledning att överväga, om icke i själva studiets anordning faran för ett encyklopediskt och splittrat mångläseri kan effektivt motverkas.

Undervisning och examination.

Den akademiska undervisningens metoder ha vid flera tillfällen varit föremål för diskussion. Därvid har kritiken framför allt riktats mot de offentliga föreläsningarna, under det att man förordat utvidgning av de propedeutiska

kurserna eller med examinatorier förbundna föreläsningar samt seminarieövningar. Man torde kunna tala om en särskilt inom studentkretsar ganska fast utbildad opinion i denna riktning. Det kan här erinras om de ovan (sid. 51 f.) refererade förslag, som framkommo vid den s. k. studentriksdagen i Lund 1938. De svagheter, som vidlåda den hävdvunna föreläsningsformen, äro onekligen ganska påfallande, särskilt när det gäller den teologiska utbildningen. Vid studierna för en ämbetsexamen, där samtliga ämnen äro obligatoriska, och där man icke hos flertalet åhörare kan förutsätta särskild fallenhet för vetenskapligt arbete inom varje ämnesområde, måste de föreläsningar av rent vetenskaplig halt, som under den tid de bevistas av den enskilde studenten och vilka ofta behandla endast en mycket begränsad del av studiekursen, förefalla föga ändamålsenliga. De måste dock säkerligen alltid komma att hävda sin plats inom den akademiska undervisningen som den naturliga formen för direkt kunskapsmeddelelse genom muntlig undervisning. Kritiken har stundom slagit över målet. Särskilt då en professor företräder en skarpt markerad, självständig vetenskaplig åskådning, måhända låter sin åhörare göra honom sällskap i ett vetenskapligt arbete, kunna också katederföreläsningarna få ett stort bildningsvärde. Men detta innebär icke, att icke deras antal med fördel skulle kunna något inskränkas till förmån för andra undervisningsformer. Att åhörande av föreläsningar i viss utsträckning fortfarande bör ingå i den teologiska studiekursen, synes uppenbart. De krav, som nu ställas på två terminers föreläsningar inom ett par av de viktigaste ämnena, en termin i de övriga, kunna icke anses överdrivna. Det kan också förutsättas, att varje termin några föreläsningar anslås till allmänna anvisningar för examensstudierna, oberoende av det ämne, som annars företages till behandling.

Seminarierna ha jämförelsevis sent fått en fast plats inom de svenska universitetens arbetsordning, senare kanske inom de teologiska fakulteterna än inom de övriga. Numera torde sådana förekomma i varje ämne, om än icke regelbundet varje termin. En genomförd åtskillnad mellan ett högre seminarium för egentliga vetenskapliga uppgifter och ett lägre proseminarium har däremot icke alltid kunnat genomföras. De nu brukliga teologiska seminarierna kunna sägas representera en blandform, så att större delen av deltagarna avse att endast kvalificera sig för ett högre betyg i kandidatexamen, under det att andra studera på licentiatexamen och få sig förelagda härför ägnade arbetsuppgifter. Med det i allmänhet rätt begränsade antal licentiander, som man kan räkna med i varje ämne, måste denna form i stort betecknas som ganska ändamålsenlig. Erfarenheten visar, att seminarieformen har många påtagliga fördelar, både för lärare och studenter. Den erbjuder möjlighet till personlig handledning och måste betecknas som oumbärlig för den vetenskapliga skolningen. Vissa jämkningar i den nu gängse ordningen kunna väl förtjäna att övervägas. Det kan sålunda, som professor A. Ny-

gren framhållit, ofta vara ändamålsenligt, att seminariesammanträdena sammanföras till slutet av en termin, i stället för att som nu likformigt fördelas över hela tiden. Här må utrymme lämnas för den enskilde läraren att finna den form, som han finner lämpligast.

För närvarande torde deltagande i seminarium endast krävas av de studerande, som önska erhålla högre betyg. De äro knappast genomgående obligatoriska ens för betyget »med beröm godkänd». Detta medför, att en icke ringa del av de teologie studerande sannolikt icke alls komma att deltaga i seminarier, och därigenom gå miste om den kanske allra värdefullaste form av undervisning, som fakulteterna ha att erbjuda. Å andra sidan är det givetvis orimligt, att varje student skulle deltaga i seminarium i varje ämne. Detta skulle kräva flera lärarkrafter än som nu stå till buds, då seminarieundervisning förutsätter någon självverksamhet av samtliga deltagare, och därför icke med fördel kan bedrivas med större grupper än ett tjugotal. Det skulle också innebära en alltför kännbar utökning av de faktiska examensfordringarna. Däremot borde med fördel kunna föreskrivas, att varje student i regel skall ha deltagit i seminarieövningar i minst två ämnen. Men då detta förutsätter något djupare studier i dessa ämnen, borde bestämmelsen lämpligen också innebära krav på högre tentamensbetyg (minst *med beröm godkänd)* i två ämnen, varvid det borde förutsättas, att deltagande i seminarium i regel skulle krävas för detta betyg; dock borde ämnesläraren ha möjlighet att i enstaka fall dispensera från detta krav. Sådan dispens kan tänkas ifrågakomma, antingen då det gäller ovanligt väl kvalificerade studenter, som icke i onödan böra hindras genom formella krav, särskilt i de fall då tentanden kanske redan deltagit i seminarium i två ämnen, men även i andra önskar erhålla det högre betyget; eller då möjlighet icke föreligger att ordna effektiva seminarieövningar för alla, som skulle önska deltaga.

En bestämmelse om kvalificerade betyg i två ämnen skulle också ur andra synpunkter vara synnerligen önskvärd. Examen skulle vinna i kvalitet och studierna i intresse genom denna åtgärd. Möjlighet till någon specialisering skulle vinnas och kanske också en icke helt obehövlig spärr för alltför svagt begåvade prästkandidater. Den invändningen kommer givetvis här att göras, att detta skulle innebära en ökning av den redan ofta alltför långa studietiden. Härtill kan emellertid genmälas, att det redan är så pass vanligt, att ett eller annat överbetyg eftersträvas — med nuvarande konjunkturer har det nästan blivit regel —, att kravet på två *cum laude* icke skulle vara särskilt kännbart. Undersökningen av studietiden har visat, att studietid och betygssumma ofta stå i omvänd proportion. Men det måste också framhållas, att den ifrågasatta förändringen borde gå hand i hand med en sådan omdisponering av studiet i dess helhet, att någon förlängning icke skulle behöva ifrågakomma. Denna omdisponering skulle innebära en viss begräns-

ning av godkändkurserna och samtidigt en väsentlig utökning av den elementära undervisningen.

Erfarenheten torde ojävaktigt ge vid handen, att studietiden skulle kunna utnyttjas mycket rationellare än som nu vanligen sker och därigenom också icke obetydligt förkortas. Detta är utan tvivel en mycket viktigare faktor än kursernas omfattning. Kravet på bättre elementär undervisning har gjort sig gällande inom alla områden av den akademiska undervisningen, och det har också inom andra fakulteter i stor utsträckning tillmötesgåtts. Åtgärder i denna riktning ha icke heller saknats inom den teologiska fakulteten. Enligt Uppsala universitets katalog för vårterminen 1941 förekom sålunda undervisning av detta slag i religionshistoria (av professorn i ämnet kollegium i religionshistoria med examinatorier samt av docent också examinatorier över ett arbete om det religiösa medvetandet); i dogmatik (av docent: kurs i moderna svenska trosläror); i kyrkohistoria (av docent: examinatorier över ett tyskt kompendium i allmän kyrkohistoria) samt i missionshistoria (av professorn: obligatorisk kurs i missionshistoria i sammandrag). Däremot synes ingen sådan kurs denna termin ha förekommit i någon av de exegetiska disciplinerna. Enligt Lundakatalogen för samma termin skulle ingen egentlig kurs ha hållits av någon av professorerna, såvida icke dogmatikprofessorns proseminarium över Luthers utläggning av Galaterbrevet (med två timmar i veckan) är att hänföra hit. En docent i dogmatik har givit en elementär kurs i dogmhistoria. Härtill torde böra läggas, att under senare tid veterligen betalda kurser brukat förekomma dels i religionshistoria, dels i nytestamentlig isagogik. Det är emellertid uppenbart, att det här föreliggande behovet inom de teologiska fakulteterna ännu blott i mycket begränsad omfattning blivit tillgodosett. Vill man göra allvar av en rationalisering av fakulteternas arbete, synes det ofrånkomligt, att dessa åläggas tillse, att under varje läsår en elementär kurs om möjligt ordnas i vart och ett av de teologiska ämnena. I de mindre ämnena borde dessa kurser icke behöva utsträckas över mer än en termin, i de större (nya testamentets exegetik, kyrkohistoria samt möjligen dogmatik), vore det önskvärt, att de påginge under ett helt läsår, varvid det givetvis borde tillses, att en student skulle kunna samtidigt deltaga i två sådana kurser i nära varandra liggande ämnen. Genom en ändamålsenlig planering av dessa kurser och utnyttjande av de möjligheter till personlig kontakt och kontroll, som de skulle medföra, borde det vara möjligt att uppgöra och i stort få tillämpat ett ändamålsenligt schema för hela studiekursen i examen. Därigenom skulle man, utan att behöva övergå till det för våra förhållanden främmande, men exempelvis i amerikanskt universitetsväsen vanliga klassystemet, kunna motverka eftersläpningar och möjliggöra en förkortning av den genomsnittliga studietiden. I den mån examinatorier komme att ingå i kurserna skulle även examinationen både effektiviseras och för-

enklas. Det personliga momentet i undervisningen skulle också få en synnerligen önskvärd utökning.

Att vissa svårigheter finnas för ett restlöst genomförande av en dylik ordning, skall ingalunda förnekas. Alla ämnen lämpa sig icke lika väl för elementär undervisning. Knappast i något ämne torde hela lärokursen kunna genomgås under en sådan kurs. Men i varje fall kan en viktig del behandlas och anvisningar ges för studiearbetet i dess helhet. En allvarligare svårighet torde lärarkrafternas knapphet utgöra. I första hand borde de stipendierade docenternas undervisning utnyttjas. Det torde också bli den för docenterna själva mest tillfredsställande formen av undervisning. Då icke sådan docent finnes i ett ämne, är det icke orimligt, att professorn själv ägnar en del av sin undervisning åt denna uppgift. Dock kan detta icke ske i sådan utsträckning, att icke tillräckligt utrymme lämnas åt föreläsningar och seminarier. Det synes rimligt, att den varje professor åliggande undervisningsskyldigheten *i genomsnitt* så fördelades, att två timmar ansloges till föreläsningar, en till seminarium och en till elementär undervisning. Om en viss rotering infördes mellan terminerna, skulle på detta sätt behovet av elementär undervisning i de mindre ämnena i huvudsak kunna fyllas av professorn, då docent icke finnes tillgänglig. Skulle ingen möjlighet föreligga att bestrida den elementära undervisningen inom ramen av den tjänstgöringsskyldighet, som åligger de akademiska lärarna, måste det bli fakultetens uppgift att föranstalta om avgiftsbelagda kurser, för vilkas hållande även andra än akademiska lärare åtminstone undantagsvis skulle kunna anlitas.

Överhuvud kan det ifrågasättas, om icke den avgiftsfria undervisningens princip vid våra universitet drivits alltför långt; det är för studenterna ofta vida fördelaktigare, även ur ekonomisk synpunkt, att få betala för behövlig undervisning än att som nu ofta icke erhålla den alls. Av väsentlig betydelse är emellertid, att det fastslås som en ofrånkomlig uppgift för fakulteterna att tillse, att undervisning av här avsett slag verkligen blir i tillräcklig omfattning meddelad. Önskvärt vore, icke minst med hänsyn till behovet av elementär undervisning, att antalet docentstipendier vid vardera fakulteten kunde ökas med åtminstone ett. En fullt tillfredsställande effektivisering av undervisningen skulle emellertid icke vinnas endast genom anordnande av elementära kurser, även om dessa finge karaktären av examinatorier. Det skulle därutöver behövas en rent personlig handledning, framför allt under det första studieåret. Detta gäller ingalunda blott det teologiska studiet. Den brist, som i detta avseende vidlåder våra universitet, har under årens lopp medfört ett beklämmande slöseri med dyrbar tid, då omogna ynglingar ställts inför den för dem ofta olösliga uppgiften att helt på egen hand planlägga och organisera sina studier. Snarast skulle det här behövas en ny grupp av lärare — handledare eller repetenter —, och även om en sådan kunde möjliggöras endast genom införande av en allmän studieavgift, skulle detta dock sanno-

likt innebära en besparing för de studerande. Det torde dock knappast vara tänkbart att inom de teologiska fakulteterna ifrågasätta en anordning, som är okänd för vårt universitetsväsen i övrigt. Men det vore önskvärt, att de teologiska fakulteterna, med hänsyn till den teologiska utbildningens särskilda art, mer än hittills behjärtade behovet av personlig handledning av de yngre studenterna. Att i universitetsstatuterna införa en allmän uppmaning i denna riktning, utan motsvarande organisatoriska åtgärder, synes knappast ändamålsenligt. Däremot kunde det ifrågasättas, om icke en stipendierad docent kunde, mot viss inskränkning i honom åliggande övrig undervisningsskyldighet, eller i stället för sådan, få sig ålagt att bistå studenterna med sådan handledning. Detta borde då också medföra skyldighet i varje fall för den teologiske nybörjaren att söka sådan handledning. Dessa synpunkter ha här närmast framställts till övervägande, och tiden för konkreta förslag är knappast ännu kommen.

Den viktigaste utökning av fakulteternas lärarkår, som förhållandena synas kräva, är dock en permanent lärartjänst i exegetik eller bibelkunskap — »en lektor i den heliga skrift». Detta behov har redan tidigare berörts, och det kommer att ytterligare belysas vid diskussionen av den praktiska utbildningen. Utan en sådan förstärkning av lärarkrafterna kan svårligen den förbättring av bibelkunskapen vinnas, som det andliga läget synes kräva. Även om innehavaren av denna tjänst i fråga om vetenskapliga kvalifikationer icke skulle komma att bli jämställd med en docent, skulle dock dess tillkomst medföra möjlighet till en avlastning av den alltför stora börda, som vilar på professorn i nya testamentets exegetik. En del av den särskilt i detta ämne synnerligen behövliga elementära undervisningen borde kunna övertagas av denna lärare. Det skulle sannolikt också medföra en besparing i studietid, om de studenter, som avlagt sin teologisk-filosofiska examen, innan ännu deras kunskaper i grekiska hunnit förflyktigas, av lektorn i exegetik kunde få en praktisk och efter deras behov avpassad hjälp med studiet av nya testamentets grekiska text.

Den praktiska utbildningen.

Inledande synpunkter.

Den kritik, som riktats mot den nuvarande prästutbildningen, har framför allt gällt den praktiska skolningen för prästens kall. Ett flertal, om än icke närmare utformade förslag till denna utbildnings reformerande ha också framkommit. Det torde här vara nyttigt att inledningsvis ställa frågan: *vilka äro de legitima krav, som den nuvarande praktiska utbildningen icke tillgodoser?*

Vid denna behövliga inventering av bristerna kan en åtskillnad göras mellan sådana, som verkligen falla inom området för den praktisk-teologiska utbildningen och andra. En mycket allvarlig anmärkning, som från flera håll med stort eftertryck riktats mot den svenska prästutbildningen, är frånvaron av *vidare social orientering*. Prästen saknar, menar man, då han börjar sin verksamhet, ofta den exakta kunskap om samhällets struktur, som är behövlig för hans gärning. Detta påstående har framställts också i de yttranden av yngre präster, som tidigare refererats, och det torde icke kunna avvisas. Inom de praktiska övningarnas ram meddelas väl en viss författningskunskap genom den undervisning i kyrkorätt, som där förekommer. Men denna är dock begränsad till sådant, som behöves för att kunna sköta en pastorsexpedition. Kanske därjämte det väsentliga av folkskolestadgan och barnavårdslagstiftningen kan medhinnas — dock knappast utan att extra undervisning anordnas. Däremot saknas helt möjlighet att införa den blivande prästen i den borgerliga kommunens funktioner i övrigt. Ej heller får han genom den akademiska undervisningen någon kännedom om det nutida samhällets ekonomiska och sociala struktur. I regel vinner väl prästen med åren den sociala orientering, som han från början saknat, men han — och församlingarna — få betala dryga lärpenningar. Effektiviteten i hans prästerliga gärning måste bli lidande härpå. En lantlig yngling, som efter fullbordade universitetsstudier kommer till ett industrisamhälle som dess själasörjare, måste känna sig försatt till en ganska främmande värld. Detsamma gäller stadsbon, som får en rent lantlig församling om hand. I båda fallen skulle möjligheten att gagna, både som präst och människa, bli betydligt större, om den unge prästen från början kände till hur den för honom nya världen fungerar, och han skulle bli besparad många missgrepp. Det är icke rimligt, att prästutbildningen ignorerar den ofantliga omvälvning, som under de sista mansåldrarna gått fram över världen och över det svenska folket. Kyrkans framtid måste, mänsk-

ligt att döma, till stor del komma att bero på dess förmåga att finna sig till rätta också i det industrialiserade samhället. Det får därvid icke glömmas, att också jordbruksbygdernas sociala struktur mångenstädes just nu håller på att omgestaltas, framför allt genom maskinteknikens utveckling med därav föranledda befolkningsförändringar, men jämväl genom kooperation och ett högt utvecklat föreningsliv. Men befolkningens omgruppering ger nu åt den egentliga industribebyggelsen en särskild vikt. Här utkämpas kanske just i denna generation en avgörande kamp. Den märkliga öppenhet, som nu ofta möter kyrkan, där man tidigare stått kyligt avvisande, ålägger henne ett särskilt ansvar.

Om sålunda behovet av en vidare social orientering för den blivande prästen står fast, är det dock icke alldeles lätt att säga, vad en sådan orientering närmast bör omfatta, och huru den bör meddelas. En verkligt grundlig social skolning, sådan som nu meddelas exempelvis av Socialpolitiska institutet, skulle kräva en så avsevärd förlängning av studietiden, att den redan av detta skäl icke kan ifrågasättas. Kravet på speciell sakkunskap hos prästen måste begränsas till det teologiska området. Det återstår då knappast annat än att tänka på en kurs av rimlig omfattning, som skulle ge en nödtorftig kännedom om de viktigaste hithörande problem. »Rimlig omfattning» måste innebära en begränsning till ett tjugotal timmar. Detta medför nödvändigheten av en ganska stark gallring bland de materier, som här kunna kräva uppmärksamhet. De områden, som i varje fall synas böra, om än i korthet, beröras, äro: allmän kommunalkunskap; social hjälpverksamhet samt fattigvårdslagstiftning; det nutida samhällets ekonomiska och sociala struktur, med särskild hänsyn till facklig organisation, kooperation och föreningsverksamhet; samhällets åtgärder för ungdomsvård samt undervisningsväsendets organisation (till någon del kan denna sida uppmärksammas också i samband med den kateketiska och pedagogiska utbildningen, särskilt om folkskoleseminarierna här komma att medverka). Då det även med stark beskärning icke kan bli möjligt att inom den tid, som kan stå till förfogande, meddela en ingående framställning av dessa ämnen, borde undervisningen särskilt inriktas på att stimulera intresset och möjliggöra fortsatta självstudier. För detta ändamål vore det önskvärt, att de föreläsningar och demonstrationer, som kunna komma i fråga, så långt som möjligt anförtroddes icke i första hand åt akademiska lärare, utan åt personer med praktisk erfarenhet på de olika områden, som skola behandlas. Där så lämpligen kan ske, borde även några exkursioner anordnas inom kursens ram. Erfarenheten visar, att det är av särskild vikt, att prästkandidaterna redan under sina studier vinna kontakt med det praktiska livets förhållanden, och att den undervisning, som förmedlar sådan kontakt, omfattas med stort intresse och är ägnad att på ett välgörande sätt motverka den isolering från det levande livet, som hör till den rent akademiska utbildningens avigsidor.

Den kurs i socialkunskap, som sålunda skisserats, kan svårligen direkt inordnas i det teoretiskt teologiska studiet. Det återstår därför endast att låta den ingå som en del i den praktiska kursen eller bli en förutsättning för dennas genomgående. Fördelade under en termin behövde dessa tjugo timmar ej bli någon alltför kännbar belastning av studenternas tid, och den borde därför med fördel kunna genomgås samtidigt med andra studier. Det vore också tänkbart, att den koncentrerades till slutet eller början av en termin och påginge även under tentamensperioderna. Den måste givetvis medföra vissa kostnader, antingen för det allmänna eller för studenterna själva. Man torde kunna räkna med att ett belopp av 1 000 kronor kunde vara tillräckligt. Önskvärt vore givetvis, att kursen kunde bli avgiftsfri. Men dess behövlighet är så påtaglig, att om anslag för ändamålet icke kunde ställas till förfogande, man icke borde tveka att låta den bli avgiftsbelagd. Det skulle under vissa förutsättningar, som nedan komma att beröras, vara tänkbart, att den anordnades endast en gång varje läsår. Härigenom skulle givetvis den ekonomiska frågan lättare kunna lösas. Det borde bli fakulteternas sak att på förslag av professorn i praktisk teologi fastställa planen för denna kurs.

Det kan i detta sammanhang erinras, att enligt det förslag till förändring av den teologisk-filosofiska examen, som ovan skisserats, skulle stats- eller samhällskunskap kunna tagas som ämne i denna examen, och kursen borde då läggas med hänsyn till de blivande prästernas särskilda behov. Härav skulle visserligen endast en ganska ringa minoritet komma att beröras, men det skulle dock vara av värde, att enstaka präster medförde en något grundligare orientering på detta viktiga område. Någon ersättning för den för alla avsedda kursen i socialkunskap, som ovan föreslagits, skulle detta icke utgöra.

Ett annat område, där man ganska allmänt krävt en grundligare utbildning, är det *psykologiska*, framför allt med avseende på själavårdens psykologiska förutsättningar. Detta krav har fått ökad tyngd genom de senaste årtiondenas livliga forskningsverksamhet på det psykologiska området samt den ofantliga popularitet, som en del hithörande litteratur på detta område åtnjutit. Då det i viss mån kan sägas ha förelegat en av dagsopinionen påverkad stämning på detta område, och då vissa psykologiska skolor, framför allt de psykoanalytiska, gjort sig skyldiga till påtagliga överdrifter, kan det väl vara anledning att göra de önskemål, som i detta sammanhang förekommit, till föremål för en viss kritik. Den rent psykiatriskt betonade skolning, som man stundom velat underkasta de blivande prästerna, kan icke inpressas inom en rimlig utbildningstid utan våldsamma inskränkningar på den rent teologiska fackutbildningens område. Det kan icke heller vara önskvärt att ge prästerna anledning att ingripa på ett område, som måste vara läkaren förbehållet. Det är däremot förvisso värdefullt, om prästen äger tillräcklig sakkunskap för att klart se gränsen mellan den prästerliga själavårdens och den medicinska behandlingens områden. Att ett verkligt behov här föreligger,

framgår av den ovan refererade skrivelse, som Sällskapet för psykologi och psykoterapi genom sin ordförande avlåtit till chefen för ecklesiastikdepartementet. Här påyrkas, som nämnt, »att vid omdaningen av den praktisk-teologiska utbildningen måtte införas obligatorisk undervisning i psykologi som grundval för ett bättre tillgodoseende av allmänhetens krav på allsidig och tidsenlig själavård och som väg till ett befruktande och för folkhälsan betydelsefullt samarbete mellan präst och läkare». Det skulle väl kunna diskuteras, vad som i detta sammanhang avses med »allsidig och tidsenlig själavård». Prästen är kallad att vara själsläkare i en annan mening än psykiatrikern. Men att det är önskvärt, att prästens själavård kan bidra till den psykiska folkhälsans förbättring, skall också från teologiskt håll oreserverat erkännas.

Det är emellertid ingalunda lätt att här finna en tillfredsställande lösning. Det kan synas, som om det psykologiska området redan i ganska stor utsträckning hade uppmärksammats i utbildningen. En viss, huvudsakligen dock religionspsykologiskt orienterad kurs ingår i teologisk-filosofisk examen för dem, som här medtaga ämnet teoretisk filosofi. Religionspsykologien ingår vidare som ett biämne till religionshistorien i teologie kandidatexamen. De böcker, som läsas för tentamen i ämnet praktisk teologi, såsom Fjellbus och Schous framställningar, inrymma ett visst mått av psykologiskt stoff, ehuru det här kanske kommer in i en något olikartad omgivning. I viss utsträckning lära väl dessa problem beröras i den undervisning i själavårdslära, som förekommer i de praktiska övningarna — om sådan undervisning här gives; någon föreskrift härom torde icke finnas, och den ingår icke i de anställda lärarnas fastslagna skyldigheter. Det är emellertid ofrånkomligt, att varken den egentliga själavårdsläran eller dess psykologiska förutsättningar äro på ett tillfredsställande sätt tillgodosedda inom den nuvarande utbildningens ram. Det gäller här två olika uppgifter, inbördes sammanhängande, men dock så olikartade, att de icke lämpligen kunna anförtros åt samme lärare. Den egentliga undervisningen i själavård hör utan tvivel hemma i den rent praktisk-teologiska utbildningen och borde där tillgodoses bättre än hittills. Men det är knappast möjligt att i direkt sammanhang härmed de rent psykologiska frågorna kunna i tillfredsställande grad uppmärksammas. Det är sålunda svårt att här komma ifrån ett mellanled, bestående i en kurs i psykologi, meddelad av fackman. Även om det icke närmast är en undervisning i psykiatri, som avses, bör dock här särskild uppmärksamhet ägnas just gränsområdet mellan det friska och det sjuka själslivet. Den blivande prästen behöver framför allt ha möjlighet att igenkänna de begynnande sjukliga förändringarna på själslivets område. Han bör känna botemedlen för de lindrigare fallen, men han bör framför allt förstå, i vilka fall läkare bör anlitas. Den kunskap, som härför är av nöden, skall förvisso bli honom till stort gagn också i hans egentliga själavård, liksom det bör stimulera hans intresse för det mänskliga själslivets funktioner och

problem överhuvudtaget. Den undervisning, som härför är av nöden, bör snarast meddelas av en läkare med specialutbildning på psykiatriens område. Någon svårighet att finna en sådan bland lärarna vid de medicinska fakulteterna torde icke föreligga. Härigenom skulle de särskilda möjligheter, som grannskapet mellan de teologiska och medicinska fakulteterna erbjuda, kunna utnyttjas till båtnad för prästutbildningen. Då det icke kan bli fråga om annat än bibringande av den nödvändigaste orienteringen, kan tiden för en sådan kurs icke bli alltför rikligt tillmätt; mer än exempelvis tolv föreläsningstimmar — med någon utökning för det fall att demonstrationer ingå — torde knappast kunna anslås härtill. Kostnaden torde då kunna beräknas till omkring 600 kronor. Om finansieringen gäller detsamma som sagts om kursen i socialkunskap. Huruvida den psykologiska kursen bör äga rum under eller före den för den egentliga praktiska utbildningen avsedda perioden, måste bero på hur den praktiska kursen överhuvud blir anordnad. Också om den psykologiska kursen gäller det, att den icke nödvändigtvis bör behöva upprepas varje termin, utan endast en gång under varje läsår.

Medan de nu behandlade områdena, det sociologiska och det psykologiska, ha en fristående ställning till den egentliga praktiska utbildningen, och den undervisning, som inom dessa områden är behövlig, kan tänkas meddelad antingen i samband med den praktiska kursen eller före densamma, berör den kritik, som riktats mot den *praktiska utbildningen i övrigt*, mer interna områden. Detta gäller visserligen endast i viss utsträckning den *musikaliska* utbildningen, undervisningen i kyrkosång, och den härmed sammanhängande utbildningen i talteknik och liturgisk diktion, helt däremot undervisningen och övningarna i homiletik, kateketik och tillämpad kyrkorätt samt själavård. På intet av dessa områden kan den nuvarande utbildningen anses motsvara berättigade anspråk. Minst har kanske den *homiletiska* utbildningen drabbats av kritiken. Dock saknar man här den tillämpning av exegetikens resultat på predikan, som skulle kunna ges genom ett exegetiskt-homiletiskt seminarium. Behovet av en brygga mellan det exegetiska studiet och den homiletiska utbildningen framhävdes på ett synnerligen tänkvärt sätt av biskop Runestam i ett anförande vid 1938 års kyrkomöte: »Vad som behövdes vore, att 'prakten' lades på det sättet, att den uppsamlade de kunskaper i exegetik och teologi, som de studerande fått i sina teologie kandidatstudier, och inriktade dem på den uppgift, som är prästens väsentligaste, nämligen förkunnarens ... Särskilt borde i 'prakten' studiet av den heliga skrift återupptagas och fördjupas, enkannerligen studiet av nya testamentet. Förkunnareuppgiften måste framför allt härigenom förberedas. Det hinnes icke med under de exegetiska studierna att tillräckligt länge dröja vid denna uppgift ... Framför allt på denna punkt behövdes en komplettering av 'prakten' eller en ny och praktisk prästutbildning, som alltså gåve ökat utrymme åt studiet av nya testamentet ur på en gång exegetisk och homiletisk synpunkt.

Prästkandidaterna böra lära sig att med gott samvete homiletiskt utnyttja de nytestamentliga texterna. Så långt man överhuvudtaget genom reformer kan uträtta något för en bättre prästtjänst, är detta den viktigaste reformen. Så visst prästerna måste lära sig predika, så att folk börjar lyssna igen, så visst är det nödvändigare än något annat att de lära sig tränga djupare in i predikotexterna. Alla andra brister äro sekundära i jämförelse med de här berörda. De andra bristerna kunna avhjälpas ute i prästgärningen, men de brister, som här av mig blivit påtalade, kommer prästen att släpa med sig genom hela sitt liv, om han icke vid universitetet har fått medel i sin hand att råda bot på dem.»

Man saknar också tillräcklig övning i det egentliga talets, icke minst det fria föredragets konst. Den *kateketiska* utbildningen är för närvarande alltför svagt tillgodosedd. Framför allt äro övningstillfällena fullkomligt otillräckliga. Om man bortser från de mycket sporadiska tillfällen till övning, som beretts i samband med den nu alltför inskränkta auskulteringen i folkskolor, har man endast haft tillgång till en liten grupp av elever, som särskilt vidtalats och erhållit någon liten gottgörelse. Såväl i Uppsala som i Lund har man sålunda haft grupper på cirka fem elever från folkskolorna. Varje student har under övningsterminen fått hålla två à tre, stundom (i Uppsala) endast *en* övningslektion med denna lilla grupp före den avslutande provlektionen. Det är uppenbart, att någon egentlig övningsundervisning sålunda knappast kan sägas ha förekommit, och den, som ägt rum, har haft en ganska artificiell prägel. En jämförelse med den utbildning, som lämnas blivande lärare, ger vid handen, att en förbättring på denna punkt är ofrånkomligen nödvändig, om de utgående prästerna skola bli något så när förberedda för sin viktiga uppgift som lärare i konfirmationsskolan. Den kateketiska utbildningens svaghet är måhända den allra påtagligaste bristen i den nuvarande ordningen.

Om undervisningen i *själavård* har förut talats. De speciella problem, som här framträda för den teologiska likaväl som för den psykologiska undervisningen, kunna icke i detta sammanhang beröras. Här gäller det endast att fastställa, att en brist föreligger. Den *musikaliska* och taltekniska utbildningen har också alltför kort tid till sitt förfogande. Särskilt menligt inverkar det här, att undervisningen måste sammanpressas inom den korta perioden av en universitetstermin; den övning, som här behöves, vinner givetvis i effektivitet, om den kan fortgå under en längre tid.

Utom de nu påtalade bristerna i de ämnen, som dock (möjligen med undantag för själavårdsläran) ingå i den nuvarande utbildningen, finnas *områden, som icke äro omnämnda i gällande föreskrifter,* men där ledarna av de praktiska kurserna dock försökt tillgodose påtagliga behov. Det gäller för det nutida kyrkolivet så viktiga områden som barn- och ungdomsvård, ej minst söndagsskolan. Det gäller sådana för hela kyrkan gemensamma om-

råden som diakoni och mission. I den mån som det varit möjligt att i dessa ämnen anordna föredrag av präster och andra, som ha personlig erfarenhet inom de behandlade områdena, har detta visat sig vara synnerligen nyttigt.

Det torde av det nu anförda framgå, att den nuvarande praktiska kursen icke utan en avsevärd omgestaltning kan motsvara de berättigade krav, som ställas på prästernas praktiska utbildning. Hur en sådan omgestaltning bör ske, därom ha olika meningar gjorts gällande — några av dessa ha redan skymtat i den föregående framställningen. I stort synas två möjligheter föreligga:

1) *den praktiska utbildningens avskiljande från universiteten och förläggande till särskilda institut med mera bestämt kyrklig prägel;*

2) *bevarande av de till fakulteterna knutna praktiska övningarna i utvidgad form.*

För det första av dessa alternativ ha vägande skäl anförts, icke minst under diskussionen vid 1938 års kyrkomöte. Minst tyngd har väl därvid synpunkten, att den praktiska utbildningen skulle vara något för fakulteternas verksamhet främmande. Häremot har i denna utredning i flera sammanhang hävdats, både att fakulteterna omöjligen kunna komma ifrån prästutbildningen som en av sina egentliga huvuduppgifter, och att den vetenskapliga likaväl som den praktiskt inriktade verksamheten endast fara väl av att icke isoleras. Det kan däremot synas som något ganska naturligt, att kyrkan själv finge genom egna organ övertaga den praktiska utbildningen, sedan fakulteterna givit den teoretiska skolningen. Det har vidare som en styrka framhållits, att ett från universiteten skilt övningsinstitut icke behövde vara bundet av dessas terminsindelning; övningskursen skulle exempelvis kunna pågå under fem månader i sammanhang i stället för att ta två korta universitetsterminer i anspråk. Ett huvudargument har vidare varit, att studenterna under den direkta förberedelsen för inträdet i prästämbetet skulle ha gagn av att tas ut ur universitetsmiljön och studentlivet och sammanföras i ett internat, ett kollegium, där själva atmosfären skulle bidra till inre samling inför den kommande uppgiften, och där samlivet, under hägnet av en kristen husordning, skulle ge den andliga fostran, den gudaktighetens övning, som i så beklämmande grad ofta saknas i den teologie studerandes liv vid universitetet. Man har därvid också påyrkat, att det eller de institut, som skulle upprättas, i varje fall icke skulle vara belägna inom universitetsstädernas hank och stör. Dessa synpunkter med avseende på den inre förberedelsen synas vara de tyngst vägande. Vårt land har i beklaglig grad saknat teologiska och kyrkliga stiftelser av det slag, som den engelska och amerikanska världen har så gott om. Även i de tyska »Predigerseminare» kan man här se förebilder. Det är ganska lockande att i fantasien föreställa sig en eller två sådana svenska stiftelser. Men det krav på personlig fostran,

som i detta sammanhang framställts, torde äga sin giltighet och behöva uppmärksammas, vilken form som än kan bli vald för den praktiska utbildningen.

Då man närmare tänker sig in i de praktiska möjligheterna, resa sig flera invändningar. Kostnadsfrågan kan icke här förbises. Redan inrättandet av en sådan anstalt skulle bli ganska dyrbart. Det skulle krävas lämpliga byggnader, för att det samliv, som man vill möjliggöra, skall kunna organiseras. Med hänsyn till uppgiftens centrala betydelse för kyrkans liv vore det kanske dock icke otänkbart, att dessa byggnader uppfördes på kyrkofondens bekostnad. Men även de årliga driftskostnaderna måste bli avsevärda. Man kunde av studenterna icke gärna kräva större avgifter än vad som skulle motsvara kostnaden för deras uppehåll vid ett universitet — bortsett från den icke alldeles betydelselösa frågan, om universitetsstipendier skulle kunna behållas under vistelsen vid det praktiska institutet. Utan vissa tillskott skulle säkerligen icke hushållet vid anstalten kunna drivas. Men framför allt måste denna verksamhet kräva ett antal heltidsanställda poster. Lärarkrafterna kunde svårligen nedskrivas under två, en direktor och en assistent, vilkas tid helt skulle tas i anspråk, och därjämte i varje fall en lärare i kyrkosång, som icke behövde vara heltidsanställd, om han kunde hämtas från grannskapet. Därjämte skulle extra undervisning i viss utsträckning sannolikt bli nödvändig. Även dessa kostnader behövde kanske icke bli alltför skrämmande, om man betraktar inrättandet av ett sådant fristående institut som den ofrånkomliga, eller i varje fall den utan gensägelse bästa lösningen. Men då det är tydligt, att en ganska avsevärd förbättring av det nuvarande systemet kunde vinnas för mindre kostnad, och att även åtskilliga skäl kunna anföras för att icke sönderbryta en ordning, som hos oss har ålderns helgd, torde det krävas en mycket stark och övertygande bevisning, för att planen på särskilda institut skall kunna oreserverat förordas. Det är uppenbart, att även om man skulle vinna vissa värden genom den ifrågasatta omändringen, skulle man förlora andra. Man skulle förlora den växelverkan mellan den teoretiska och praktiska utbildningen, som synes vara ur bådas synpunkt önskvärd. Man skulle beröva sig möjligheten att för den praktiska utbildningen utnyttja den erfarenhet också på den egentliga prästgärningens område, som säkerligen alltid kommer att rymmas inom de teologiska fakulteternas lärarkårer. Faran för en skärpt dualism mellan en teoretisk universitetsteologi och en praktisk församlingsteologi skulle accentueras. Det angelägna syftet att göra de teologiska studierna fruktbärande för förkunnelse och undervisning skulle snarast motverkas. Avlägsnandet från universiteten av den grupp av studenter, som genomgår den praktiska kursen, skulle för det teologiska studentlivet i dess helhet vara en förlust, som knappast uppvägdes genom de ökade möjligheter till inre samling, som skulle beredas denna grupp. Ett avskiljande från fakulteterna av de studenter, som undergå sin avslutande praktiska tjänstgöring, skulle också medföra, att hela det teologiska studiets upp-

gift att tjäna prästutbildningen skulle komma att ännu mer än nu undanskjutas, medan det i stället borde starkare accentueras. Det borde icke vara omöjligt att på annat sätt, också inom universitetsstäderna, tillgodose detta legitima intresse. Det mest reella skäl, som anförts för institutplanen, synes vara möjligheten att bättre kunna tillvarata tiden. Det måste då emellertid först undersökas, om icke liknande möjligheter kunde vinnas med bibehållande av förläggningen vid universiteten. Det förefaller, som skulle detta åtminstone i viss utsträckning låta sig göra.

Frågorna om antal och plats erbjuda också vissa svårigheter med avseende på den ifrågasatta ombildningen. Den stundom framförda tanken på en radikal decentralisering av den praktiska utbildningen, så att åtminstone de större stiften själva skulle sörja för sina prästkandidater, torde väl knappast behöva upptagas till allvarlig diskussion. Tvärtom torde ett fullföljande av institutlinjen ofrånkomligt leda till en fullständig centralisering. Med hänsyn till de avsevärda kostnader, som inrättandet av *en* sådan anstalt skulle kräva, torde det icke vara tänkbart att bibehålla den nuvarande fördelningen på två institutioner. Detta ena institut skulle med all sannolikhet komma att förläggas i grannskapet av Stockholm eller Uppsala. Härigenom skulle det stora värde gå förlorat, som ligger däri, att såväl det uppsvenska som det sydsvenska kyrkoområdet, med deras karakteristiska olikheter, som nu är fallet rymma var sin fullständiga prästutbildningsanstalt. Det har upprepade gånger i de två svenska fakulteternas historia visat sig, att de på ett synnerligen lyckligt sätt kompletterat varandra, och att därigenom en mindre önskvärd ensidighet undvikits. Detsamma gäller också om de praktiska övningskurserna; också här ha två olika traditioner utbildats, som var och en har sitt särskilda värde. Om möjligheten att vid Lunds universitet avsluta utbildningen till prästämbetet borttoges, skulle detta utan tvivel inom de syd- och västsvenska stiften kännas som en mycket stor förlust.

Då sålunda övervägande skäl synas tala emot den praktiska utbildningens skiljande från universiteten, återstår det att undersöka, huru de nuvarande praktiska kurserna böra utvecklas för att bättre än hittills svara mot sin uppgift. Att de avsevärda utökningar, som ansetts nödvändiga både med hänsyn till hittills icke tillgodosedda grenar och förbättring av de redan förekommande, icke kunna inpressas inom en universitetstermins snäva ram, är uppenbart. Väl skulle en viss, icke alldeles obetydlig förlängning av utbildningstiden kunna ernås redan därigenom, att utbildningen fortginge under hela terminen, icke som nu med avdrag av tentamensperioderna; för närvarande börjar undervisningen på höstterminen först den 16 september — enligt kanslersbrevet av den 29 november 1934 till och med först den 18 —, en anomali, som i varje fall bör upphöra — och räcker i bästa fall till den 8 december, på vårterminen den 1, respektive den 3 februari och slutar senast den 10 maj. Någon tid behöves väl i varje fall för provens avläg-

gande. Men likväl skulle övningarna kunna börja den 1 september och den 16 januari. De skulle på våren fortgå till den 15 maj; på hösten blir tiden väl knapp för provens anordnande, om övningstiden skulle utsträckas längre än till senast den 10 december. En svårighet är givetvis, att många av deltagarna avlägga sina teologie kandidatexamina vid terminernas första examenssammanträden. Önskvärt vore, att häri en ändring skulle kunna ske, så att examen i regel avlades vid terminernas sista sammanträden, och ferierna ägnades åt praktisk tjänstgöring i församlingarna. En rigorös bestämmelse i denna riktning kan dock icke förordas, emedan det i många fall torde medföra en förlängning av studietiden. Däremot vore det tänkbart, att de som avse att avlägga examen vid terminernas början, kunde få rätt att börja den praktiska kursen vid ifrågavarande periods början. Under själva tentamensperioden kunde arbetsuppgifter ges endast åt dem, som avlagt examen vid slutet av föregående termin. Den som icke lyckades avlägga examen under perioden, skulle icke ha rätt att fortsätta kursen. På detta sätt skulle man kunna vinna cirka 15 dagar under höstterminen och 20 dagar under vårterminen.

Det är dock uppenbart, att även en sålunda förlängd övningstermin måste bli otillräcklig för den förbättrade praktiska utbildning, som här avses. Närmast ligger det givetvis till hands att utsträcka kursen över två terminer. Man skulle då få en tillräcklig, men ingalunda alltför rikligt tillmätt tid för de övningar och kurser, som måste ifrågakomma. Såväl den sociologiska som den psykologiska kursen skulle då kunna förläggas till den första eller till den ena terminen; tänkbart vore också nu, att var och en av dessa skulle behöva hållas endast en gång under varje läsår. Man skulle vidare till den första terminen kunna förlägga den vidgade pedagogiska kurs, omfattande både auskultering och övningsundervisning, som i varje fall bör införas. Den skulle kunna ha utrymme också för det exegetiskt-homiletiska seminariet. Härigenom skulle den andra terminen kunna behålla ungefär samma utseende som den nuvarande ena praktarterminen, men få den underbyggnad, som nu saknas. Genom att terminerna på sätt ovan angivits något förlängas, borde även ökade möjligheter beredas för inläggande av egentliga talövningar samt för undervisning i själavårdslära, och de övningar, som i detta sammanhang möjligen kunna befinnas lämpliga. Kursen skulle givetvis kunna börja antingen på våren eller hösten, och den skulle sålunda alltid komma att rymma två avdelningar, en äldre och en yngre. Härigenom skulle en värdefull kontinuitet kunna vinnas inom elevkåren vid de praktiska övningarna. Det har visat sig, att »praktargruppens» självverksamhet också under nuvarande ordning har varit till stort gagn. Det har ofta förekommit, att gruppen fungerat som en förening, vars ordförande haft en förtroendeställning som gruppens representant gentemot lärarna; detta har visat sig vara en stor tillgång vid den personliga omvårdnaden om deltagarna, bland vilka stundom kan fin-

nas ett eller annat besvärligt fall. Gruppen har också stundom brukat ordna egna andaktsstunder, ibland också tillkalla egna talare. En svaghet har varit, att den tradition, som ofta på ett lovande sätt börjat utvecklas under den korta övningsterminen, tvärt avbrutits vid dennas slut. Nästa terminsgrupp har fått börja exakt på samma punkt som den föregående, kanske ofta med mindre personliga förutsättningar. Om övningarna omspände två terminer, skulle ett levande arv av traditioner och en sannolikt sporrande och förpliktande kamratanda kunna föras vidare från år till år. Detta förutsätter emellertid, att två årskurser samtidigt skulle pågå, och en ny kurs sålunda börja med varje termin. Detta skulle dock medföra, att behovet av undervisning och lärarkrafter skulle ökas. Om återigen endast en kurs skulle hållas, med början exempelvis vid läsårets början i september, skulle detta sannolikt för åtskilliga studenter medföra en förlängning av studietiden, då de som avlade teologie kandidatexamen vid julen finge vänta en termin, innan de kunde börja den praktiska kursen. Möjligheten till kontinuitet skulle också bortfalla. Tvåterminsprakten skulle otvivelaktigt erbjuda stora fördelar, och den är väl den enklaste lösningen. Denna tvåterminskurs skulle komma att motsvara det norska pastoralseminariet, som emellertid även meddelar den teoretiska undervisning i praktisk teologi, vilken hos oss ingår och även framgent bör ingå i teologie kandidatexamen.

Dock kunna en del invändningar göras. Tyngst väger därvid utan tvivel, att studietiden sannolikt skulle komma att direkt förlängas, även om man vågar hoppas, att den obligatoriska hebreiskans bortfallande och en önskvärd rationalisering av undervisningen skulle kunna medföra någon tidsbesparing. I fråga om vissa av de övningar och kurser, som nu skulle ingå i den praktiska kursen, gäller det, att de med stor fördel skulle kunna förläggas till ett tidigare stadium av studierna och då skulle kunna bli till större nytta, än om de skola trängas med varjehanda andra uppgifter på övningsschemat. Den ettåriga »prakten» skulle på visst sätt kunna bli en sluten storhet i viss motsats mot den teoretiska studietiden mera än vad nu är fallet med den kortare övningstiden. Det är dock snarast ett önskemål att få till stånd en växelverkan mellan prästutbildningens teoretiska och praktiska moment i högre grad än som nu finnes. Härigenom skulle också denna utbildning komma att mera än nu framstå som en hela den teologiska fakultetens uppgift. Att en sådan utveckling är önskvärd, även för fakultetens egen skull, har i det föregående utvecklats. Den skulle knappast komma att främjas genom den slutna tvåterminsprakten. Därför synes också en annan lösning böra övervägas. *Denna skulle innebära, att de uppgifter, som annars skulle sammanföras till en första övningstermin, i stället skulle fördelas under en något längre tid, vilken skulle löpa parallellt med den senare delen av de teoretiska studierna.* De egentliga praktiska övningarna skulle däremot omfatta endast en termin som nu, om också en något längre termin. De moment i utbild-

ningen, som sålunda skulle kunna helt eller delvis förläggas före de praktiska övningarna i inskränkt mening, äro följande:

1) Kursen i samhällslära.
2) Kursen i psykologi.
3) Auskultering, eventuellt övningsundervisning i skolor.
4) Det exegetiskt-homiletiska seminariet.
5) Undervisning i talteknik och liturgisk sång.

Härjämte kan nämnas den praktiska församlingstjänstgöringen, som givetvis också borde ha sin plats före den avslutande utbildningen. Under förutsättning av en sådan avlastning skulle den ena, om möjligt något förlängda terminen något så när förslå. Då man överväger, huru de nu angivna momenten lämpligen skulle kunna infogas i den teologiska utbildningen i dess helhet, samt huru de bäst skulle gestaltas, uppstå vissa problem, som närmast böra upptagas till diskussion.

Kurserna i *samhällslära* och *psykologi* ha tidigare behandlats. Deras önskvärdhet synes uppenbar, men tydligt är också, att endast en ganska begränsad tid kan anslås till vardera. För kursen i samhällslära har en tid av cirka 20 timmar föreslagits, för kursen i psykologi cirka 12 timmar, varjämte i båda fallen något utrymme borde beredas för exkursioner eller demonstrationer. Det torde komma att invändas, att i båda fallen tiden är alltför knappt tilltagen, och att inom den sålunda föreslagna ramen en tillfredsställande utbildning icke kan beredas. I jämförelse med det nuvarande läget, då ingen som helst undervisning står till buds på dessa områden, skulle dock införandet även av så begränsade kurser innebära en avsevärd förbättring. Det kan i intetdera fallet bli fråga om verklig specialutbildning, utan endast om en översiktlig orientering, varvid undervisningen framför allt borde sikta till att väcka intresse för dessa kunskapsområden, och särskilt för sådana till dem hörande problem, som kunna vara av betydelse för församlingsprästens gärning. I båda fallen skulle det vara önskvärt, att ett mindre antal prästkandidater kunde erhålla en något mera ingående utbildning, och att även här en viss specialutbildning kunde inordnas inom den för alla gemensamma studieplanen. Det skulle vara värdefullt, om varje stifts prästerskap rymde ett mindre antal experter både på sociologiens och den psykologiskt betingade själavårdens område. Men i den mån ett sådant önskemål överhuvud kan förverkligas, torde det endast kunna ske genom specialutbildning efter prästvigningen. De nu avsedda kurserna borde organiseras genom teologiska fakultetens försorg, varvid det närmast borde ankomma på professorn i praktisk teologi att förbereda ärendena och framlägga förslag. För kursen i samhällslära torde man dels få räkna med lärarkrafter från universitetet, dels med särskilt vidtalade personer med erfarenhet på olika livsområden. För den psykologiska utbildningen borde man i första hand räkna med lärare vid den medicinska fakulteten med särskild förfarenhet på den medicinska psykolo-

giens och psykiatriens områden. I båda fallen måste man, som förut framhållits, räkna med ett årligt anslag eller med avgifter från deltagarna. Kostnaden skulle emellertid kunna hållas inom rimliga gränser därigenom, att vardera kursen icke behövde förekomma mer än en gång under varje läsår. Lämpligen borde de båda kurserna alternera, så att den ena i regel hölles under höst-, den andra under vårterminen, i båda fallen begränsade till en kortare period, så att kursen i samhällslära kunde genomgås exempelvis under fem, kursen i psykologi under tre veckor — alltså med fyra veckotimmar. De borde om möjligt så placeras, att deltagarna finge möjlighet att samtidigt följa annan akademisk undervisning. Intet borde hindra, att dessa kurser bevistades under ett relativt tidigt stadium, helst så att de icke belastade det sista studieåret före de praktiska övningarna. Det skulle snarast vara en fördel, att de teologie studerandenas intresse väcktes för de frågor, som under kurserna skulle komma att beröras, vid ganska unga år; den något vidare livsorientering, som detta skulle medföra, kunde då komma den fortsatta utbildningen till godo. Kurserna skulle på detta sätt komma att kännas vida mindre betungande, än om de skulle trängas med varjehanda andra uppgifter under de sista studieåren. De skulle då knappast komma att innebära någon märkbar förlängning av den totala studietiden.

I detta sammanhang kan erinras därom, att 1936 års lärarutbildningssakkunniga i sitt förslag upptagit en »förberedande lärarkurs», som är avsedd att genomgås parallellt med de teoretiska studierna. De sakkunniga diskutera de skäl, som kunna tala för och emot en sådan anordning, och anföra därvid följande:

»De sakkunniga ... förmena ... att starka skäl tala för att vissa praktiska utbildningsmoment inläggas i den teoretiska studiegången, och de anse, att detta är en synnerligen viktig punkt i den organisation, som de ha att behandla. Erfarenheterna från den kontakt med skolan, som gives med en kurs av antytt slag, kunna bidra till att läraraspiranten mera än eljest söker anpassa sina studier till kommande praktisk lärarverksamhet, då han i praktiken lär känna, huru de teoretiska studierna komma till användning vid undervisning av skolungdom och vilka kunskaper som därvid ha betydelse.

Det mest vägande skälet synes dock vara önskvärdheten av att läraraspiranten så tidigt som möjligt kommer i direkt beröring med det levnadskall, som skall bli hans, och därigenom får ett begrepp om vad undervisning och skolarbete ur annan synpunkt än lärjungens över huvud taget är.»[1]

Vad som här säges har *mutatis mutandis* sin tillämplighet också på prästkandidatens utbildning.

Ordnandet av *auskultering och övningsundervisning* ställer sig icke lika lätt. I viss utsträckning ingår, som förut omtalats, auskultering i den nuvarande ordningen. Enligt uppgift är det i Uppsala regel, »att skilda folkskollärare ur olika folkskolor mottaga 1—5 praktare, vilka i regel avlyssna

[1] Betänkande angående utbildningen av lärare vid de allmänna läroverken, s. 135 f.

fem lektioner och därefter själva hålla fem lektioner. Intet samarbete med seminariets övningsskolor förekommer» (meddelande av docent H. Ljungberg). I Lund ha som nämnt kanslersbrev tidigare föreskrivit en auskulteringskurs om 24 timmar vid seminariets övningsskola, men denna kurs har sedermera dels väsentligen inskränkts, dels överflyttats från seminariet till stadens folkskolor. I båda fallen har denna utbildning fått en alltför ringa omfattning, vilket sammanhänger med att den förlagts till själva praktarterminen. Enligt den ordning, som här skisserats, skulle denna naturligt komma att få sin plats före den sista övningsterminen. Den skulle därigenom på ett tidigare stadium inrikta studenternas intresse på de viktiga pedagogiska uppgifter, som höra till en präst gärning, men som nu i regel falla utanför genomsnittsteologens erfarenhet. Att konfirmationsundervisningen för närvarande i stor utsträckning icke synes bära den frukt, som man kunde vänta, torde åtminstone till någon del bero på prästernas bristande pedagogiska utbildning. Vad som här kan göras för att medföra en förbättring bör icke lämnas oförsökt.

Den avsedda auskulteringskursen skulle tjäna flera ändamål. Den skulle ge prästkandidaterna en uppfattning av folkskolans kristendomsundervisning i de olika klasserna. Detta är av största värde för den blivande konfirmandläraren, som bör veta vilka kunskaper han rimligen kan förutsätta hos den ungdom, som genomgått folkskolan. Men det är även av värde, att den blivande prästen får en viss förtrogenhet med folkskolans arbete och organisation överhuvud. En sådan förtrogenhet är en stor tillgång för den blivande församlingsprästen, vare sig han kommer att fungera som ordförande i skolråd (skolstyrelse) eller ej. Från dessa synpunkter är det icke önskvärt, att auskulteringen begränsas till kristendomsundervisningen. Det skulle också vara betydelsefullt, om i samband med auskulteringskursen en orientering kunde givas om folkskolans arbetsvillkor, särskilt med avseende på hithörande författningar. Framför allt skulle kursen dock avse att ge deltagarna en viss pedagogisk erfarenhet och att öppna deras ögon för undervisningens konst. Här kräves det dels åhörande av lektioner av skickliga lärare — varvid just urvalet av lärare är av stor betydelse —, dels icke alltför knappt tillmätta övningstillfällen. Den kännbaraste bristen i nuvarande utbildning är just frånvaron av sådana tillfällen, då prästkandidaten på egen hand kunde få pröva sina krafter på en vanlig skolklass, så vitt möjligt på elever i det åldersstadium, som han kommer att få att göra med vid konfirmationsundervisningen. Först sedan han blivit prästvigd får han nu möjlighet att vinna den »katedervana», som är en av de viktigaste förutsättningarna för en effektiv undervisning. Så långt som möjligt borde övningsundervisningen förläggas till folkskolans högsta klasser, helst till sjunde klassen, där eleverna stå på i huvudsak samma åldersstadium som i kyrkans undervisning.

Av vad som redan anförts framgår, att timantalet för denna kurs icke får tillmätas alltför snävt. Den för Lunds universitet föreskrivna auskulteringskursen omfattade ursprungligen (enligt kanslersskrivelse av den 20 december 1915) 24 timmar, vilket antal sedan tyvärr nedskrivits. Till jämförelse må anföras, att den i lärarutbildningssakkunnigas förslag upptagna förberedande lärarkursen skulle omfatta auskultering och övningsundervisning dels vid folkskolan med 25—30 timmar, dels vid läroverk med 40—45 timmar; det är härvid att märka, att denna kurs är avsedd som förberedelse för en egentlig lärarkurs om ett år. Det lägsta timantal, som kan ifrågakomma för auskultering och övningsundervisning tillsammans är 40 timmar, varav i regel omkring 10 timmar borde anslås till övningsundervisning. Härtill borde komma några föreläsningar om folkskolans organisation och undervisningens allmänna metodik. Fem timmar måste anses som ett absolut minimum för denna undervisning — den borde lämpligen bestämmas till 5 à 10 timmar. Den skulle kunna tänkas meddelad antingen av akademisk lärare (professor eller docent) i pedagogik eller av lärare vid folkskoleseminarium. Även om en viss koncentration av utbildningen från studenternas synpunkt kan synas önskvärd, torde dock denna auskulteringskurs icke kunna alltför mycket sammanträngas; de till förfogande stående övningsavdelningarna få icke alltför mycket belastas, särskilt då huvudsakligen kristendomstimmar skulle tagas i anspråk. Den orienterande föreläsningskursen skulle icke nödvändigtvis behöva upprepas varje termin; lämpligast vore dock, om den kunde hållas i samband med varje auskulteringskurs. Den borde i varje fall föregå denna eller anordnas vid dess början.

I fråga om dessa kursers förläggning yppa sig två möjligheter, som också kunna tänkas kombinerade. Närmast till hands ligger det att tänka på de till folkskoleseminarierna i Uppsala och Lund knutna övningsskolorna. Det kan häremot möjligen anföras, att den kurs, som tidigare var anordnad vid Lunds seminarium, måst upphöra, sedan dåvarande rektorn förklarat, att övningsskolan genom kursen bleve alltför hårt belastad, då den i första hand vore avsedd att fylla seminarieelevernas behov av övningsundervisning. Det bör emellertid då också erinras, att kanslersskrivelsen av 1915, som ålade fakulteten att anordna denna kurs, aldrig kompletterats med något motsvarande åläggande för seminariet att mottaga prästkandidaterna som auskultanter. Kursen kom därigenom att framstå som en slags överloppsgärning, som seminariet kunde åtaga sig endast i den mån, som dess eget arbete därigenom icke lede intrång. Intet som helst anslag stod till förfogande för denna kurs. Då den var inpressad inom den redan förut hårt belastade »praktterminen», medförde detta, att den sammanfördes till en alltför kort period, varunder deltagarna till stor del i samlade, eller fördelade på stora grupper, åhörde undervisningen, vilket knappast var gynnsamt varken för undervisningen eller för behållningen av auskulteringen. De mindre

gynnsamma erfarenheter, som finnas från dessa auskulteringskurser, behöva därför icke vara något skäl emot de nu avsedda kursernas förläggning till seminarierna. Men det är tydligt, att de, för att bli effektiva, måste erkännas som en del av seminariernas uppgift likaväl som lärarutbildningen, och däremot svarande åtgärder träffas. Det ligger utan tvivel nära till hands, att seminarierna, som äro för sitt ändamål väl rustade statsanstalter, också tagas i anspråk för den nära liggande uppgift, som prästkandidaternas pedagogiska utbildning utgör, en uppgift, som måste betecknas som ett lika angeläget statsintresse. Förläggningen till seminarierna skulle medföra mycket påtagliga fördelar. Icke minst värdefullt skulle det vara, om de kunde ge anledning till personlig gemenskap mellan de blivande prästerna och de blivande lärarna, vilkas framtida livsgärningar ha så mycket gemensamt. Därför vore det önskvärt, att prästkandidaternas övningskurs så långt som möjligt organiskt inordnades i seminariernas verksamhet. Det är emellertid tydligt, att de anspråk, som därigenom skulle komma att ställas på övningsskolorna, icke äro obetydliga. Visserligen skulle vid auskulteringen en mindre grupp kunna närvara vid varje lektion, och åtminstone i viss utsträckning vid varje undervisningsövning, ehuru det dock vore önskvärt, att varje deltagare åtminstone under några timmar finge undervisa utan åhörare. Men då i huvudsak kristendomstimmar skulle tagas i anspråk, bleve belastningen av övningsskolorna icke obetydlig.

En annan möjlighet skulle vara, att auskultering och övningsundervisning förlades till folkskolorna i universitetsstäderna med omnejd. Också i detta fall skulle ett åläggande från statens sida krävas, vilket väl skulle kunna tänkas. Det är dock uppenbart, att en ändamålsenlig organisation och kontroll av kursen skulle stöta på ganska stora svårigheter, om deltagarna skulle fördelas på ett flertal skolor. Vederbörande skolstyrelser skulle sannolikt alltid komma att betrakta kurserna som en för dem besvärande tilläggsuppgift, för vilken de icke kunde hysa något större intresse. Det bleve också en något ömtålig uppgift att utvälja de lärare och skolor, som skulle komma i fråga.

I första hand borde därför seminariernas övningsskolor anlitas. Rektor vid Uppsala folkskoleseminarium, docent R. Ljunggren, har haft vänligheten undersöka möjligheterna för en sådan anordning och överlämnat ett yttrande härom. Det framgår därav, att kristendomstimmarna i de två högsta klasserna i övningsskolan, i Uppsala 7:e och 8:e, måste reserveras för seminariets eget behov av övningsundervisning. Däremot skulle man kunna disponera »klasserna 6—5 a och 6—5 b, två parallellavdelningar med barn i åldern 12—13 år. Här skulle man för prästkandidaternas övningar kunna avskilja kristendomsundervisningen, två timmar per vecka och avdelning ... Om man räknar med 16 veckor per lästermin för ändamålet, skulle man alltså få 32 + 32 kristendomstimmar. Om 20 prästkandidater skulle mottagas per termin, kunde de uppdelas i fyra grupper om 5 kandidater i varje. En sådan

femmannagrupp kunde få sig tilldelad en klassavdelning under en halv termin, vilket gör 16 lektioner. Handledaren håller den första lektionen, därefter vidtager kandidaternas undervisning, var och en med 3 timmar i följd, men i närvaro av handledaren och de övriga auskultanterna. I diskussionen efter varje lektion deltaga dessa fyra. Så tillgå undervisningsövningarna med seminariets egna elever. Det blir ju på det sättet visserligen endast tre lektioner, som var och en själv får leda, men behållningen av de 13 han får bevista som aktiv åhörare bör icke underskattas. Till detta kan komma en ordnad auskultation gruppvis i skolans så gott som alla ämnen och klasser.»

Den anordning, som här av rektor Ljunggren skisseras, synes anvisa en framkomlig väg. Men även om till de 16 timmarnas övningskurs komme ett antal auskulteringstimmar i övriga klasser och ämnen, skulle man dock önska något ökade möjligheter till undervisning och auskultering i ämnet kristendom i folkskolans högsta klasser, eventuellt även i andra skolor än folkskolor (realskolor, kommunala mellanskolor, flickskolor). Detta skulle kunna medföra en mera levande kontakt med nutida skolväsen överhuvud och en sådan bör energiskt eftersträvas. Därför borde föreskrifterna i varje fall öppna möjligheter att i viss utsträckning anordna övningar även i andra skolor, men med bevarande av kursens huvuddel vid seminariernas övningsskolor. Seminarierna borde få sig ålagt att sörja för kursernas anordnande i samråd med professorn i praktisk teologi, eller den lärare, som han kunde sätta i sitt ställe (närmast läraren i kateketik). Det skulle tillkomma seminarierektorn att uppgöra schema, eventuellt träffa överenskommelse med andra skolor och att ha tillsyn över deltagarna, vilka givetvis skulle ha skyldighet att noga ställa sig hans föreskrifter till efterrättelse. Han skulle även ha att anordna den ovan nämnda föreläsningskursen, varvid i viss utsträckning undervisning, som likväl förekommer vid seminariet, borde kunna komma till nytta — så har t. ex. vid seminariet i Uppsala en kortare serie föreläsningar i skolhygien och liknande frågor förekommit, vilken måhända med fördel skulle kunna åhöras även av prästkandidaterna. De tillfällen, som i övrigt kunna erbjuda sig att sammanföra dessa med seminariets egna elever, borde samvetsgrant utnyttjas.

De kostnader, som en sålunda anordnad kurs skulle komma att medföra, behövde icke bli stora. Vissa arvoden måste väl förekomma, särskilt för de av seminariets lärare, som skulle komma att tagas i anspråk, eventuellt också för lärare i andra skolor. Ett årligt anslag om 600 kronor, alltså för två terminskurser, torde i regel vara tillräckligt. Liksom i fråga om andra förut behandlade kurser gäller det också om denna, att den måste anses vara av så väsentlig betydelse för prästutbildningens effektivitet, att om anslag av allmänna medel av statsfinansiella skäl icke kunna påräknas, kurserna böra beläggas med avgift — denna skulle i genomsnitt komma att stanna vid den

blygsamma summan av 15 kronor för varje deltagare (beräknat efter en medelfrekvens av 20 deltagare).

Då denna kurs är avsedd att direkt förbereda den kateketiska utbildning, som meddelas under den avslutande övningsterminen, bör den lämpligen genomgås ganska snart före denna, helst under någon av det teoretiska studiets två sista terminer. Det skadar visserligen icke, om en teologie studerande på ett tidigare stadium får någon praktisk erfarenhet av undervisningens konst, men den mesta nyttan torde han få av auskulteringskursen, om den äger rum på en tidpunkt, då omdömet hunnit mogna, och närheten till den praktiska avslutningsterminen och det framtida kallet gjort de pedagogiska spörsmålen aktuella.

Det skulle utan tvivel vara önskvärt, om ett antal teologie studerande kunde förvärva en något vidare pedagogisk erfarenhet genom undervisning i olika skolformer, såväl folkskolor som läroverk och icke minst folkhögskolor. En tids praktik just på folkhögskola skulle utan tvivel vara särskilt värdefull genom den förtrogenhet, som därigenom skulle vinnas med det folkliga bildningslivet och med den typ av ungdom, som företrädesvis söker sig till dessa skolor. Prästutbildningens ledare borde låta sig angeläget vara, att så långt som möjligt främja organisk kontakt mellan de blivande prästerna och de olikartade bildningssträvanden, varpå tiden är så rik. Ur båda parternas synpunkt är det ett i hög grad aktuellt intresse, att den isolering, i vilken den blivande prästen hittills ofta växt upp, genombrytes. Det kan emellertid icke vara rimligt att ålägga prästkandidaterna en mer omfattande pedagogisk förpraktik, än som nu föreslagits. Däremot borde något göras för att uppmuntra till sökande av erfarenhet vid andra undervisningsanstalter, särskilt folkhögskolor. Utan genom personlig påverkan kan detta knappast ske annat än så, att dispens från den ordinarie auskulteringskursen helt eller delvis må kunna medges för den, som kan visa sig ha förvärvat tillräcklig pedagogisk erfarenhet på annat sätt. Det borde tillkomma de teologiska fakulteterna att bevilja sådan dispens. I regel borde dock icke befrielse lämnas från de med auskulteringskursen förbundna föreläsningarna.

Behovet av ett *exegetiskt-homiletiskt* seminarium som ett led i prästutbildningen har redan tidigare framhållits. Det är en mycket påtaglig erfarenhet, att det exegetiska studiet icke för närvarande blir så fruktbärande för det homiletiska arbetet, som det borde. Detta beror på den isolering, som exegetiken och bibelstudiet kommit att intaga som studiefack bland andra. Det är synnerligen önskvärt, både att den teologie studeranden under hela sin studietid umgås med sitt grekiska nya testamente, och därvid också lär sig att ställa den vetenskapliga insikten i det personliga andaktslivets tjänst, och jämväl att han från början lär sig att vid det homiletiska textarbetet utnyttja sina exegetiska insikter. Detta synes vara av väsentlig betydelse för att hans blivande förkunnelse icke som nu ofta allenast skall följa i beprö-

vade postillors trygga spår, utan verkligen draga nytta av den grundliga teologiska förberedelse, som prästkandidaterna få genomgå. För att ge åt bibeln, framför allt det grekiska nya testamentet, den centralare plats i det teologiska studiet, som tillkommer detsamma, kräves en mera ingående och omfattande handledning än som genom de nuvarande lärarkrafterna i ämnet kan meddelas. Under varje läsår borde sådana bibellektioner hållas, varvid väsentliga delar av nya testamentet kursoriskt genomginges. Härvid borde hänsyn tagas såväl till de studerandes behov, vilka med ofta ganska otillräckliga förkunskaper i grekiska skola absolvera en genomgång av den grekiska texten, som till önskvärdheten av att Novumstudiet icke avbrytes sedan tentamen avlagts, utan inriktas på texternas praktiska användning. Därför borde dessa bibelföreläsningar snarast bestå i en anspråkslös, men exakt genomgång av grundtexten med de förklaringar, som behövas för dess grammatiska och exegetiska förstående, samt därjämte med hänsyn tagen till deras betydelse för förkunnelsen och andaktslivet. Det kan knappast betvivlas, att en så bedriven undervisning skulle kunna bliva till synnerligt gagn, och att den såväl skulle kunna avsevärt underlätta det mera elementära studiet, som medföra en högst behövlig förbättring av de teologie studerandes förtrogenhet med bibeln.

Ännu viktigare för den direkt homiletiska utbildningen vore emellertid, att de studerande, innan det rena predikoskrivandet och övningspredikandet tar sin början kunde få en mera vetenskapligt underbyggd och systematiskt bedriven övning i textanalys. Denna borde lämpligen meddelas i form av seminarieundervisning. Det skulle härvid möjligen kunna anmärkas, att det av professorn i regel ledda seminariet i praktisk teologi skulle kunna tjäna denna uppgift. Det är icke uteslutet, att detta stundom kunde ske. Också den homiletiska textbehandlingen från mer teoretisk synpunkt bör kunna falla inom ramen för hans för kandidatstadiet avsedda undervisning. Men detta seminarium måste dock ha en vidare uppgift. Möjlighet måste beredas att här upptaga ämnen från samtliga områden av den praktiska teologiens vida fält. Detta är nödvändigt för att uppehålla undervisningens vetenskapliga standard och för att väcka intresse för självständigt arbete. Erfarenheten visar, att återväxten av vetenskapsidkare inom ett ämne till väsentlig del beror på seminariernas insats. Ej heller skulle ett vanligt universitetsseminarium, som knappast kan förutsättas omfatta mera än en dubbeltimme varannan vecka, svara emot behovet av exegetiskt-homiletisk textbehandling. För att bli effektiv borde en sådan övningsundervisning fortgå med åtminstone en dubbeltimme varje vecka under en termin. Den kan därför icke heller i regel bestridas av professorn i praktisk teologi. Den kan tänkas komma att tillfälligt åvila en docent, icke nödvändigtvis i praktisk teologi, den kan också tillfälligt komma att ledas av en professor i annat teologiskt ämne, som kan ha intresse och förutsättningar för denna säregna undervis-

ning. Men för att kunna regelbundet upprätthållas och konsekvent drivas, måste man kunna räkna på en lärare, som hade denna undervisning som en av sina huvuduppgifter. Båda de krav på ökad bibelundervisning, som här framställts i fråga om föreläsningar och seminarieövningar, peka mot inrättandet av en ny lärartjänst, det redan i andra sammanhang efterlysta lektoratet i exegetik. Vad det senast omnämnda exegetiskt-homiletiska seminariet angår, borde detta kunna få en central betydelse som den viktigaste bryggan från de teoretiska studierna till den praktiska förberedelsen för kallet. Vid denna undervisning skulle uppgiften framför allt vara att med hjälp av de föregående exegetiska studierna undersöka perikopernas homiletiska möjligheter. Därvid borde i avsevärd utsträckning ingå också analys av framstående predikanters arbeten, med särskild hänsyn till textbehandlingen, däremot icke uppgörande av egentliga predikoutkast eller skrivande av hela predikningar. Ett av seminariets främsta syften skulle vara just att motverka den mekaniska predikofabrikation, som är det förnämsta hindret för en verklig predikans renässans inom vår kyrka, och som den nuvarande utbildningen kanske snarare främjar än förebygger.

Om den avslutande praktiska kursen skulle komma att fortfarande omfatta endast en termin, borde givetvis detta seminarium föregå denna kurs. Det borde i varje fall komma efter tentamen i de exegetiska ämnena, men det kunde lämpligen genomgås under tiden för studiet av de systematiska ämnena. Inom de nu angivna gränserna borde tiden för dess genomgång kunna fritt väljas. Under tider av normal tillströmning till den teologiska banan torde det bli nödvändigt att hålla ett sådant seminarium varje termin, då det skulle passeras av samtliga blivande präster, och själva seminarieformen är oförenlig med ett alltför högt deltagarantal.

Som ett av de moment, som skulle kunna tänkas förlagda utanför den avslutande praktiska kursen, ha vi också nämnt *talteknik* och *liturgisk sång*. För bestridande av undervisningen i dessa ämnen finnes vid vardera universitetet en lärare i kyrkosång, vars arvode uppgår i Uppsala till 2 900, i Lund till 2 400 kronor. Antalet timmar torde i båda fallen vara sex, varjämte i Uppsala en föreläsning i veckan ingår i undervisningen. Denna torde annars i huvudsak bestå i övningar med smärre grupper, varvid framför allt musiken till svenska mässan genomgåtts. Ett visst antal musikaliskt obegåvade studenter ha befriats från deltagande i sångövningarna, ehuru kassationsprocenten på senare tid snarast torde ha minskats i samband med ett ökat intresse för kyrkosången överhuvud. Det ingår i sånglärarens uppgift att också meddela undervisning i talteknik, men detta har nödvändigtvis måst komma att framstå som ett bihang till den egentliga sångundervisningen, som likväl fått ett alltför knappt utrymme. Överhuvud har den viktiga sida av utbildningen, som den rena talövningen utgör, i hög grad kommit till korta. Visserligen förekommer liturgisk läsning som ett ämne vid de praktiska proven,

men någon egentlig undervisning i detta ämne får knappast rum på de praktiska övningarnas schema, annat i den mån sådan kan meddelas antingen inom ramen av sånglärarens undervisning, eller genom de övningar i liturgisk och homiletisk aktion, som vanligen ledas av direktorn eller någon annan lärare. Stundom har tillfälle genom särskilt utverkade anslag kunnat beredas till verklig träning på detta område; så var fallet vid Lunds teologiska fakultet under ett antal år på 1930-talet, och resultaten härav voro påtagliga. Det gäller emellertid här ett flertal ganska olikartade uppgifter. Dessa äro: den egentliga sångundervisningen, den talltekniskt betonade talundervisningen, samt slutligen övningarna i liturgisk och homiletisk aktion i egentlig mening. De sistnämnda torde under alla förhållanden böra ha sin plats i den avslutande praktiska övningskursen. Här skall i stället någon uppmärksamhet ägnas åt undervisningen i *sång* och *talteknik*.

Bådas betydelse för den blivande prästen torde vara uppenbar. Den kyrkomusikaliska renässans, som gått över vårt land, har givit en ny betydelse också åt den liturgiska sången och skärpt blicken för dess egenart i jämförelse med andra sångarter. Det synes föga lyckligt, att undervisningen i kyrkosång blivit sammanträngd till en termin. Endast ett minimum av undervisning kommer på den enskilde studentens del. Endast det allra väsentligaste av mässmusiken hinner genomgås. Det skulle vara värdefullt, om ökad tid kunde erhållas för studiet av koraler och även av annan musik som kan komma till utförande vid gudstjänsterna. Det skulle vara synnerligen önskvärt, att den musikaliskt begåvade prästen i allmänhet icke vore sin kantor underlägsen i fråga om kyrkomusikalisk smak och uppfattning. Det skulle vidare för den praktiska prästgärningen i de flesta församlingar vara mycket gagneligt, om prästen i regel från sin utbildning medförde förmåga att hjälpligt spela en koral på ett harmonium. Det är tydligt, att undervisningen i kyrkomusik skulle lämna ett betydligt bättre resultat, om den kunde fortgå under en längre tidsperiod. Bedriven parallellt med de teoretiska studierna skulle den snarare få karaktären av rekreation än av ett betungande arbete. Studentens kyrkomusikaliska smak och intresse skulle hinna att utvecklas och mogna. Han skulle också få tillfälle att utnyttja de tillfällen, som universitetsstaden erbjuder, icke minst genom domkyrkornas rikt utvecklade gudstjänstliv, att förkovra sina insikter. Det är tydligt, att en under en längre period utbredd kyrkomusikalisk undervisning måste få en i viss mån frivillig karaktär. Önskvärt vore dock, att den studerande på en tidigare punkt än vid de praktiska övningarnas början konfronterades med den kyrkomusikaliska utbildningens uppgift. Denna punkt skulle knappast kunna komma för tidigt, men den borde knappast komma senare än ett år före de praktiska övningarnas början. Det är uppenbart, att de ökade uppgifter, som komme att ställas på sångläraren, i någon mån måste kompenseras genom ökat arvode. Det vore rimligt, om detta bestämdes till 3 000

kronor såväl i Lund som i Uppsala. Härmed skulle följa skyldighet att jämte den obligatoriska undervisningen under de praktiska övningarna, som väl torde behöva det nuvarande timantalet, i viss utsträckning stå till förfogande för frivilliga övningar i kyrkosång. Det torde vara att vänta, att dessa skulle omfattas med stort intresse. Man kan också tänka sig flera möjligheter till fruktbara kombinationer såväl med domkyrkornas musikliv, som med utbildningen av kyrkomusiker; de blivande kyrkomusikerna borde gärna på någon punkt bringas i personlig kontakt med de blivande prästerna. Men det torde vara klokt att här lämna ett öppet fält för den personliga företagsamheten och för en fri utveckling.

Även med den utsträckning av sånglärarens undervisning, som här påyrkats, kan han knappast få tid till en effektiv undervisning i talteknik. I samband med den prövning i sång, som alltjämt måste komma att äga rum vid början av den egentliga praktiska utbildningen, bör det väl ock kunna undersökas, om en särskild talteknisk utbildning ytterligare är nödvändig, särskilt med hänsyn till behovet att bortarbeta påtagliga talfel. Men den grundläggande undervisningen borde ha meddelats tidigare, gärna vid början av det akademiska studiet överhuvud. Det behov, som här föreligger, är i stor utsträckning gemensamt för teologer och studenter av andra studieriktningar, särskilt blivande lärare. Här har mycket försummats. Detta gäller icke blott det rent formella utförandet och det rätta bruket av talorganen. Man bör här också tänka på förmågan av formell språkbehandling både i tal och skrift. Det torde nu ganska allmänt erkännas, att de svenska universiteten på ett beklagligt sätt underskattat betydelsen av den muntliga och skriftliga framställningens konst. Så gott som den enda undervisning, som hittills meddelats i det offentliga talandets konst, har haft sin plats i de praktisk-teologiska övningarna och avsett den kyrkliga förkunnelsen. Även om man erkänner risken för en övervärdering av den formella färdigheten på detta område, är det tydligt, att den akademiska ungdomen i vårt land har varit ganska illa lottad i jämförelse såväl med vissa andra ungdomsgrupper i vårt eget land, som med studenter i vissa andra länder. Den skriftliga övningen har också varit alltför styvmoderligt tillgodosedd. Önskvärt vore, att varje student inom såväl den teologiska som den filosofiska fakulteten på ett tidigt stadium erhölle någon övning i språkets behandling i tal och skrift, varvid även den taltekniska utbildningen borde tillgodoses. Även en ganska kortfattad upplysning om sådana ting som andning och artikulation kan, särskilt om den kommer på ett tillräckligt tidigt stadium, vara till stor nytta. Då den också är av gagn för själva studietiden, bör den meddelas snarast möjligt. Likaså bör den formella övningen i språkbehandling, som är en viktig förutsättning för ett rätt utövande likaväl av undervisningens som av förkunnelsens uppgift, komma så tidigt, att den kan framstå som en naturlig fortsättning av skolans modersmålsundervisning. Då man under-

söker möjligheterna för anordnande av en sådan utbildning ligger det nära till hands att tänka på de lektorat i svenska, som sedan år 1935 finnas vid våra statsuniversitet.

Det skulle ligga nära till hands att tänka sig en till studierna för teologiskfilosofisk examen knuten utbildning i skriftlig och muntlig framställning, omfattande exempelvis en dubbeltimme under en termin. Denna utbildning skulle omfatta: handledning i talorganens bruk, röstbehandling, uttal (med hänsyn särskilt till dialekternas avfilning), övning i muntligt framförande samt någon undervisning i svensk stilistik. Det torde behöva närmare övervägas, om denna undervisning i sin helhet skulle kunna bestridas av lektorn i svenska. Tänkbart vore, att annan lärarkraft kunde ställas till förfogande. Detta borde hellre vara en specialist på egentlig talteknik än sångläraren, även om han kunde tänkas i vissa fall inträda. Kungl. skolöverstyrelsen har tidvis haft hos sig anställd en särskild lärarkraft, som besökt samtliga seminarier och vid dessa meddelat undervisning i talteknik. För närvarande torde intet anslag stå till förfogande för denna undervisning. Men om den skulle komma att återupptagas, vilket torde vara sannolikt, vore det väl tänkbart, att denna lärarkraft kunde tagas i anspråk även för de blivande prästernas behov. I annat fall torde något särskilt anslag böra beräknas för undervisning i talteknik, därest denna icke kan bestridas av lektorerna i svenska, vilket icke alltid kan beräknas vara fallet. Om en särskild kurs behöver anordnas, och denna undervisning således icke kan ingå i kursen i skriftlig och muntlig framställning, torde denna icke behöva vara särskilt omfattande, ehuru den måste inrymma även någon individuell behandling, och den skulle icke behöva hållas mer än en gång under varje läsår. Det vore utan tvivel önskvärt, att sådan talteknisk undervisning genom universitetets försorg komme alla de studenter till del, som i sin framtida gärning särskilt komma att använda det talade ordet. Om frågan bleve löst i större sammanhang, borde även de blivande prästernas behov tillgodoses. I samband med kursen i skriftlig och muntlig framställning borde i varje fall vissa talövningar förekomma i syfte att påpeka och bortarbeta vanligen förekommande fel. För blivande präster vore det säkerligen gagneligt att på ett tidigt stadium i sin utbildning få sin uppmärksamhet fäst på den särskilda fara för den prästerlige talaren, som »predikotonen» utgör. Att om möjligt utrota denna borde vara en viktig uppgift för en reformerad prästutbildning.

Det har redan påpekats, att kursen i skriftlig och muntlig framställning (med talteknik) borde komma på ett tidigt stadium i det akademiska studiet, och att den lämpligen borde höra till det första studieåret. Det skulle därför vara den enklaste utvägen att låta denna kurs ingå som en del av teologiskfilosofisk examen, så att det bland villkoren för att bli godkänd i denna examen krävdes att nöjaktigt hava genomgått nämnda kurs. Då det emellertid kan tänkas, att svårigheter skulle kunna uppstå för Göteborgs högskola

att ordna en sådan kurs, och då de studerande, som avlade annan filosofisk examen, på detta sätt skulle komma att bli befriade från deltagande, vore det kanske lämpligare, att kursens genomgående i stället finge plats bland villkoren för avläggande av tentamen för teologie kandidatexamen. Därvid skulle någon dispensmöjlighet kunna medgivas med tanke på mera mognade studerande, som haft en annan studieväg.

Utom nu nämnda kurser och övningar bör här den s. k. *praktiska tjänstgöringen* upptagas till diskussion. Som förut omtalats föreligger här en den 24 april 1931 utfärdad kungl. skrivelse, vari biskoparna uppmanas att anordna förpraktik för de kandidater, som admitteras till prästvigning. Denna uppmaning har endast i begränsad omfattning lett till efterrättelse. Intet domkapitel torde vara hågat att förbinda sig att icke mottaga någon, som icke undergått sådan förpraktik, men å andra sidan torde intyg om sådan alltmänt räknas som en betydelsefull merit vid ansökan om prästvigning. Att dylik tjänstgöring normalt bör ingå i prästutbildningen, har dock tämligen allmänt och med stort eftertryck gjorts gällande. Detta synes också vara i hög grad önskvärt. Då det gäller att sålunda inorganisera densamma, stöter man emellertid på ganska stora svårigheter. Det är påtagligt önskvärt, att denna förpraktik genomgås före den avslutande övningskursen; det är av stor betydelse, att deltagarna i denna ha någon personlig erfarenhet av kyrkans gärning. Å andra sidan har anordnandet av sådan förpraktik hittills väsentligen legat i stiftsstyrelsernas hand. Ofta nog har det varit prästkandidatens egen sak att söka finna en kyrkoherde, som ville ta honom i sitt hus. I regel torde han ha väntat sig att få njuta fritt vivre i prästgården som ersättning för det arbete, han kunde utföra. Det kan icke förvåna, att villigheten att mottaga praktikanter under sådana förhållanden icke varit synnerligen stor. Den präst, som verkligen är i behov av biträde, kan nu ofta få en prästvigd adjunkt på samma villkor. En följd härav har också blivit, att det varit svårt för biskop och stiftsstyrelse att utöva någon egentlig kontroll över denna s. k. praktiska tjänstgöring. Det är dem icke möjligt att ålägga någon präst att mottaga en prästkandidat, och det går därför icke att skapa garantier för att det blir de som handledare lämpligaste prästerna, som anlitas. Det kan finnas fall, där en prästkandidat under sin praktiska tjänstgöring knappast får de stimulerande intryck, som man skulle önska. Att genom lagstiftning eller på annat sätt ålägga vissa präster att mottaga praktikanter torde knappast vara tänkbart. Ett förändrat läge skulle dock inträda, om sådan tjänstgöring bleve ett normalt moment i den prästerliga utbildningen och föreskreves som villkor för genomgående av den praktiska slutkursen vid universitetet. I sådant fall bleve det ock naturligt, att prästkandidaten finge räkna med att under praktikanttiden betala för sitt vivre. Hans ställning bleve snarare lärjungens än den icke prästvigde medhjälpa-

rens. Lämpligt vore, att en promemoria utarbetades av ledarna för de praktiska kurserna vid fakulteterna, eventuellt i samråd med vederbörande biskopar; denna skulle ge vissa anvisningar för de »praktiserande» teologernas tjänstgöring och tillställas de präster, som finge att handleda dessa. Under sådana förhållanden skulle det för stiftsstyrelserna ställa sig betydligt enklare att ordna denna sak. Det skulle då kunna tänkas, att mer än en prästkandidat skulle kunna tilldelas exempelvis en kyrkoherde i en stad eller ett samhälle, där möjlighet till inkvartering finnes och arbetsuppgifter skulle kunna åstadkommas. Men hela denna sak finge tas upp till grundligare prövning än hittills. Tydligt är också, att fall kunna föreligga, då en prästkandidat trots allt ej kunnat få lämplig placering. Fakulteten måste då ha rätt att dispensera från kravet, att den praktiska tjänstgöringen skall vara villkor för tillträde till den praktiska slutkursen. Sådan dispens kan också tänkas böra ifrågakomma för studenter, som på annat sätt kunna anses ha vunnit nödig erfarenhet av församlingslivets villkor. En viss hänsyn bör också kunna tagas till speciell erfarenhet inom något visst kyrkligt arbetsområde, såsom ungdomsarbete eller söndagsskoleverksamhet. Den normala tiden för den obligatoriska praktiska tjänstgöringen bör icke anslås så högt, att studietiden därigenom avsevärt förlänges. Icke heller bör det krävas, att den skall förläggas till de tider av året, som upptagas av universitetsterminerna — ehuruväl det just är under dessa tider, som arbetet i församlingarna är livligast. Den normala tiden borde icke sättas högre än till tre månader, och häri borde fakulteten kunna meddela nedsättning för de studerande, som kunde åberopa speciell erfarenhet av nyss angivet slag. Hela detta system förutsätter givetvis en ganska intim samverkan mellan de teologiska fakulteterna — närmast företrädda av professorerna i praktisk teologi — och stiftsstyrelserna. Men att en sådan kan komma till stånd, är ett grundvillkor för att båda dessa parter skola kunna fylla sina uppgifter med avseende på prästutbildningen.

Såsom av den föregående framställningen framgår, skulle en hel rad av de övningsmoment och kurser, som måste anses önskvärda i en förbättrad prästutbildning, med fördel kunna förläggas före den egentliga praktiska övningskursen. I flera fall har det påpekats, att det måste anses som en väsentlig fördel, att dessa moment inträdde på en tidigare punkt i studierna. En alldeles påtaglig vinning skulle ligga däri, att den praktiska utbildningen icke i så hög grad som nu skildes från de teoretiska studierna. Prästkandidaten skulle i olika sammanhang erinras om sin kommande uppgift. Hans teologiska studier skulle mera än nu te sig som en del av en verklig prästutbildning. Härmed borde sammanhänga en ökad angelägenhet från fakulteternas sida att fylla sin uppgift som verkliga prästutbildningsanstalter. *Fördelarna med den här skisserade parallella anordningen av de teoretiska*

studierna och den förberedande praktiska utbildningen synas vara så stora, att denna linje bör förordas framför en utsträckning av de egentliga praktiska övningarna till två terminer. I ännu högre grad skulle det avsedda målet vinnas, om de studerande under den senare delen av sina teoretiska studier på ett mera påtagligt sätt inriktades på den praktiska uppgiften. Detta skulle lämpligen kunna ske därigenom, att inom fakulteterna inrättades en *praktisk avdelning*, i vilken de studerande inskrevos vid den tidpunkt, då de voro mogna att genomgå de viktigaste av de före den praktiska slutkursen förlagda övningarna, lämpligen efter avläggandet av tentamen i nya testamentets exegetik. Denna tidpunkt torde i allmänhet infalla minst ett år före avläggandet av teologie kandidatexamen. Föreskrift borde därför kunna givas, att den studerande, som önskade genomgå den avslutande praktiska kursen under minst ett år skulle ha tillhört den praktiska avdelningen samt därunder efter anvisning av professorn i praktisk teologi ha genomgått de för denna period avsedda kurser och övningar, i vilka han icke redan tidigare deltagit. Avlagd tentamen i nya testamentets exegetik borde vara villkor för inskrivning i den praktiska avdelningen. I samband härmed borde även den praktiska tjänstgöringen ordnas, huvudsakligen med användande av under denna tid infallande ferier. Inskrivningen i den praktiska avdelningen borde ske inför professorn i praktisk teologi, som skulle ha tillsynen också över den praktiska utbildningen före den praktiska slutkursen.

Genom en sådan anordning skulle vissa påtagliga fördelar vinnas. Framför allt skulle professorn få tillfälle att på ett mera personligt sätt följa de studenters utbildning, som tillhörde den praktiska avdelningen. Han borde därvid låta sig angeläget vara att i den omfattning, som hans tid kunde medgiva, bistå dem med råd och ägna dem en viss själavårdande omsorg. Han skulle också vid inskrivningen i den praktiska avdelningen kunna pröva de olika kandidaternas lämplighet för prästkallet, och därvid avråda dem, som syntes honom icke äga tillräcklig fallenhet för detsamma. Frågan om en viss gallring av materialet har, särskilt vid tider av rikligare tillströmning till den teologiska banan, icke kunnat avvisas. Här föreligger verkligen ett behov. Enligt nuvarande ordning ha stundom för prästämbetet påtagligen föga lämpliga kandidater kunnat avlägga samtliga prov och därefter anmäla sig till prästvigning; vare sig de härvid avvisats eller antagits, har resultatet varit beklagligt. Icke minst har det för dem, som på detta sena stadium haft att företaga gallringen, alltså närmast biskoparna, varit en mycket tung plikt att utestänga otjänliga kandidater från en bana, för vilken de under lång tid och med stora kostnader förberett sig. I sådana fall ter sig frånvaron av varje tidigare gallring som synnerligen obarmhärtig. Å andra sidan torde det svenska akademiska livets traditioner göra det mycket svårt att på något stadium införa en absolut spärr — dock ha åtgärder i sådan riktning ifrågasatts av lärarutbildningssakkunniga. Men mot den milda form

av gallring, som skulle bestå allenast i ett personligt avrådande, synas inga berättigade invändningar kunna göras. Det kan anmärkas, att plikten att företaga en sådan prövning måste bli en synnerligen ansvarsfull uppgift för professorn i praktisk teologi. Men härtill kan svaras, att det torde vara svårt att finna någon, som genom sin tjänsteställning och sin erfarenhet är mera ägnad för uppgiften än han, samt även att det måste förutsättas, att han vid tveksamma fall rådgör såväl med sina kolleger inom fakulteten som med vederbörande biskop.

Det torde här komma att anmärkas, att man icke äger någon garanti för att professorn i praktisk teologi, om han alltfort skall tillsättas allenast på grund av vetenskapliga meriter, har förutsättningar för att företaga denna prövning, eller överhuvud utöva den tillsyn över prästutbildningen, som enligt detta förslag skall anförtros honom. Härtill kan svaras, att inga som helst yttre kvalifikationer, som skulle kunna uttryckas i formulerade kompetenskrav, kunna skänka denna garanti. En prästvigd lärare, med lång erfarenhet i församlingstjänst, kan brista i den omdömesförmåga, som här kräves. Den angelägna förbindelsen mellan teoretisk och praktisk prästutbildning kan knappast vidmakthållas på annat sätt, än att den ställes under en professors tillsyn. Risken att till professor i praktisk teologi skulle komma att befordras en person, som saknade blick för de kyrkliga kraven på prästutbildningen, torde vara ganska liten. Vissa risker av detta slag synas vara oskiljaktiga från det folkkyrkliga system, som kommer till uttryck jämväl däri, att prästutbildningen är anförtrodd åt statsuniversitetens teologiska fakulteter. Vill man begränsa denna risk till ett minimum, kunde detta ske därigenom, att fakulteterna finge möjlighet att anförtro uppsikten över den praktiska utbildningen åt en annan av sina medlemmar, om professorn i praktisk teologi skulle befinnas sakna de nödiga förutsättningarna. Men det har icke ansetts behövligt att i här föreslagna bestämmelser inrycka något sådant förbehåll.

En ytterligare vinst av den föreslagna anordningen skulle vara, att en stor del av de studenter inom en fakultet, som bestämt sig för prästbanan, sammanslötes inom en organisation, som skulle förena såväl dem, vilka ännu huvudsakligen vore upptagna av de teoretiska studierna, som deltagarna i den praktiska slutkursen. Det vore önskvärt, att vissa av övningarna inom den senare också vore tillgängliga för medlemmarna i den praktiska avdelningen; särskilt kunde de i viss utsträckning auskultera vid de egentliga predikoövningarna. Det vore också tänkbart, att sådana av i särskild praktisk verksamhet stående präster hållna orienterande föredrag, som ofta varje termin ordnas inom den praktiska kursen, skulle kunna åhöras av hela den praktiska avdelningen, varigenom sådana föredrag icke skulle behöva återkomma så ofta som nu, men i stället ett flertal verksamhetsområden skulle kunna bli på detta sätt belysta.

Den uppgift, som genom denna organisation skulle tilldelas professorn i praktisk teologi, skulle utan tvivel bli synnerligen krävande. Snarare skulle man därför kunna ifrågasätta en minskning än en ökning av hans undervisningsskyldighet; någon sådan bör dock icke förekomma. I stället bör det övervägas, om man icke skulle kunna bereda honom effektiv hjälp. Man kan därvid tänka på hans kolleger i fakulteten, som kunna antas i många fall ägnade att på ett värdefullt sätt biträda honom. Icke minst bör dekanus ha sin uppmärksamhet särskilt riktad på prästutbildningen, varvid han dock icke bör erhålla någon förmansställning till professorn i praktisk teologi på dennes speciella område. Då stipendierad docent finnes i praktisk teologi, synes det naturligt, att hans krafter i någon mån tagas i anspråk också för prästutbildningens övervakande, icke minst för den personliga handledningen. De för den praktiska kursen anställda lärarna borde i någon mån kunna ägna sin uppmärksamhet också åt de studenter, som ännu icke kommit under deras särskilda handledning. Men alldeles särskilt borde det tillkomma lektorn i exegetik att med intresse följa de teologie studerande under hela deras utveckling, och sålunda representera kontinuiteten i prästutbildningen. Vid denna uppgift borde särskilt avseende fästas i den instruktion, som kan komma att fastställas för honom.

Den avslutande praktiska övningskursen.

Vilken väg som än väljes för den praktiska utbildningens förbättrande, synes behovet av en avslutande praktisk kurs, omfattande en termin, komma att kvarstå. Även om de praktiska övningarna skulle sammanföras till två terminer, i stället för att de tillagda eller utökade övningsmomenten, som här närmast föreslås, skulle fördelas över en längre period, skulle den avslutande terminen få ungefär samma program; de kurser, som nu tänkas förlagda före slutkursen, skulle då i huvudsak sammanföras till denna första termin. Här förutsättes emellertid också i fortsättningen den parallella linjen.

Två frågor kräva därvid till en början uppmärksamhet: terminens längd och antalet av de deltagare, som böra mottagas i varje kurs. Som ett skäl emot den praktiska utbildningens bevarande vid universiteten har man pekat på de akademiska terminernas korthet. Det är uppenbart, att detta snarare kunde vara ett skäl att kräva en ändring i den akademiska arbetsordningen än ett skiljande av denna utbildning från fakulteterna. Även om, vad de egentliga studieämnena angår, någon egentlig anledning knappast föreligger att påyrka någon radikal förändring av det akademiska årets struktur, kan den nuvarande ordningen på intet sätt betraktas som så sakrosankt, att den borde få vara ett hinder för en ändamålsenlig gestaltning av den utbildning, det här gäller. Det kan också erinras därom, att för de medicinska fakulteternas och de matematisk-naturvetenskapliga sektionernas vidkommande termins-

indelningen i stor utsträckning genombrutits. Detsamma borde givetvis kunna ske, om det ur prästutbildningens synpunkt vore önskvärt. Genom det här föreslagna systemet skulle emellertid en sådan avlastning av den praktiska slutkursen vinnas, att en avsevärd förlängning av terminerna icke skulle bliva fullt så nödvändig. Genom den tidigare förordade utökningen av de effektiva övningsterminerna skulle en icke obetydlig förbättring inträda.

Önskvärt vore givetvis, att de båda terminerna bleve lika långa. Utan radikalare ingrepp kunde detta ske endast genom att låta höstterminen börja tidigare. En sådan anordning vore väl ingalunda orimlig, men vinsten synes dock knappast så betydande, att ett frångående av den hävdvunna terminsindelningen bör föreslås. Däremot kunde det lämpligen stadgas, att undervisningen vid den praktiska kursen bör fortgå under minst 14 veckor under höstterminen och minst 16 veckor under vårterminen. Att sålunda en viss olikhet fortfarande komme att bestå, torde icke vålla några alltför stora olägenheter; givetvis finge arbetet under höstterminen i någon mån forceras.

Antalet deltagare i en övningskurs kan icke vara obegränsat; utbildningens kvalitet beror direkt på det antal övningstillfällen, som kommer på varje deltagare. Den starka tillströmningen av teologie studerande under 1930-talet ledde i flera fall till kursernas delande — i ett fall (under höstterminen 1933) till en tredelning, då en termin 47 deltagare anmält sig. Med anledning härav bestämdes i kanslersbrev av den 29 januari och den 14 september 1934, att tillträde till övningskursen »må medgivas högst 25 teologie kandidater, dock med rätt för vederbörande kursföreståndare att, då särskilda skäl äro för handen, i enstaka fall låta detta antal något överskridas. Då stipendierad docents undervisningsskyldighet kan tas i anspråk, må antalet kunna höjas till högst 40.» I fortsättningen ges här de föreskrifter om överförande från det ena universitetet till det andra samt om lottning, som förut berörts. Då frekvensen för närvarande är i nedgående, ha dessa bestämmelser något förlorat sin aktualitet. Men förhållandena kunna åter ändras så, att de bliva nödvändiga. De böra emellertid något revideras, och därvid snarast skärpas. Antalet 25 för en odelad grupp bör under inga förhållanden få överskridas — snarast borde 20 betraktas som ett normalt maximum. Överförande till det andra universitetet bör kunna ske, men härför tarvas ingalunda den framflyttning av övningstidens början, varom kanslersbrevet stadgar. Om överföring eller rentav utgallring måste ske, bör sådan äga rum på grundval av betyg i teologie kandidatexamen (med inräknande av halva betyg), och icke genom lottning, såsom också numera föreskrivits (genom kanslersbrev av den 5 maj 1942).

Bestämmelserna angående de praktiska övningskurserna i Uppsala och Lund äro alltjämt icke fullt kongruenta. I det väsentliga regleras undervisningens anordning genom det kungl. brevet av den 3 juli 1931 angående fördelning av anslaget till den praktisk-teologiska undervisningen. För Lunds

vidkommande synes kanslersskrivelsen av den 20 december 1915 jämväl ha giltighet, i den mån den icke direkt modifierats eller upphävts.

De nu bestående olikheterna äro emellertid av ganska obetydlig räckvidd. På grund av hävd torde direktorn i Uppsala dock ha en något mer självständig ställning än »biträdande läraren» i Lund, som dock numera också kallas direktor, i det att professorn i praktisk teologi i Lund brukat taga en mer aktiv del i övningarna. I övrigt synas de enda olikheterna vara, att det för Lund finnes stadgat, att i de homiletiska övningarna »skall alltid ingå en i kyrka vid offentligt gudstjänsttillfälle hållen predikan», vartill för Uppsala ingen motsvarande bestämmelse finnes. Även föreligger för Lunds vidkommande en relikt av den ursprungliga bestämmelsen om en auskulteringskurs vid seminariet; i Uppsala synes ingen sådan föreskrift finnas, men auskultering har det oaktat brukat förekomma. Om den här förordade, mera omfattande auskulteringskursen i framtida bestämmelser kommer att föreskrivas, bortfaller behovet av sådan under den avslutande praktiska kursen. Föreskriften om att en predikan skall hållas i kyrka under kursen synes lämplig och torde böra ingå i de framtida enhetliga bestämmelser, som här komma att föreslås.

Under senare tid har åtskillig omsorg nedlagts på att med nuvarande organisation göra den praktiska utbildningen så effektiv som möjligt. Det synes därför som det naturliga, att de erfarenheter, som härvid vunnits, icke lämnas obeaktade. Vad de ämnen angår, som äro något så när tillgodosedda i den nuvarande övningskursen, bör den framtida ordningen bygga på den nuvarande. Detta gäller undervisningen i homiletik, kateketik, liturgisk sång och läsning samt kyrkorätt. Anordningen av övningar i dessa ämnen kräver ingen radikal omläggning. Men väl måste den här bli föremål för diskussion. Sedan denna genomförts, måste den frågan behandlas, vilka hittills icke tillgodosedda krav, som kunna ställas på den praktiska prästutbildningen.

De homiletiska övningarna.

Dessa ha i huvudsak letts av direktorn och tagit 4 à 5 veckotimmar i anspråk. De övningar, som letts av professorn i Lund, ha åtminstone före den nuvarande ämbetsinnehavarens tid till väsentlig del också varit av homiletisk art. Det torde böra lämnas fritt för professorn att lägga den del av sin undervisning, som ingår i de praktiska övningarna, som han finner lämpligast. Att han i någon form deltager i denna del av prästutbildningen, synes önskvärt, emedan hans befattning med densamma annars lätt blir av övervägande formell natur.

Övningarna ha bestått däri, att deltagarna enligt ett om möjligt vid terminens början uppgjort schema dels hållit vissa övningspredikningar, dels inlämnat skriftliga utkast över förelagda predikotexter. Så vitt möjligt har det ord-

nats så, att predikningarna hållits i en kyrka eller annan lokal med kyrklig prägel. I varje fall måste detta betecknas som det önskvärda. De ha också brukat omramas med psalmsång, i vissa fall även med altartjänst. Kursens övriga deltagare ha utgjort församling. Såväl predikningar som utkast ha blivit föremål för kritik. Denna har utövats dels av läraren, dels av särskilt utsedda kritiker bland kamraterna. Stundom har den kritiska genomgången givit anledning till värdefulla diskussioner.

Mot denna undervisning ha vissa anmärkningar gjorts. I fråga om utkasten kan det sägas, att dessa lätt få en i viss mån mekanisk karaktär och snarast äro ägnade att främja en oriktig metod för författandet av en predikan. Vid förberedelsen till en verklig predikan bör väl uppgörandet av ett utkast ske, men detta hör icke till det första stadiet. Först då materialet under meditation och inre förberedelse mognat, är tiden inne för stoffets disponerande. Om själva utkastskrivandet skjutes i förgrunden, blir lätt resultatet att predikans utförande blir ett inklädande av en stomme, som icke på ett organiskt sätt vuxit fram ur predikantens egen brottning med uppgiften. Å andra sidan kan till försvar för utkastformen vid övningarna anföras, att om endast fullständigt utförda och muntligt framförda predikningar skulle ingå i övningarna, varje deltagare blott skulle få ett mycket obetydligt antal uppgifter på sin lott. För ett rationellt utnyttjande av tiden är det nödvändigt, att även homiletiska arbetsuppgifter av mindre omfång utdelas. Därvid kunna väl också utkast av hittills vanlig typ i någon omfattning förekomma. Men det vore måhända önskvärt, att de trädde i skuggan för andra slag av mindre hemarbeten. Det borde icke vara någon svårighet att finna sådana uppgifter av mer fruktbart slag. Särskilt kunde här anbefallas homiletiska analyser av texter, utan genomförda utkast, men i syfte att framtaga de olika homiletiska motiv, som texterna rymma. Värdefullt vore också, om deltagarna finge i uppgift att analysera, eventuellt kritisera några kända homileters i tryck föreliggande behandling av vissa texter — gärna i anslutning till de uppgifter, som av andra behandlas i utförda predikningar. Övningar av detta slag skulle på ett naturligt sätt komma att ansluta sig till arbetet i det exegetiskt-homiletiska seminariet.

Att övningspredikningar måste förekomma och jämväl bliva föremål för kritik, är tydligt. Det är överhuvud den närmast till hands liggande formen för homiletisk undervisning. Risken är här framför allt, att ett predikande endast för övnings skull och i väntan på kritik lätt blir ett konstlat företag, och stundom kan komma att te sig som ett profanerande bruk av ordets förkunnelse. Detta motverkas emellertid därigenom, att dessa övningspredikningar så långt som möjligt gestaltas som verkliga gudstjänsttillfällen. Vid dessa bör givetvis hela deltagargruppen närvara. Det vore ingalunda olämpligt, att även andra bereddes tillfälle att åhöra dessa predikningar. Man skulle därvid i första hand tänka på de i den praktiska avdelningen inskrivna stu-

denterna, vilkas intresse därigenom skulle kunna inriktas på den homiletiska uppgiften. Kritiken bör däremot äga rum i närvaro endast av övningsgruppen, och så vitt möjligt på annat rum än det, där predikan hållits, lämpligen på en lärosal. Den bör så långt som möjligt ha uppbyggande karaktär, och kan delvis gestaltas som en diskussion av den behandlade uppgiften. Dock bör läraren icke försumma att för vederbörande kandidat påpeka hans fel såväl i fråga om stoffbehandlingen som det formella utförandet. Endast genom en fullt frispråkig kritik kan den uppmärksamhet på egna svagheter väckas, som är nödvändig för en fortsatt utveckling. Endast därigenom kunna också övningarna fylla en av sina viktigaste uppgifter: att skärpa prästernas egna anspråk på förkunnelsen. Å andra sidan är det påtagligt, att en rent negativt inställd kritik icke fyller behovet av homiletisk undervisning. Därför bör till kritiken i varje fall så vitt möjligt knytas en positiv framställning av huru den ifrågavarande uppgiften enligt lärarens mening borde ha lösts. Men därjämte borde ock under kursen, och lämpligen vid dess början, en mera sammanhängande handledning i praktisk homiletik givas. Som förut påpekats, kunde denna del av tentamensämnet praktisk teologi med fördel överflyttas från teologie kandidatexamen till de praktiska övningarna. Undervisningen i detta ämne borde här icke ske genom en fristående föreläsningsserie, behandlande hela homiletikens hävdvunna område; en sådan serie skulle lätt få en ganska stereotyp karaktär genom att termin efter termin upprepas. Den borde i stället ges i anslutning till de homiletiska övningarna, även om vissa timmar vid kursens början kunna avsättas till föredrag av läraren. Därjämte borde en handbok anbefallas till studium, och under övningarna någon kontroll utövas över att den verkligen blir läst — det skulle kunna tänkas ske genom ett skriftligt prov av något slag. En sådan överflyttning skulle säkerligen vara till gagn för det homiletiska studiet överhuvud. Den systematiska homiletiken har med nuvarande system kommit till korta, särskilt därför att den som förut påpekats föga lämpar sig för tentamensförhör. Den nu föreslagna anordningen behövde ingalunda utesluta, att ämnen ur den systematiska (eller praktiska) homiletiken stundom upptoges till behandling också i den för teologie kandidatexamen avsedda undervisningen.

Man kan icke undgå att ställa frågan, om en homiletisk undervisning av här angivet slag verkligen fyller måttet, eller om något kan göras för dess förbättring. Det kan därvid påpekas, att om kravet på viss praktisk tjänstgöring som villkor för deltagande i den praktiska slutkursen kommer att genomföras, deltagarna borde komma något bättre rustade till den sista terminens övningar — någon alltför djupgående skillnad mot det nuvarande läget skulle dock knappast komma att inträda, då redan nu flertalet teologie studerande torde ha erhållit och använt biskopens *venia concionandi*. Däremot borde det exegetiskt-homiletiska seminariet och den i övrigt förbättrade undervisningen i exegetik — om den här föreslagna lektorstjänsten kommer att in-

rättas — ge väsentligt förbättrade förutsättningar för det homiletiska arbetet, och framför allt nya möjligheter för att vid detta arbete utnyttja det teoretiska bibelstudiet. Det är framför allt dessa förbättrade förutsättningar, som kunde inge hopp om att slutkursens homiletiska undervisning skulle kunna lyftas på en högre nivå än den nuvarande och bliva mera effektiv. Möjligheterna till praktisk övning under själva slutkursen borde så långt som möjligt utnyttjas. Det må här erinras om den för Lund gällande föreskriften, att varje deltagare i den praktiska kursen skall under terminen hålla en predikan vid allmän gudstjänst i kyrka. Över dessa predikningar — och över det liturgiska framträdandet, då altartjänst också förrättas, ha bedömanden av vederbörande kyrkoherde insänts till den praktiska kursens ledning; dessa ha stundom utgjort ett värdefullt korrektiv till de egna intrycken. Detta moment kan därför med fördel behållas i Lund och föreskrivas jämväl för Uppsala.

På frågan, om den sålunda förbättrade homiletiska utbildningen skulle komma att göra till fyllest, är det vanskligt att svara. De krav, som i det nuvarande tidsläget ställas på kyrkans förkunnelse, äro så stora, att de flesta predikanter komma till korta. Man kan också fråga, om det överhuvud är möjligt att *utbilda* predikanter. Det framför allt avgörande för en förkunnares förmåga är personlig begåvning och andlig erfarenhet. Dessa egenskaper kunna förvisso icke av någon undervisning bibringas. Då det gäller utbildningen för prästens kall, bör man överhuvud alltid ha i minne, att denna aldrig kan åstadkomma det omöjliga. Men det blir därför icke mindre angeläget att söka åstadkomma det mesta möjliga inom gränserna för det möjliga. Vad särskilt den homiletiska undervisningen kan göra är icke alldeles obetydligt. Den kan ge vissa grundläggande anvisningar, den kan skärpa anspråken och bortarbeta vissa påtagliga oarter. På två punkter synas bristerna i förkunnelsen vara särskilt påtagliga. Det ena är själva innehållets andliga halt, som ofta är alltför tunt. Det andra är utförandet; man skulle här genomgående önska, att prästerna kunde komma fram till ett naturligare framställningssätt. Detta gäller såväl den språkliga formen, vilken skulle behöva bli mera okonstlad, utan att därför förfalla till banalitet, som själva framförandet; här kan »predikotonen» icke nog energiskt motarbetas. Om man nu frågar, på vad sätt den homiletiska undervisningen med avseende på förkunnelsens innehåll skulle kunna förbättras, blir svaret närmast, att härvid lärarens personliga insikt och förmåga alltid kommer att bli viktigare än alla former och yttre anvisningar. Det kan knappast betvivlas, att inom ramen för den nu föreslagna ordningen en ganska tillfredsställande undervisning i homiletik skulle kunna meddelas. Å andra sidan är det icke möjligt att konstruera en ordning, som skulle kunna garantera utbildningens effektivitet. Vad frågan om förkunnelsens innehåll beträffar, kan givetvis icke den praktiska undervisningen ensam eller i första hand göras ansvarig. Det är hela den teologiska

utbildningen, som skulle ge den unge prästen ett så levande grepp om det kristna budskapet, att han verkligen har något av andlig spis att bjuda sin församling. Det är angeläget, att varje teologisk lärostols innehavare prövar sig själv och sin undervisning inför de krav, som sålunda ställas. Den utökade bibelundervisningen bör på denna punkt medföra en förbättring, särskilt med avseende på de bibliska texternas utnyttjande, där nu ofta mycket brister. Det förefaller ibland, som skulle predikan ha glömt sin primära uppgift att vara textutläggning.

Den praktiska undervisningen kan emellertid icke fritaga sig från ansvaret att undersöka, om den föregående utbildningen lämnat några avsevärda luckor i prästkandidaternas utrustning. Sådan undervisningen nu är gestaltad, är det lätt att peka på en sådan lucka: den bristande kännedomen om kyrkans, särskilt den svenska kyrkans, klassiska och nyare uppbyggelselitteratur. Det gäller här en mycket allvarlig försummelse. Den blivande prästen har lämnats så gott som utan orientering i den förnämsta andliga skattkammare, som står till hans förfogande, jämte bibeln. Det kan icke här bli fråga om att införa ett nytt fack, vare sig i den teoretiska examen eller i den praktiska kursen. Den kunskap, som det här gäller, skulle till någon del kunna meddelas i ämnena kyrkohistoria och dogmatik. Men framför allt är det angeläget, att under den praktiska utbildningen anvisning ges till förståndigt bruk av uppbyggelselitteraturen. Den bör uppmärksammas i det exegetiskt-homiletiska seminariet och vid undervisningen i homiletik. Det måste därvid klargöras, att det gäller att ur detta förråd hämta fram vad som där verkligen gömmes av äkta andlig erfarenhet, och ge detta en för den nuvarande församlingen tillgänglig form. Det bör också framhållas, att ett rätt studium av denna litteratur alltid måste avse att tjäna den egna uppbyggelsen, om det skall bliva fruktbärande. En allmän anvisning borde kunna ges, att den praktiska, särskilt den homiletiska utbildningen jämväl bör främja ett fördjupat inträngande i det kristna budskap, som det tillkommer predikanten att frambära.

Den formella sidan av förkunnelsen är givetvis på ett annat sätt åtkomlig för undervisningen. Som förut påpekats, borde utbildningen på dessa områden börja på tidigast möjliga stadium, helst redan under arbetet på den teologisk-filosofiska examen. Då borde den kurs i skriftlig och muntlig framställning genomgås, som är avsedd att inrymma även en elementär talteknisk utbildning. I de fall, där påtagliga talfel härvid uppmärksammas, torde det få bli den enskildes sak att efter de akademiska lärarnas anvisning söka få dessa bortarbetade. Där så icke skett vid inträdet i den praktiska slutkursen, torde det alltjämt kunna ankomma på sångläraren att vid den av honom företagna prövningen söka utröna detta och ge de anvisningar, som därav kunna föranledas. I de undantagsfall, där en grundligare specialbehandling är behövlig, synes denna böra bekostas av den studerande själv.

Den muntliga formella framställningen bör i övrigt bli föremål för uppmärksamhet och kritik såväl vid predikoövningarna som vid övningarna i liturgisk läsning. En vida svårare, men knappast mindre angelägen uppgift är utbildningen i själva talandets konst. Den homiletiska utbildningen har hittills alltför mycket begränsats till predikoskrivning och framförande av manuskript. De anvisningar, som väl i regel givits, att eftersträva frigjordhet från konceptet ha icke gjort till fyllest. I någon ringa omfattning ha övningar i talande utan koncept förekommit. Det kan icke här bli fråga om att uppta en diskussion om predikomanuskriptets berättigande överhuvud. I förbigående kan det erinras därom, att skrivandet allt ifrån den antika retorikens dagar alltid hållits för den viktigaste övningen för en talare. Men det är ostridigt, att den predikan, som förekommer i svenska kyrkor, skulle vinna avsevärt i verkningsfullhet, om den föredroges på ett friare och naturligare sätt. Det är också påtagligt, att förmågan att tala fritt är en betydande tillgång för prästen i hans gärning också utanför kyrkan. Det har förut påpekats, att just på denna punkt föreligger en påtaglig brist i den akademiska ungdomens utbildning överhuvudtaget. Det skulle vara önskvärt att i universitetens verksamhet denna sak mer än hittills beaktades. De övningstillfällen, som kunna beredas inom den vanliga undervisningens ram, äro dock ganska begränsade. I stället borde man särskilt under den teologiska utbildningens gång rikta studenternas uppmärksamhet på angelägenheten av att tillvarata de tillfällen, som kunna erbjuda sig inom föreningar och annan fri verksamhet, att erhålla övning i muntlig framställning. Framför allt måste det dock bli den praktiska, särskilt den homiletiska utbildningens sak att bättre än hittills fatta detta behov i sikte. Därför borde en icke alltför ringa del av övningstiden anslås till övningar i fritt talande med användande allenast av utkast. Det har knappast tillräckligt uppmärksammats, att sådant talande kräver sin egen metodiska förberedelse.

Den homiletiska utbildningen måste givetvis i främsta rummet ta sikte på den vanliga församlingspredikan, framför allt över evangeliebokens högmässotexter. Därvid få dock icke andra uppgifter, såsom kasualtal, i första hand skrifte- och begravningstal, samt bibelförklaringar, försummas. Här tangerar förkunnelsens uppgift på flera punkter den allmänna själavårdens.

Den kateketiska utbildningen.

Denna bestrides för närvarande genom en assistent, som är skyldig att meddela undervisning i 4 à 5 veckotimmar. Hans arvode utgör för närvarande i Uppsala 3 600, i Lund 3 000 kronor — olikheten beror på individuella förhållanden med avseende på dyrtidstillägg. Timmarna upptagas dels av kateketiska övningar, dels av föreläsningar. Önskvärt är i varje fall att en timme anslås till en sammanhängande framställning av den kyrkliga undervisningens metodik, varvid särskilt handledning bör ges för konfirmations-

undervisningens planläggning. Övningarna ha som nämnt i regel bedrivits med små utvalda grupper av elever. Det har därvid knappast kunnat undvikas, att de fått en i viss mån artificiell prägel.

Det viktigaste spörsmålet är här, dels att ökade möjligheter beredas till direkt pedagogisk övning, dels att konfirmationsundervisningens särskilda behov mer än hittills tas i sikte. Om den i det föregående föreslagna auskulteringskursen kommer till stånd, torde så mycket vara gjort för den pedagogiska övningen, som kan åstadkommas utan att utbildningstiden avsevärt ökas. Därigenom skulle också ett väsentligen förbättrat utgångsläge skapas för den egentliga kateketiska utbildningen. Den tid, som står till förfogande för denna, kan svårligen utökas annat än för så vitt detta blir en följd av övningsterminens förlängning. Det normala skulle alltfort bli två dubbeltimmar i veckan. Med hänsyn till behovet av förberedelse får arbetsveckan för deltagarna icke belastas alltför hårt. En påtaglig förbättring skulle vara, om större övningsgrupper skulle kunna ställas till förfogande. Eleverna borde också så vitt möjligt hämtas från det åldersstadium, som konfirmanderna i allmänhet tillhöra. Då emellertid i regel endast lärjungar ur universitetsstadens folkskolor kunna stå till förfogande, får man här nöja sig med att söka få dessa så långt som möjligt tagna ur sjunde folkskoleklassen. Det kan i detta sammanhang erinras, att någon ersättning till de sålunda uttagna eleverna torde böra utgå, och att hänsyn härtill måste tagas vid beräkning av det expensanslag, som bör upptagas i övningarnas stat. Om övningsklassernas storlek kunde något ökas, så att de åtminstone omfattade 10 elever, skulle den artificiella prägeln avsevärt minskas. Dessa övningar böra också mindre avse den allmänt pedagogiska övningen än träning i det speciellt kateketiska stoffets disposition och behandling. Den effektivaste förbättringen skulle kanske vinnas genom en uppdelning av övningskursen i smärre avdelningar, som hade var sin övningsgrupp till förfogande. Detta skulle dock förutsätta en väsentligt utökad undervisningstid för lärarna i kateketik, och skäl kunna också anföras för att så långt som möjligt hålla gruppen samlad vid dessa undervisningsövningar. Likväl skulle det vara i hög grad önskvärt, att deltagarna i den praktiska slutkursen också kunde få någon möjlighet att tillfälligtvis undervisa en hel klass, om möjligt av verkliga konfirmander, samt att någon gång få auskultera vid erfarna konfirmandlärares undervisning. Att föreskriva att så skall ske, är knappast möjligt, då förutsättningen i varje fall måste vara den enskilde prästens medgivande. Det är överhuvud icke lämpligt, att prästutbildningen på varje punkt alltför strängt reglementeras, annat än i den mån så måste ske för bestämmandet av de behövliga anslagen. I övrigt är det önskvärt, att utrymme så långt som möjligt lämnas för personliga initiativ. Men det är å andra sidan angeläget, att ökad uppmärksamhet ägnas åt just konfirmandundervisningens särskilda uppgifter och problem; dessa ha knappast tillräckligt beaktats i den hittillsvarande kate-

ketiska utbildningen, som på grund av den knappt tillmätta tiden kommit att till stor del röra sig med ganska elementärt pedagogiska uppgifter. Det skulle vara synnerligen önskvärt, att erfarna konfirmandlärare av olika typ och från olikartade församlingar kunde ge deltagarna i kursen del av sina erfarenheter — dylika föredrag är ett inslag i utbildningen, som visat sig vara av största värde, och organisationen bör därför bereda möjlighet att anordna dylika i icke alltför ringa omfattning.

Den kateketiska utbildningen måste givetvis i första hand ta sikte på konfirmandundervisningen. Vikten av att denna blir skött på ett fullt tillfredsställande sätt kan icke nog starkt betonas. Men det får dock icke förbises, att kyrkan i allt större utsträckning fått andra uppgifter på undervisningens och uppfostrans område. I första hand kräver därvid söndagsskolan att bli uppmärksammad. Det kan icke begäras, att den alltjämt knappt tillmätta övningstiden skall ge utrymme för särskilda övningar med söndagsskolebarn, vilka skulle liksom de andra övervaras av hela gruppen och kritiseras. Det kommer här mindre an på pedagogisk teknik än på ett naturligt handlag, som visserligen kan uppövas, men knappast inläras. Vad som här behöves är, att söndagsskolans uppgift så mycket som möjligt uppmärksammas i samband med prästutbildningen samt att några orienterande föredrag om söndagsskolans problem och metoder givas av en person med verklig sakkunskap på området. De lokala möjligheterna böra i detta sammanhang utnyttjas. I Uppsala har grannskapet till Sigtuna varit en tillgång, och det torde redan nu vara vanligt, att under den praktiska kursen en utfärd anordnas till Svenska kyrkans lekmannaskola, varvid tillfälle givits att ta del av dennas verksamhet, särskilt för utbildande av söndagsskollärare. I Lund har den av Lunds kristliga studentförbund ledda söndagsskolan i Lund med omnejd till många blivande präster förmedlat förtrogenhet med söndagsskolans arbete. Det normala borde vara, att varje prästkandidat under någon period deltagit i sådan verksamhet. Vad som här kan ske, bör emellertid helt ligga på frivillighetens plan. Detta utesluter dock icke, att det bör tillkomma ledningen för den praktiska utbildningen att uppmuntra de teologie studerandena att om möjligt på ett tidigt stadium, men i varje fall efter inskrivningen i den praktiska avdelningen, stifta personlig bekantskap med söndagsskolearbetet.

Vad ungdomsverksamheten i övrigt angår, står denna väl icke i ett lika organiskt samband med den kateketiska utbildningen, då det här icke främst gäller undervisning i egentlig mening. Det bör dock i samband med den kateketiska utbildningen framhållas, att kyrkans undervisning icke får anses avslutad med konfirmandberedelsen, och därvid bör särskilt studiecirkelns betydelse som en kyrklig arbetsform påpekas; någon egentlig utbildning för denna uppgift torde icke kunna inrymmas inom den normala teologiska studiekursen, men väl är det önskvärt, att härmed sammanhängande frågor bli

belysta genom särskilda föredrag. Detsamma torde kunna sägas om ungdomsverksamheten i övrigt, till vilken det blir tillfälle att i annat sammanhang återkomma. Gemensamt för den kateketiska utbildningen och förberedelsen för ungdomsverksamhet i övrigt är emellertid behovet av undervisning angående ungdomens psykiska utveckling samt dennas fysiologiska förutsättningar. Kunskaper på detta område äro icke minst behövliga för den som har att handleda ungdom i konfirmationsåldern. Det synes så viktigt, att särskild undervisning här vore högst önskvärd. Att bereda utrymme för en särskild kurs i ungdomspsykologi torde emellertid knappast bli möjligt. Det bör förutsättas, att hithörande frågor uppmärksammas i den psykologiska kurs som skulle få plats före den praktiska slutkursen. De kunna beröras även i de till den pedagogiska auskulteringskursen anslutna föredragen. Tillfälle gives att medtaga arbeten på detta område i studierna för teologie kandidatexamen. Det bör höra till dem, som kunna bli föremål för särskilda föredrag i samband med den praktiska kursen. En risk föreligger dock, att en del studerande icke från sin utbildning medföra någon tillfredsställande orientering på detta område. Det torde därför böra anbefallas, att läraren i kateketik skall tillse att det blir på tillfredsställande sätt uppmärksammat, och då direkt undervisning icke i tillräcklig omfattning kan anordnas, giva de studerande anvisning på lämplig litteratur. I viss utsträckning måste man i hela denna utbildning kunna räkna med de studerandes självverksamhet och angelägenhet att göra sig väl beredda för det blivande kallet.

Det synes sålunda böra åvila läraren i kateketik att ej blott meddela den föreskrivna undervisningen i detta fack i den praktiska slutkursen utan att jämväl hava viss tillsyn över den praktiska prästutbildningen med avseende på alla frågor rörande undervisning och ungdomsvård. Han bör därvid samverka med professorn i praktisk teologi, som bör hava tillsynen även över denna sida av utbildningen samt, om han så finner lämpligt, själv övertaga viss undervisning i kateketik också i den praktiska slutkursen, samt även med den skolmyndighet (eventuellt seminarierektorn), som närmast kommer att ordna den förberedande auskulteringskursen.

Liturgisk aktion och sång.

Bland övningsämnena i den praktiska kursen ingår också »liturgisk och homiletisk aktion». I examensstadgan föreskrives, att i de praktiska proven skola ingå »prov, ådagaläggande den studerandes kateketiska, liturgiska och homiletiska färdighet». De för Lunds universitet gällande, av kansler (år 1915) utfärdade bestämmelserna angående den praktiska övningskursen innehålla föreskriften, att dessa skola omfatta också »liturgiska övningar, avseende såväl tal och liturgisk läsning som sång. Deltagare i övningskursen, vilka sakna anlag för sångkonst, befrias från deltagande i de egentliga sångövningarna, men skola deltaga i de av sångläraren eller särskild förordnad

lärare ledda övningarna i talteknik och liturgisk läsning». Att de här omnämnda momenten böra anses som behövliga, torde allmänt medgivas. Men i de nu anförda bestämmelserna ha flera ganska olikartade uppgifter sammanförts. Här torde en åtskillnad böra göras mellan a) den i egentlig mening taltekniska uppgiften; b) homiletisk aktion; c) liturgisk läsning; d) liturgisk sång och kyrkomusik i övrigt.

a) Vad *den egentliga taltekniska uppgiften* angår, har denna förut behandlats. Därmed bör avses den rent tekniska utbildningen i fråga om talorganens användning, med uppmärksamheten fästad på andning, artikulation och dylikt och med särskilt syfte att uppspåra och behandla direkta felaktigheter. Det har framhållits, att den handledning, som här är önskvärd, bör komma på tidigast möjliga stadium, om möjligt under det första studentåret, och lämpligen i samband med kursen i skriftlig och muntlig framställning. Denna handledning borde sedan kompletteras med ett prov inför sånglärarен vid början av den praktiska slutkursen. Härutöver torde man knappast kunna räkna på sånglärarens aktiva medverkan i den taltekniska utbildningen. Hans tid blir tillräckligt tagen i anspråk av den egentliga sångundervisningen, och han kan icke anses vara särskilt kvalificerad för att ge anvisningar för hur predikningar och liturgiska texter böra framföras med beaktande av innehållets krav.

b) Undervisning i *homiletisk aktion* kan knappast skiljas från övriga predikoövningar. Givetvis bör vid de muntliga homiletiska övningsuppgifterna även utförandet beaktas och bli föremål för kritik. Det är angeläget, att kraven skärpas på denna punkt, men någon specialundervisning i »homiletisk aktion» torde icke böra förekomma.

c) Övningar i *liturgisk läsning* ha haft och böra ha en särskild plats på schemat. Att rätt leda sådana övningar är en ganska krävande uppgift, då läraren såväl bör kunna ge anvisningar av rent talteknisk karaktär som framför allt ha ett säkert omdöme om det lämpligaste och ur liturgisk synpunkt riktigaste sättet att föredraga de i gudstjänsten ingående texterna. I viss utsträckning kan denna utbildning kombineras med homiletiska övningar, då det är önskvärt, att dessa delvis inordnas i övningsgudstjänster. Nu kan den homiletiske huvudledaren, eventuellt också professorn besitta de nödiga förutsättningarna för att leda sådana övningar. Men man kan icke räkna med att så alltid skall vara fallet, och det är också angeläget att någon tid på schemat direkt anslås till övningar i liturgisk läsning. Därför bör man här räkna med ett särskilt läraruppdrag, för vilket något anslag, förslagsvis 1 000 kronor för år, bör beräknas. Det vore väl tänkbart, att denne lärare i viss utsträckning samarbetade med lektorn i svenska för att främja de blivande prästernas utbildning i talteknik; hans uppgift måste i varje fall i viss mån bli beroende av arten av den taltekniska utbildning, som komme att meddelas i kursen i skriftlig och muntlig framställning.

d) *Liturgisk sång och kyrkomusik i övrigt.* Det har förut framhållits som önskvärt, att övningarna i sång och kyrkomusik kunde börja tidigare än under den praktiska slutkursen, men att deltagande i sådana tidigare övningar bör göras frivilligt. Om dessa komma till stånd och sångläraren genom ökat anslag blir satt i tillfälle att leda dem, kommer utgångsläget för sångundervisningen under den praktiska kursen att avsevärt förbättras. En allmän ökning av det kyrkomusikaliska intresset bland de teologie studerande torde också vara att räkna med. Under sådana förhållanden föreligger knappast anledning att yrka på en utökning av den obligatoriska sångundervisningen under slutkursen. Om sånglärarens arvode vid båda fakulteterna blir satt till 3 000 kronor synes hans undervisning böra omfatta dels sex veckotimmar vid den praktiska slutkursen, dels fyra veckotimmar för ledning av frivilliga övningar i kyrkomusik.

Det vore synnerligen önskvärt, att undervisningen i kyrkomusik även kunde omfatta elementerna av koralspelning. Det vore ett rimligt krav, att prästen, om han icke helt saknar musikalisk begåvning, från sin utbildning medförde förmågan att hjälpligen spela en psalm på ett harmonium. En sådan färdighet skulle ofta vara en stor tillgång i det prästerliga arbetet. Sådan undervisning borde därför om möjligt ordnas, och kostnaden härför borde väl icke bli alltför skrämmande. Då emellertid krav måste ställas på ökad undervisning på flera områden, som äro av mera central betydelse för prästutbildningen, kommer något yrkande om anslag till undervisning i koralspelning icke att här framställas. Men det synes kunna åläggas sångläraren, att han skall förmedla anordnande av sådan undervisning för de studenter, som själva önska bekosta densamma, och dylika åtgärder borde av ledningen för den praktiska slutkursen och av fakulteten efter förmåga främjas.

Kyrkorätt.

Till en lärare i kyrkorätt utgår för närvarande i Lund ett arvode på 1 200 kronor (i Uppsala 1 000 — olikheten sammanhänger med dyrtidstilläggsförhållandena), och den honom åliggande undervisningsskyldigheten har bestämts till två veckotimmar. Läraruppdraget har i Uppsala lämnats åt en juridiskt bildad universitetstjänsteman med erfarenhet jämväl från kyrklig förvaltning, i Lund vanligen åt direktorn. Det bör understrykas, att den teoretiska kyrkorätten hör hemma inom examensämnet praktisk teologi i teologie kandidatexamen och är en mycket viktig del av detta ämne. Den undervisning, som meddelas i den praktiska slutkursen, bör helt och hållet vara av praktisk natur och avsedd att införa den blivande prästen i de göromål, som förekomma på en pastorsexpedition. Jämte kyrkobokföringen och vad därmed sammanhänger bör därför kyrkoförsamlingens förvaltning uppmärksammas. I detta sammanhang bör också någon handledning givas för ledandet av

offentliga förhandlingar, ett område, där den unge studenten ofta är märkligt okunnig i jämförelse med sina vakna jämnåriga inom arbetar- och delvis också inom jordbrukarungdomen. Områden, där man också bör vänta att den blivande prästen skall vara något så när hemmastadd, äro folkskolestadgan samt barna- och fattigvårdslagstiftningen. Här måste en avvägning ske mellan den tidigare föreslagna kursen i samhällslära och undervisningen i kyrkorätt, så att den senare bygger på men också kompletterar den förra. I fråga om folkskolestadgan bör någon orientering också ha meddelats i den pedagogiska auskulterings- och övningskursen. Arkivstadgans föreskrifter om kyrkoarkiv böra icke bortglömmas. Detsamma gäller flera andra områden, som höra till den svenska kyrkolagstiftningens mångskiftande utanverk. Det område det gäller är så pass omfattande, att det icke kan bli fråga om att under den korta praktiska kursen ge en fullständig framställning av detsamma. Den muntliga framställningen måste kompletteras med tentamensstudier i kyrklig författningskunskap, och prövningen på detta område måste bli ganska noggrann, om icke hela den kyrkorättsliga utbildningen skall bli ineffektiv. Dock böra kraven i fråga om behärskande av den mångfald författningar, som ingå i eller ha samband med kyrkolagstiftningen, icke drivas för långt. På många områden är det tillräckligt, att den unge prästen vet, var han skall söka upplysning. Den fulla förtrogenheten kan icke vinnas annat än genom erfarenhet. Däremot bör undervisningen inrikta sig på att så långt som möjligt ge prästkandidaterna grundlig insikt i de delar av den kyrkliga förvaltningen, vilkas handhavande ingår i sockenprästens dagliga uppgifter. Det är tydligt, att den tid, som här står till förfogande, är alltför snävt tillmätt. Det kunde väl tänkas, att vissa delar av den kyrkliga författningskunskapen kunde överflyttas till examensämnet praktisk teologi, men detta är redan förut hårt nog belastat, och de kyrkorättsliga studier, som inom detsamma bedrivas, böra snarast ta sikte på kyrkoförfattningen i stort och höra samman med den allmänna kyrkokunskapen. Däremot borde en del kunna vinnas genom den praktiska tjänstgöringen i församlingarna, om denna konsekvent genomföres och ordnas så att den verkligen främjar den blivande prästens skolning. I varje fall bör den, som börjar den praktiska kursen, genom egen erfarenhet känna till hur en pastorsexpedition är gestaltad och hur den i stort fungerar. Om denna förutsättning finnes, synes behovet av undervisning i praktisk kyrkorätt någorlunda kunna fyllas med den nuvarande organisationen.

Övriga önskemål. De praktiska slutproven.

I den kritik, som riktas mot den nuvarande prästutbildningen, har det ofta påtalats, att två så viktiga områden som själavård och ungdomsvård ej alls eller blott i ringa utsträckning uppmärksammats. Detta är utan tvivel riktigt. Men något konkret förslag till botande av denna brist har knappast

framlagts. Det gäller här uppgifter, som förvisso ha den största betydelse för den egentliga, interna prästgärningen, men som just därigenom äro mindre åtkomliga för egentlig undervisning och övning än andra. Förutsättningarna för ett rätt utövande av själasörjarens och ungdomsledarens kall äro i hög grad av personlig art, bero på inneboende anlag och andlig utveckling mer än på teknik och kunskaper, ehuru dessa också förvisso spela en viss roll. Det är tydligt, att ett direkt anordnande av övningar på dessa områden som en del av den praktiska slutkursen icke gärna kan komma i fråga. Å andra sidan är det uppenbart, att den som söker inträde i prästämbetet bör ha förvärvat åtminstone någon erfarenhet på dessa områden och att han bör ha fått den undervisning om själavården och ungdomsarbetets metoder, som överhuvud kan meddelas. Men även förmågan att meddela sådan undervisning är i hög grad betingad av personliga förutsättningar. Därför kan prästutbildningens effektivitet på dessa områden svårligen garanteras av några yttre former eller åtgärder. Det viktigaste är att de blivande prästerna få personlig kontakt med män, som verkligen ha något att lära ut, om möjligt kunna åt dem meddela något av sin egen själavinnande iver.

Härav synes följa, att formerna för undervisningen på dessa områden icke bör alltför noga regleras, men garantier skapas för att de icke försummas, och möjligheter ges för att personliga insatser skola kunna göra sig gällande, vare sig dessa komma från de ordinarie lärarna eller från andra. Vad *själavården* angår, måste man skilja mellan de psykologiska förutsättningarna och den praktiska tillämpningen. Genom den kurs i psykologi, som här föreslagits, borde bättre förutsättningar skapas för ett sysslande med själslivets problem överhuvud. Någon alltför stor vinning för den egentligen interna själavården torde man knappast ha rätt att förvänta därav. I studiekursen i ämnet praktisk teologi ingår också själavårdslära som en disciplin, och vanligen läses här en mindre handbok såsom A. Fjellbus eller någon motsvarande. Mycket därutöver lär icke kunna inpressas i examensfordringarna för betyget godkänd; då studierna avse högre betyg — vilket kan antas bli något vanligare med den nu föreslagna examensordningen — kan givetvis specialisering också till detta område förekomma. Men det väsentliga ansvaret för utbildningen för själavårdens uppgift måste komma att vila på den praktiska slutkursen, för så vitt den icke till någon del överflyttas på den praktiska avdelningen. Att här införa själavårdslära som ett nytt fack med eventuellt särskilt avlönad lärare synes knappast ändamålsenligt; det är alltför ovisst, om man kan räkna på att för denna uppgift alltid erhålla den rätte mannen. Däremot bör det inryckas i instruktionen för direktorn, att han bör i anslutning till sin övriga undervisning också ge de studerande handledning för själavårdens uppgift. I samband härmed bör av honom — eller annan, eventuellt professorn — anvisning givas på lämplig litteratur för självstudium. Då så befinnes lämpligt, böra föreläsningar i själavårdslära kunna anordnas.

Men härtill bör icke anlitas annat än den, som kan antas ha särskild erfarenhet på området. Detta skulle alltså bli ett av de områden, som komme att behandlas i särskilda föreläsningar. Under förutsättning, att de i den praktiska avdelningen inskrivna studenterna skulle kunna åläggas att bevista dylika föreläsningar, vilket synes önskvärt, skulle varje ämne, som i dessa föreläsningar behandlades, icke behöva upptagas oftare än var tredje termin, varigenom möjligheterna att anordna sådan undervisning skulle avsevärt vidgas.

Det återstår emellertid att överväga, om icke i någon form eller någon utsträckning övningar i praktisk själavård skulle kunna ordnas. Det är tydligt, att själavård i egentlig mening icke kan vara ett fält för övningar. Men till den egentliga själavårdens förstadier hör den rent mänskliga kontakten, som det behövs ett personligt företag för att uppnå, och där det icke minst gäller att genombryta blyghetens pansar — likaväl som i undervisningen. Just här torde ett mycket påtagligt hinder ligga för den unge prästen i hans ansatser till själavård. Att verkligen med evangeliet trösta och upprätta bedrövade själar blir måhända alltid förbehållet de verkliga själasörjare, vilkas antal icke av någon utbildning kan ökas. Men att på ett naturligt sätt kunna komma till tals med människor, också i andliga ting, är en förmåga, som man borde kunna vänta av varje präst. Och här borde en viss övning kunna åstadkommas. Försök ha i mindre utsträckning redan gjorts i den praktiska undervisningen att ge varje deltagare anvisning på någon gammal eller sjuk inom universitetsstaden, som han lämpligen kunde besöka, läsa eller sjunga för och söka komma till tals med. Det vore önskvärt och naturligt, att liknande försök mera regelbundet gjordes i framtiden. Men här rör man sig också på ett område, där formella föreskrifter knappast äro på sin plats. Det vore också lämpligt att under den praktiska tjänstgöringen möjligheter bereddes de blivande prästerna att utan alla anspråk att uppträda som verkliga själasörjare dock träda i sådan förbindelse med människor, som är en av de främsta förutsättningarna för utövande av verklig själavård.

I fråga om *ungdomsvården* är läget likartat. Från kursen i samhällskunskap borde den studerande medföra en viss orientering om läget i ungdomsvärlden, icke minst i fråga om de stora ungdomsrörelser, som i det närvarande läget äro faktorer, som kyrkans ungdomsvård måste särskilt räkna med; att den nuvarande utbildningen icke ger någon sådan kunskap, är en mycket kännbar brist, som torde ha lagt icke obetydliga hinder i vägen för de unga prästernas gärning under denna generation. Ungdomspsykologiens problem kunna förutsättas vara berörda under den psykologiska kursen, åtminstone i sådan utsträckning, att förutsättningar för självstudium skapats. Det bör som nämnt åligga läraren i kateketik att tillse, att icke alltför påtagliga brister uppkomma på detta område. I fråga om ungdomsvård är utan tvivel övning möjlig och önskvärd på ett helt annat sätt än i fråga om själa-

vården. Men en sådan övning kan endast till mycket ringa del förläggas till den praktiska slutkursen, eller ens till den period, under vilken den teologie studerande skulle tillhöra den praktiska avdelningen. I någon utsträckning kan den praktiska tjänstgöringen också här bli till nytta. Men angelägnast är, att de blivande prästerna genom eget initiativ under hela sin studietid söka kontakt med det kyrkliga ungdomsarbete, som kommer i deras väg, såväl i de egna hemförsamlingarna som i universitetsstäderna. Här kan den praktiska utbildningens ledning väl uppmuntra, men knappast ålägga eller i större utsträckning organisera. Däremot vore det väl tänkbart, att på vissa områden direkt utbildning kunde anordnas i samband med den praktiska kursen (eller avdelningen). Särskilt ligger det nära till hands att tänka på scoutledareutbildning. Här skulle sannolikt övningsledare kunna ställas till förfogande från scoutrörelsens sida. Men det torde vara riktigast att också här sörja för att möjligheterna beredas, men i övrigt ge utrymme för det enskilda företaget. Scoutledareutbildning bör givetvis helst börja på ett tidigt åldersstadium, och dess tillägnande kräver vissa speciella förutsättningar, som icke kunna förväntas hos alla prästkandidater, hur önskvärt det än må vara, att den fysiska spänstigheten vårdas hos alla blivande ungdomsledare. Det bör också ihågkommas, att alltför mycket icke kan inpressas i den obligatoriska utbildningen, och att man såväl på detta som på andra områden bör räkna med att tillfällen till förkovran komma att givas också efter prästvigningen. Impulserna och den allmänna orienteringen böra däremot så långt som möjligt ges under utbildningen.

Också andra önskemål och krav ha framställts. Ett sådant gäller upptagandet i den praktiska prästutbildningen av undervisning i kyrkokonst och kyrkovård. Sålunda överlämnade Diakonistyrelsens konstutskott år 1938 till de teologiska fakulteterna ett förslag till kurser i dessa ämnen, som uppgjorts av professor Johnny Roosval. Några medel för anordnande av dylika kurser stå för närvarande icke till förfogande. Saken har berörts i en skrivelse från konstutskottets sekreterare till författaren av denna utredning. Önskvärdheten av att de blivande prästerna erhålla någon orientering om den kyrkliga konsten och jämväl viss handledning i praktisk kyrkovård skall utan vidare erkännas. Däremot kan man vara tveksam om lämpligheten av att belasta den praktiska prästutbildningen också med obligatorisk undervisning i dessa ting. Vad kyrkokonsten angår, faller undervisning i detta ämne utanför denna utbildnings egentliga uppgift. I någon mån skulle behovet på detta område kunna uppmärksammas inom kandidatstudiernas ram, snarast då inom ämnena kyrkohistoria och praktisk teologi. En praktisk handledning i kyrkovård kan däremot icke avvisas från den praktiska utbildningens område. Men det synes klart, att det här icke gäller någon i egentlig mening central uppgift. I den mån prästen under sin verksamhet har att göra med kyrkorestaureringsfrågor, måste han söka sakkunniga råd-

givare, och nuvarande lagstiftning ger mycket obetydligt utrymme för det enskilda initiativet. Då det knappast torde bliva möjligt att i den utsträckning, som varit önskvärt, sörja för utbildningen på områden, som äro av väsentligt större betydelse för prästens andliga gärning, kan det icke vara rimligt att kräva införandet av en verklig kurs i kyrkovård i den praktiska slutkursen. Däremot borde detta område ihågkommas som ett av dem, där det är önskvärt, att de blivande präster, som tillhöra den praktiska avdelningen, erhålla någon orientering genom särskilda föreläsningar, då tillfälle erbjudes att anordna dylika. Möjligen skulle man här kunna räkna på medverkan från de akademiska lärarna i konsthistoria eller av Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens tjänstemän, utan att prästutbildningens egentliga budget behövde belastas av denna undervisning.

Det finnes också andra områden av kyrkligt liv och verksamhet, som icke beröras av den nuvarande utbildningen och här icke heller ännu uppmärksammats. I främsta rummet gäller detta *diakonien* och *missionen*. I båda dessa fall bör väl någon teoretisk kunskap ha inhämtats genom studierna för teologie kandidatexamen. Önskvärt är emellertid, att under den praktiska utbildningen något tillfälle kunde givas till direkt beröring med diakoniens och missionens gärning. I båda fallen gäller det verksamhetsformer, som ha betydelse för församlingsarbetet. I ett icke ringa antal församlingar äro diakonissor eller diakoner verksamma, i ännu flera skulle de med fördel kunna anställas. Genom sin rätt att deltaga i fattigvårdsstyrelsens sammanträden och på andra sätt har församlingsprästen möjlighet att tjäna diakoniens sak. Missionen är genom de arbetsföreningar i församlingarna, som äro dess trogna stöd, av icke ringa direkt betydelse också för det andliga arbetet inom församlingarna. I båda fallen gäller det gemensamma uppgifter för den svenska kyrkan, som det borde vara en var svensk präst uppgift att efter förmåga främja. Vad som här lämpligen kan ske inom den praktiska prästutbildningens ram, är icke alltför mycket, men därför ingalunda betydelselöst. Som önskvärt måste det betecknas, att i diakoniens och missionens tjänst stående präster få tillfälle att tala till och sammanträffa med varje utgående grupp av prästkandidater. Sådana tillfällen bruka redan nu beredas. Då det ligger i diakonianstalternas liksom i Svenska kyrkans missionsstyrelses intresse, att orientering ges om deras arbete, är detta ett moment i undervisningen, som icke medfört och icke kommer att medföra någon kostnad. Därjämte bör, liksom hittills ofta skett, där så kan ske, exkursioner anordnas till diakonala inrättningar. Uppsala är härvid gynnsamt ställt, då de mest betydande av dessa ligga i Stockholm och Uppsala. Från Lund torde man i framtiden som hittills kunna räkna med möjlighet att avlägga besök vid Diakonissestiftelsen i Köpenhamn. Också stiftelser och humanitära anläggningar av annat slag kunna tänkas som föremål för exkursioner, i den mån tiden medger. Någon personlig kontakt bör också åstadkommas såväl med Diakonistyrel-

sens månggrenade verksamhet som med sjömansvården. I båda dessa fall är det angeläget att tillfällen beredas för präster och tjänstemän inom dessa verksamhetsområden att tala till och sammanträffa med prästkandidaterna.

Någon anvisning synes böra givas därom, att tillfälle så vitt möjligt bör beredas inom den praktiska utbildningens ram till orientering inom de nu nämnda kyrkliga verksamhetsområdena. Hur och i vilken utsträckning detta bör ske, synes icke böra eller kunna fastställas. Full likformighet är här varken möjlig eller önskvärd. Detsamma gäller om de olika ämnen och uppgifter, som enligt den föregående framställningen böra i någon mån uppmärksammas genom föredrag eller annan särskild undervisning. Ämnen, som sålunda nämnts, äro: söndagsskolearbetet; ungdomspsykologi; själavård; olika former av ungdomsverksamhet; kyrkovård; diakoni; mission; sjömansvård; Diakonistyrelsens verksamhet. Flera liknande uppgifter skulle med lätthet kunna tillfogas — här bör kanske snarast nämnas kyrkans förhållande till och uppgifter i det folkliga bildningsarbetet. Det är knappast tänkbart, att alla dessa områden skulle kunna på tillfredsställande sätt behandlas. Möjligheterna kunna växla. Gränserna för vad som här kan ifrågakomma böra icke heller dragas alltför snävt; då tillfälle erbjudes, bör ledningen låta sig angeläget vara att låta personer med särskild erfarenhet eller erkänd förmåga inom någon särskild gren av det kyrkliga livet tala till prästkandidaterna. Man bör överhuvud räkna med dessa föreläsningar, exkursioner m. m. som ett rörligt moment inom utbildningen. Vad som skall förekomma bör icke strikt fastslås, och ordningen mellan de olika uppgifterna kan växla. Vissa böra med större regelbundenhet och oftare återkomma än andra. Som förut påpekats, skulle organiserandet av den praktiska avdelningen medföra en betydande fördel därigenom, att dessa föreläsningar skulle kunna fördelas på tre terminer av studietiden i stället för att sammanträngas till en. Då man sålunda kunde planera en serie med en omloppstid av tre terminer, skulle betydligt flera uppgifter kunna uppmärksammas och samtidigt kostnaden nedbringas, då en viss serie icke behövde återkomma mer än var tredje termin och likväl bli tillgänglig för alla utgående prästkandidater. Vissa av dessa moment, särskilt där personligt sammanträffande med gästtalaren är önskvärt, borde dock förekomma varje termin och särskilt knytas till den praktiska slutkursen. Men för hela serien gäller, att den, fördelad på tre terminer, borde kunna bli ganska fyllig och mångsidig, men likväl icke vare sig kostsam eller särskilt betungande.

Det kan måhända sägas, att det system, som här skisserats för en reformerad prästutbildning, ter sig något komplicerat. Delvis är kanske detta intryck beroende på att den föreslagna anordningen är ny och på flera punkter avviker från det hävdvunna. Delvis är det åtminstone skenbart komplicerade systemet följd av den strävan, som här kommit till uttryck, att inrikta hela det teologiska studiet på prästutbildningen och att så långt som möjligt åstadkomma en växelverkan mellan de teoretiska studierna och den praktiska

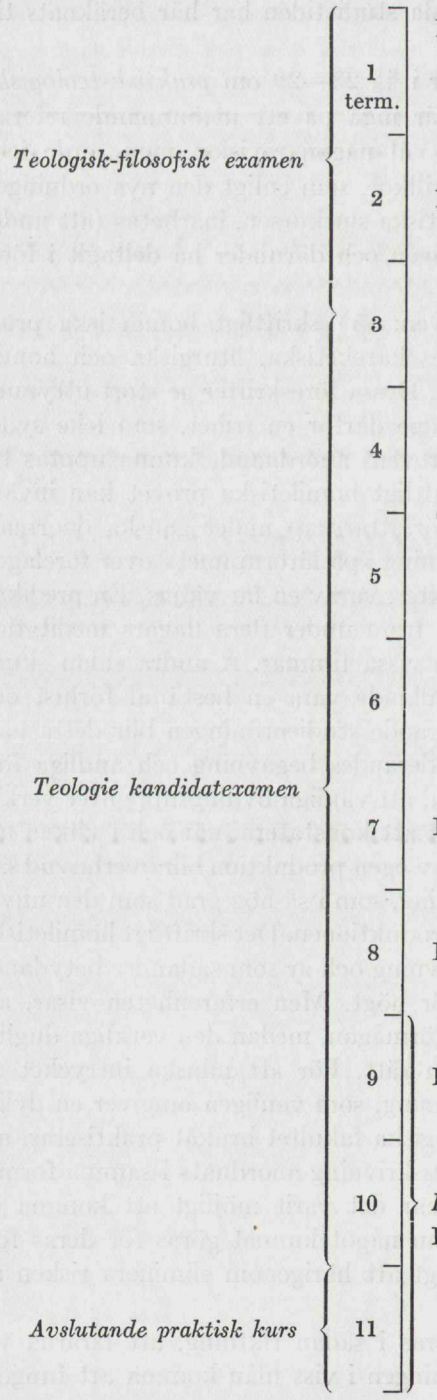
utbildningen. Hur systemet i ett normalt fall skulle fungera, framgår av nedan införda schema (s. 150); den totala studietiden har här beräknats till 11 terminer.

Nuvarande examensstadga bestämmer i §§ 23—29 om *praktisk-teologiska prov*. Det torde vara överflödigt att här ingå på ett uttömmande referat. De nu gällande bestämmelserna tarva väl någon revision men torde icke behöva helt omarbetas. I § 23 böra de villkor, som enligt den nya ordningen skulle tillkomma för deltagare i den praktiska slutkursen, inarbetas (att under ett år ha tillhört den praktiska avdelningen och därunder ha deltagit i föreskrivna kurser och övningar m. m.).

I § 25 uppräknas de praktiska proven: »1) skriftligt homiletiska prov; 2) prov, ådagaläggande den studerandes kateketiska, liturgiska och homiletiska färdighet; 3) kyrkorättsliga prov». Dessa föreskrifter ge stort utrymme för olika gestaltning av proven och medge därför en frihet, som icke synes böra inskränkas. Väl skulle sättet för provens anordnande kunna upptas till mera ingående diskussion. Mot det skriftligt homiletiska provet kan invändas, att detta tvingar till homiletiskt författarskap under ganska onormala förhållanden. Det anordnas som en skrivning »på lärorummet» över förelagda uppgifter — vanligen givas ett flertal texter, varav en får väljas. En predikan bör under normala förhållanden mogna fram under flera dagars meditation och studium och icke frampressas inom vissa timmar. Å andra sidan skulle det skriftligt homiletiska provets bortfallande vara en bestämd förlust och minska provens effektivitet. I den nuvarande studieordningen blir detta nästan det enda verkliga provet på de studerandes begåvning och andliga förmåga. Det är icke möjligt att kontrollera, att vanliga övningsuppgifter verkligen lösas utan hjälp. Det är icke möjligt att konstatera, när och i vilken utsträckning förlagor använts. Förmågan av egen produktion blir överhuvud sällan eller aldrig undersökt i en studieordning, som i så hög grad som den nuvarande främjar och premierar den rena reproduktionen. Det skriftligt homiletiska provet åter blir något av en kvalitetsprövning och är som sådan av betydande värde. Väl få icke kraven ställas alltför högt. Men erfarenheten visar, att detta prov stundom avslöjar den rena oförmågan, medan den verkliga dugligheten också här i regel kommer till sin rätt. För att minska intrycket av examensskrivning och den nervösa stämning, som vanligen omgiver en dylik har det under senare år vid Lunds teologiska fakultet brukat praktiseras, att något tidigare under terminen en övningsskrivning anordnats i samma former som det skriftliga provet. Därigenom har det varit möjligt att komma de svagaste eleverna på spåren, medan ännu något kunnat göras för deras förbättring, och det har också synts möjligt att härigenom eliminera risken av tillfälliga misslyckanden.

Bestämmelserna i § 27 böra modifieras i sådan riktning, att lärarna vid den praktiska slutkursen vid betygsättningen i viss mån komma att fungera

Schematisk framställning av föreslagen studieordning.

som ett kollegium. Detta torde stå i överensstämmelse med den praxis, som redan utbildats. I likhet med vad som finnes stadgat för andra examina, synes tillfälle böra beredas att också i de praktiska proven efterpröva för högre betyg. Då ett lågt betyg i de praktiska slutproven kan ha en avsevärd inverkan vid den prästerliga befordran, kan det synas något hårt, att betyg i dessa prov icke skola kunna förbättras. Dock borde omprövning kunna ske endast en gång i varje ämne: dels skulle ett alltför flitigt använt omprövningsinstitut kunna medföra en kännbar belastning av de examinerande lärarnas tid, dels ligger det något oegentligt däri, att det skulle vara möjligt att göra upprepade försök att skruva upp ett betyg exempelvis i homiletik.

Lärartjänster och kostnader.

Ehuru den här föreslagna organisationen avser att åstadkomma en organisk samverkan mellan fakulteternas teoretiska och praktiska avdelningar, synes vid undersökningen av behovet av undervisning och lärarbefattningar dessa avdelningar böra behandlas var för sig. Någon anledning att göra en åtskillnad mellan fakulteterna i Uppsala och Lund föreligger numera icke, då tillströmningen av studerande kan beräknas i framtiden komma att bliva ungefär lika stor till de båda fakulteterna.

Då det nu framlagda förslaget avser en förbättring av prästutbildningen, kan ingen indragning av lärartjänster här föreslås. Däremot torde viss ökning av lärarkrafter och anslag vara oundgänglig. Denna bör dock kunna hållas inom ganska rimliga gränser. Givetvis kan i närvarande läge varje förslag om en utvidgning synas inopportunt. Men slutsatserna av den föregående undersökningen ge tydligt vid handen, att en förbättrad utbildning icke kan vinnas utan ökning av undervisning och lärarkrafter. Den föreliggande uppgiften har också synts vara att uppgöra en plan på lång sikt, och en sådan bör icke tillskäras efter ett läge, som man dock vågar hoppas skall vara övergående. Det bör påpekas, att med hänsyn till utbildningens centrala betydelse för kyrkans gärning hava anslagen för den praktiska utbildningen hittills varit synnerligen knappt tillmätta.

I fråga om antalet professurer och docentstipendier föreslås ingen ändring. Professorn i praktisk teologi bör som hittills ha sin undervisning huvudsakligen förlagd till den teoretiska avdelningen, men det bör stå honom fritt att i viss utsträckning undervisa även på den praktiska avdelningen. Det bör också åligga honom att hava tillsyn över den praktiska prästutbildningen i dess helhet samt att delta i bedömandet av de praktiska proven. Bestämmelser härom böra ingå i föreskrifterna för den praktiska utbildningen, möjligen också sammanfattas i en särskild instruktion. Det bör åligga fakulteten att svara för anordnandet av den inledande föreläsningskurs, som är avsedd att bevistas av de studerande under deras första studieår, och som i varje fall bör ha genomgåtts före avläggande av tentamina inom den teologiska fakulteten. Denna kurs borde hållas varje hösttermin av någon av fakultetens lärare. På grund av dess begränsade omfattning (12 timmar) borde den kunna infogas i ramen för den ordinarie undervisningen, särskilt om man kan räkna även med lektorn i exegetik; på grund av den särskilda uppgift, som enligt detta förslag skulle tillkomma honom, synes han i första rummet böra tagas

i anspråk för denna inledande orientering, vilken är avsedd att särskilt för de blivande prästerna klargöra det teologiska studiets anordning.

Det bör också åläggas fakulteten att så långt möjligt sörja för att varje år i varje ämne hålles en elementär kurs (eventuellt med examinatorier), i vilken anvisningar givas för studiet samt en väsentlig del av lärokursen för betyget godkänd genomgås. Dessa kurser skola kunna hållas av professorn i ämnet eller av stipendierad docent inom ramen för deras ordinarie undervisning eller ock beläggas med avgift.

En ny lärartjänst föreslås: en lektorstjänst i exegetik. Behovet av sådan lärare för bibelstudiets fördjupande har förut framhållits. Det bör åligga lektorn att hålla föreläsningar över bibeln, särskilt över nya testamentets böcker, med tolkning av grundtexten och kortfattad utläggning, med hänsyn jämväl till den praktiska bibelanvändningen, samt att enligt fakultetens förordnande leda det exegetiskt-homiletiska seminariet. Det bör även åligga honom att främja bibelstudiet bland den teologiska fakultetens studenter samt att i samråd med professorn i praktisk teologi utöva sådan tillsyn över studenterna, som med hänsyn till prästutbildningen kan befinnas önskvärd. Han bör ha avlagt teologie licentiatexamen samt äga någon erfarenhet av bibelutläggningen inom kyrka och skola. En särskild instruktion för honom bör fastställas av kansler. Han bör tillsättas på förordnande, exempelvis för en tid av tre år. I fråga om hans lönevillkor kan någon tveksamhet råda. De närmast jämförliga akademiska tjänsterna äro å ena sidan den biträdande lärartjänsten i geologi och mineralogi (i Lund), för vilken lönen är 10 300, å den andra de biträdande lärarna i geografi och matematik, som ha 7 500 kronor. Riktigast synes vara, om lektorn i exegetik kunde placeras ungefär mitt emellan dessa, förslagsvis med en lön av 9 000 kronor. Detta torde något så när motsvara den faktiska nuvarande begynnelselönen för adjunkt vid allmänt läroverk. Lektorn i exegetik borde knappast ställas i paritet med lektor vid läroverk, då disputationsprov icke borde krävas för tjänsten — detta snarast emedan det blir lättare att finna den personligen lämpligaste, om de formella kompetenskraven icke uppskruvas för högt. Det skulle också sannolikt vara till båtnad för undervisningen, om tjänsten i regel kunde innehas av en relativt ung man; den borde i varje fall icke få karaktären av en stadigvarande ämbetsställning. Den skulle givetvis icke kunna förenas med direktorstjänsten i den praktiska avdelningen. En kombination med kateketiktjänst vore däremot kanske icke otänkbar.

Enligt den här framlagda planen skulle ett flertal kurser genomgås av de studerande före deltagandet i den praktiska slutkursen. Kursen i skriftlig och muntlig framställning har tänkts kunna ingå i lektorns i svenska ordinarie åligganden. Kurserna i psykologi och samhällslära böra lämpligen genomgås före inskrivningen i den praktiska avdelningen. Om de icke skola beläggas med avgift, måste anslag ställas till förfogande, för kursen i psykologi

600 kronor, för kursen i samhällslära 1 000 kronor — dessa skulle som nämnt hållas endast en gång under varje läsår. För den pedagogiska auskulteringskursen borde ett årligt anslag av 600 kronor beräknas, om den icke skall beläggas med avgift.

För den praktiska övningskursen, enligt den här föreslagna organisationen den praktiska slutkursen, stå enligt den nuvarande ordningen följande lärare och arvoden till förfogande (olikheterna bero på inverkan av bestämmelserna om dyrtidstillägg):

1 direktor (biträdande lärare): arvode 4 800 kronor; undervisningsskyldighet 6 timmar.

1 assistent: arvode Uppsala 3 600 (efter inräknande av dyrtidstillägg), Lund 3 000 kronor; undervisningsskyldighet 4 à 5 timmar.

1 lärare i kyrkorätt: arvode Uppsala 1 000, Lund 1 200 (efter inräknande av dyrtidstillägg); undervisningsskyldighet 2 timmar.

1 lärare i kyrkosång: arvode 2 400 kronor. Undervisningsskyldigheten synes icke vara bestämt reglerad, men den meddelade undervisningen torde vanligen omfatta 6 veckotimmar.

Då det för framtiden borde ingå i lärarens uppgift att leda frivilliga övningar i kyrkosång och kyrkomusik med teologie studerande, som ännu icke börjat den praktiska slutkursen, borde arvodet höjas till 3 000 kronor för vardera fakulteten. I stället borde sånglärarens undervisningsskyldighet fastställas till 10 veckotimmar, vilket knappast kan anses för mycket, då denna undervisning till större delen måste ske i smärre grupper, i viss utsträckning kanske också med enskilda.

I övrigt torde ingen väsentlig förändring böra ifrågasättas med avseende på undervisningens omfattning. Då det fortfarande endast skulle gälla en termin finnes knappast utrymme för någon avsevärd utökning, om icke deltagarnas tid skall belastas alltför hårt. Man måste också räkna med ett visst antal särskilda föreläsningar. Någon utökning i undervisningen kommer i varje fall att ske, om den, som här föreslagits, sätter in med terminernas början, utan att avvakta examensperiodernas slut.

Däremot finnes anledning att diskutera lärartjänsternas art. Detta gäller särskilt direktorn. Om dennes anställning stadgas i kungl. brevet av den 3 juli 1931:

»Till direktor eller biträdande lärare förordnas tills vidare för en tid av högst tre år av kanslern för rikets universitet på förslag av teologiska fakulteten en i församlingstjänst högt förtjänt och i teologiska studier väl vitsordad prästman, med rätt för kanslern att på fakultetens förslag förnya förordnandet.»

På det hela taget synes denna anordning ha fungerat ganska tillfredsställande, åtminstone från fakulteternas synpunkt. Vissa svårigheter äro dock påtagliga. Urvalet av lämpliga personer har varit ganska begränsat, då endast

präster i universitetsstädernas grannskap ha kunnat komma i fråga. Vanligen torde den anlitade prästen ha behållit sin tjänst och bott i sin församling men haft ämbetsbiträde. Ur den kyrkliga verksamhetens synpunkt har det icke varit önskvärt att under så långa perioder, som det här gäller, avlägsna en förtjänt präst från den församling, som blivit honom anförtrodd. Men härav har också följden blivit, att han icke alltid kunnat ägna uppgiften vid den praktiska kursen den odelade uppmärksamhet, som ett effektivt fullgörande av detta viktiga läraruppdrag skulle kräva.

Det ligger därför nära till hands att överväga, om icke detta läraruppdrag borde få en mera självständig karaktär, så att innehavaren kunde ägna hela sin uppmärksamhet åt detsamma. Man skulle då närmast tänka på en lärartjänst av ungefär samma slag som det här föreslagna lektoratet i exegetik. Tjänsten borde icke få ordinarie karaktär: undervisningens särskilda krav göra växling av innehavare önskvärd. Då innehavaren måste vara präst och hans förnämsta kvalifikationer borde ligga på det praktiska församlingsarbetets område, kan man som ett jämförligt uppdrag också erinra om de i Diakonistyrelsens (och Missionsstyrelsens) tjänst anställda sekreterarna, särskilt förste sekreteraren eller direktorn. Starka skäl kunna utan tvivel anföras för en sådan förändring. Det kan å andra sidan göras gällande, att innehavaren av denna lärartjänst bör bevara obruten kontakt med det praktiskt kyrkliga arbetet, och att detta intresse bättre tillvaratages genom den nuvarande ordningen. Det kan också anmärkas, att en präst med de kvalifikationer, som här måste krävas, i första hand torde söka ordinarie prästtjänst, och att det därför torde bli svårt att finna lämpliga krafter för detta mera tillfälliga läraruppdrag. Då en förändring av denna tjänst till heltidsanställning skulle medföra en väsentlig ytterligare kostnadsökning, och den kan tänkas verkställd senare, utan att organisationsplanen i sin helhet därav skulle väsentligen beröras, framlägges i detta sammanhang intet förslag till sådan förändring. Ej heller i lönehänseende föreslås någon väsentlig förändring: en reglering till 5 000 synes mycket rimlig med hänsyn till den något utsträckta tjänstgöringstiden; också borde det åläggas direktorn att svara för undervisningen i själavårdslära.

Icke heller med avseende på assistentbefattningen synes någon ingripande förändring vara av behovet påkallad. Som förut anförts, borde det åläggas denne lärare att samverka med de skolmyndigheter, eventuellt seminarierektorn, som skola ordna den pedagogiska auskulteringskursen, och jämväl att övervaka att undervisningens och ungdomsvårdens problem på tillfredsställande sätt uppmärksammas i prästutbildningen. Även om detta ålägges honom, torde någon höjning av arvodet knappast bli nödvändigt.

Undervisningen i kyrkorätt synes också kunna betridas med nu tillgängligt anslag. En mera konsekvent genomförd praktisk församlingstjänstgöring skulle också på detta område ge värdefulla förkunskaper. Läraruppdraget i

kyrkorätt borde som hittills kunna förenas med någon av de andra till den praktiska utbildningen knutna tjänsterna.

Utom lärararvodena böra medel ställas till förfogande för anordnande av extra undervisning samt för expenser. Sålunda måste den serie av föreläsningar rörande skilda kyrkliga arbetsuppgifter, som bör ingå i utbildningen, kräva vissa utgifter, även om en del föreläsningar komma att hållas utan kostnad för den praktiska kursen genom representanter exempelvis för diakonianstalterna, missionen och sjömansvården. Undervisningen i kateketik medför vissa utgifter för de elevgrupper, som måste stå till förfogande utanför skoltiden och till vilka någon ersättning måste utgå. Önskvärt skulle också vara, att möjlighet gåves att med hjälp av tillgängliga expensmedel bidraga till ordnandet av vissa exkursioner. En viss rörlighet och möjlighet till initiativ böra också finnas vid prästutbildningsanstalterna. Därför bör detta expensbelopp ej tillmätas alltför knappt: 2 000 kronor synes ganska rimligt.

Arvodena för övningskursens lärare äro för närvarande upptagna på universitetets stat och regleras tillsammans med övriga anslag till den akademiska undervisningen. Här göra sig en mångfald krav gällande, samtidigt som tidsläget nödgar till sparsamhet. Även om prästutbildningen erkännes som en viktig, universiteten åliggande uppgift, kan det knappast undgås, att den egentliga praktiska prästutbildningens behov från de akademiska myndigheternas synpunkt alltid komma att te sig som något periferiska. Det torde därför alltid bli synnerligen svårt att få dessa behov så tillgodosedda, som från den kyrkliga verksamhetens synpunkt synes nödigt, så länge denna undervisning skall bestridas allenast med statsmedel inom ramen av universitetens allmänna budget. Utan tvivel skulle de kyrkliga anspråken på prästutbildningen kunna hävdas med större framgång, om kyrkomedel kunde ställas till förfogande för den undervisning, som icke faller inom området för universitetens rent vetenskapliga uppgift. Det ligger därför synnerligen nära till hands att ifrågasätta, om icke dessa uppgifter borde bestridas med kyrkofondsmedel.

Med hänsyn till kyrkofondens allmänna uppgift kan knappast någon invändning göras mot ett sådant förslag. Visserligen är kyrkofonden från början avsedd som en regleringsfond för prästerskapets avlöning. Men dess uppgifter ha dock efterhand vidgats. Det skulle här gälla arvoden till lärare, som till större delen skulle komma att vara präster. Det kan erinras därom, att direktorn enligt nuvarande ordning i regel samtidigt innehar församlingstjänst, från vilken han icke skulle kunna frigöras om icke adjunkt eller vikarie ställdes till förfogande — och dennes adjunktsarvode utgår av kyrkofondsmedel; det kan därför göras gällande, att redan nu undervisningen vid den praktiska kursen delvis indirekt bekostas av kyrkofonden. Det är också uppenbart, att den praktiska prästutbildningen är en intern kyrklig uppgift av sådan betydelse, att anslag till denna av kyrkofondsmedel synas mera

motiverade än ett flertal anslag, som för närvarande utgå ur denna fond. Det kan särskilt erinras om det anslag å 25 000 kronor, som står till Kungl. Maj:ts förfogande »till bestridande av kostnad för härförut i denna paragraf icke särskilt angivet kyrkligt ändamål» (Lag den 27 november 1936). Om endast beloppets storlek det medgåve, skulle prästutbildningen utan vidare kunna räknas bland sådana ändamål, som enligt denna bestämmelse kunna tillgodoses med kyrkofondsmedel.

Från universitetets synpunkt kan icke någon invändning göras mot att viss undervisning bestrides på annat sätt genom vanliga statsanslag. Exempel finnas också vid statsuniversiteten på upprättande av professurer genom donationsmedel. I ett fall, professuren i missionshistoria och ostasiatisk religionshistoria i Uppsala, bestrides lönen delvis genom anslag av Svenska kyrkans missionsstyrelse. Det måste för universitetet synas synnerligen önskvärt, att dess egen budget avlastas på denna punkt, varigenom möjligheterna att bättre tillgodose den teologiska forskningens och undervisningens behov i övrigt skulle ökas, och att samtidigt den praktiska utbildningen finge bättre villkor.

Däremot kunna vissa invändningar göras av praktisk-ekonomisk art. Kyrkofonden är just nu synnerligen hårt belastad på grund av tidslägets särskilda krav och samtidigt ställas från skilda håll nya anspråk på densamma. Att undersöka kyrkofondens ekonomiska kapacitet och ställa prognos för dess framtida utveckling faller utanför ramen för denna undersökning. Dock må det vara tillåtet att uttala den förmodan, att fondens balans snart kan komma att ställa sig gynnsammare än nu. Det kan erinras därom, att de ersättningar, som f. n. utgå till vissa domänverkets tjänstemän, med tiden måste komma att upphöra, varigenom en mycket betydande avlastning måste komma att inträda; dessa ersättningar bestämdes år 1941 till kronor 409 755: 90. Vissa tecken tyda också på, att avkastningen av den kyrkliga egendomen kan komma att icke oväsentligt ökas, och att normaluppskattningsbeloppen i samband härmed komma att bli högre. Detta anföres här endast för att visa, att förslaget om att överföra kostnaden för den praktiska prästutbildningen på kyrkofonden icke a priori kan avvisas som verklighetsfrämmande. Det gäller här belopp, som med hänsyn till omsättningens storlek äro ganska små. Det är riktigt, att mångahanda nya krav ställas på kyrkofonden, men få av dessa torde vara så väl motiverade med hänsyn till fondens uppgift som detta. Det bör därför göras gällande i tid och icke undanträngas av andra anspråk. På grund av vad som sålunda anförts, föreslås här, att kostnaden för den praktiska prästutbildningen överflyttas på kyrkofonden. Härmed avses icke blott den direkta kostnaden för den praktiska slutkursen, utan delvis även kostnaden för sådan undervisning, som anordnas för studerande, som icke ännu avlagt teologie kandidatexamen, för att förbereda dem för prästämbetets praktiska uppgifter. Skulle vid den tidpunkt, då den här föreslagna reformen vore av-

sedd att träda i kraft, kyrkofondens ekonomiska ställning icke medgiva denna belastning, föreslås subsidiärt, att anslagen för den praktiska undervisningen som hittills upptagas i universitetens stat.

De ändringar, som annars skulle komma att inträda i vardera universitetets stat, äro

dels avförande därifrån av samtliga anslag för den praktiska prästutbildningen;

dels upptagande av en lektorstjänst i exegetik med en lön av 9 000 kronor (förslagsvis).

I stället skulle av kyrkofonden utgå följande anslag för vardera universitetet:

arvode till en direktor	5 000	kronor
arvode till en assistent	3 600	»
arvode till en lärare i kyrkosång	3 000	»
arvode till lärare i liturgisk läsning och talteknik	1 000	»
arvode till lärare i kyrkorätt	1 200	»
kurs i psykologi	600	»
kurs i samhällslära	1 000	»
den pedagogiska auskulteringskursen	600	»
expenser	2 000	»
Summa	18 000	kronor.

En viss marginal är emellertid önskvärd. Dels kan det tänkas, att också i framtiden en stark tillströmning av studerande kan nödvändiggöra en dubblering av vissa kurser, såsom det skett många gånger under de senaste 15 åren. Dels vore det önskvärt, att Kungl. Maj:t erhölle möjlighet att tillgodose de särskilda behov, som kunna uppkomma inom prästutbildningens område; särskilt kan man tänka på fortbildningskurser för präster samt teologiska föreläsningar eller seminarier ute i stiften. Därför föreslås,

att Kungl. Maj:t genom ändring av lagen om kyrkofond måtte bemyndigas att av fondens medel årligen disponera 45 000 kronor för prästutbildningens behov.

Kompletterande synpunkter och förslag.

1. *Den andliga fostran.* Det är uppenbart, att den viktigaste kvalifikationen för en präst icke är teoretiska kunskaper eller teknisk färdighet, huru behövliga dessa än må vara, utan den rätta andliga inställningen. Endast den, som genom egen upplevelse känner kristendomens verklighet, kan med övertygelse och framgång vittna därom för andra. Denna synpunkt har sin betydelse även för det teoretiskt teologiska arbetet, för så vitt som föremålet för dess forskning måste vara den religiösa verklighet, som endast delvis är åtkomlig för den rent rationella iakttagelsen. Men den kräver ett särskilt beaktande, då fråga är om den praktiska prästutbildningen.

Det gäller här en kvalitet av inre slag, som icke den mest fulländade utbildning kan skapa. Intet ofelbart kriterium på dess förefintlighet kan fastställas. Det ger sig icke med säkerhet tillkänna förrän i själva det prästerliga arbetet. Här visar det sig stundom, att den teoretiskt bäst förberedde kan sakna den religiösa klangbotten, som ger åt förkunnelsen dess förmåga att nå fram och vinna gensvar, medan den i betygshänseende svagare meriterade kan äga de förutsättningar, som göra en rätt förkunnare och själaledare. Denna synpunkt får dock ingalunda överdrivas. I flertalet fall torde det visa sig, att betygen, icke minst i de praktiska proven, utgöra en relativt tillfredsställande mätare på en prästkandidats kvalitet.

Även om ingen studieordning kan garantera den inre andliga fostran, som är prästutbildningens viktigaste sida, måste dock varje försök att organisera en sådan utbildning sträva efter att skapa gynnsammast möjliga förutsättningar för den inre utveckling, som ensam kan sätta prästen i stånd att fylla sin uppgift samt att så vitt möjligt avskilja sådana kandidater, som uppenbarligen sakna den rätta inställningen till prästkallet.

Inom vissa kyrkosamfund kräves av den blivande prästen en deklaration om hans andliga tillstånd. Liknande krav torde ställas inom diakonianstalterna. Att i prästutbildningen införa en liknande prövning av *vocatio interna*, den inre kallelsen, står knappast i överensstämmelse med den svenska kyrkans tradition. Måhända har man därvid varit väl återhållsam, i alltför hög grad tagit för givet, att den enskilde skulle utan yttre ingrepp själv pröva sig inför kallets krav. Men i den mån en mer närgången andlig prövning bör ske, synes det böra vara biskopens sak att företaga den, innan han admitterar till prästvigning. Det är förvisso önskvärt, att han därvid kan bygga på en längre tids kännedom om prästkandidaten. Det är också icke blott önskvärt utan påtagligen nödvändigt, att under själva utbildningen vid uni-

versitetet prästkallets krav tydligt och inträngande framställas av de lärare, som närmast ha att svara för utbildningens praktiska sida. Så torde också ske under nuvarande ordning, ehuru gällande bestämmelser intet innehålla därom. Tillträdet till den teologiska studiebanan bör som hittills lämnas öppet för en var, som fullgör de formella betingelserna för inskrivning. Visserligen har tanken på en ganska ingående lämplighetsprövning för lärarkandidater framförts av lärarutbildningssakkunniga, men deras på denna punkt framställda förslag torde ha blivit ganska kritiskt mottaget, och visar snarast de synnerliga svårigheter, på vilka en sådan gallring måste stöta. Principen om det fria tillträdet till det akademiska studiet bör därför icke frångås. Detta måste givetvis medföra, att ett antal såväl för präst- som för kristendomslärarbanan otjänliga personer börja teologiska studier. Det har under den tid av stark tillströmning till den teologiska banan, som vi senast upplevat, talats ganska mycket, måhända alltför mycket om »konjunkturteologer». Det bör emellertid icke förbises, att själva det teologiska studiet är en mäktigt fostrande faktor, om det rätt bedrives, och att det ger sina idkare många anledningar till självprövning. Det är sannolikt, att några av dem, som börjat sina teologiska studier med otillräckliga motiv, av själva studiet förts till en sådan personlig utveckling, att de vid dess avslutning ingalunda gjort skäl för nämnda, nedsättande beteckning. Den slutliga prövningen har tillkommit biskopen före antagningen till prästvigning, och han torde i regel ha inhämtat upplysningar särskilt från lärarna i den praktiska kursen. Det måste dock erkännas, att ett mindre antal teologer under sin studietid genom sitt leverne alltför tydligt manifesterat sin otjänlighet för prästämbetet, men att några av dessa likväl torde ha nått prästvigning. Varje sådan risk kan icke elimineras. Men enligt den nu föreslagna ordningen skulle några moment tillkomma, som måste komma att få en gynnsam inverkan i detta hänseende.

Den blivande prästen skulle i regel från början inskrivas i den teologiska fakulteten, som därigenom skulle få ett särskilt ansvar också för den andliga vården om de nykomna studenterna; hittills har »filartiden» icke utan skäl ansetts som en kritisk period i en teologie studerandes utveckling. Han skulle redan under sin första termin få det teologiska studiets innebörd klargjord för sig, varvid läraren icke torde kunna undgå att understryka de krav, som måste ställas på en prästkandidat, samt den betydelse, som det personliga andaktslivet och deltagandet i församlingens gudstjänst har för hans förberedelse till det blivande kallet. Härjämte böra också nya möjligheter sökas för att sätta de unga teologie studerande i kontakt med det kyrkliga livet i universitetsstaden med omnejd — detta kunde t. ex. beräknas medföra, att flera unga studenter än nu skulle få kontakt med söndagsskolans arbete. Särskilt om lektorn i exegetik komme att ge denna förberedande föreläsningsserie, skulle han få möjlighet att följa studenternas utveckling alltifrån deras

ankomst till universitetet. Det skulle bli hans uppgift att i särskild grad under de till teoretiska studier anslagna terminerna tillvarataga den egentliga prästutbildningens intressen. Detta borde ske såväl genom personlig handledning som genom den undervisning, som det tillkomme honom att meddela; den starkare ställning, som särskilt genom inrättandet av denna lärartjänst skulle ges åt bibelstudiet bland de teologie studerande, kan antas bli en andligen fostrande faktor av icke ringa betydelse. Det skulle också bli en naturlig uppgift för lektorn liksom för den teologiska fakultetens övriga lärare att söka kontakt med de studentsammanslutningar, som redan gjort så mycket för det andliga livets vård bland studenterna, i främsta rummet de kristliga studentförbunden och de olika nationernas teologgrupper; till dessa står den nuvarande prästutbildningen i mycket stor skuld. Ytterligare borde tillkomsten av den s. k. praktiska avdelningen bli en faktor av icke ringa betydelse. Vid inskrivningen i denna avdelning skulle en viss mönstring av materialet kunna ske med möjlighet att personligen avråda de påtagligen otjänliga från att fortsätta på prästbanan. Tillhörigheten till den praktiska avdelningen skulle direkt rikta studenternas uppmärksamhet på den kommande gärningen på ett sätt, som nu ofta ej sker förrän vid den praktiska övningsterminens början. Under minst två terminer före slutkursen skulle prästkandidaten bli föremål för en viss särskild fostran och genom övningar och föreläsningar bli ställd inför den praktiska prästgärningens problem och uppgifter. Denna period borde därför kunna bli en tid av mognande inför den kommande uppgiften.

Sålunda torde den nu föreslagna organisationen avsevärt förbättra villkoren för en andlig fostran av prästkandidaterna. Den viktigaste faktorn måste alltid vara det personliga inflytande, som kan utgå från de teologiska lärarna eller andra; en stor betydelse har gudstjänstlivet i universitetsstaden. Stundom ha de förnämsta homiletiska läromästarna varit de båda akademiska domkyrkornas predikanter. Dessa personliga faktorer äro givetvis oberoende av alla organisationsföretag. Det borde dock i instruktionen för den praktiska undervisningen kunna föreskrivas, att kontakt bör sökas med universitetsstädernas prästerskap.

Under den hittills förda diskussionen om prästutbildningen har ofta tanken på internat för den praktiska kursens deltagare framförts. Den har också använts som ett av motiven för den praktiska utbildningens skiljande från universiteten. Nyttan av ett sådant ordnat samliv, som här avses, där dagen skulle inramas av husandakt, och där själva den personliga gemenskapen och helst också den yttre omgivningen skulle kunna vara andligen fostrande faktorer, och där den blivande prästen under klok och försynt ledning kunde få en viss fostran också i yttre ting, ofta påtagligt behövlig — nyttan och önskvärdheten av allt detta skall oreserverat erkännas. Man kan här åberopa erfarenheter från engelska teologiska colleges, från tyska Predigerseminare,

men också från svenska studenthem, vilka ge vid handen, att själva det korporativa samlivet är en fostrande faktor, som i svenskt skol- och universitetsliv kommit alltför litet till sin rätt. De invändningar, som bruka resas, under hänvisning till den hävdvunna akademiska friheten, äro ofta av synnerligen ytlig art och utgå från okunnig överskattning av det invanda. Det skulle icke här bli fråga om att utsöndra de blivande prästerna från det allmänna studentlivet annat än under deras sista termin eller terminer. Något absolut tvång att under denna tid bo i internat skulle icke förekomma. Utan tvivel skulle tillkomsten av sådana särskilda stiftelser för den praktisk-teologiska utbildningen med för dem lämpliga byggnader och övrig utrustning innebära en stor vinst för prästutbildningen och det teologiska och kyrkliga livet vid universiteten. Men att på nuvarande tidpunkt föreslå att sådana stiftelser skulle inrättas på bekostnad av staten eller kyrkofonden skulle utan tvivel vara ganska verklighetsfrämmande. Här måste man räkna med enskilt initiativ och betydande gåvor, om önskemålet skall kunna förverkligas. Om så skulle ske borde givetvis en samverkan komma till stånd mellan den med allmänna medel bekostade utbildningen och de på privat väg eller genom frivillig kyrklig verksamhet tillkomna stiftelserna.

2. *Prästutbildning och värnpliktstjänstgöring.* I samband med nyordningen av den militära själavården samt den starkt ökade värnpliktstjänstgöringen har den tanken framkommit, att de blivande fältprästerna under värnpliktstiden borde få en för deras kommande militära tjänstgöring mera avpassad utbildning. Denna skulle kunna tänkas ordnad på liknande sätt som de värnpliktiga läkarnas. De teologie studerandena skulle alltså undergå den vanliga rekrytutbildningen, men på ett visst stadium avskiljas för särskild övning, och jämväl redan under värnpliktstiden få i någon mån praktisera som militärprästernas medhjälpare.[1]

Den första rent militära tjänstgöringen skulle snarast omfatta 200 dagar, varefter skulle följa en kortare tids, förslagsvis 30 dagars, särskild utbildning för uppgiften som fältpräst; denna skulle omfatta undervisning i homiletik och själavård med särskild hänsyn till den manliga ungdomens behov samt i den militära andliga vårdens särskilda uppgifter och problem; härvid skulle erfarenheterna från vårt eget lands historia liksom från andra länder uppmärksammas. Någon handledning skulle givas i socialvård och i en studieledares uppgifter. Ämnen för denna utbildning skulle ingalunda saknas. Sin fortsatta tjänstgöring skulle den värnpliktige fullgöra på trupp som militärprästerskapets medhjälpare eller med självständiga uppgifter inom den andliga och sociala vårdens område. Den närmare utformningen av denna plan faller givetvis utanför denna utrednings uppgift. Det bör emellertid påpekas, att en anordning av detta slag torde bli nödvändig, om fältprästkåren

[1] Liknande synpunkter ha framställts av överste G. Björck i en uppsats: »Själavården och krigsmakten», i Vår Lösen 1942, s. 89—92.

för framtiden skall kunna på tillfredsställande sätt rekryteras. Här bör dock framför allt framhållas, att en sådan specialutbildning av värnpliktiga teologer från den allmänna prästutbildningens synpunkt måste te sig som synnerligen önskvärd. Om den unge teologen under hela den värnpliktstjänstgöring, som åligger honom, skall helt avkopplas från förberedelsen för sin kommande livsuppgift, kan detta få menliga följder för hans utveckling. Å andra sidan skulle den ifrågasatta specialutbildningen bli av stort värde just för prästkandidatens fostran; icke minst skulle han från sin värnpliktstid medföra en erfarenhet om den manliga ungdomens andliga problem, som kan göra honom mera tjänlig att sedermera verka som ungdomsledare.

Först sedan förslaget tagit mera konkret gestalt, kan det bli möjligt att överväga, om dess genomförande på något sätt skulle inverka på den normala prästutbildningen. Frågan om värnpliktstidens tillgodoräknande som prästerlig tjänstetid torde i annat sammanhang bli föremål för utredning.

3. *Ekonomiska synpunkter.* Det ingår icke i den föreliggande uppgiften att undersöka kostnaderna för utbildningen till prästämbetet och jämföra dessa med prästernas avlöningsförhållanden. En beräkning av studiekostnader för teologer liksom för andra studentkategorier framlades år 1935 i »Betänkande med undersökningar och förslag i anledning av tillströmningen till de intellektuella yrkena». Det kan icke komma i fråga att här upptaga till diskussion de beräkningar angående ersättningsbehovet av präster och läroverkslärare i kristendom samt tillströmningen till teologbanan, som här framlades. Det skulle emellertid vara av stort intresse att jämföra den prognos, som här ställdes, med de faktiska förhållandena under tiden efter detta betänkandes tillkomst. Det kan här också i förbigående erinras, att denna utredning tar något ytligt på problemet om tillströmning till prästbanan, då den som orsak till den starka tillströmningen, märkbar särskilt under årtiondet 1925—1934, *endast* pekar på de goda konjunkturer, som den föregående prästbristen skapat, varigenom »ett alltför stort antal studenter lockats in på denna studiebana». Säkerligen har denna faktor haft en icke ringa inverkan, men det är dock påtagligt, att den starkt stegrade frekvensen under denna period till stor del berott på andra omständigheter än de materiella. Den som vid behandlandet av detta problem överhuvud icke räknar med de andliga faktorerna, måste komma att felbedöma läget. Det skulle vara synnerligen önskvärt, att hela detta problem bleve föremål för en verkligt sakkunnig undersökning.

Det är emellertid tydligt, att de ekonomiska faktorerna äro av stor betydelse för prästutbildningen. En avsevärd förlängning av studietiden skulle medföra en ökad skuldsättning, som icke skulle balanseras av ökade förtjänstmöjligheter. I den nyss anförda utredningen beräknas medelkostnaden för en prästkandidat i Uppsala till 10 300 kronor, i Lund till 9 800 kronor (mediansiffrorna) — här ha dock även skulder från skoltiden medräknats. Om

dessa frågor beräknas kostnaden för Lund till 8 400 kronor (för Uppsala föreligger ingen motsvarande beräkning). Det meddelas också, att flertalet studerande hade skulder för sin utbildning — i Uppsala 82 procent (67 procent om endast skulder till andra än föräldrar medräknas), i Lund 85 procent respektive 73 procent. En jämförelse med lärarkandidaterna från den humanistiska fakulteten visar, att relationen mellan studiekostnader och utkomstmöjligheter knappast ställer sig ogynnsammare för teologerna än för dessa. Teologerna torde kanske studera på skuld i något större utsträckning än filosoferna, men de äro i genomsnitt något bättre försedda med stipendiemöjligheter.

Studenternas skuldsättning, som synes spela en större roll i Sverige än i något annat land, är givetvis en allvarlig omständighet, och då man kräver studietidens begränsning för att hindra ökad skuldsättning, förtjäna givetvis sådana krav att allvarligt prövas. De invändningar, som kunna göras mot ett reformförslag, som icke kan ställa i utsikt någon minskning i studietiden, komma givetvis icke minst att bliva av ekonomisk art. Om man från sådana utgångspunkter kräver en väsentlig beskärning av den teologiska studietiden, kan härtill svaras, *dels* att utgångspunkten för denna utredning snarast varit kravet på en förbättrad prästutbildning, *dels* att studietidens längd väsentligen beror på huru den användes. Det kan erinras om det intressanta rön, som gjorts genom bearbetningen av personliga deklarationer från ett antal yngre präster: att studietid och betyg i stor utsträckning stå i omvänt förhållande till varandra. Den enskilde studentens användning av sin tid kan under nuvarande system blott i ringa utsträckning kontrolleras.

Däremot är det tydligt, att varje ändamålsenlig förbättring av undervisningen bör medföra ekonomiska besparingar genom bättre användning av studietiden. Det är framför allt på denna väg, som det här framlagda förslaget söker vinna en förbättrad prästutbildning utan att behöva räkna med en förlängd studietid.

Det är uppenbart, att en förbättrad utbildning icke kan vinnas, om tiden för densamma skall förkortas — annat än möjligen genom en så förbättrad och intensifierad undervisning, att den skulle draga för våra förhållanden orimliga kostnader. Att tidsläget kräver icke en försämrad utan en förbättrad prästutbildning är uppenbart. Skulle kostnaderna för en sådan anses alltför betungande för den enskilde, bör det övervägas, om de icke kunna lättas av det allmänna, för så vitt det allmänna finner en förbättrad utbildning verkligen önskvärd. Detta skulle lätteligen kunna ske till kostnader, som icke skulle vara alltför skrämmande jämförda med kostnaderna för kyrkoväsendet i dess helhet. Det skulle ligga närmast till hands, att även här kyrkofonden trädde emellan i den utsträckning, som dess ekonomiska läge kan tänkas medgiva. Överhuvud skulle ett lättande av de teologie studerandes ekonomiska läge vara en av de mest effektiva åtgärder, som kunde företagas för

prästutbildningens förbättring, om medlen riktigt fördelades. I första hand borde det övervägas, om icke deltagarna i den praktiska slutkursen kunde erhålla sådant ekonomiskt stöd i form av stipendier, att denna kurs icke behövde medföra ökad skuldsättning. Att på detta stadium framlägga något konkret förslag i denna riktning har dock icke ansetts lämpligt.

4. *Fortsatt utbildning.* I varje yrke, som kräver teoretiska kunskaper, behöves jämte de grundläggande studierna också en fortsatt utbildning. Detta gäller icke minst prästkallet. Den präst, som skall motsvara sin uppgift, behöver genom fortsatta studier bevara sin andliga spänstighet och jämväl orientera sig i de hastigt skiftande tidslägen, i vilka han har att förkunna evangeliet. Det är också angeläget, att den rent praktiska träningen icke avslutas med den praktiska slutkursen; även om själva prästgärningen synes giva övning nog, kan den å andra sidan leda till slentrian och vissa störande ovanor, då den blott sällan blir föremål för uppriktig kritik. Många präster torde önska, att möjlighet förelåge till fortsatt praktisk utbildning i någon form. Ansatser ha gjorts inom vissa stift genom kortare kurser, där särskilt homiletiska uppgifter förelagts. Men den fortsatta praktiska utbildningen behöver tas upp i större sammanhang, och härför behövas anslag, som nu icke stå till förfogande.

Den gamla pastoralexamen, vars avläggande krävdes för befordran till kyrkoherdetjänst, avskaffades år 1884. I stället stadgades, att den präst, som så önskade, skulle ha rätt att inför domkapitlet »offentligen försvara en av honom författad teologisk avhandling samt däröver erhålla domkapitlets vitsord». Denna utväg torde ytterst sällan ha använts. Däremot har det blivit ganska vanligt, att präster fortsatt sina teologiska studier vid universiteten i syfte att avlägga teologie licentiatexamen eller att höja betyg i teologie kandidatexamen; sedan möjlighet öppnats till sådan efterprövning, har detta visat sig vara en mycket lämplig form för fortsatta studier. Domkapitlen torde i regel ha visat särskild angelägenhet att genom beviljande av tjänstledighet främja prästernas fortsatta vetenskapliga förkovran. Då det i Lag om tillsättning av prästerliga tjänster (1934) § 10 mom. 1 stadgas, att vid förslags uppsättande den tid, under vilken en präst varit tjänstledig för studier, icke må avdragas från tjänstgöringstid, har härigenom i den kyrkliga lagstiftningen fastslagits, att fortsatta studier ha ett direkt värde för den kyrkliga verksamheten, och härav synes den slutsatsen böra dragas, att det tillkommer stiftsstyrelserna att i görligaste mån främja prästernas teologiska utbildning. Detta kan nu ske egentligen endast genom beviljande av tjänstledighet, och det är angeläget, att de möjligheter, som härvid för närvarande stå till buds för att på relativt gynnsamma villkor bereda studieledighet åt präster, icke minskas eller beskäras. Snarare vore det önskvärt, att stipendier kunde ställas till förfogande för präster, som visat sig äga verklig fallenhet för studier.

Måhända skulle den lämpligaste formen för främjande av den fortsatta prästerliga utbildningen visa sig vara kortare kurser, där å ena sidan rent teologiska ämnen behandlades, men å andra sidan tillfälle gåves till praktiska övningar. Dessa kunde tänkas förlagda till universiteten eller ordnas stiftsvis. Även kunde med fördel seminarieövningar, efter universitetsseminariernas mönster, anordnas i stiftsstäderna. Intresset bland prästerskapet för sådan fortsatt utbildning torde vara ganska stort, och det vore i hög grad önskvärt, att från kyrkans och det allmännas sida stöd kunde lämnas för sådan verksamhet. Här erbjuder sig en möjlighet att på ett ganska effektivt sätt förbättra den prästerliga bildningen samt att hålla den andliga rörlighet och livaktighet vid makt, som måhända betyder mera än själva det inhämtade kunskapsmåttet. Även ganska blygsamma anslag för detta ändamål skulle kunna bli av stor betydelse. Under förutsättning att anslag för prästutbildningen i framtiden komma att lämnas av kyrkofonden, bör möjlighet beredas Kungl. Maj:t att i mån av tillgång använda dessa även till främjande av prästerskapets fortsatta utbildning genom studie- och resestipendier samt genom understöd till kurser och annan liknande verksamhet.

Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse om ändrad lydelse av stadgan den 1 november 1907 angående filosofiska examina.

Kungl. Maj:t har funnit för gott att förordna, att §§ 30 och 31 i stadgan den 1 november 1907 angående filosofiska examina skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 30.

1. Teologisk-filosofisk examen skall omfatta ämnet grekiska språket samt minst två av ämnena teoretisk filosofi, praktisk filosofi, historia, statskunskap, hebreiska språket, latinska språket, nordiska språk samt litteraturhistoria med poetik.

2. Studerande — — — är eller varder stadgat.

§ 31.

För att teologisk-filosofisk examen skall godkännas, fordras, att den studerande erhållit minst betyget godkänd i tre av de ämnen, som examen enligt § 30 skall omfatta.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —.

Förslag till Kungl. Maj:ts kungörelse om ändrad lydelse av stadgan den 30 mars 1935 angående teologiska examina.

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna, att §§ 1, 2, 3, 4, 6, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 23, 26 och 27 erhålla följande ändrade lydelse samt att efter nuvarande § 29 skall införas en ny paragraf, betecknad såsom § 30 av den lydelse här nedan sägs.

Allmänna bestämmelser.

§ 1 (= nuvarande § 2).

Examina — — — licentiatexamen.
Åt den — — — teologie doktorsgrad.

§ 2 (= nuvarande § 3 enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 30 juni 1938).

Examensämnen inom — — — 7) praktisk teologi med kyrkorätt.

§ 3.

1. Teologiska fakulteten skall tillse, att en med hänsyn till examina och värnpliktstjänstgöring ordnad undervisning i de uti § 2 nämnda ämnen finnes att tillgå vid universitetet; och skola för detta ändamål årligen hållas *dels* vetenskapliga föreläsningar samt, där så ske kan, propedeutiska kurser samt teoretiska seminarie- och övningskurser, *dels ock* en inledande föreläsningskurs och en kurs i muntlig och skriftlig framställningskonst.

2. För studerande, vilka hava för avsikt att inträda i prästämbetet, skola anordnas

a) varje år kurser i psykologi och samhällslära samt föreläsningar i praktiskt kyrkliga ämnen,

b) varje termin ett exegetiskt-homiletiskt seminarium och en pedagogisk auskulterings- och övningskurs,

c) varje termin en avslutande praktisk-teologisk övningskurs, så anordnad, att den fullständigt genomgås under terminens lopp och innefattande kateketiska, liturgiska, homiletiska och kyrkorättsliga övningar.

§ 4.

Därest avgift utgår för deltagande i undervisning, som av fakulteten anordnas, skall avgiften på fakultetens förslag bestämmas av kanslern; och skall meddelande om avgiften intagas i katalogen över föreläsningar och övningar.

§ 6.

Fakulteten skall till de studerandes ledning för teologie kandidatexamen upprätta samt hos kanslern för prövning och stadfästelse ingiva planer för studiernas ändamålsenliga bedrivande. I dessa studieplaner, som skola utgå från en normaltid av högst sju lästerminer — — — självständigt studiearbete.

I studieplanerna — — — må erfordras.

Vid studieplans upprättande — — — på studierna.

Fakulteten skall vidare upprätta samt hos kanslern för prövning och stadfästelse ingiva studieplan för den praktiska prästutbildningen.

§ 12.

Över de — — — icke godkänd.

Vid betygens — — — olika studiekurser.

Studerande, som — — — andra universitetet.

Studerande, som vid ettdera universitetet nöjaktigt genomgått i § 3 omförmälda inledande föreläsningskurs eller kurs i muntlig och skriftlig framställningskonst, äger att tillgodoräkna sådan kurs även för avläggande av examen vid det andra universitetet.

Studerande — — — det förra universitetet.

Teologie kandidatexamen.

§ 14.

Behörighet att avlägga teologie kandidatexamen tillkommer i fakulteten inskriven studerande, som vid avlagd studentexamen eller i fyllnadsprövning till samma examen erhållit vitsord om minst godkända insikter i latinska språket och därjämte avlagt antingen teologisk-filosofisk examen eller ock annan examen inom filosofiska fakulteten i ämne tillhörande humanistiska sektionen ävensom genomgått kurs i skriftlig och muntlig framställningskonst.

Nämnda fordran om vitsord i latinska språket skall anses uppfylld även av studerande, som med intyg av universitetslärare i detta ämne styrker sig hava förvärvat de för studentexamen eller fyllnadsprövning till samma examen i sagda ämne erforderliga insikter.

Kanslern kan efter därom gjord framställning befria studerande från det för behörighet uppställda kravet på genomgången kurs i skriftlig och muntlig framställningskonst. Om sådan befrielse skall anteckning göras i studerandes tentamensbok.

§ 15.

Studerande skall, innan tentamen i något ämne honom medgives, styrka, att han fyller de i § 14 för behörighet att avlägga teologie kandidatexamen uppställda villkor samt att han genomgått den av fakulteten anordnade inledande föreläsningskursen.

Befrielse från skyldighet att genomgå den inledande föreläsningskursen må efter därom gjord ansökan av fakulteten beviljas.

Om sådan befrielse skall anteckning göras i studerandes tentamensbok.

§ 16.

1. Teologie kandidatexamen avlägges i samtliga de i § 1 uppräknade ämnena.

För att examen skall anses godkänd erfordras, att den studerande erhållit minst betyget Med beröm godkänd i två av de i examen ingående ämnena samt minst betyget Godkänd i övriga ämnen.

2. Vid ansökan om teologie kandidatexamen skola fogas:

1) intyg, att den studerande för den termin, under vilken examen skall äga rum, är inskriven såsom närvarande i den nationsförening, han tillhör;

2) betyg över sådan examen, som i § 14 omförmäles, samt, där godkänd fyllnadsprövning eller efterprövning ägt rum, jämväl betyg över sådan prövning ävensom i förekommande fall sådant intyg av vederbörande universitetslärare, som i § 14 omförmäles;

3) den studerandes tentamensbok; samt

4) en avgift av femton kronor.

Teologie licentiatexamen.

§ 18.

Teologie licentiatexamen, vilken — — — avlägges i minst två av de uti § 2 uppräknade ämnena.

Har studerande avlagt — — — i sådant ämne avlagt godkänd efterprövning, som i § 30 sägs, avlägga — — — lända till efterrättelse.

§ 20.

Ansökan om — — — fogas:
1) intyg, att — — — tillhör;
2) betyg över avlagd — — — jämlikt § 30 ägt rum, jämväl betyg över sådan prövning;
3) den studerandes tentamensbok; samt
4) en avgift av femton kronor.

§ 21.

För vinnande av teologie doktorsgrad — — — avhandling i något av de i § 2 nämnda examensämnena, — — — godkänd.

Praktisk-teologiska prov.

§ 22.

Studerande, som har för avsikt att efter avlagda examina och prov inträda i prästämbetet och som av sådan anledning önskar begagna sig av den i § 3 mom. 2 omförmälda undervisning, skall, efter avlagd tentamen i ämnet nya testamentets exegetik, inskriva sig i fakultetens praktiska avdelning.

§ 23.

För tillträde till den avslutande praktisk-teologiska övningskursen erfordras att hava avlagt teologie kandidatexamen, att hava, i den utsträckning, som i studieplanen angives, vid ettdera universitetet, bevistat de uti § 3 mom. 2 punkterna a) och b) omförmälda kurser, föreläsningar och seminarium, att hava under minst tre månader tjänstgjort i praktiskt församlingsarbete samt att hava under minst två terminer varit inskriven vid fakultetens praktiska avdelning.

Fakulteten må likväl med hänsyn till särskilda förhållanden medgiva studerande tillträde till kursen, ehuru han icke fullgjort föreskriven praktisk tjänstgöring eller icke avlagt teologie kandidatexamen, dock att studerande, som vid det examenssammanträde, som hålles närmast efter kursens början, icke avlägger teologie kandidatexamen, skall från fortsatt deltagande i kursen utestängas.

§ 26.

De praktiska proven ledas av professorn i praktisk teologi, och i prövningen deltaga de i den avslutande praktisk-teologiska övningskursen tjänstgörande lärarna enligt de närmare bestämmelser, som av kanslern på fakultetens förslag meddelas.

§ 27.

Det skriftliga — — — praktiska prov.

Vid sammanträde med samtliga de i den avslutande praktisk-teologiska kursen medverkande ämneslärarna skola vederbörande lärare avgiva särskilda vitsord över det kateketiska, de muntligt homiletiska och kyrkorättsliga proven ävensom över det liturgiska föredraget och den liturgiska sången.

Efterprövning.

§ 30.

1. Studerande, som avlagt — — — (= nuvarande § 22 mom. 1) — — — där ej annat föranledes av bestämmelserna i mom. 3 punkten d), i tillämpliga delar gälla, vad angående prövning i teologie kandidatexamen är eller varder stadgat.

2. Studerande, som avlagt praktisk-teologiska prov, äger att undergå efterprövning till vinnande av högre betyg i ett eller flera av de i nämnda prov ingående ämnen.

Ej må någon mera än en gång undergå dylik efterprövning.

3. Ansökan om efterprövning skall innehålla uppgift å det eller de ämnen, prövningen är avsedd att omfatta; och skola vid ansökningen fogas:

a) intyg, att studeranden för den termin, under vilken efterprövningen skall äga rum, är inskriven såsom närvarande i den nationsförening, han tillhör;

b) betyg över examen eller prov, vartill efterprövning skall ske;

c) den studerandes tentamensbok; samt

d) en avgift av fem kronor för varje ämne, som ingår i prövningen till teologie kandidatexamen eller teologie licentiatexamen, och fem kronor för efterprövning till praktisk-teologiska prov.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —; dock att därvid skola gälla följande övergångsbestämmelser.

Studerande, som inskrivits i teologisk fakultet före den — — —, äger att intill utgången av — — — terminen 19 — — — avlägga teologie kandidatexamen enligt hittills gällande föreskrifter.

Den som avlagt teologie kandidatexamen före den — — — är, utan hinder av bestämmelserna i § 23 i denna kungörelse, behörig att genomgå den i sagda § omförmälda avslutande praktisk-teologiska övningskursen.

Förslag till studieplan för teologie kandidatexamen.

Vid universitetet inskriven studerande, som har för avsikt att bedriva teologiska studier, må omedelbart inskrivas i teologiska fakulteten. Förutsättning för avläggande av tentamina för teologie kandidatexamen är dels avläggandet av teologisk-filosofisk examen (eller annan filosofisk examen i ämnen, tillhörande humanistiska sektionen), dels deltagande i den inledande, översiktliga föreläsningskurs, som varje läsår anordnas, och en kurs i skriftlig och muntlig framställning. Dessa böra lämpligen bevistas under första studieåret.

Då det teologiska studiet utgör ett organiskt helt, böra de särskilda i teologie kandidatexamen ingående ämnena studeras i nedan angiven ordning: 1) religionshistoria med religionspsykologi; 2) gamla testamentets exegetik; 3) nya testamentets exegetik; 4) kyrkohistoria; 5) dogmatik med symbolik; 6) teologisk etik med religionsfilosofi; 7) praktisk teologi med kyrkorätt.

Fakulteten har att tillse, att så vitt möjligt varje läsår en propedeutisk kurs anordnas i vart och ett av dessa ämnen. Denna bör, om möjligt i samband med examinatorier, behandla en väsentlig del av studiekursen samt ge anvisning för studiet av ämnet i dess helhet. Den studerande bör deltaga i sådan propedeutisk kurs innan eller samtidigt med det han åhör föreläsningar i samma ämne. I de ämnen, i vilka en studerande önskar erhålla betyget Med beröm godkänd, bör han deltaga i seminarieövningar under minst en termin. Om deltagande i föreläsningar bestämmes i Examensfordringarna.

Denna studieplan utgår från en normaltid av sju lästerminer. Den förutsätter därvid, att studier bedrivas jämväl under ferierna. Under denna tid bör studiet bedrivas och tentamina avläggas i huvudsak i följande ordning:

Första terminen. Propedeutisk kurs och föreläsningar i religionshistoria med religionspsykologi, i vilket ämne tentamen avlägges vid terminens slut. Propedeutisk kurs i gamla testamentets exegetik.

Andra terminen. Föreläsningar i gamla testamentets exegetik. Textläsning i nya testamentet (i anslutning till föreläsningar av lektorn i exegetik). Kurs i nya testamentets exegetik.

Tredje terminen. Tentamen i gamla testamentets exegetik vid terminens början. Kurs och föreläsningar i nya testamentets exegetik.

Fjärde terminen. Föreläsningar i nya testamentets exegetik samt tentamen vid terminens slut. Kurs och föreläsningar i kyrkohistoria.

Femte terminen. Kurs och föreläsningar i kyrkohistoria (eventuellt föreläsningar i missionshistoria). Tentamen vid terminens slut (eller början av nästa). Föreläsningar eller kurs i dogmatik med symbolik.

Sjätte terminen. Föreläsningar eller kurs i dogmatik med symbolik. Tentamen under terminen. Föreläsningar och kurs i teologisk etik med religionsfilosofi.

Sjunde terminen. Tentamen i teologisk etik med religionsfilosofi vid terminens början. Kurs och föreläsningar i praktisk teologi med kyrkorätt samt tentamen vid terminens slut.

Denna plan bör ge utrymme även för grundligare studier i de två ämnen, i vilka den studerande önskar erhålla betyget Med beröm godkänd. Då studierna i dessa ämnen kunna beräknas kräva något längre tid, under det att den för de övriga ämnena beräknade tiden kan något inskränkas, måste studieplanen i varje fall på lämpligt sätt modifieras.

De kurser och övningar, som de studerande, vilka ämna avlägga praktisk-teologiska prov, böra bevista under studierna för teologie kandidatexamen, framgå av Föreskrifter för den praktiska prästutbildningen.

(Tentamensbetygens giltighet: här föreslås ingen ändring i nu gällande föreskrifter.)

Förslag till föreskrifter för den praktiska prästutbildningen.

1. Den praktiska prästutbildningen, som har till uppgift att förbereda de studerande till prästämbetets förvaltning inom den svenska kyrkan, meddelas inom fakultetens praktiska avdelning. Studerande bör, efter avlagd tentamen i nya testamentets exegetik, tillhöra denna avdelning under minst tre terminer, därav minst två före deltagandet i den avslutande praktisk-teologiska övningskursen.

2. Före inträdet i den praktiska avdelningen bör den studerande ha deltagit i de kurser i psykologi samt i samhällslära, vilka anordnas i regel varje läsår. Under studiet för teologie kandidatexamen må han äga deltaga i den av läraren i kyrkosång meddelade frivilliga undervisningen i kyrkomusik och liturgisk sång. Inskrivningen i den praktiska avdelningen sker inför professorn i praktisk teologi, som därvid bör göra sig underrättad om den studerandes personliga lämplighet för prästkallet och i samband härmed ge de råd och anvisningar, som kunna befinnas påkallade.

3. Efter inträdet i den praktiska avdelningen, men i regel före avläggandet av teologie kandidatexamen bör den studerande

a) under minst en termin deltaga i det exegetiskt-homiletiska seminarium, som avser att förbereda den praktiskt-homiletiska utbildningen;

b) genomgå den pedagogiska auskulterings- och övningskurs, som varje termin anordnas vid folkskoleseminariet;

c) under minst tre månader deltaga i praktiskt församlingsarbete efter anvisning av professorn i praktisk teologi, som äger att med hjälp av direktorn och i samråd med vederbörande stiftsstyrelser ordna denna tjänstgöring; denna må kunna fördelas på två perioder, dock att ingen period må omfatta mindre än en månad;

d) enligt föreskrifter av professorn i praktisk teologi åhöra de föreläsningar i praktiskt kyrkliga ämnen, som anordnas vid den praktiska avdelningen.

3. Den avslutande praktisk-teologiska övningskursen ledes av direktorn för de praktiska övningarna under överinseende av professorn i praktisk teologi och pågår hösttermin i minst fjorton och vårtermin i minst sexton veckor. Studerande, som önskar genomgå kursen, skall senast den 1 september, respektive den 16 januari därom göra anmälan till professorn i praktisk teologi. Tillträde till kursen må medgivas högst 25 studerande, vilka uppfylla de i examensstadgan härför uppställda villkor. Om på kursens första dag

flera än 25 anmält sig, sker intagning med ledning av betygssumman i teologie kandidatexamen, varvid hänsyn tages även till halva betygsenheter, dock att den äger företräde, som icke erhållit plats i föregående termins övningskurs. Den som icke vunnit inträde vid kursen vid det ena universitetet, må kunna i mån av utrymme mottagas i motsvarande kurs vid det andra, om han anmält sig inom fem dagar efter kursens början. Skulle någon termin alla kompetenta inträdessökande icke kunna placeras, må extra kurser kunna anordnas efter föreskrift av kanslern.

4. Arbetet i den praktiska slutkursen skall omfatta:

a) Homiletiska övningar, avseende att lära kandidaterna att företaga textanalys, uppgöra predikoutkast och att såväl skriftligen som muntligen utföra dessa utkast. Utrymme bör härvid beredas också för talövningar utan manuskript. I de homiletiska övningarna skall alltid ingå en i kyrka vid offentligt gudstjänsttillfälle hållen predikan.

b) Katketiska övningar, till vilka kandidaterna böra även skriftligen bereda sig och som utföras genom särskilda, med skolbarn hållna katekisationer, vilka sedan underkastas kritisk granskning. I anslutning till dessa övningar bör undervisning ges i kyrklig ungdomsvård samt söndagsskoleverksamhet.

c) Liturgiska övningar, avseende liturgisk läsning och sång. I samband med dessa övningar böra anvisningar givas för talorganens användning och vård. Deltagare i kursen, som befinnes helt sakna musikaliska anlag, befrias från deltagande i sångövningarna. Tillfälle bör beredas deltagarna att erhålla enskild undervisning i koralspelning.

d) Kyrkorättsliga övningar, avseende att giva handledning såväl för pastorsexpeditionens skötande som för övriga göromål av legal natur, vilka åligga pastor.

e) Undervisning och övningar i de övriga uppgifter, som åligga en präst i svenska kyrkan. Härvid bör särskilt själavården uppmärksammas.

5. Deltagarna i den praktiska slutkursen böra så långt möjligt bringas i personlig kontakt med den svenska kyrkans liv och verksamhet i nutiden. Därvid böra särskilt de möjligheter utnyttjas, som universitetsstädernas gudstjänst- och församlingsliv erbjuda. Det tillkommer deltagarna att ägna all omsorg åt såväl den yttre som den inre förberedelsen för sin kommande livsuppgift. I den mån så befinnes lämpligt, må särskilda andaktsövningar ordnas för deltagarna såväl i den praktiska slutkursen som i hela den praktiska avdelningen.

6. *Professorn i praktisk teologi* har överinseendet över den praktiska utbildningen och må, om han så finner lämpligt, till den praktiska slutkursen förlägga någon del av sin undervisning. Det tillkommer honom att ordna de föreläsningar i kyrkliga ämnen, som skola hållas för den praktiska avdelningen, så ock att i samarbete med vederbörande stiftsstyrelser träffa anstalter för den praktiska församlingstjänstgöringens ordnande.

Lektorn i exegetik har att, då han därtill av fakulteten förordnas, leda det exegetiskt-homiletiska seminariet.

Direktorn har att utöva den direkta ledningen av de praktiska övningarna samt att vid dessa i första hand bestrida den homiletiska undervisningen. Det tillkommer honom att svara för utbildningen i själavård, i den mån ej särskild undervisning ordnas i detta ämne. Det bör vara honom angeläget att särskilt vaka över deltagarnas andliga utveckling.

Assistenten har att leda de kateketiska övningarna. Det tillkommer honom att medverka vid ordnandet av den pedagogiska auskulterings- och övningskursen, så ock att svara för utbildningen i ungdomsvård, i den mån ej särskild undervisning ordnas i detta ämne.

Läraren i kyrkosång har att leda övningarna i kyrkosång samt att tillse, att möjligheter beredas för enskild undervisning i koralspelning. I samråd med läraren i liturgisk läsning har han att vaka över att nödiga anvisningar givas för talorganens användning och vård.

Läraren i liturgisk läsning har att leda utbildningen i liturgiskt framträdande med hänsyn såväl till de gudstjänstliga texternas framförande som till ritualens utförande i övrigt.

Läraren i kyrkorätt har att leda de kyrkorättsliga övningarna.

Statens offentliga utredningar 1942

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Strafflagberedningens promemoria med förslag till lag om eftergift av åtal mot minderåriga m. m. [28]
Betänkande med förslag till skärpt bestraffning av falskdeklaration m. m. [31]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1938 års pensionssakkunniga. Betänkande med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare i statens tjänst. [8]
1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till folkskolans avlöningsreglemente m. m. [9]
Beskattningsorganisationssakkunnigas betänkande med förslag till ändrad organisation av kammarrätten. [18]
1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna. [26]
Betänkande ang. revision av tjänsteförteckningen i vad avser allmänna civilförvaltningen. Del 2. Byråchefs- och rådstjänster m. m. [30]

Kommunalförvaltning.

Stadsplaneutredningen 1942. 1. Förslag till åtgärder för snabbare handläggning av stadsplane- och tomtindelningsärenden m. m. [27]

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag. [2]
Betänkande med förslag till främjande av utskyldsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor. [21]

Polisväsen.

Betänkande med förslag till brandlag och brandstadga m. m. [10]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Promemoria rörande bostadsförsörjningen. [3]
Promemoria ang. hyresreglering. [14]
Betänkande med utredning och förslag ang. semester för husmödrar. [19]
Utredning ang. värmekostnaden i hyreshus. [20]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 2. Tiden juli 1940—juni 1941. [25]
Socialvårdskommitténs betänkande. 4. Förslag till ändrad bidragsförskottslag m. m. [29]

Hälso- och sjukvård.

De yngre sjukhusläkarnas avlönings-, arbets- och bostadsförhållanden. [4]
Betänkande med utredning och förslag ang. barnmorskeväsendet. [17]
Förslag till ny lag om behörighet att utöva läkarkonsten, m. m. [22]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Promemoria med förslag till utvidgad vanhävdslagstiftning. [5]
Betänkande med förslag ang. hushållningssällskapens organisation och verksamhet m. m. [32]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 1. Allmänna uppgifter ang. den tekniskt-vetenskapliga forskningsverksamhetens nuvarande läge m. m. — Allmänna synpunkter rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningen. — Erforderliga åtgärder för den tekniskt-vetenskapliga forskningens främjande och statens medverkan därvid. [6] 2. Förslag till åtgärder för främjande av den tekniskt-vetenskapliga forskningen på byggnadsområdet. [7] 3. Förslag till åtgärder för skogsproduktforskningens ordnande. [12]

Handel och sjöfart.

Promemoria med förslag ang. registreringen av landets företagare m. m. [23]

Kommunikationsväsen.

Betänkande och förslag ang. förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Del 4. Järnvägsstyrelsen. [13]
Betänkande ang. bilregistrering m. m. [24]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med utredning och förslag ang. betygssättningen i folkskolan. [11]
Betänkande med förslag rörande ändring av gällande bestämmelser i fråga om prästutbildningen. [33]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag till plan för organisationsarbetet inom försvarsväsendet. [1]
Betänkande med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga. [15]
Betänkande med förslag rörande den centrala förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet. [16]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Stockholm 1942, Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B.
431622